УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ СХІДНОЇ СЛОВАЧЧИНИ 5

ISKÉ PEDAGOGICKÉ NAKLADATEĽSTVO V BRATISLAVE

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ СХІДНОЇ СЛОВАЧЧИНИ

ТОМ 5

КПУ
ДРУЖБА

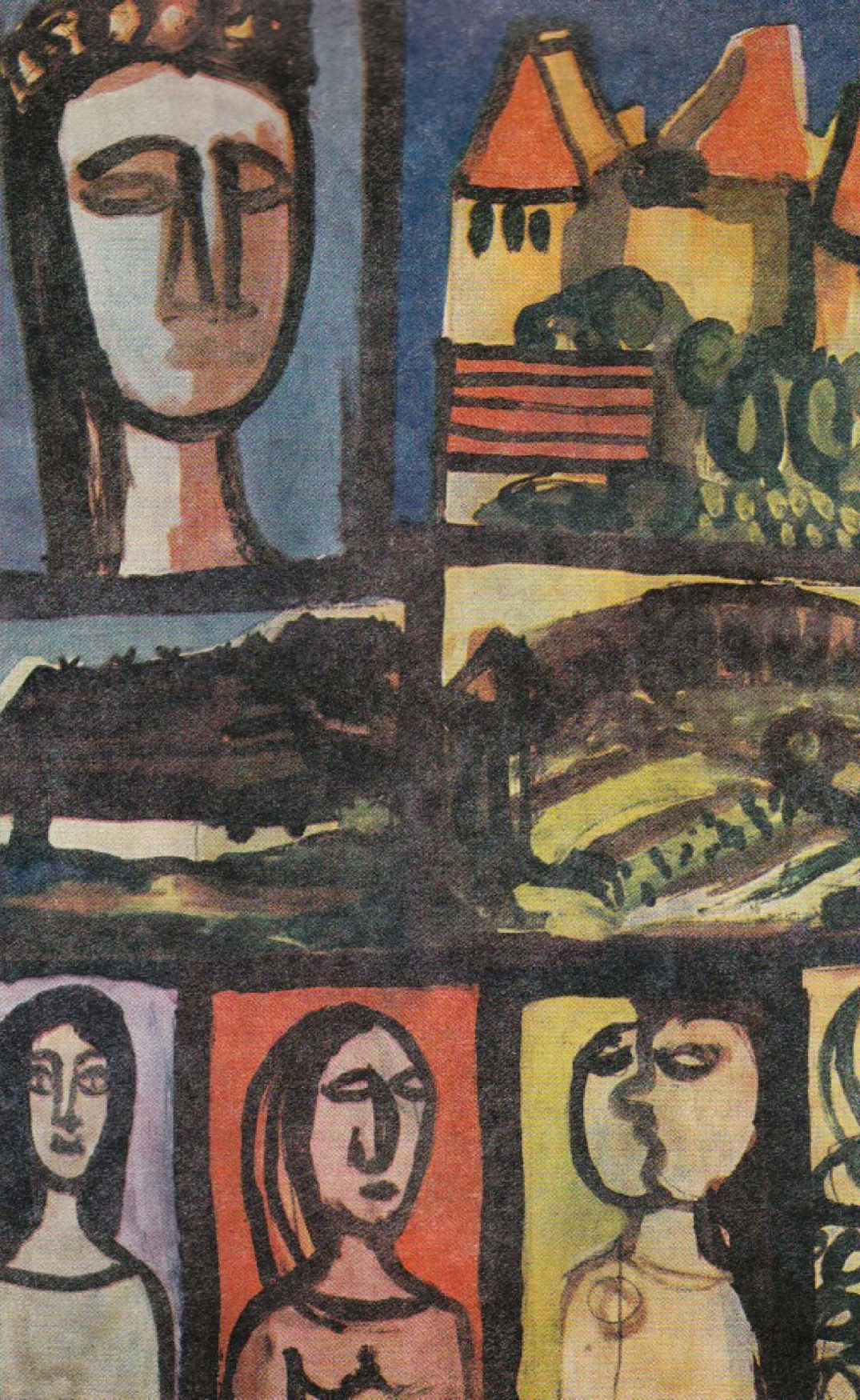

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ СХІДНОЇ СЛОВАЧЧИНИ

Том V

Зібрав, упорядкував, післямову та коментарі
написав Михайло Гиряк

СЛОВАЦЬКЕ ПЕДАГОГІЧНЕ ВИДАВНИЦТВО В БРАТІСЛАВІ
ВІДДІЛ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ПРЯШЕВІ

1976

Рецензенти: В'єра Гашпарикова
Федір Ковач

Художнє оформлення: Іван Шафранко
© Slovenské pedagogické nakladateľstvo v Bratislave, 1976

Кожний із чотирьох попередніх томів серії „Українські народні казки Східної Словаччини" (1965, 1966, 1969, 1972) охоплює казки більше, як одного-двох казкарів. Даний, 5 том „Українських народних казок Східної Словаччини" в основному становлять казки Петра Ілька, селянина підгірського села Бодруджал, Свидницького округу. Наприкінці 1968 і на початку 1969 рр. П. Ілько оповів нам 24 казки, із яких 18-фантастично-пригодницькі, а 6-соціально-побутові казки. Як фантастично-пригодницькі, так і соціально-побутові казки П.Ілька майже повністю зберегли традиційну казкову обрядність. З аспекту казкового стилю ці казки в умовах української етнічної області Східної Словаччини заслуговують найвищої оцінки.

Крім казок П. Ілька, до даного збірника залучено ще 4 казки Марії Ілько, дружини казкаря. Всі чотири тексти - це соціально-побутові казки.

Матеріал збірника упорядковано за казкарями. Спочатку наведено казки П. Ілька, тільки наприкінці подано казки М. Ілько. В репертуарі П. Ілька на першому місці стоять фантастично-пригодницькі казки, а після них читач знайде 10 соціально-побутових казок бодруджальського подружжя казкарів.

Тексти казок цього збірника не зазнали втручань з боку упорядника. Вони повністю зберегли свою автентичність. Мова казок П. Ілька в основному представляє говірку с. Бодруджал. В окремих випадках зустрічаємось з розбіжностями. Казкар П. Ілько як уродженець с. Грушово на Закарпатті, незважаючи на те, що вже більше трьох десятків років живе в с. Бодруджал, ще й нині користується окремими елементами говірки рідного села. Так, наприклад, говірка с. Бодруджал не знає звука „у" в словах „вун", „кунь", „пушов", тоді як П. Ілько паралельно вживає обі форми (і „він", „кінь", „пішов").

Для казок П. Ілька та М. Ілько характерний постійний наголос на другому складі від кінця.

Переважній більшості казок П. Ілька знайдено міжнародні паралелі за каталогом типів народних казок, укладеного Антті Аарне та Стітом Томпсоном (Typy ľudových rozprávok. Klasifikácia a bibliografia.

Praha, 1960). Окремим казкам знайдено й польські варіанти за каталогом Ю. Кржижановського (Polska bajka ludowa w układzie systematycznym, tom I-II. Wrocław-Warszawa-Kraków, 1962—1963) та словацькі варіанти за каталогом І. Полівки (Súpis slovenských rozprávok, zv. I-V. Turč. Sv. Martin, 1923—1931). Кільком казкам (здебільшого соціально-побутовим) не виявлено варіанти ні в одному з наведених каталогів.

Збірник закривається післямовою „Казки Петра Ілька", в якій подано характеристику вивчення народних казок в с. Бодруджал окремими дослідниками, вказано на сюжетний репертуар казок П.Ілька, а також розглянено стиль його казок. У примітках зазначено: дані паспортизації до кожної казки, міжнародні паралелі казок П. Ілька та детальний зміст кожної казки. Говіркові слова пояснені у словнику наприкінці збірника.

Випускаючи в світ цей збірник, хочеться вірити, що казки П. Ілька послужать надійним джерелом для висвітлення низки питань інтретнічних взаємозв'язків на ділянці народної казки і що ці казки стануть у пригоді широкого кола любителів народного художнього слова.

Михайло Гиряк

1. КОРОЛЬ, В ЯКОГО ОДНЕ ОКО СМІЯЛОСЯ, А ДРУГЕ ПЛАКАЛО

Было де не было, в сімдесят семуй столиці, був єден краль, а мав трьох сынох. Тоты сынове ходили шыткы сполечні, училися, але єдного прозывали Попелом. А він все лінивый був, але до мискы був першый. Але смотрят они на вітця — а отцові єдно око ся сміяло, а з другого слыза ішла. Та й повідат старшый:

— Мусиме ся вітця звідати, же чом вітцьові єдно око скаче, а друге плаче.

Прийшов старшый, та й отець повідат:

— Што хочеш, сыну?

— Та повіджте, отець, чом вам єдно око скаче, а друге плаче?

А отець взяв, шабльов махнув за ним, та й сын утік зо страху. Выйшов на двір, та й ся нього просит середущий:

— Што ти повідав?

— Но ідь, та ти буде повідав.

Прийшов середущий.

— Што хочеш, сыну?

— Чом вам єдно око скаче, а друге плаче?

Взяв шаблю, махнув за ним, і тот утік. А Попел повідат:

— Та вы не знате нич. А будете видіти, же буду знав.

А они на нього:

— Ой, ты, Попелу!

То так было, бо я циґанити не буду, а правду не можу сказати. Та й пішов тот Попел до вітця.

— Добрый день, отець.

— Добрый день, сыну. А што бы-сь собі правив?

— Отець, та чом вам єдно око скаче, а друге плаче?

Отець узяв шаблю, шмарив ньов до дверей. Попел выйняв шаблю, положив на стіл.

— Та тобі, сыну, повім. Видиш, сыну, тоты двоми шіковны, але ся мого меча бояли, а ты ся не боїш, та тобі повім. Та я мав сестру, а то твоя тета, та взяв єй піп зелізный

і з ньов жыє. Хто знат, же де вна, в котрум краю єст. То за тов драгов треба іти, але тамади не піде ніхто, бо там лем шаркань при шарканю. Там ся не може ніхто дустати. Та за тов сестров моє око плаче.

Він выйшов та й ся сміє.

— Но, што ся, Попелу, смієш?

— Гм, — повідат, — вы сьте глупы обидва. Зо мнов отець добрі побесідовав.

Але чув він у місті, же єсть така ворожыля єдна. Та й він узяв пінязі, злата та й прийшов:

— Добрый день.

— Добрый день, принцю. Та што бы сьте, пан принць, потребували?

— Та ту мате, я вам заплачу, лем ми порадьте, якым способом я можу іти по свою тету, што єй він зелізный взяв.

— Гм, сыну, не знам... Я тобі повім, але мусив бы-сь быти твердого серця. Єдна вец: як єден бой зробиш, та повіш вітцьові, же тіко ты завойовав. А отець буде повідав, же то мало. Жебы-сь ся не погнівав. Як ся погніваш, уж по шыткому. То єдна вец. А друга вец: все ся мусиш понагляти, бо братя будут іти ґу тому першому шарканьові. І они підут єй глядати. Та тобі треба ся понагляти, жебы-сь їх заставив, бо їх зожгре. А все, як прийдеш, та маш вітцьові тото гласити, што-сь навойовав. Але не знам, ци вітцьові тот кінь жыє, што на нюм войовав, як му было дванадцять року. Мусиш того коня глядати, ай тото сідло, ай тоту шаблю. Та ідь ся позвідай отця, а тот кінь буде із тобов бесідував, як я.

Тоді він юй заплатив златом, а мазав ґу вітцьові. Та й повідат:

— Што хоч, сыну?

— Та хотів бы-м, вітцю, по тоту тету іти. Но, отець, буду пробовав.

— Ой, сыну, не підеш.

— А де вы мате того коня, што вы воювали, як вам было дванадцять року, тото сідло ай тоту шаблю?

— Ой, сыну, він іще жыє, — повідат. — Та там куркы над ним сидят. То таке худе. І сідло уж побабране, што куркы там сидят, і шабля поерджавена. Та з того ти нич.

— Но, отець, я іду, — повідат.

Прийшов там, кінь на нього посмотрит:

— Та што бы-сь рад, сыну?

— Та жебы-сь ішов зо мнов воювати.

— Ой, я барз слабенькый. Але кедь ты ся дознав, же я з вітцьом войовав, та я ще піду. Ту маш дати на тоту гору навозити п'ятдесят метру сяговины, а маш єй дати спалити, жебы было шытко угля яре. А мене выведеш, я тото буду жер. То раз. А маш вывезти вісімдесятметрову бочку, жебы было на тіко вина, я тото вып'ю, як тото угля буду жер. Але зробиш так, жебы-м був осідланый до сідла, і тота шабля жебы була вкапчана на бік.

Но так дав він тоту сяговину навозити і порихтовав так, як на угля палити, і тото вино дав вывезти. Но та й узяв того коня, пуд ним ся ногы заплітают. Взяв си двох воякох, коня тримают, ведут го. Думат собі: „Та де такого здохляка веде?"

Вывів го на гору, а кінь все того здорового вздуху пахат. Як уж было угля напалене, шытко червене, тоді кінь розняв пыск, а давай тото угля жерти червене. А вина все запив. Так, же тото вылизав дочиста. Але як він зачав тото жерти, курячкы зачали з нього одлітовати, сідло зачало близькатися ай шабля — шытко вчищене. Кінь хвіст догоры, лем ушками порушує. Як тото зожер і тото выпив, повідат:

— Но, сыну, сідай на мене. Як хочеш — у люфті летіти, ци сподом? Але як ся вернеме, не смієш ся погнівати, — кінь му повідат, — бо й я не буду мав силы, ані ты.

— Добрі. Але мусиме ся понагляти, бо братя уж ідут на міст. Шістьголовый Шаркань там іде, та він їх зожгре.

Летят. Та й він кричит:

— Видиш дашто на землі?

— Виджу.

— То твої братя.

Та й зыйшли долов, скоро коник ізробив віз, і на возі два коршовы палінкы, і там солонины, хліба, та й такый, як внучарь, уперед них. А вни барз голодны были, та й прийшли і повідают:

— Діду, не мате дашто заїсти?

— Мам, — повідат, а уж ся змерькат, буде вечур. — Та накладеме ту огня, я мам покрівці, постелиме та й будеме сполу спати.

Тоты повідают:

— Добрі. Смілше нам буде.

Дав їм солонины, та й собі вопхали копачі, печут.

— А, — повідат, — не выпили бы сьте дашто?

А вни повідают:

— А мате?

— Мам.

А він до шпиритусу наляв солодкого, такого, жебы ся дало пити. Пой, як узяли: єден потрубів, другый, ізіли тоту солонину, лем ся перевернули. А коник повідат:

— Ідь пуд міст, а вопхай шаблю наскрізь. Як буде іти Шаркань, жебы ся зашпотав, а будете войовати.

Як они полігали спати, він пішов під міст, вопхав шаблю крізь дылі, та й раз іде шістьголовый Шаркань. Іде на коньові, посвистує собі та й прийде, та й кінь ся зашпотав на тоту шаблю. А Шаркань повідат:

— Ей, кінськый недоробку, чом ся шпоташ, ци-сь не жер ані не пив?

— Я їв і пив, але коло тебе прийшов єден пан тобі голову з трупа зняти.

— Ой, най ся покаже!

Він з-пуд моста выйшов.

— Гм, — повідат, — та то ты? Та ты слабый про мене.

— Но, увидиме.

Повідат:

— Як будеме? Кусатися, щипати, небо скубсти, небо рубати?

— Та я ніяку школу не щив, лем рубатися. Так-им ся щив зо шабльов, лем рубатися. Але не смієш на ня огньом сыпати, — він повідат.

А Шаркань повідат:

— Ніт, ніт.

Но выйняв Шаркань шаблю, він выйняв свою, зачали... А, два раз махнув, та й дві головы уж пішли. А коник, чим голова одпаде, а все тым угльом ярым возьме та припалит. Уж веце ся не вхопит, бо йому голова одлетіла, потому пудскочила а зась приросла. Він припалив, а вином запив, а уж. Но так ізрубав шытку шість голов. То кырві — велика крига, потоками тече. Та й кінь повідат:

— Но та йдеме дому.

Сів він на коня — летит. Прийшов ґу вітцьові, а одрізав шість фалаткох языкох тых шарканьох. Та й приніс:

— Но, отець, та посмотьте, кілько я завойовав.

Отець посмотрив:

— О-о-о, сыну, то ще мало.

— Но, нич, отець, нич.

А братя, як ся пробудили, як увиділи тоту кров, та й назад тікати. „Но фрас знат, што він поробив, а нас ту зухабив. Та ще нас ту...'' — думают собі, а давай тікати домів. Но добрі. Прийшли птахы та й тоты трупы пожерли, кров выпили так, же ані не знати було, де була кров.

Но нарано кінь повідат:

— Подьме, бо братя ідут на міст. А уж буде ішов десятьголовый Шаркань, а він знат, же тамтого уж ніт. Та їдовитый такый, же ... А братя ти прийдут там, та буде їм конець.

Летят.

— Видиш дашто на землі?

— Виджу так, як двох псох.

Повідат:

— То твої братя.

Пустилися долов, дораз ся зробив возик, на ньому солонина, там палінкы, але уж ся цмит. Але інакша там приправа была, жебы не спознали їх. Та й звідаються, же де ідут.

— Та ідеме, але не знаме, де будеме ночувати.

— Та ту накладеме огня пуд тым кряком, а ту будеме сполу.

Та й выйняв собі хліб. Їх не нукат. Солонины собі взяв, а они зачали слинкы лыґати.

— Та, можно, і вы голодны?

— Та з'їли бы сьме.

Дав і їм. Взяв собі фляшку, же п'є, а він не пив. Та й повідат:

— А што то там мате?

— Та кущок таке солодкаве — палінка.

— Та дайте й нам.

Дав, отрубілися, попилися, лягли спати — сплят.

— Но, — кінь повідат, — біж, бо уж іде.

Він здалека свище, такый поломінь сакат з пыска. Їдовитый, бо брата му забив. Він вонхав шаблю і чекат. Прийде, зашпотатся кінь.

— Ей, кінськый недоробку, а вовчий недовидку, чом ся шпоташ, ци-сь не жер а не пив?

— Я і жер, і пив, але тот майстер, што твому братові головы поодтинав, уж є ту по тебе.

— Де є, чортів сын, най ся покаже!

Тоді він выйшов з-пуд моста. Він зачав огньом на нього.

— А-а-а, — повідат, — чекай, пане, порядку. То мусиме ся догоднути.

— Но та як хочеш? Як хочеш: скубатися, щипати, небо, — повідат, — рубати?

— Та я лем рубати. Але жебы-сь на ня огньом не сыпав!

Но так зачали рубатися. Все він голову одотне, а голова скочит. А коник, як тото увидів, як він одотне, а він усе угльом припалит, припалит, припалит. Так, же зрубав шыткы десять голов. Взяв та й языкы поодрізовав, кінці. Но та ту уже тепер веце кырві. А сам сів на коня та й давай дому. Прийшов дому ґу вітцьові.

— Отець, та посмотьтеся, тіко ми бог поміг завойовати.

А отець посмотрив і повідат:

— О, сыну, то ще мало.

Но, мало, та мало. А братя ся пробудили, кров ліє потоками, давай тікати, так, же ай чапкы позухабляли. Аж я ся з них сміяв. Лем переплітали ногами, так тікали.

А дванадцятьголовый Шаркань ся дознав, же його братя загынули, і такый був їдовитый. Повідат:

— Я го зожру, того, хто їх побив.

Та й Попел ся выбрав зась войовати. А кінь повідат:

— Видиш дакого на землі?

— Виджу таке, як двох пташкох.

— То твої братя. Мушу тя зробити, же ты — жена, а я муж, очі не мам. Уж їх не переведеме інакше. А зроблю такый міх, же то в міху несеш палінку і солонину, а будеш їв. І так їх понукнеме, жебы лем лягли спати, бо кедь ні, та їх Шаркань зожре.

Та й они зыйшли долу, він ся зробив женов, а він — тот кінь — же то її хлоп, та й іде, веде го. Та й они повідают:

— Де вы йдете, жено?

— Та ту муж ми не мат очі, та го веду даґде переночувати. Та добрі, же й вы ту, та будеме сполу.

— Гей, — повідат.

Та й взяли, наклали огня. Та й вна взяла, наклала з того міха, хліб выйняла, солонины. Они так смотрят.

— Пой, — повідат, — та не дали бы сьте нам?

— Чом бы ніт?

А она взяла такой фляшку, зачала пити.

— Та дайте й нам, най покоштуєме.

Дала.

— Берьте.

Взяли, потрубілися, лягли спати, сплят. А він пішов пуд міст. А тот уж іде мостом. Свискат, такый їдовитый!.. А він выпхав шаблю та й іде. Як прийшов там, зашпотався кінь, а він кричит на нього:

— Ей, — повідат, — вовчий недовидку, кінськый недоробку, ци-сь не їв, ци-сь не пив, чом ся шпоташ?

— Ей, — повідат, — я їв і пив, але майстер, што ти братів згубив, та й по тебе прийшов.

— Ой, та де є, чортів сын, най го виджу.

А він выйшов з-пуд моста і повідат:

— Я ту.

— Та то ты, фифику?

Зачав на нього огньом сыпати. Повідат:

— Тото не роб! Іщі не маме догоду.

А він повідат:

— Та як будеме: кусатися, щипатися, ци рубати?

Він повідат:

— Я лем рубати. Але жебы-сь на ня огньом не сыпав!

А він повідат:

— Ніт.

Та й зачали ся рубати. Но, приповідка ся скоро повідат, але дванадцять голов не так скоро одтяти. Жебы їх на стіл положыв, а раз-два не поодтинаш, бо в тім і жылы, і кості сут. Рубат... Єдна одскочит, друга приросне, кінь усе приналит. Жебы не кінь, та головы бы зась поприростали. Але він знищив і того Шарканя. Як ізрубав, а остатню голову поліка карку перетяв, та й Шаркань повідат:

— Но, чортів сыне, та став-ись нам шыткым трьом на карк. Та ту маш три готелы. Та в єднум готелі єсть три дівкы, — што служниці были, — а в другум — дві, а што я бывав, та лем єдна. Та маш там срібла, злата, діаменту, засобы їдла. Тото буде шытко твоє.

А він тоді взяв, голов одфікнув цалком, а сам сів на коня — давай тікати. А тоты рано, як устали, — не так кров ліє.

— Пой, — повідат, — та што тота баба наробила з тым хлопом?

А баба щезла з хлопом.

Та й давай тікати дому. Прийшов дому та й повідат:

— Но, отець, та тіко-м завойовав.

Отець на нього посмотрив і повідат:

— Но, сыну, та виджу, же і ты войовник добрый, — уж го похвалив. — Кедь ты уж тіко звитяжив, та-сь добрый хлоп.

Но але повідат Попел:

— А ще далеко тета?

— Ой, сыну, далеко, далеко. А ґу тому попові зелізному ся не так дустати.

І так він переночував ніч, ані не пішов до тых готелох, лем сів на коня, а — бйо! А братя му перейшли през міст, прийшли до єдного готелу — там лем дівка. Обслужила їх добрі. Пішли до другого. Они ся забавили дуже. А він іде. Прийшов так проти єдного гнізда астраб'ячого, та й малы астраб'ята выпали з гнізда. Він ізняв тото та й положыв до гнізда. А прийшов астряб та й повідат:

— Хлопе, што ты хочеш за тото за плату?

— Та як ся на тя буду кликав, та жебы-сь ми поміг.

Повідат астряб:

Гей, бо были ми діти пропали.

Іде далі, іде, ластівчата такы выпали, што ще не мали пір'я, та й він узяв та й положыв до гнізда. А Ластівка прийшла ґу ньому:

— Хлопе, што ты хочеш за плату, жебы я тобі ся одмінила?

— Та як буде на ня біда, як ся на тя буду кликав, так прийдеш ми на поміч.

- Прийду.

Іде далі, іде, іде, іде, та й мале вовча впхало лабу меджи коріня, не годно вытягнути. Він прийшов на тоту роботу, коріня попрорізовав, лабку выйняв, ще хусточков зав'язав та й Вовк повідат:

- Но, слухай, чоловіче: што ты хочеш, жебы я ся тобі одмінив за твою обслугу?

— Та нич, лем як буде на ня біда, жебы ты ми поміг.

— Гей, — повідат, — вдячні. Клич ся на ня.

Так ідут. Як прийшли недалеко того дому, а там при

— Пой, та то яка довірность, як мы можеме жыти сполу вірно, кідь я ся тобі зо шыткым сповім, а ты мені з нічим.

— А, жено. Слухай ту: та єдна сила — я єм, што-м роджeный як чоловік. А друга сила єст у ми коза. Як тота коза здохне, я — уж слабшый. А третя сила — качка. Як уж качки не буде, то уж менше буду мав силы. А з той качкы, як іздохне, та вылетит шыршень. Та уж як шыршеня заб'ют, та уж-им готовый.

Та й она пішла ґу ньому, та й повіла, же так єст.

— Добрі єст.

Та й пішла до коника порадитися. Та й кінь повідат:

— Можеш му зробити векшу діру, жебы міг выйти стамади.

Як він выйшов вон, з'явився там піп, а рип го — забив попа. Як забив попа, та й коза:

— Бе-е-е-е...

А він:

— Вовчику, будь ми на помочі.

Вовці прийшли, вхопили козу — роздерли. А Качка:

— Так, так, так, — пішла.

— Пой, — повідат, — Астрябку, будь такый добрый, помож!

Як ся зыйшли шытки астрябы, поїмали качку — забили. А як вылетів Шыршень, зась зачав кричати на ластівкы. Ластівкы прийшли, Шыршеня поїмали та й принесли му до рук. Він взяв до рук та й прийшов ґу попові та й повідат:

— Но, видиш, такый-ись був сильный, а тепер, кедь того Шыршеня задушу, ты зґрявкнеш.

Так уже лем на нюм роса ішла.

— Ты єсь добрый чортів сын, же ты ми так став на карк, а я глупый, же-м ся сповів жені.

Та й взяв, та й роздусив того Шыршеня, а сам узяв тету на коника та й прийшов дому. І велика гостина была за піврока.

Краль тримав гостину, бо сестру му сын выслободив.

І так они краліют і жыют, кедь їм ся жыли не поторгали, а нашы помоцовали.

Прийшов-им до Кожуховець, приповідці конець. А сів-им на повересло, аж ту ня принесло.

2. ПРИГОДИ ОДНОГО ІЗ СЕМИ БРАТІВ

Было де не было, в сімдесят семуй столиці, за горячим, за зимным морьом. Дав бы бог нашым неприятелюм таке добро: очі, як цибулі, жебы їм выйшли з головы, а так бы ся тримали на силах, як пісок на вилах. Даколи, тамтыма роками, коли світ був побитый самыма дочками, — а тепер ай череп, ай бляха, а шытко, — та то не так было, лем так ся міг дустати ґу войську, як дашто у валалі провинив. Але як пішов ґу войську, як го председа загласив, же збуй, недобрі робит у валалі, та як пішов за вояка, та мусив служити дванадцять року. Не два роки, але дванадцять. Та в єдного хлопа было сім сынох, а єден був великый збуй. Він, як прийшов до корчмы, погарикы были на столі, шыткы повыпивав, а тоты на нього лем очі вытріщили. Председа му повідат:

— Хлопче, не роб так, бо тя дам заперти.

А він, як утяв єдну председові...

— Но та чекай, песій сыне, жебы-сь знав, же кого ты втяв.

— Но, — повідат, — та бога-м не втяв. Іще хоч єдну?

Тот натяг руку, хоче бити, та й председа втік, бо був іщі єдну достав. Та й председа нарано встав, написав картку, жебы таке й таке мено стягли ґу войську. Но та й прийшло по нього, пішов ґу войську. Та й пішов там, але при войськові б'ют, як недобрі робит, і вішают. Так было, то ші за мене били, як я був в п'ятнастум року, в шіснастум. Но недобрі. Не пише дому нич. Прийшло сім року, раз одписав. Письмо му не вернули, бо ся радували, же ся го стратили. Як прийшло вісім року, як выслужыв тых вісім року, та й ся просив на доволенку, бо ся хотів представити, же якый він вояк. А він при гусарох служыв. Но повідали му:

— Можеш іти з коньом, але жебы з того коня єдна серсть не втратилася.

Він повідат:

— Як ся серсть утратит, та я голову дам.

Но і прийшов до валалу — ані братох не єст, і отець помер, і матірь померла; пуста хыжа, верьх упав з хыжі. Та й ся вбернув та й назад ґу войську. Не мат чого іти, не мат чого быти дома. А він, докля був при вітця, ніяку ся роботу не щив, нич не знав робити, був цалком глупый. Но добрі. Прийшов ґу войську.

— Та чом-ись ся вернув?

— А-а-а, не мам уж ніякої фамелії, та уж лем ту буду.

Но, служит він далі. А в тім місті, де він служив при войську, краль мав єдну дцеру. Но та й тота дцера пішла з кухарков на шпацір. А прийшла єдна шіфка, плахтарька, бо то даколи лем плахтарькы были. А вни хотіли тото видіти, та й прийшли обидві ґу тій шіфкі, зачали смотрити. А кралівська дівка хотіла выйти ай на шіфку. Выйшла на шіфку, тот з тов шіфов рушив, пішла плахтарька й принцезна. Краль войсько зачав гонити, жебы глядали, та де... Тот пішов по морю. Та й дав краль знати по містах, хто бы ся такый найшов, ци циґан, ци такый, хто його дівку найде, дасть му єй за жену. Но та ходили, але ані єден не годен був найти. А тот служит при войську. Як уж му прийшло єденадцять року, так ся уж зачав старати, з чого він буде жыв. Ані писати не знав. Дакус ся при войську нащив, але то мало. Йой, як прийшло на дванастый рік, та так ся зачав старати, же му ся голова зробила біла, зачав сивіти. Но, выслужыв дванадцять року, прийшов на плук, дали на нього стары лахы. Воємськы, але поплатаны. І дали му дванадцять ґрайцарів. За каждый рік — єден ґрайцарь. Но а з паном богом! Выйшов до міста та й собі думат: „Боже, но што я тепер буду робити з тыма дванадцятьма грайцариками? Та за два дні їх проїм. Што я за них куплю?" Та й прийшов до парку, там хтось зухабив новини, та й взяв собі новины, та й на фоткы смотрит. Прийшла єдна слечна, принесла свіжы новины, а він лем на фоткы смотрив, бо читати не знав. А він акурат на тій страні був, де писало о принцезну. Она повідат:

— Тіко ходило за тов принцезнов, а не можут єй найти. Та тот бы велике щастя обстав, хто бы єй найшов.

— А одколи єй ніт?

А она повідат:

— Йойой, то уж дас три ци штири рокы она пішла.

Но думат собі: „Но та уж буду мав заместнаня. Іду до краля, а буду го просив, же я єй буду глядати". Посидів та й прийшов пуд кралівськый дом. Страж повідат:

— Што хочеш?

— Та хочу іти кралівську дцеру глядати.

А краль пустив, хто лем ішов. Пустили го там, прийшов ґу кральові, поздравкав.

— Но та што хцеш, воячку?

— Та я читав у новинах, же ваша дцера пропала, же хто єй найде, та дате му єй за жену. Та я бы хотів іти єй глядати.

А краль повідат:

— Вдячні. Прошу.

— Но але слухайте, кралю. Дайте ми таку шіфу зробити, жебы на штири рокы засобы на ню годен взяти. А дайте ми єдного шіфкапітана і двох матросох, жебы помагали.

Ей, взяли го, прибрали, гудьба му грат, п'є, їсть. Думат собі: „Так, Янко тепер прийшов ґу розуму, бо інакше быв загынув". Гоститься. Но, як ся тота шіф ізробила, вни му заладовали засобы на вісім років, жебы мав ай обратно. Та й повідат краль:

— Но, уж готове.

Но але краль собі думат: „Як? Пустити го в цивільнум не пасує." Дав му капітанськы лахы, а щі мав свого капітана шіфы. Сів він на шіф і п'ют, гостяться. Так да в місяць прийшов ґу ньому шіфкапітан:

— Но, пане капітане, кади маме іти?

— Што, можно, компас ся скрутив?

— Не.

— Но так лем вперьод, лем допереду.

Но так п'ют далі. А там фурт была лем вода а небо. Та й капітан по року ся просит:

— Кади маме іти?

— Можно компас ся скрутив?

— Ні.

— Но та лем допереду. — повідат, — лем допереду.

Но так ідут допереду. Компас веде. Ідут они, ідут, як ся вбернуло на другый рік, як тот рік перейшов вже, прийшов ґу ньому шіфкапітан:

— Но, пане капітане, кади маме іти?

— Но а компас ровно стоїт?

— Ровно.

— Та лем допереду.

Але уж як ся вбернуло на третій рік та й смотрит шіфка-нітан на далекоглід — видно суху землю. Прийшов ґу ньому:

— Пане капітан, посмотьтеся до далекогледу: видно суху землю. Кады мам іти?

— Просто на тоту суху землю.

Но так ішли. Прийшли аж ґу самому берегу і вкапчали там шіф на таке каміня, бо уж море ся кончит. Там были такы великы камені, но і ідут з тої шіфы. Зыйшли долов. Но а на морі ані їдло не є таке смачне, бо то на парі ся варит. Я сам на шіфі не годен быв курити, але як-им ізыйшов на суху землю, уж добрі. Раз смотрят — а там готел великый. Прийшли до того готелу, там єст кухня, єст горці і котел єст, лем не є што варити. Они зо шіфы собі донесли мняса та й варят. Зварили, попоїли собі. У кухні такой переспали. Там были такы прічі, такы дочкы, переночували собі. Но а ще мнясо обстало. Там єдному повіли, жебы варив обід, а же они підут по лісі войовати. Но та й позбиралися і ідут. Тот нашкрябав бандурок, хоче ґуляш варити, а фурт коштує, жебы добрый був. Як уже був готовый, покоштовав: ,,Е, мої камаратя уж два рокы такый смачный ґуляш не їли, як тепер будут їсти. То собі дадут''. Та й раз хтось задуркав до дверей — ту-ту-ту. Повідат:

— Далі.

Прийде до кухні дідо старый.

— Добрый день, воячку.

— Добрый день.

— Йой, воячку, дайте ми кущок ізісти дачого. Барз-им голоден.

— Не можу, бо камаратя пішли на полювачку, а што їм дам?

— Дайте ми кущок.

Та й дідо звалив вояка долов, набив го, набив, а сам шыток ґуляш з'їв. Ту дораз камаратя прийдут, а їсти нич. Але мав там кості, та й поставив їх ся варити. Зачала вода кыпіти. Прийшли тоты, принесли серну та й ся го просят:

— Готовый, камарат, ґуляш?

— Але, — повідат, — огень ми не хоче горіти.

Но, перебачили му. Повідат капітан:

— Но ты, другый матрос, назарань зустанеш варити обід.

А тот собі думав: „Най остане, най. Погостит його дідо, як ґу ньому прийде".

Но та й там серну блупили, полікы поставив — варит. Приправив добрі, як уж было готове, покоштовав: „Е, — повідат, — тераз мої камаратя наідяться доброго ґуляшу". А дідо до дверей — тюх-тюх-тюх.

— Хто там?

— Та я.

— Вольно.

Прийшов дідо:

— Добрый день.

— Добрый день.

— Пой, якый-исьте пахнячий ґуляш наварили. Будьте такы добры, дайте ми кус із того ґуляшу.

— Не дам, бо вчера нам не наварив колеґа.

— Дайте ми, дайте.

— Не дам.

Ох, як раз го дідо вхопив за карк, як зачав бити. Уж бы дав, але дідо не хоче. Але б'є, б'є го. Як го набив, же не годен ся був рушыти, узяв, шыток ґуляш з'їв. Тот помаленькы встав, ледво котел вымыв, та й взяв, поставив друге мнясо. Тото зачало кыпіти, але мнясо ші сырове. Тоты прийшли, принесли, дві серны забили.

— Но, камарат, готовый ґуляш?

— Та ще ніт, бо...

А тот собі думат: „Но, погощеный і ты добрі. Кобы ты ізняв із ся погавиці, якы ты синякы маш. Достав і ты таку гостину, як я".

Но нич. Почекали, тото ся уварило, уж не чекали до приправкох, хоць-яке там ізіли, бо голодны были. Но та й повідат:

— Но та назарань ты, шіфкапітан, ты останеш варити.

Повідат:

— Я остану. Я наварю.

Взяв, рукав попудкочав, нашкрябав бандурок, дав шелиякы приправы, як до ґуляшу ся дават. Зачав варити та й узяв, покоштовав: „Е, то є ґуляш, то є оно". А дідо до дверей подуркат.

— Хто там?

— Та я.

— Подьте далі.

Увыйшов дідо там:

— Добрый день, пане капітан.

— Добрый день.

— Пой, якый-исьте пахнячий ґуляш наварили! Будьте такы добры, дайте ми.

— Гм, — повідат, — та мої камаратя кілько днів уж не їли, а тобі дам їсти? Аж як остане.

— Я тепер хочу, бо-м голоден.

— Ні.

Ох, як раз дідо вхопив того шіфкапітана за карк, як зачав мастити, аж на нюм погавиці попраскали. Выбив, выбив, выбив, а взяв, ґуляш ізів, а сам ся позбирав і пішов. Тот помаленькы встав, котел вымыв, думат собі: „Ой, та тоты мали гостину! Они были такы биты, а ми не повіли. Назарань мы того нашого капітана зухабиме, жебы і його набив, не лем мы биты будеме."

Добрі. Прийшли. А-а-а, їсти ще ніт. А тоты лем єден на другого посмотрили. Переночовали ніч, та й повідат шіфкапітан:

— Но, пане капітане, так тепер вы будете варити.

— Гей, уж прийшов шор на мене, і я буду варити.

Взяв, попудкочував рукавы, як уж было готове, покоштовав: „Я вас мушу насытити". А дідо до дверей подуркат. Повідат:

— Далі.

— Добрый день, капітан.

— Добрый день, діду.

— Пой, пане капітане, такый-им голоден. Бара-исьте добрый ґуляш наварили. Така воня, на кілометер чути тоту воню. Ци бы вы ми не дали, я такый голоден.

— Гей, сідайте.

Взяв миску таку велику, начерпав. Повідат:

— Кедь мают дость, тото не з'їдят.

З'їв дідо єдну порцію, а лем смотрит на нього.

— Іще хочете?

— Та ще ми дай.

Взяв, начерпав му другу. Дідо з'їв, а повідат:

— Уж дость. А тепер подь, капітане, най я тебе погощу, бо ты не маш палінкы.

А капітан мав такы погавиці — прічі, а мав скірні. Та й такой у тім домі дідо єдны двері отворит — а там самы фляшкы зо шпиритусу. Та й дав єдну літру йому і єдну собі взяв.

— Но та здоров!

— Здоров!

Дідо взяв та й буль-буль-буль-буль, а він узяв та й до кошулі выляв. А дідо выпив. Забрав дідо другы два літры. А він зась не выпив. Дідо другу выпив. Взяв третю літру. Выпили та й дідо ся зробив п'яным. Та й як ся дідо зробив п'яным, зачав ся точити, а він діда звалив і діда забив. Як забив діда, а дідо в кишені клічох а клічох мат. Він тоты клічі взяв і зачав тоты двері одмыкати, што там были. Прийде, отворит єдны двері — шумна ізба, красота, другу ізбу втворит — а там принцезна. Йой, як го увиділа, скочила, зачала го цюлювати.

— Йой, як ты прийшов ту? Мусиш втікати, бо як прийде ту Чорнокнижник, — то її взяв Чорнокнижник, — та тя заб'є.

Повідат він її:

— Уж не прийде.

— Та чом?

— Я го забив.

— Не вірю.

— Та подь, посмоть.

Прийде — мертвый. Йой, так ся зрадовала та й приклякла на коліна, же она ні за кого не піде, лем за нього. Она йому женов буде.

Добрі. Та й ту уж прийшли камаратя, наїлися.

— Но, камаратя, та за чим-исьме ішли, я го уж мам. А видите, вы такы камаратя: вы сьте ся не похвалили, же вы такы биты од діда. А я того діда забив.

Не вірили. Показали своє тіло, а там синяк на синяку. Но і повідат:

— І принцезна є ту.

Но та й ідут уж ґу шіфі. Прийшли аж ґу шіфі, а він повідат:

— Йой, та дашто было взяти стамади.

— Та ідь, але скоро прийдь.

Як він пішов по фірганґы, а шіфкапітан одкапчав лодь — пішов із двома матросами.

Він фірганґы зняв, прийшов ґу воді — готове. Ані лоді, ані принцезны. Пой, та й ся наплакав, та й ся вернув.

— Іду хоць тот перстінь взяти, — бо перстінь там забыв.

Фірганґами шмарив до воды, бо крезь них жену втратив. А шіфкапітан пішов далеко серед воды, матросох пометав до моря, потопив їх, а она мусила присягнути, же він єй найшов. Но і ідут обидвоє. А він переспав ніч, наплакався, уж му ся ані їсти не хоче, а зась лем ходит по лісі. Ходив він, ходив, але то довга доба была. Та й раз прийшов такый голоден, же впав на драгу. Та й прийде ґу ньому єден хлопець:

— Та чом ты, капітане, лежыш ту?

— Та барз-им голоден.

— Гм, та-сь лінивый. А ту маме єден готел, та плуковник бы тя взяв до службы, але мусив бы-сь го добрі слухати.

— Та берь ня за руку, а ведь ня.

Но та він того капітана привів ґу плуковникові, заздравкав му.

— Но, — повідат плуковник, — та будеш у ня служыв єден рік, а нич ту не будеш робив, лем як буде єденаста година, та прийде штиредцеть дівок і вісімдесят музикантох, та нич не маш робити, лем тоты столкы будеш давати до порядку. — А дав му тисяч ключох. — А тоты ключі жебы-сь не повжывав до дверей, бо як повжыєш, головов-ись коротшый.

— Добрі, — заздравкав.

Як уж была десята година, столкы порозкладав, та й раз прийшли дівки, музиканте, танцюют. Як уж по дванастуй, тото пішло гет шытко, він тото поскладав, позамітав, а сам си запалив сивар а ходит. Думат собі: „Та який я вояк? Клічі мати, а жебы я не видів, што в тых дверьох?" Выпхав кліч до дверей, а там лем самы гади. Як тото увидів, страшывся, та й такой запер назад двері. Наколи дав бог день, та й прийде ґу ньому плуковник. Повідат:

— Та то чом ты втворяв двері? Дав я тобі приказ, же як ты двері покусишся втворити, та головов-ись коротшый?

— Дав. Але знаш: вояк не єсть спокійный ніґда. Так я ся покусив отворити, хоць головов буду коротшый.

— Кедь ми так повідаш, та щі на єден рік обстанеш. Але смоть: жебы-сь ся не оповажив двері втворити!

— Ніт, не буду втворяти.

Но і він обстав на другый рік. Само так тоты дівкы там прийшли, і музика была. Як шытко поукліджав, а зачав ходити. ,,А, — думат собі, — щі єдны двері отворю''. Взяв, отворив двері, а там дябли в котлах так душі пражат. ,,Бодай тя фрас взяв, та ту нич доброго не єсть.'' Но нич, але головов коротшый нарано.

Прийшов хлопець ґу ньому, повідат:

— Чого ты двері отворяв?

— Та бо-м не мав розум.

— Но, будеш мертвый днесь.

Прийшов тот плуковник, повідат:

— Но, пане капітане, чом ты не послухаш розказ?

Повідат:

— Пане плуковнику, знате о моїй нужді, якый ми жаль. Я жену втратив. Та я не єм спокойный, я не дзбам о собі.

— Узнам ти, — повідат. — Но та щі єден рік обстанеш, буду видів, што-сь за єден, — но, му даровав.

Но та й зась прийшли тоты дівкы, музиканты, як прийшло пувєдной, тото ся розыйшло, жідлы вклідив, а ходит, а думат собі: ,,Нач ми жити на тум світі?'' Взяв, отворив двері — йой, а там тых із рогами, дяблох. Біжали за ним, а він запер двері. ,,Но, веце я не буду втворяв двері''.

Наколи прийшло рано, хлопець прийшов:

— Но, чого ты двері втворяв?

— А, — повідат, — бо не хочу жити на світі.

Прийшов плуковник:

— Но, пане капітане, видиш — два рокы-м ти одпустив, але тераз ти не одпущу.

— Но, пане плуковник, як твоя воля. Ты маш нарок ізо мнов зробити, што лем хочеш, бо ты ми давав приказ, а я воємськый приказ знам, бо-м служыв дванадцять року. Я знам приказы.

А плуковник повідат так:

— Гм, не заб'ю я тебе. Але ты ся маш понагляти, бо твоя жена буде ішла до вінчаня. Будеш ся понагляв, бо назарань о пувєднуй годині іде до вінчаня.

— Но та добрі, пане плуковнику, добрі. Але я йшов за два рокы ту, та як я можу назарань там быти.

— Ты ся не старай. Мусиш ся понагляти, а вна, як буде ішла до вінчанкы, так буде честувала люди по дворі, котрый прийшов в гості. А ты прийдеш там на двір і станеш. І даст

ти погар вина, будеш пив, а она увидит перстінь на твоїм пальці, але іші не буде знала, ци то єй, а іщі ти єден подуплує. І так она тебе возьме, та ся ты з ньов ожениш.

Но добрі. Плуковник дав му коня, а дав му таку шаблю, же... Повідат:

— Смоть, яка тота шабля. — Повідат: — Рубай, шабльо!

Як махнув ньов — ліс лем самов стерньов став. Таку бы й я шаблю хотів. То бы была добра й про мене, бо дрыв бы-м собі пазрізовав по лісах.

А дав му коня, а сів на нього, а скричав на нього:

— Гоп!

Кінь раз крочнув — а уж був там. Як прийшов там, коня ввадив. Она гостит люди, та й він собі став там, а прийшла ґу ньому — наляла му погар вина, выпив. Заздріла перстінь, але, — а то був діаментовый перстінь, — нич не повідала. Так наляла му другый погар. Як му наляла другый погар, она перстінь спознала та й го вхопила до рук.

— Тото є муй муж, тот мене одкупив, бо муй перстінь має на пальці.

Тоді шіфкапітана взяли і дали му гак. Обісили го, як Яношіка за єдно ребро.

Но а він ся з ньов оженив. Того коника дав собі до маштальні. Но і її отець помер, обстав він кральом. Но але то пішло по шыткых штатох, же там прийшов якыська забігляк і спростый, — а то она кральовала, не він, бо він не знав ані писати, — а такый є краль, та його не треба мати на тій землі. Треба го знищити. Так єден штат му выповів войну. Но, як му выповів войну, та й він зобрав войсько, пішов на границю, сів собі на коня, шаблю взяв, а она зачала плакати. А він повідат:

— А, жено, не бійся нич.

Як пішов, там дали собі руки з тым кральом. Но так повідат:

— Мы будеме воювати, ци войсько жебы воювало?

Краль повідат:

— Ніт, войсько.

Но та краль тамтот ізняв шаблю, ай він ізняв. Як раз махнув шабльов — шыткы трупами стали, шыткых побив. Як побив, уж векшый штат у нього ся зробив. Прийшов дому — радость така велика. Але то і тоді краль до краля на гостину ішов, так, як тепер ходят. Та й ся побирав німець,

іде до нього на гостину. Прийшов на гостину, він го привітав, дав му їсти, пити. Але німець коло його жены ходит фурт, бо шумна была. Та й раз юй повідат:

— Твуй муж мусит мати таку збрань, небо силу, же він тіко войська годен выбити.

А она повідат:

— Але там.

— Я ти повім, же гей. Оле ся звідай його, же яку шаблю мат, кедь она так рубала, як повідают. А як ти повість, а гнед ми одпишеш, же яку то він шаблю мат.

Зачала она го просити, та й він повідат:

— Жено, смоть: я тоту шаблю таку мам, видиш? — Та й повідат: — Рубай, шабльо!

Шабля світ ліса зрубала.

— Я, кедь хочу, та шыток ліс вырубам.

Одписала она німцьові, же він таку і таку шаблю мат. А німець гнедь одписав, жебы пішла там, де шаблі роблят, а жебы юй таку шаблю зробили, а його йому жебы послала. І не зробила бештія так? Взяла тоту шаблю, німцьові послала, а йому дала таку шаблю зробити. Як німець достав тоту шаблю його, та выповів му войну. Она уж знала, же яка буде война, але єй барже уж за німцьом тягало, як за ним. Як выповів войну, но та іде на войну, ні? Смілый. Шабля єсть. Прийшов на границю, та й поздравкали там собі, та й повідат німець:

— Мы ся будеме бити, ци будуть ся вояці бити?

А він повідат:

— Пробуй ты наперед моє войсько рубати.

Він выйняв шаблю, махнул, та де — шабля не рубат. Выйняв по другы раз — шабля не рубат. Німець, як тото увидів, уж ся застарав. Розказав свому войську так:

— Возьте го, а увадьте го за ногу коньові, а як кінь буде крачав, та го мусит добити по дразі.

І так того взяли, укапчали, а кінь цвалом летів, але мало што драгы ся доставав. А як пішов далеко, та ся розлетів, а ся цофнув, а він на коня выскочив, скричав: „Гоп!" — а уж був піля плуковника. Як прийшов ґу плуковникові, та й плуковник повідат:

— Но видиш, кедь не маш того коня, та загынеш. Видиш, шаблю-сь утратив, а твоя жена з німцьом жыє. Но але іщі ти раз поможу, — повідат. — Тепер ти не дам того коня.

Дам ти єден листок дубовый, а прийдеш ґу морю; скричиш: „Гоп", а уж будеш там. А другый листок ти дам буковый. А на того листка цмокнеш, як на коня, а ся зробит із нього кінь. Такого на світі ніт коня, такый буде шумный, великый. А з тым коньом ся поставиш у єдного худобного в загороді. То з тебе буде кінь. А тот худобный ся зрадує, же такый кінь прийшов, а буде ярмак, та піде з тобов на ярмак. А так му повіш, тому ґаздові, жебы за тя просив два тисяч тристо талярей. А купцьове не будут годны дати, тіко пінязей мало хто мат. А краль, як прийде, та він даст два тисяч, та жебы тя дав тот ґазда за два тисяч. І так ся дустанеш ґу своюй жені. Але мусиш ся понагляти, бо він із женов жыє.

Прийшов ґу воді, скричав: „Гоп!", а уж був там на тум місці. Прийшов там до того худобного, до загороды, місяць світив, та й він цмокнув, та й ся з нього зробив Сірка, таку узду мат на собі красну, лем ушками стриже. А тот мав дев'ятеро діти, худак, та й діти плачут:

— Што нам, няньку, купите?

— Та што вам, діти, куплю, корункы не мам.

І она їх б'є, і він їх б'є, а діти плачут. Они голы, босы. Та й раз він выйшов на двір, смотрит — а пля студні не такый кінь стоїт, але око не чуло, ухо не виділо такого коня Сірку. Йой, він до хыжі:

— Йой, бабо, такый у нас кінь пля студні, же ты ш такого коня не виділа.

Выйшла она:

— Йой, боже... Знаш што, мужу? Кобы мы поїмали того коня, та мы бы достали грошей.

— Я піду ґу ньому,

А она повідат:

— Заб'є тя.

— Я піду.

І помаленькы: „Сірка, Сірка, Сірка, Сірка..." А Сірка лем ушками стриже. Та й прийшов ґу ньому, поляпкав за карк, а кінь із ним зачав бесідувати:

— Ты за мене велике щастя обсягнеш. Підеш ізо мнов на ярмак, а будеш просив два тисяч талярей за мене. Та то нікотрый ти не буде годен дати. Але краль, як прийде, та дасть два тисяч, та жебы-сь ня дав.

Йой, увыйшов до хыжі та й повідат:

— Бабо, кедь я назарань пінязей, а пінязей, доларох, буду мав.

Дітиська повставали рано, внучками повкручали ногы, бо на ярмак ідут. Йой, як він того коня взяв за узду, як привів на ярмак, ніхто нич не продават, лем за тым коньом ходят, а смотрят, така красота кінь. Ходят купці, але они не мали тіко пінязей. Та й раз ся дознав краль, же чударный кінь, та й прийшов з єдным міністром. Та й ся просит:

— Тіко хочеш за того коня?

— Два тисяч тристо талярей.

Походив довкола нього та й повідат:

— Два тисяч достанеш.

— Но та кедь так, та берьте собі.

Взяв тот вояк, міністер, коня за узду, веде, привели там ґу палацу, ведут до стайні — кінь не може выйти, низько му. Прийшли муляре розваляти згоры, жебы годен выпхатися до стайні. Увели го до стайні, увадили го ґу жолобу, дали му жерти, а краль прийшов до хыжі та й повідат жені:

— Ей, жено, але-м купив собі коня. То шыткы кральове будут ходити смотрити на мого коня.

А она повідат:

— Тот кінь не на твою радость, то на твоє нещастя.

— Але, — повідат, — жено, што там таке бесідуєш. Што то кінь годен зробити?

А єдна сиротка, таке дівчатисько, не мало ніякой роботы, лем каву носити кральові і кральовні. Тото його была служба. А все, як ішла, як несла кральові каву, та все ся бояла, жебы не выляла. А як ішла, та все під дверями послухала, же што, як бесідуют, же ци може дуркати. Слугове смотрят на того коня, а тото дівча ще не виділо того коня. Так бы рада піти посмотрити, але ся боїт краля, же го выжене з тої роботы. Та й ходило вно тамади. Та й раз вна несе каву, та й краль зась ся зачав хвалити:

— Видиш, шыткы кральове і шыткы слугове на того коня смотрят, а ты все повідаш, же то недобрый кінь.

А она повідат:

— Ей, мужу, мужу, тот кінь — твоя смерть.

А дівча слухат.

— Но, — повідат, — кедь смерть, ту в загородці выко-

нают яму, а заб'ют го, а там го закопаме, вапном посыплю спалю го. А не буде моя смерть.

А дівча выслухало. Но і однесло каву. Та й собі подумало: „Аснонь раз жебы-м того коника жывого виділа". Прийшла, стала на поріг, кінь на ню так посмотрів, а оно зачало плакати:

— Ой, конику, конику, якый ты шумный, славный, але довго ты жыти не будеш.

А кінь повідат;

— Подь ту ближе, подь, не бійся.

Прийшло далі та й ся просит:

— Та чом не буду жыв?

— Та краль так повідав, же назарань прийдут хлопі, та тя заб'ют, а выкопают яму, а вапном посыплют, та тя спалят.

— Та тото нич, — повідат, — лем жебы-сь там ходила фурт на тото місце смотріти. А я з тобов буду бесідовав так, як тепер ту.

Но дівча пішло, ся бояло, жебы єй з роботы не выгнав. Но та й прийшли хлопі, коня забили, выкопали яму, посыпали вапном, спалили.

— Но та, — повідат, — жено, та тепер кінь уж не буде моя смерть.

Она не повідат нич.

Але за недовго зачала роснути яблінька там, на тім гробі кіньскум. І так ріхло росла, же такой на нюй вісім ябкох наросло. Але такы вонявы, же хто іде за драгов, та тягат тот вздух, бо барз пахне.

Та й тото дівча несе каву, а він повідат так:

— Видиш, жено, яка яблінька там выросла на тій загороді, на тім гробі кіньскум? Яка славна яблінька. За тото ябко можу брати срібла, злата, жебы-м лем продав, але я не продам.

— А-а-а, — повідат, — не радуйся тым ябкам. То твоя смерть тота яблінька.

А дівча выслухало.

— Но, — повідат, — кедь моя смерть, та я іще раз іароблю. Закличу хлопох, яблінь зрубают, спалят, а попіль закопам.

А дівча выслухало зась. А він юй повідав, жебы все ішла на тот гріб. А вна, докля яблінька выросла, все тоту травичку скубла, жебы чисто было. Але так, жебы краль не видів. Та й як однесла каву, так ся зробило, же пішли они

на обід спати, та й прийшла, та й зачала об'ймати яблінку.

— Ой, яблінько моя, яблінько. Ты уж довго так не будеш.

А она повідат:

— Та чом?

— Та назарань прийдут двоми хлопі, а тя зрубают, а тя спалят, а ту з тя попіль закопают.

— То нич, то нич, — повідат яблінька. — Ты лем возь чуджі боканчі такы великы, а станеш пуд мур, як прийдут хлопі рубати ня. Так близько станеш, недалеко, дас шість метру, а як затне першым топором до мене, та скочит тріска до твойой боканчі, а ты ся зогнеш, а возьмеш тоту трісочку, а єсть ту купалище, де ся краль і кральовна купают, та тоту трісочку до того купалища шмариш. Веце нич. І то буде шытко.

Но дівча уж ся поріхтовало. Прийшли хлопі, та й як затяв з тым топором, та й тріска шуп до єї боканчі. Она ся зогла, же ся шкрябат, і взяла тоту трісочку та й побігла наскоро до парку. Прийшла ґу тому купалищу та й шмарила на воду тоту трісочку. А з той тріскы ся зробив качур і качка. Качур златый і качка злата. Та й ся купают по купалищу. Як ізрубали яблінь і спалили, та й ся наобідали. Та й повідат він:

— Знаш што, жено? Так ся чую недобре. Хоче ми ся купати. Подь, підеме ся окупати.

А она повідат:

— Я ще тепер не іду, я позніше пуйду, лем ты ідь.

Прийшов німець там, розоблікся догола, смотрит — а качур і качка плавают там. Та й німець далі, далі, і такой, же го поїмат. А качур завів го по карк, і так го завів, же він пішов глубоко. Як пішов глубоко, качур вылетів на берег і зробився з нього хлоп. А взяв на себе кральовськы лахы і шаблю вкапчав. Но і повідат:

— Подь, німцю, ту.

Тот ся встрашив, уж го спознав. Выйшов німець горі на берег, та й повідат:

— Воював-ись против мене, а-сь ня хотів замарнити, а тепер я тебе замарню.

Та й раз іде кральовна. Але смотрит, она мыслила, же то її муж, а то він. Смотрит, а тот голый сидит, а тот стоїт над ним. Ся встрашила та й зачала помалше крокы робити. А він повідат:

— Подь, подь, подь, суко, подь.

Прийшла там.

— Но тепер, суко, ми повіч, яков ты смертьов хочеш піти за тоту мою поневірку?

— Но та, мужу муй милый, яка твоя воля.

— Я нич не хочу, лем ту маш костуру, а того німця маш порізати на штири кусы.

Так юй ся не начило, але взяла, порізала того німця-краля. Як го порізала, він повідат:

— Одкачай го набік, до купалища піт, бо купалище треба.

А сам єй взяв та й іде. Слугы видят, же якыська краль прийшов, але они го не познают. Прийшов із ньов горі. Як прийшов горі, пообіді дав шыткым слугам наступ, жебы ся поставили. А він зачав кричати:

— Котрый із вас ся признат, што з тым коньом бесідовав ай з тов яблінькoв, най здвигне руку горі, волос му з головы не хпаде.

А тото дівча чує, але ся боїт. Они єден на другого посмотрит — та хто бы ту бесідовав з ним? Іще раз опакує:

— Хто з вас, дівка небо хлоп, з тым коньом бесідовав, най здвигне руку, волос му з головы не хпаде.

Нич. Іще ся бояло іти.

Але по-треті раз обернувся так, смотрит, а повідат:

— Най здвигне руку, бо я го познам. Голову му зотну, як ся не признат. Як ся признат, волос му з головы не хпаде.

Та й дівча зняло руку горі. Ох, каждый смотрит: „Бодай тя фрас взяв, така нічогота, і вно ходило з тым". Прийшла там, як єй краль взяв до рукы, як єй зачав бочкати...

— Ты будеш моя жена.

А тій взяв, та голову одтяв. А з тов жыв і до днесь жыє, кедь не повмирали.

Я з того страху втікав аж до Кожуховець. Та уж-им скончив, конець. А сів-им на повересло, аж ту ня принесло.

3. ЧАРІВНЕ ДЗЕРКАЛО

Было де не было, в сімдесят семуй столиці, за горячим, за студеным морьом, дав бы бог нашым неприятелюм таке добро, очі, як цибулі, жебы їм выйшли з головы, а так бы ся тримали на силах, як пісок на вилах. А сів-им на повересло, аж ту ня принесло.

Была єдна кральовня і мала єдну дцерку. Але тота кральовня мала таку остру кров. Она ся барз бы была хотіла оддавати, а не был єй хто брати, бо каждый єй шя боял. Але тота кральовня мала єдного кочиша такого, што він ї лем на шпацірку возив. Та она собі купила дзеркайло і прибралася шумні, посмотрила до того дзеркайла — дзеркайло зачало з ньов бешідувати. Повідат:

— Шумна ты, шумна, але твоя дцерка сто крат гарша, як ты.

А она взяла дрывно — фук по нюм. Пішла до обходу — купила друге. Посмотрила — само так. Шім дзеркайлох збила, ся погнівала, така їдовита была. Што зробити? „Піду тому кочишові повісти, — так собі надумала, — як прийде зо школы, жебы взяв лавор, што ся вмывати, ай єдну костуру, а жебы ю взяв на коч, а одвіз до ліса, а жебы приніс з неї по ліктя рукы одрізаны, ай серце і печункы жебы приніс. Та так уж дзеркайло не буде повідало, же вна краша". А она матір барз слухала. Што юй повіла, та слухала.

Так тота дцерка прийшла зо школы. А кочиш ся задумав. Бо то даколи такый закон быв, же кедь не послухав, выняла шаблю — одрізала голову, а фук, а уж є там. Він ся барз застарав. Бо тота дцерка, як ходила до школы, а все му чоколады приношала. Така приємна была дцерка. Та й він запрігат коні, бо она мат прийти зо школы, лавор уж на кочу пуд сідлом, костура, а она прийшла зо школы, принесла му чоколады. А він, як єй увидів, та аж зо серця му слызы капкали, такый му жаль быв, люто му было. Але мусит ізробити. Та й повідат:

— Та де йдете тепер навечур?

— А, — повідат, — дцерко, підеме кущок на шпацір. Із тобов я піду.

Повідат:

— Добрі, я лем книжку положу.

— То матір твоя розказала, жебы сьме пішли на шпацір.

— Добрі.

Положыла книжкы та й сіла до коча, так він ся рушив із ньов. Іде, іде, ей, але так му серце плаче, же не знат, што робити. Він ся не обертат ґу ній. Она го ся дашто звідат, а він не одповідат, бо не може, бо го за карк їмат тот жаль. Де він таку особу мусит зарізати. Но і іде, іде, але ту уж ся цмить, сонце заходит, уж до ліса зашло, та й она му повідат:

— Послухайте, та уж ся вернийме, бо буде цма, та як прийдеме домів?

— Та ще далі кущок.

Но, прийшов далі, но, уж мусит робити.

Але за нима ся позбирав єден пеик, такой їх пес. Та й він ізышов долов.

— Та, слухай, дцерко. Твоя мама так мені розказала, жебы я із тебе выняв серце і печункы, ай рукы по ліктя одрізав.

А она горенько заплакала.

— Но, — повідат, — кедь-им ся так дожала... Отца-м не мала, не памнятам, коли ми отець жыв, а кедь так мамка ня выховала, а так хоче мої рукы, а серце, а печункы, та я єм ту.

А він зачав плакати, тот кочиш. Та повідат:

— Слухай, дівча. Я тото не зроблю, я тя не буду різав. Рукы ти мушу прирізати, але серце і печункы, заріжу того пса, та принесу.

А она повідат:

— Та што ми з того? Як я буду жыла, як я не буду мала рукы.

— Но, та як ти бог поможе.

І взяв, і одфікнув рукы, і положыв на лавор. Но, яка то болість. Кедь то дохторе ріжут, та інекцію давают, а там не были інекції. Она замліла. Взяв ися, тото розрізав, серце, печункы выняв, положыв на лавор, а бйо! Пришов він дому та й показав.

Она повідат:

— Е-е-е, видиш! То видно было, же моя дцера была така, як пес, бо тото серце і печункы выпатряют, як зо пса.

Та й она взяла, дала тото серце заґінсовати, жебы тото могло быти на рокы. І тоты рукы. А кедь до неї прийшов дахто в гості, так она дораз повідала, же таку дцеру мала, же серце мала, а печункы псячі, такы, як у собаці. А дораз, як приніс рукы, встала рано, а прибралася, посмотрила до дзеркайла, та й повідат дзеркайло:

— Шумна ты, шумна, але твоя дцера в світі сто крат гарша.

А она взяла, та розбила. Уж веце не купувала. Думат собі: „Як може моя дцера быти краша, кедь я з неї ту мам серце а печункы"?

А тото дівча плачучи ішло, ішло, кров ляла, ляла. Нашла потічок, до воды мачала, та й так помаленькы, як прешло три місяці, тото ся пригоїло. Но што вна їла? Брала траву, котра ї хутнала, та пожьвакала, даґде строма грызла, та тоту мізґу, тоту юху лизала. Так она ходила за сім року по лісі. Тото ї ся загоїло, лахы ся подерли, труп обріс палком, як дикому, серсть на ньої ся зробила. На тварі ні, тварь была чиста. А з ліса не годна была выйти за сім року. Думат собі, а фурт думат собі: „Помож ми, боже, даґде выйти на чистину, на чисте поле, жебы я годна дашто собі найти їсти інакше. Жебы я не їла траву, як скот". Та й раз у сім року выйде на шыроку луку. Но так іде тов луков. Іде, прийде, а пліт дротяный высокый, а за плотом — виноград. Йой, такы кытаї! Приклякла на коліна: „Кебы я ся годна достати там, жебы я ся раз у сім року наїла. Та як ся достати? Кедь то загороджено". Але ходила там та й з тыма руками зачала попуд дріт грабати, грабати, до тыжня выграбала таку діру, же ся годна была прупхати. Як ся там прупхала, як прийшла пуд тот кряк, йой, та так ся наїла, же уж на ніс юй тоты грозна выпадували. Но, голодна была, сеґениско. Но, голод. Я знам, якый голод. Но, што шя шмієте з того? Кедь вы будете плакати. Но і далі. Як она ся наїла раз, выйшла та й пішла собі до травы, выспалася, другый день другы раз. Але вна дуже шкоды наробила, бо вна то зламала, бо вна не мала рукы, жебы собі взяла тоту кытаю. Зломила, тото впало, уж веце го не взяла. А тото краля єдного было грозно. Она пішла уж до другого штату.

А тот краль мал такого лісника, гайника в тім, же він тото вганяв. А як ходила два місяці, та наробила шкоды, а тот гайник на тото прийшов. Пой, та ся острашыв барз.

— Но, та уж тепер я буду мав кульку, уж ня краль заб'є, же як я вартую, а ту тіко шкоды єсть.

Але смотрит — ступляї не може познати, бо она мала серсть на ногах, та не може познати, якый звірь тото. Та й пришов та й повідат:

— Но, кралю, дякую ти за службу. Тридцять року-м ти вганяв, а веце не буду. Я вартуву каждый день, а не можу поймати того звіря. Велику шкоду ми наробив там.

А сын кралів слухат тото. Та й повідат:

— Я не буду веце ти вартовав.

— Но, не будеш, не будеш.

Взял го краль, выплатив, а сын отцові повідат:

— Няню, я іду.

— Кедь тот гайник тридцять року вганяв, а він ся боїт, хто знат, якый звірь там ходит, та годен тя зажерти.

— Най ня їсть.

Взяв на ся плащ, взяв пушку, а — бйо! Пришов так недалеко, скрывся, а она, як сонце засвітило пред обідом, та она ся втягла і зачала їсти. А він натяг пушку... Але смотрит на тварь... Як увидів тоту тварь, та аж го серце заболіло, же ще таку красавицю не видів на цалій кулі земськуй, ані на фотці. Видит, же тото оброснуте шытко, як дичина, але видит, же рук не мат. Каліка. Так собі помыслив, же хоць бы отець му не доволив єй взяти, та вун возьме піштоль ґу собі, та кедь повість, же не, та першу кульку до неї, а другу — до себе. І помаленькы, помаленькы, поззаді, поззаді прийшов та й лапнув ї за плеча. Пой, она, як на нього посмотрила:

— Пой, пане муй, пусьте мня! Я веце ніґде ту не прийду до вашого грозна, лем ня пусьте.

— Я тя не пущу! — зачав єй цюлювати з радості. Але так єй зачав цюлювати з радості, так єй рад видів. Та й повідат:

— Подь.

— Та як я можу піти, кедь я гола.

— Не бійся.

Взяв плащ, істяг із себе, дав на ню та й єй веде. Але тіко раз крочне, все єй побочкат, бо барз шувна была на тварь. Но і так єй веде. Но веде єй, веде, но, як ту так прийшов

ґу свому білому дому, як повідают, же в Америці Білый дом, де президент быват, та й позаді єй одвів до єдной ізбы, а приніс юй лахы, дав на ню лахы, ще наперед до купелі єй одвів, окупалася; а приніс єй так, же ніхто не виділ. Приніс єй з кухні їсти, а такый веселый, так скаче!.. Но і ходит. Вітцьові не повідав, же што він поїмав, бо ту не знат, як вітцьові повісти, бо не знат, ци собі буде смерть робив, або што. Бо де отець му поволит таку каліку брати. Но але так ходив за штири дны. Прийшов ґу столові,руку положыв пуд бороду, як кедь бы ся старав дачим. А прийшов ґу ньому отець, краль, та й ся просит:

— Сыну, што? Хворый-ись?

— Ні.

— Но а што? Можно, бы-сь ся женив?

— Но та і тото бы могло быти.

— Кедь я, преці, давно тото чекав од тебе, сыну.

Но та даколи кральове, а й тепер так єст: із каждого штату бароновы дівкы, кральовы — там сут, у них на фотці, та показує:

— Тоту?

— Не.

— Тоту?

— Не.

— Тоту?

— Не.

Но шыткы з цалой кулі земськой показав, він — не.

— Но та кого, сыну, лем хцеш?

Та йому слызы выйшли з очей:

— Отець, я уж жену мам.

— Та де, сыну, є?

— Ту є. Але смоть: якбы-сь ты ми не поволив єй взяти, та, смоть ту, я беру піштоль, та саме перше до неї кульку пущу, а другу — до себе.

А краль, як увидів тоту тварь єй, як єй привів, то так із ним істрясло. Так му ся залюбила.

— Но-о-о, — повідат, — сыну, то нич, же она каліка. Але таку красавицю я ще не видів. А уж мам п'ядесят літ, што я ся по світу находил, але таку красавицю-м не видів. Она, же не мат рук, та мы даме ґу ній дві служкы: єдну на праву руку, другу на ліву. Што буде она потребовала, їй донесут.

Но добрі. Як му отець поволив, такой прийшов отець, краль, єй побочкав, кральовня. І такой, як они поволили, та й єй оголити дав. Окупалася, прибрав єй, но і свадьбу зробив краль. Но але то даколи кральовы сынове такый сполок мали із другыма, із баронома, з кральома, же кедь ішли на полювачку, та мусіли іти. Як пришло письмо, та уж мусив іти. А то не на єден день, але на три місяці, на шість місяців. Но і зайшла она в вдругум ставі, тота през рук. Ходит весело, так ся радуют з ньов. Тоты служниці коло неї ходят, обслугуют єй і вночі, і водні. Як зайшла в другый став, так єй дозирают, ходят коло неї, а акурат письмо прийшло, же мат іти на полювачку. Пой, так ся засмутил! Повідат:

— Боже, та кебыв-им быв хоць при тім породі, же то она рук не мат, та она ся буде ганьбила їх.

Но але дарьмо, мусит іти. Раз сполок — сполок. Та й він просит:

— Отець і ты, мамко, дозирайте ми тоту жену. Боже, кебы я той жены не мав, я бы ся забив!

— Не бійся, сыну. Лем кобы тобі бог поміг.

Бо то даколи звірі были вшелиякы, а збрани не было такой модерной, як тепер.

Та сын пішов. То ся тягало, тягало, та й раз она зляже: породит єдного хлопця зо златыма волосами і другого. Злате волосся на голові. Як породила, така радость. Но і такой сів краль, пише письмо сынові.

Но але даколи, тамтыма роками, коли був світ побитый самыми дочками, та не было поштох а моторох, а кочох, але все в місті быв єден такый хлоп, што мусив письмо однести аж до рук. То заплачено было, а то мусив однести. А тота єї матка тых поштарьох їмала, бо новин не было, она їх їмала, переночували, а звідалася, што нове по світу. Бо її дзеркайло все повідало: ,,Шумна ты, шумна, але твоя дцера у світі сто проценто краща, як ты''. Но та й краль написав му письмо, закликали того хлопа, дали му пінязі, та й він іде. А она лем фурт, матірь, вартувала на тых поштарьох, де котрого поймати на ніч. Як увиділа того поштаря, та й пришла вна ґу ньому, та й повідат:

— Кому несете пошту?

— Та принцьові.

— Та подьте, я вас переночую. Вы здалекы йдете, та то з другого штату, та подьте; в мене платити не будете.

Но та й поштарь ся зрадував. Прийшов до хыжі та й што там нове. Та повідат:

— Она породила двох хлопцу. Та ми написав письмо; але она така каліка — брез рук:

Но нич. Она ші на тото, матірь, не приходить, бо не може; бо серце й печункы ту сут. Та й она, як мав лігати спати, повідат:

— Почувайте, дайте ми тото письмо, я вам одложу ту до столика; бо, знате, такому панові не можете дати поламане. А я вам нарано дам, но.

Тот си роздумав. Дала му палінкы, та лем дав, уж буде, што буде. Дав юй письмо. Вун ліг спати, а она почитала. А написала таке письмо: „Сыну, сам-ись собі жену найшов, не хотів-ись нас слухати, та тепер ти жена породила двох псох. Та ми одниш, што маме робити". Но тот рано встав, дала му письмо. Што він знав, яке письмо. Приніс він ту ньому, а тот горенько заплакав. Люто му было барз. І такой став, написав так: „Отець, не роб собі з того нич. То даяко бог дав чудо за даякый гріх. Псы тоты ховайте, жебы я їх застав, а її дозирайте, а най не плаче, лем най ми жена жыє". Но а тота матірь, кральовня, повідала:

— Як будете іти назад, обратно, жебы сьте до мене прийшли, я вас переночую.

Но а тому посмакувало. Достав там палінкы, обслугу добру, та й ішов. Прийшов там та й повідат.

— Но та ідете ту кральові, письмо несете, та дайте, най я одложу.

Но, він ї дав тото письмо. А она взяла, написала так: „Сыну, сам-ись собі право робив, а она, же двох псів нам породила, та я з той ганьбы не хочу єй видіти. Пуд двадцять штирма годинами, жебы ми ся спрятала з хыжі; бо кедь вы єй не выженете з хыжі, та жебы сьте знали: і ваш дом, і вас шыткых поб'ю, як ся верну". Но і дала тото письмо тому, што прийшол од його родичів. А тот письмо несе. Приніс він письмо, дал кральові. Краль, як почитав тоти рядки, впало му письмо. Замлів. Што ся сынові стало? Дав кральовні, почитала, но, плачут так, же не знают, што зробити. Но але она побагла.

— Отець, чом плачете? Можно, мій муж дашто недобрі написав.

— Ніт, ніт.

Но а як прийшла уж тота доба, но, уж мусят єй посылати. Так, дали, поставили єй письмо на стіл, почитала, горенько заплакала:

— Боже, боже, яка я нещасна, як ми бог дав: мама ня дала змарнити, же ми рукы зіла, тіко-м ся натрапила по лісах, а тепер ми бог дав ґазду доброго, та быв добрый дотепер, а тепер ми іще привадив тоты двоє діти. Но як я піду, де піду з нима?

Но они зачали шыткы плакати. Но прийшла доба, мусит іти. Та й узяли та й єдного хлопця прив'язали ґу єдную руці, другого — ґу другуй, а наклали єй ту хліба, на груди. Но але кедь она не годна того хліба дітьом подати. Но та й позбиралася і іде за драгов. Тоты дітиська так: хліб юй попадав, а она ішла, докля ішла, але як уж выйшла із сил, та діти зачали тягати аж кров од серця. Они ціцькают фурт. А она уж барз ослабла. Та й там надыйшли два жебракы. Ішли напротів неї. А они знали, же што юй єст. Та й она повідат:

— Добрый день, старцьове.

А они повідают:

— Добрый день.

Она повідат:

— Послухайте, старцьове. Не знаєте вы даґде даяку хыжу, жебы я годна переночувати, жебы ми тоты діти од серця одобрали, бо уж ми зо серця кров тягают.

А єден старець повідат:

— Ставай на коліна, а на колінах будеш ішла, а богу ся молила, а прийдеш до єдной хыжі; а там нич не будеш робила, лем при святуй діві ризы пошывати.

А она повідат:

— Слухайте, як я буду робила, як я буду шыти, кедь рук не мам.

А Петро повідат:

— Не бійся, будеш мала.

Та й Петро взяв ліву руку, дыхнув — рука ся зробила. А тот другый старець узяв праву руку, дыхнув — рука ся зробила. Три раз крочла — уж хыжка прийшла. Вышла до хыжі, а на столі уж было, што лем задумала. Наїлася. По-

стіль там у тій хыжі. Наїлася і взяла іглу, і пошиват ризы. Так єден день, тыждень, два, у три тыжні він прийшов дому. А они, як її посылали з хыжі, краль, та не знали, же што зробити, але взяли, в тых хлопчиськ волосся настригли, а повішали на стіны, та світит місто світла. І як він прийшов домів, та й повідат:

— Но та де жена?

— Йой, сыну нещасный, не повідай!

— Та што є?

— Та што-сь писав? Пішла гет. Та што-сь писав?

— Та вы ми писали, же два псы породила.

І они:

— Та де бы сьме ти так, сыну. Што ты уж розум утратив? Но а ты писав, же пуд двадцять штирма годинами, жебы ся стратила з хыжі.

— Я не вірю.

— Ту маш письмо твоє.

Посмотрит на письмо. Йой, ані не хотів ся посмотрити!

— Кады она пішла?

— Та мы єй не смотрили. Зо жалю деська выйшла, за тов драгов пішла.

Такой ся не розбирав, а за ньов. Ішов, докля не однадне, жебы єй найшов. А тоты старцьове знали, же він нич не винуватый. Ішов так штирі дни, а уж барз выстав, та й ся з'явили перед нього, а він повідат:

— Добрый вечур.

— Добрый вечур.

— А ци вы не знате даґде таку хыжу, жебы я собі оддыхнув, бо уж тіко а тіко іду.

А они знали, тіко він ішов. А они повідают:

— Знаме. Там ест єдна жена з двома дітьми та она тя переночує.

Прийшов до хыжі і:

— Добрый вечур.

— Добрый вечур.

А она го дораз спознала. А він видит, же така красавиця, як його жена была. Але тота рукы мат. А хлопчиська так по хыжі танцюют, скачут! Та й она повідат, же што бы рад, на того хлопа. А він повідат:

— Жено, ци бы сьте ня не переночували?

А она повідат:

— Гей:

Та й ся наїв, та й дала му воды, омывся та й ліг собі спати на постіль. А она взяла іглу та й пошиват ризы. А хлопці ся бавлят по хыжі. А чоловік здалека ішов, та й му нога повисла поверх дочкы з постелі. А она скричала.

— Хлопці, хлопці, ідьте тому уйкові, чемеряному отцьові тоту ногу возьте, а положте на постіль. Хто знат, тіко уж тыжнів отець іде.

А они повідают.

— То няньо? Няньо?

— Тихо, тихо будьте!

Они пішли, поцюлювали та й положыли на постіль. А він так: і чув, і не чув. Думат собі: „Боже, ци ми ся снило, ци што ся зо мнов робит?" Полежав, полежав та й узяв та й зась ся зачав протігати, та й пустив так руку (казкар показав). Як пустив руку, а она повідат:

— Хлопці, ідьте тому чемеряному отцьові руку положте на постіль, най му не висит, бо бог знат, коли она оддыхала на постелі.

— А то няньо?

— Тихо будьте!

Та й пішли поцюлювали, положыли на постіль, а він на бріх ліг собі. Та наплакався так, же слызы перешли наскрізь заголовка. Як ся наплакав, і тоді встав і прийшов ґу ній і зачав єй цюлювати. Повідат:

— Женічко, одпусть ми. Я в тім не винуватый. Я не знам, што ся в тім стало. А підеме дому.

Но она уж нич му не повідала протів того. Уж радость велика, же рукы мат. Но они прийшли домів, велика радість, велику гостину дав тот краль. Таку гостину дав, же й я там выпив пару погарикох солодкої, бо я таку не хотів, жебы ня морочила. Тото солодке, та ґамбы-м облизував фурт.

І по туй гостині, як она уж мала рукы, та й повідат му єдну неділю:

— Знаш што, мужу? Я бы рада піти до свойої матере на гостину, видіти свої рукы. Я знам, же моя мама мої рукы показує шыткым людьом.

— А матірь мат твої рукы?

— Мат.

Но він повідат:

— Підеме.

Та й запрягли коні. А она, тота єй мати, такого, як на гостину прийшов, радо приймала, гостила, бо была ся оддавала барз. Та й запрягли коні, прийшли там ґу двору, она дораз там выправила слугох, коч забрали, коні до машталні, їх до хыжі, а фурт на тоту дівку смотрит, бо така, як єй была, але кедь єй не жыє, бо дала єй рукы одрізати, серце й печункы выняти. Та й принесла палінкы, выпили палінкы. Як ся пудпила кущок, та й повідат:

— Слухайте, пане. Я бы вам дашто повіла. Акурат я таку мала бештію, як ваша. На тоту подобу, шытко, — повідат, — але я вам дораз із ней рукы покажу. Але моя мала псяче серце і печункы.

А она дораз повідат:

— Но та, оле, ідьте принесьте ту.

Она такой скочила і на лаворі принесла тоты рукы і серце, і печункы. А она, як увиділа тоты рукы, вхопила до рук, а зачала цюлювати, а повідат:

— Ручкы мої, ручкы, тіко року я през вас ся трапила, а предця ми бог поміг, же-м достала другы.

А він, як тото почув, єй муж, та взяв тоту кральовну, а были такы штири гачуры по рокові, та меджи тоты гачуры єй шмарив і єй розтягли. А они позбиралися і прийшли домів, та жыли, докля їм ся жыли не поторгали, а нашы ся помоцували.

4. МАТИ, СИН І РОЗБІЙНИКИ

Было де не было, в сімдесят семуй столиці, за горячим, за зимным морьом; дав бы бог нашым неприятелюм таке добро, очі, як цибулі, так бы ся тримали на силах, як пісок на вилах. Был єден краль, але тот краль сильный быв, такый, як Русько. А мав єдного сына. Но сын, як підріс, як уж приходило до женитьбы, так раз увечур собі сів за стіл, склонився, а зачав розмышляти. А отець му повідат:

— Сыну, што ти єсть? Хворый-ись?

— Ніт.

— Но а што? Можно, ся хочеш женити?

— Та і тото бы могло быти.

Но та в краля сут такы книжкы, што в них сут фоткы бароньских дівок, кральовськых дівок. Та й краль му вказує:

— Но та смоть, сыну, котру підеме просити?

Та й він собі выбрав таку, як чиняку, з великого штату.

— Добрі.

Но так написали письмо наперед, же підут на спросины.

Як письмо прийшло, тота принцезна почитала, а вернула му такто:

— Я на такого молодого ані ногу не вытну, не жебы-м пішла за нього.

Як він тото письмо почитав, дав вітцьові. Но, тот краль выповів войну. Но што? Як прийшли на границю, чинян, як поставив войська, як волосся на голові, як зачали того молотити, — але й краль пішов, — так ізбили, шытко зрубали. Краля взяли до пліну, не забили го. Чекают они, чекают, же ся верне краль. Краля ніт. Но што? Почекали два місяці та й сын повідат:

— Но, мамо, запрігайме коні, ідеме на границю, а з вітця аспонь найдеме кості, жебы не розношали птахы.

Прийшли на границю, а там не тіко войська! По п'ять їх на копі лежыт. Головы поодтинаны, рукы. Глядали за

два місяці — не найшли. Але аж серце їм плакало з того жалю, кедь виділи, же тіко мертвых. А то шытко лем крізь тото, же тота так одписала. Сын прийшов дому.

— Но, — повідат, — мамо, я не буду спокойный, я мушу видіти за границю, што є там далі.

— Сыну, не ходь.

Але він не хотів послухати матір. Єден день пішов з дому, прийшов увечорі, другый день так само. На третій день забрав собі веце їсти, а пішов барз глубоко до ліса; так пішов до ліса глубоко, же уж не міг ся вернути. Прийшов ґу єдному стромові, ґу такому, же око не чуло, ухо не виділо, такый стрім великый. Але смотрит горі тым стромом, — але лем самы грубы лісы, — смотрит горі тым стромом, а на тім стромі табличка єсть. А пише златыма буквами: „Хто на того строма выйде — велике щастя обсягне!" Но так він дався до того. Выйшов він на строма выше, смотрит — а там балик. Читат він на тім балику, што там пише. Та так пише: „Ту є кошуля така, же хто на ся тоту кошулю возьме, на півсвіта силы буде мав". — То бы й я таке хотів. — Но та піде выше. Смотрит — другый балик. Там пише, же ту є шабля така, же лем єй так вытягнути з похвы, а помыслити собі, тіко хоче, жебы зрубала, тіко зрубат. Но та думат собі: „Та то є добре". Але тепер він смотрит далеко — видно таке світло маленьке, як кедь святоянська мушка вночі світит. Та й взяв, та й з того строма шмарив шабльов. Зыйшов долов, найшов, переночував, а так тым смером зачав іти. Іде він, іде, іде, но але то приповідка ся повідат скорше, але то не так скоро з того ліса выйшов. Выйшов він на ровник і видит таку дражку, пішник. Видно, же ходит хтоська тов драгов. Зачав він тов дражков іти, смотрит — великый готел видно. Но та й іде просто до того готелу. Прийшов ґу тому готелу, а тот готел довкола терньом обгородженый. І пішник затягнутый терньом. Він взяв тото терня, одоначив, а затяг за собов зась, а іде далі. Прийшов, отворив двері та й выйшла єдна дівка, а там три дівкы. То злодії там бывают, тоты жыване, што даколи бывали по лісох. Они побрали тоты дівкы, та й они в них служат. Як го увиділи, зачали го цюлювати:

— Йой, парібче, де ты ту ся взяв? Ту є такый злодій, што лем в канцеларні сидит, він тя заб'є.

— Але, — повідат, — не бійтеся нич. Де є він?

— Та там у тій ізбі.

Подуркав, увыйшов доднука:

— Добрый день, пане.

— Добрый день.

А тот злодій такый сильный був, же на оцільовому операдлі сидів. І такой дораз дав му такый обычайный столець. Він сів, зачав ся ламати. А тот злодій думат собі: „І я міцный, але й ты якаська біда". А він де не сильный, кедь він пів світа силы мав. Дав і йому оцільовый — і тен ся згынат. Но та й злодій дораз розказав, жебы дівкы дали їсти їм. Напилися, та й злодій повідат:

— Слухай, камарат, виджу, же й я не слабый, але й ты чуєшся в силі, та подьме на двір, а будеме ся брати, котрый сьме міцнішый.

Тот гварит:

— Подьме.

Но і він, як тото повів, такой біжав на двір. А там, як ся заходит із двору, та такы сходы сут дас десять удолину до пивниці. Двері втворив, став за тоты двері, а чекат того злодія. Злодій коли-не-коли, помалы. Як крочнув там ґу ньому, він выйняв шаблю , фук — голову долов, а долі тыма сходами дрылив. Но уж є главный долов.

Пой, дівкы, як увиділи, цюлюют го.

— Пой, парібче, та тепер, як тоты прийдут, што пішли по крадіжці, — пішло їх дас тридцять, — як прийдут, та тя заб'ют.

— Не бійтеся нич, лем собі сидьте тихо.

Пой, а вни рукы ламлют, шкода такого парібка, бо они го заб'ют, кедь він їм забив тоту голову. А він собі став, а дівкы повідают:

— Но, уж ідут.

А они ідут співаючи. Єдны несут корову на такум друку, таке што пукрали, та несут. Але так ідут єден за другым, як войсько. Но а між нима тыж єст командир. Тот, як прийшов ґу тому плоту, повідат.

— Ей, хтоська ту єст. Терня не так стоїт, як стояло.

— Але, ты забыв, як ты запер.

Прийшов до хыжі, отворив двері, тот выйняв шаблю, фук му — уж і другый долов. Прийшов третій, так же шыткым позрубовав головы. Сходы были вкрыты самыми трупами а кырвов. Дівкы ся зрадовали, же побив їх. А він повідат:

— Но нич, нич, лем тоты трупы шыткы до пивниці, сходы повмывати добрі, жебы не было знати кырве, а я іду по маму, будеме ту ґаздувати.

А дівкы ся радували, же дакотру собі возьме такый шумный паробок.

Він ішов ґу матері і повідат:

— Но, мамко, шкода вам ту сидіти. Я найшов єден готел, там три дівкы сут. Та є шыткого: їджіння, срібла, злата, діаменту, лах шелиякых, нич не будете робити.

А матірь му хотіла лем хлопа. Она все хотіла, лем жебы хлопа дірвала. Но ішла з ним. Прийшла му там матірь, ходит, а він єдну ніч переночував, а зась далі. Він воює далі, каждый день лем воює. Так він ходив дас три рокы. Але в три рокы найшов у лісі драгу, а так ся му здало, як кедьбы чув женськый голос, плач. Та й заставився. Слухат, чим далі, та ліпше чути, ліпше, ліпше, та й раз смотрит — іде в чорнум дівка. Та й прийшла ґу ньому. Шумна барс дівка, а очі такы червены з плачу. Та й прийшла:

— Добрый день.

— Добрый день. А чом ты так плачеш?

— А де бы я не плакала? Я лем єдна у отца. Я єм кралівська дівка, а злодії учара приліпили листок, жебы я ішла за кухарку.

А він собі думат: „Та як то? Та я їх вчара тридцять три зрубав, а ші все єст?" Та й повідат:

— Нич, нич, та й я з тобов піду.

— Пой, та там не ходьте, бо вас заб'ют.

— Не бійся, я тебе представлю, же тебе ми отець дав, жебы я тебе привів і їм оддав.

Но і они шумні бесідуют, уж не плаче. Прийшли — уж зась такый пліт. Але уж другый готел, не такый, як тот. Та й прийшли там до канцелярні — там тыж жыван сидит на стільці оцільовому.

— Добрый день.

— Добрый день.

— Но, — повідат, — пане, на ваш розказ краль ми ту дцеру дав, та єм вам єй привів, бо сама не знала, де іти.

— Я вам добрі одвдячу, — повідат, і такой дораз повідат: — Пуд тым а тым числом єст таке і таке вино.

Она знала, де піти. І принесла їджіння, наїлися. Жыван на нього смотрит, думат собі, же то даякый бетяр. Повідат:

— Слухай, я вижу, же ты добрый хлоп. Оле, дай палець, котрый котрого вырве.

Злодій узяв тягати, не годен му палець отворити. Повідат:

— Но, тепер ты тягай.

Як тот взяв, кущок потяг, та зо жылами му выйняв палець із руки. А злодій повідат:

— То ня болів тот палець, та слабый быв.

А злодій думав собі: „Ей, та то фрасовый хлоп!" Та повідат:

— Подьме на двір, а кущок ся побереме, котрый сильнішый.

— Подьме.

Він прийшов — само такы сходы, як там были. Став за двері, тот на колик показав, выйняв шаблю, фук — уж головы не єст, уж є долов.

Тота, што вчера прийшла, повідат:

— Пой, та кобыв-ись хоць його не забив! Ту ще прийде тридцять шість жыванох, та тя заб'ют.

— Не бійся нич, лем ты сидь спокійна.

Став собі за двері і чекат. Та й раз чути — ідут співаючи. Прийшов ґу тому терню, повідат:

— Гей, уж наша кухарка ту.

Він мыслив, же лем кухарка перейшла там. Та й злодії зачали іти, а він голову за гловов зачав рубати. Рубав, рубав, а уж му ся зунувало рубати, та остатньому лем пів карку перетяв. Та й він тоді утворив двері до пивниці, і зачали тоты шыткы трупы горнути до пивниці. Але видів, же тот ся єден ші рушат, та й взяв та зав'язав на два ланцы, а замкнув пивницю, а клічом шмарив до студні. А взяв а посадив собі пля того готелу єдну яблінку. Таку яблінку посадив, же кедь приходит ґу готелу, тота яблінка зачне квітя пущати, а кідь одходит, та сохне. Та й прийшов до готелу, та й уж тоту принцезну проводжат дому. Она го кличе:

— Подь, присігам ти жывым богом, лем твоя жена буду.

А він повідат:

— Но, я ся щі женити не буду, — повідат.

Зачала плакати, на коліна приклякла. Та повідат так:

— Кедь уж так хочеш піти за мене, та кедь ня почекаш три рокы і штирадцеть годен, і три минуты, та як ня не буде, та можеш ся оддати.

Та й поцюлювалися і розыйшлися. Пішла она. Прийшла дому, краль ся зрадовав. І такой повіла, же якый паробок єй выкупив, а обіцяв, же тоді і тоді прийде. Пішла до столяря, дала таблу зробили, а златыма буквами выписала, же коли прийде, же як буде ішов, жебы знав, де прийти. І повіла вітцьові, же му слюбувала, же за нього піде, бо барз шумный, а барз сильный. Но краль повів:

— Та най буде.

А він прийшов до того готелу ґу матері та й повідат:

— Но, мамко, уж-иєьте ся ту набыли, тото богатство зухабляйме тым дівкам. — Дівкы зачали плакати. — А вы прийдьте за мнов, я мам другый квартиль. Там будете самы, там не єст ніякой дівкы, нікого. Будеме самы ґаздовати.

Матірь іде. Прийшли до того готелу — там, што лем на світі... Кажду годину два раз ся перевблікала. А дав єй клічі од каждой ізбы. Але пивницю єй не дав отворяти, бо не мав кліча. Кліч шмарив до студні, бо там трупы. Сам нарано, як устав, зась воює далі. Дома не хотів быти. Все, як прийшов вечур, она го кликала, жебы ішов ґу ній спати. А він повідав:

— Мамко, не піду. Я спав пля тя, докля-м быв малый, а тепер не можно пля тебе спати.

А она го хотіла перевести, така была бештія баба. Но а він ходив фурт. А она, приповідка, ся скоро повідат, але то рокы побыло. Так, же тому злодійові, што мав втято до карку, та му ся тото загоїло. А трупы, што были поблизьку, шыткы поїв, но але выйти не годен быв, бо быв на ланцах увадженый. Ані кричати го не чули. А она была там, была, ходила всяды і так прийшла на то, же од тых дверей не мат кліча. Прийшов він дому:

— Ой, сыну мій златый, та ты єсь невірный сын. Кідь ты ми не дав од єдных дверей кліч.

— Мамко, што-м найшов клічі, шыткы-м вам оддав.

— Дітино, не дав ты ми.

Ой, така неспокійна! Як він рано пішов, она принесла шыткы клічі і зачала пхати до тої діркы. Так, же єден клічик ся здав. Отворит она там — а там хлоп оброснутый такый, як медвідь. Як го увиділа, та й дораз на ню скричав, же пуд тым а пуд тым числом найдеш вино, а ми дай єден погар.

Пішла, принесла. Выпив — нараз два ланцы ся урвали. Як выпив, такой пішла, окупала го, но і уж ся там помилу-

вали. Уж ся зрадувала, же она мат хлопа. Але она го ся звідат, як му мено. А він повідат:

— Матій.

Але Матій такый був кус, як віщий. Та й повідат:

— Уж яблінька квітне, уж іде ти сын.

Но він пішов до пивниці, сын прийшов, а она так чекат, жебы скоро ніч перейшла, жебы сын одыйшов, жебы зась были сполу. Так то ся тягало за рік. Раз тот Матій повідат:

— Знаш што? Я виджу, же він тебе барз рад видит і тя слухат, кібы го годен змарнити.

— Та, оле, роздумай, та замарнийме го, — матірь сына.

— Знаш што? Єст ту в єднуй воді такый змій, што мат завдовшкы двадцять штири метры, а тот змій, як тоту воду так лыґне, та пониже нього сухо. Але ты зробся хвора, як він прийде. Він ся тя буде звідав, же што ти помочи. А ты так одповіш, же таку-сь горячку дустала, а в тій горячці ти прийшло таке, же ту є єден змій такый, же кебы з того змія салом ты ся вмастила, а жебы-сь кус выпила, та выздравіла бы-сь і така бы-сь молода была, як коли ти было дванадцять року. А він піде. Та уж кедь того змія заб'є, та великый силак.

Він прийшов дому, матірь му на голову стават, хвора. Він прийшов:

— Мамичко, што вам єст?

— Ой, — повідат, — дітино, ты дома ніґда не сидиш. Можу я зубы затяти, я така хвора.

— Та што вам, мамичко?

— Та так ми в тій горячці прийшло, так ми ся снило, же єст ту такый змій деська на выході у воді, же з того змія кедь бы-сь ми приніс сала, жебы я ся вмастила, а жебы-м того сала выпила, то выздравіла бы-м ся і така бы-м молода была, як дванадцятьручна.

А він ані ся не розоблікав — уж мазав. Як він видів, же яблінька высохла, матірь уж ід ньому, уж танцюют. Та й злодій повідат:

— Кедь принесе тото сало із змія, та він великый силак.

А він іде, прийшов ґу тій воді, увидів того змія — но, великый змій. А він посидів кус, посидів, та й взяв та й строма єдного выйняв із коріньом, та взяв та прирізав так нарівно, і верьх му прирізав, а розкіпив, а так помаленькы земльов припхав ґу тому змійові, а вхопив го за карк.

Вхопив го до того розкіпленого. Тоді тот змій ся зачав трепати. Він узяв шаблю, перетяв го, забив змія. І взяв фалат того сала — несе. А Матій так повідат:

— Кедь він тото принесе, та він силак великый. Так му повіш: сыну, ты довго ходиш, а ми хворота тота ся застаріла, уж ми не поможе. Але єст ту на єднум місці такы горы, што одколи світ світом, та они єдна з другов воює, б'ються, а кедь ся бухнут єдна о другу, та огень аж до неба іде. А меджи тыма горами є Шаркань дванадцятьголовый. Він ся там не дустане. Ай тоты горы го спалят. То тяжка вец. А кедь бы тото він уж приніс, та я ти повім: я уж не знам, якый патент на нього выдумати.

— Та треба го лем посылати.

Смотрят — яблінька квітне.

— Ой, — повідат, — уж несе.

А він, як прийшов ґу тым горам, — бо она му наказала, жебы приніс жывущой і кляґущой воды, — но не екзистує, жебы ґу тым горам приступив. А він чекав, чекав, та й пішов та й выйняв єдного строма зо землі, коріня прирізав ай верьх, а застругав наостро єден конець і другый, а прийшов ґу тым горам, а як ся розмагали єдна на другу, а він тото вонхав меджи них, та й і єдна і друга ся на тото зділа, та й ся заставили. Як ся заставили горы, а дванадцятьголовый Шаркань повідат:

— Ей, пане, давно я о тобі чув. Я за тобов чекам.

— Но та кедь-ись чув та я ту.

— Но, — повідат, — як ся тепер будуме бити? Ци будеме ся скубати, ци щипати, ци кусати, ци рубати?

— Гм, — повідат, — та я кедь ходив до чколы, та учитель лем такый розказ нам дали, жебы сьме собі каждый вырубали паличку, а зробили шаблі. Та сьме траву рубали. Та будеме ся лем рубати. Але жебы-сь на мене огньом не сыпал!

І зачали ся рубати. Одсік Шарканьові єдну голову, другу, третю, як уж тоту остатню поліку одрізав, та й повідат му Шаркань:

— Но, псячий сыне, та-сь ми став на карк. Та ту маш п'ять тисяч народа. То сут шыткы тоты, што я їм кров выцицькав, а ту єст жывуща і кляґуща вода, та їх шыткых ожывиш, бо проклятый будеш.

А він узяв та й одсік му і тоту послідню голову. Та й узяв ведра, набрав воды і пару хлопу воскресив і розказав їм,

жебы носили воду, жебы воскресили тых другых людей. Та й ся го звідают:

— Но, слухай ту, ты, парібче. Ты нас воскресив, мы навікы ту бы были спали, што ты хочеш, яку плацу? Жебы-сь од нас просив лем по єдному ґрайцарю, та й так бы сьме ти мільйоны зложыли. Што ты хочеш?

А він повідат так:

— Слухайте, люди. Нич од вас не потребуву, лем тоту вец. Як даґде увидите чоловіка сліпого, жебы сьте ся з ним не ганьбили ходити помеджи людей, буде дуставав милостыню, та й ты будеш жыв, і він буде жыв. Прибрати го шумні, жебы чистым ходив.

Та й они скричали:

— На многая, на благая літа, — і ся з нима розыйшов.

Взяв він тої водичкы і несе. А Матій повідат юй так:

— Ей, то великый гунцут тот твій сын. Якбы він тото приніс, то є силак. Так знаш што? Ты ся зроб здрава, же уж тя перейшла хворота. — Дав юй троякы ниткы. — Повіш му, же він тіко ходит, же він ся не вмыват, жебы він пішов лячи до ваны, жебы-сь го окупала. А він не буде хотів, але присиль го. Він тя послухат. А як го кус покупаш, та повіш му: сыну, де ты таку силу маш, же ты так годен ходити? А він буде повідав — у руках. А ты му тоты грубы нитки засиль на рукы: „Оле на — вырвий". Він тоты вырве. Но а далі дай му тоты тоншы кус. І тоты вырве. А тоты, як волоскы, тоты уж не вырве, але тоты му скору проріжут, та го зачне боліти, та буде просив ніж. А ты тоді прийдеш по мене, та я му дам ніж.

Но, як він прийшов, она уж співат собі — весела. Він ся зрадовав.

— Ой, сыну, уж могла я ся й розгнити, ты тіко по світу ходиш. Я ся выздравіла уж.

— Та добрі, мамко.

Зачала го цюлювати, але так цюлювала, як Ісуса Юда. Та й повідат:

— Но, сынку, ты про мене тіко ся трапиш, та ты ся не вмываш ніґда, та подь, най тя хоць раз іщі окупам.

— Мамко, кедь я каждый день през кошулі так ся вмывам по потічках.

— Ой, сыну, не єст тото так, як материнське. Лем подь.

Не хотів, не хотів.

— Но так уж кедь так мате дяку, та зроблю вам волю.

Розоблікся, положыв тоту кошулю, што пів світа силы в ній мат, шаблю на стіл та й ліг до ваны. Та й она на нього кус воды там пырсла, та й повідат:

— Сыну, де ты маш таку силу, же ты все звитязиш?

— Та, мамко, в руках.

Она упхала руку до кишені і даваť му нитку:

— Оле, на ми вырвий тоты ниткы.

Він ся засміяв. Дала му ниткы, він їх вырвав раз-два.

— Ой, та сильный ты, сыну, сильный. Оле, на тоты другы вырвий.

Тоты кус тяжше пішли, але вырвав і тоты. А як показала тоты треті, найтоншы, він ся засміяв:

— Ой, мамко, та вы з мене лем сміхы робите.

— Оле, на, на, ци вырвеш тоты.

Як тоты торгнув, та й му скору прорізали.

— Ой, дайте ми костуру! — зачала кров ляти.

— Чекай, чекай, іду по ню.

Отворила двері, а Матій прийшов.

— Гей, — повідат, — фифику, тепер ты ми ся до рук попав. Та ми-сь пів карку перерізав, а я мертволы їв, своїх братох. Тепер ты повіч, яков смертьов ты хочеш піти?

— Но, — повідат, — та кедь уж-им так дослужыв, а мамка на ня пририхтувала такый патент, та як твоя воля.

А він повідат:

— Поріжу тя тепер на різанкы.

А она повідат:

— Ні. Та ты тіко болесті тримав, ідь залізо запрій начервено, а очі му выпаль, а так пустиш, най іде сліпый.

— Правду маш, жено.

Пішли, запроїли залізо на червено, вопхали до єдного ока, до другого, то болесть. Привів го до ліса та й дрылив. Але тоты три рокы і штиредцеть годен і три минуты — то уж перейшло. А она чекат. Но пустили го. Ходит по лісі. Ту і голоден, і голова го болит, видит му ся, же ся му розкіпит. Но так-так походив, то ся пригоїло. Та што він їв? Брав траву, та тото цицькав, стромы грыз, котра мідзґа была солодка, з того ся жывив. Якы плодива му прийшли пуд рукы, тоты брав і з тым ся жывив. А в п'ять року чує, же выйшов з ліса. Та й так му ся зачуло, як коли бы ґатер різав. „Ей, — думат собі, — боже, кебы з тых хлопох дас єден чоловік був, жебы

ми ся дав раз наїсти". Він лем їсти був хотів, бо уж п'ять року не їв. Та й ішов, ішов, а они такы были лайдакы, же мали студню, шыткы роботниці там ходили до той студні, але не мали верьх обгороджено, лем рівно зо земльов. А студня была глубока на шість метру. А воды в нюй на три метры было. А він помаленькы зачав мацькати, мацькати і трафив на тоту студню та й луп до той студні. Як упав, лиже тоту воду — добра вода. Но а такый єден быв меджи робітниками, же воды носив. Прийшов з відрами на воду та й на клюбаку завісив ведро. Як чув, же ведро, він ся одтяг набік. Як тот зачав тягати ведро, та він ся поїмав за ведро. Тот зачав тягати і його. Та докля у воді був, та ішло легко, а як прийшло верх воды, та й тот посмотрив, же там штоська таке чорне. Шмарив з ведром, а давай тікати.

— Йой, люди, там звір якыська ведро ми поїмав!

Хлопі котрый што найшли на п'яцю — колы, цапины, летят бити. Але меджи тыма робітниками было дуже старых, тых, што він їх воскресив. Повідат:

— Не бийте, люди, чекайте.

Прийшли, смотрят. Молоды — лем бити. Тоты стары:

— Не бийте! То наш тот выкупитель. Видите, же то чоловічеська голова. Лем забити тобі ся видит. Ніт.

Взяв, дав му клюбаку та й повідат:

— Їмайся!

— Но видите, же чоловік.

Стары роботниці повідают:

— То є тот.

Як го вытягли, дали му їсти, лахы на нього купили та й так побыв дас місяць. Купили му коня. За два місяці того коня так цвичили, же на нашу го вывели, а учили го, жебы сам міг прийти домів. І купили му пищалку. Але тота пила была того краля, де тота дівка. А они тоту таблу читали.

— Но, одвели бы сьме го там, та як увидит краль, же така каліка, та він го одстрілит.

Но та й стары роботниці так бесідували, а молоды слухали. А молоды все жыванство выдумают. Та й раз двоми собі побесідували: „Ты знаш што? Він не знат, же де кінь іде. Оле, одведьме коня, ґу капурі го вкапчаме. А ся сховаме за кряк. Ци она го спознат". А она фурт на облакы ходила, а смотрила, ци не іде. А він уж ту два рокы, у їх фабриці. Та й раз, як укапчали того коня там ґу капурі, она го за-

здріла, такой долов зыйшла, спознала го. Пой, зачала го цюлювати.

— Ты очі втратив, але зато нич, я ся ні за кого не оддам, я з тобов жыти буду.

Взяла го за руку, а так го вела, жебы їх отець не видів. Завела го до єдної ізбы, но і там ходит уж весільша, все го цюлює. А хоче го дати вголити, він не хоче. Не хоче ся голити. Бороду мат зароснуту. Ані там на пилі ся не хотів дати вголити. Але на пищалці, де лем яка на світі піснічка, так ся пафчив грати. Но она му заказала, жебы там не грав. Але раз она отнові повіла так:

— Но, отець, што-м чекала, та-м ся дочекала, уж є ту тот молодый, але смоть, отець, якбы-сь ты го застрілив, ты до нього єдну кульку, а я до себе — дві. Він утратив очі, він був войовник великый, та жебы-сь го не застрілив, я буду із ним жыла.

— Но, дітино, та так, усе так выйде. Та де є?

— Та ту є.

Прийшов, видів, же хлоп шумный був, лем очі выпалены.

— То нич, дітино, то нич, — повідат краль.

А тот сліпый, як учув кра. ів голос, повідат:

— Слухайте, кралю, я вашій дцері повідав, же кедь я уж так обстав, так-им собі заслужыв, та она ся може оддати. Як хочете, та ня тримайте ту, а як не хочете, та ня тоты роботнині на пилі будут тримати, де ня тримали два рокы.

— Та ты уж два рокы там?

— Та два рокы, — повідат. — То в студні ня найшли.

А она повідат:

— Не буду ся оддавати.

Но і они го там тримали, дали му там обслугу — дві кухаркы, же вни го кормили, но і так він меджи нима був. Але выйшла до міста, та смутна була, бо такого мужа мат. Та й раз ішла циґанка шатрова, та й повідат:

— Добрый день, пані принцезна.

— Добрый день, циґанко.

— Оле, дайте ми вашу руку, най я вам поворожу.

— Ідь, циґанко, бо тя дам набити.

— Пой, та не будьте такы. Вы мате великый зармуток.

— Што ты, циґанко, бесідуєш?

— Вы мате великый зармуток, а я вам у тім поможу.

— Но та на руку.

— Пой, — довідат, — та вы чекали на єдного парібка великы рокы, а він утратив зрак. А я так зроблю, же за штернац днів буде мав очі.

А она повідат:

— Што ты, циґанко, бесідуєш? Кедь ты, циґанко, тото зробиш, што бесідуєш, та мій отець даст вам на нашум дворі дом выбудувати, та до конца шьвіта там будете жыти, їсти, пити, а не робити нич.

— Пой, та тото, пані принцезна, зроблю!

Та й она циґанку взяла до себе, представила єй вітцьові, дали єй їсти, пити. Но она мала лахы поплатаны, як циґани даколи. Дали на ню лахы. А то перед великыма святами тота циґанка ся найшла. Та й там была єдна драга, крижоватка така, а на тій крижоватці была така лучка, а там — квіткы. Та повідат так:

— Вы підете зо мнов о дванастуй годині там на тоту крижоватку. Але не смієте ся дозаду посмотрити, бо втратите зрак. Ані бесідувати зо мнов не будете. Веце не будете мати роботы нич.

Но добрі. Та й як пришов тот вечур, та й циґанка з постелі простерадло взяла, взяла єден погар, такый од пива був, а мазат о дванастуй годині. Прийшли на тоту крижоватку, постелила тото простерадло на росу, а потягла, по туй росі крутила, а до погара. А крутила, докля не був погар повный. Як був повен погар росы, та й взяла за руку, а торгла:

— Подь.

Прийшла з тов росов дому та й стала коло нього, циґанці їсти носят. А она нич, лем надерла такы пантличкы, а єдны на очі, другы з очей. Як уж перейшло десять днів, він кричит, же уж видит. Пой, циґанці придавают, давают. Тоты циґани дома ся радуют:

— Пой, наша мама у краля на гостині.

Но і як прийшло штирнадцеть днів, очі ся в нього зробили ще кращі, як мав. Став на землю, повідат:

— Уж виджу.

Пой, циґанку бы на руках носили!

— Но та што ты, циґанко, хочеш?

— Пой, та я бы злата хотіла!

— Но та подь.

А мала плахту таку поторгану, а было плат на нюй сімдесят п'ять. Но а то не было вшыто так, як мат быти, ту, де, там похапано. Та й привів єй до складу. Дав юй лопату:

— Но кладь.

Йой, циґанка, як увиділа, трепле. Она мыслила, же то пір'я. А краль ся сміяв з того. Як наклала, взяла за ріжкы, потягла, — пішло злато, проломило шытко.

— Но та не годна-сь?

— Йой, кралю, не годна.

— Зохаб ты злато. Я вам ту дом побудую такый посходовый. Тіко вас єст покоління?

— Та вісімдесят п'ять фамелій.

— Шыткы най прийдут ту. До смерті будут ту.

Та й краль циґанум побудував, та й они там бывали. Но ту краль му повідат, жебы ся оголив, а він не хоче. Она повідат:

— Отець, він хоче втікати за тов силов, што він мав. Треба на нього давати позор.

Но та й він утік, але забрав зо собов і пищалку. А пішов на смітя, а собі положив міх пуд ґерок, жебы був горбатый, зароснутый а прийшов пуд капуру, там ґу тому готелу, а зачав грати. А того Матія не было дома. Прийшов, а вна, як выйшла, та повідать:

— Што ты хочеш, хлопе?

А він глухый ся зробив ай німый.

— Ты знаш і грати? Будеш грав нам?

А він махав головов, же гей.

— Но подь.

Увыйшов доднука, прийшов до кухні а став біля пеца. Видів, же купа дрыв там, но і же зима. А йому зима фраса. Він лем хотів горячо робити в кухні. Та й прийшов Матій. Та й повідат:

— Слухай, Матій. Моле, якого-м музиканта ту дошиковала, а мы ще свадьбу не робили. Та будеме свадьбу робити, а він знат шумні грати.

— Ой, жено, то є зрада велика.

— Але де там зрада. То чоловік і глухый, і німый, то не зрада.

А він смотрит — Матій на собі мат його кошулю, шаблю. „Ей, — думат собі, — кобы я скоро дірвав до рук". Та й она зачала рихтувати, так, як моя стара тепер рихтує.

Як уж шытко положыли на стіл — палінку, повыпивали собі, а він лем фурт до шпаргета ладує, жебы горячо было. Выпили, та й показала му з пальцями, жебы грав. Він так тягат. Та й зачала танцювати. Пому пукают, він не хоче пити. Як ся напили добрі, та єдно ся звернуло на єден диван, друге — на друге. Як увидів, же уж такы п'яны, шумні ся оголив, омывся, а пішов, взяв на ся анцуґ котрый найкрашый, бо там было, а взяв на ся кошулю, укапчав шаблю, а взяв собі сівар, а запалив, а ходит, а роздумує, што мат робити. Уж му не давало покою, взяв, вдарив Матія:

— Вставай!

Она ся пробудила, заставилася, як увиділа собі сына.

— Вставай, вставай, Матій!

А Матій дораз ся протерезвив.

— Но тепер ты ми повіч, Матію, яков смертьов ты хочеш піти од моїх рук?

А мати му уж лем гыкат.

— Но та я тобі очі выпалив, та і ты ми так ізроб.

— Я ти зроблю. Но возь, матірь, зелізо, а паль.

Она не хотіла, але пішла, Взяла зелізо, запроїла.

— Но, паль му очі.

Выпалила му очі, так, аж серце юй плакало. Привела го до ліса, дрылила:

— Но ідь.

— Но а ты, матірь, яков смертьов хочеш іти?

— Но та, сыну, кедь я собі так заслужыла, я тя тяжко выховала, же я од дитинячих рук маю піти з того світа, та уж яка твоя воля, сыну.

— Но, гыбай гев.

Привів єй до цивиці, а єй увадив на два ланцы, а притяг юй тоты кості:

— Ту маш што жерти.

А принюс юй дві бочкы порожні.

— Та смоть: пуд правым оком, то буде за мнов, а пуд лівым, то за тым Матійом. Як я ся верну даколи, та кедь у моюй бочці буде лем пів сльоз, та тя возьму ґу собі, бо я буду кральом, та будеш пля мене. А кедь буде суха моя бочка, жебы-сь знала, як прийду, та ти голову одрубам.

Но прийшло так, же краль ся минув, та й він обстав кральом. Але раз єден міністер старый пішов із ним на шпацір. Прийшли до парку, сіли си на столець, та й тот

міністер мав книжьу та й зачав читати. Він так посмотрив та й повідат:

— Та чом так плачеш?

— Гм, слухайте, де бы я не плакав? То моя дітина была, а тота мати, видите, так обслужыла свого сына.

— Та то ваш сын?

— Гей.

— Та то я ваш сын.

— Та ші жыє тота матірь?

— Гей.

— Но, подь, сыну, я юй сам голову здойму з трупа.

І так прийшли там до той пивниці, та за Матійом поверьхы уж слызы ішли, а його суха была бочка. Тоді сам тот єї муж выйняв шаблю, а юй голову одфікнув, а прийшли дому та й жыли, докля їм ся жылы не поторгали, а нашы помоцовали.

Прийшов-им до Кожуховець, та й приповідці конець. Сів-им на повересло, аж ту ня принесло, де-м приповідці зробив конець.

5. ЗОЛОТА РИБКА

Было де не было в сімдесят семуй столиці, за горячим, за зимным морьом.

Был єден рыбарь, рыболов. Тот рыболовець мав дрібны діточкы, мав семеро діти,но та він у хотарю уж кажде місце знав, же де як рыбу поїмати,бо він з того жывив свою фамелію. Але раз што му ся стало? Пішов він на рыбу, цалый день їмав рубу - ніт. Ані єдна му ся шлепа не поїмала. Прийшов домів - діти плачуть, їсти не є што. Рыбы не приніс. Але жена іщі кус мукы мала там, та й дітьом дала штоська йзісти. Нарано пішов зась на тото місце. А він в тім выру не быв дас пару місяцю, та він думав, же раз-два рыбы наїмат. Пішов там, дополудня пущат тото — ніт. Але смотрит там у воді, а там на два метры рыба злата, цалком чисто злата. ,,Но, — думат собі, — кебы я тоту рыбу поїмав, та я бы собі купив і мукы, і бы-м, може, за пару місяцю не мусив выйти на рыбы.'' З тов рыбов як ся зачав трапити — до вечера не поїмав єй. Зась през рыбы прийшов. Жена на нього:

— А уж ґу фраїркам ходиш, — но, як жена.

І зачала ся з ним вадити. Но на третій день лем там іде.

— Я мушу тоту рыбу поїмати, жебы я собі тото нагородив, што я тоты три дны запознив.

Прийшов ґу рыбі, трапиться з ньов. Уж дванаста година на обід, а він єй не поїмав ще. Імат і імат. Як была єдна година повбіді та й рыба з ним пробесідувала:

— Нещасна твоя доля, же ты ся зачав зо мнов трапити. Тобі ся видит, же ты зо мнов збогатнеш. Не збогатнеш. Ты мене поїмаш, як буде штири годины повбіді. Але як ня возьмеш на берег, самовперед маш ми голову одрізати, а на пув метра маш закопати до землі. А тот труп, як принесеш дому, та першый фалаток маш одрізати, дати жені з'їсти, а другый фалаток маш дати кобылі, а третій фалаток (маш пса, суку) — та суці, а тот остаток маш дати мачці. І то

шытка тота твоя радість буде. А як тото не зробиш, на тум світі жыти не будеш.

Но він ся засмутив, уж бы зухабив, але уж не може. Як были штири годины, выйняв — красота рыба. Пой, лем ся миґоче аж до неба! Взяв, голову одрізав, выкопав яму, закопав, приніс домів. Діти ляпкают, ся радуют. Він узяв костуру, поділив.

— На, жено, тото ты маш з'їсти.

Кобылі одніс, суці одніс, мачці — готове вшытко. Нарано встав, пішов — рыбы приніс дось. А ту му до головы не йшло, же што з ним буде, же тото мала жена з'їсти і тоты звірі. Но і тото ся так тягало, тягало, а раз — уж мав семеро діти. Смотрит, жена повідат:

— Ты, я в другум ставі.

Смотрит на кобылу — кобыла само так. Сука тыж, мачка тыж. Но чекат наследок. Прийшов тот час, жена злігат. Та й породит єдного хлопця. Полежыт пар минут, сука зась породит другого.

— На,—повідат,—та не дось ми было єдного ґу моїм дітьом, але ще двох найдухох. Што я буду робити з тікыма дітьми? Тых ми дітьох не требало, што ся ми тепер народили.

Піде до машталні — кобыла двоє гачат мат. Піде ґу суці — сука двоє цят, мачка — двоє мачат. Але то такы ся породили тоты, же кобыла мала такого коня, же око не чуло, ухо не виділо такого коня. То барз великы коні были. А мачка і сука такы звірята породили, же то чудернацька звірина была шытка.

Но як ся тото стало, і то росне. Тоты хлопчикы роснут, уж зачали до школы ходити, але они барз были такы памятливы, же барз їх ся школа хапала, ліпше ся фчили. Та й тоты домашні уж зачали на них вырчати.

— Ей, — повідат, — ты, найдуху. Та што ты вітця не маш? А ся хвалиш, же так ты знаш, так ты знаш.

— Як я пяня не мам?

— Та так: матір маш, тоту, што й мы, але вы не мате вітця, — бо вни чули з родичох, як бесідували.

Тоты хлопчикы прийшли дому та й повідат:

— Мамко, та чом наны братя повідают, же мы пяня не маме.

— Та не мате, діти, не мате.

— Та чом?

— Та то так і так было, — повіла, же з якым прикладом вни ся народили на тот світ.

Та повідат старшый:

Знаш што, брате? Кедь мы не маме віцця, та нам шкода ту быти далі.

Выйшли вни на загороду, і тота звірина. І так ся поділили: или єдного став кінь, сука і мачка і или другого. Но і повідают коні:

— Но, парібці, выйдьте на нас горі.

Выйшли вни на тоты коні, та й повідат єден кінь:

— Вопхай ми руку до правого уха.

Вопхав му, вытягне такый мундур, же око не чуло, а вухо не виділо, такый мундур. То не може розпознати, же што то за офіцір. Ай шаблі дустали. А обидва єднакы. А они барз были подібны братя, так, як єден. Не мож было їх розпознати, тіко їх мено лучило. А матірь їм і єдному, і другому ушыла таку цапісторку і дала їм по єдному хлібові, жебы мали на драгу собі. Матірь їх все лютувала. Она їх выховала. І ідут они так. Як уж зголодніли, єден узяв собі того хліба і поїв, і другый собі взяв, тыж поїв. Худобны были, та лем сухый хліб ізіли. Ідут далі, зась зголодніли, хочут їсти, позирают — хліб цілый. Дарьмо, же они з'їли пів хліба, але хлібик був цілый. Зась ся пустили і зась ся наїли, і так ішли за два місяці. А йшли ніч і день, і дримали на тых коньох. Раз за тов драгов прийшли на таке, як на букву „Т", уж тота драга, што они по ній ішли, далі не йде, уж ї друга перетинат. Єсть направо і наліво драга, а там пише: на правицю хто піде, то є пройдисвіт, а на лівицю хто поверне, то єсть бетярськый штат, лем бетяре там бывают. А там быв такый стром великый, та хто прийшов під того строма, та собі наклав огня, а розмышляв, же в котру страну мат іти. Но а даколи были такы ножикы-клапачі, я памнятам, вы не знате; то стояв єден ножик два ґрайцарі. Они мали такы два ножикы, та й старшый повідат:

— Но, брате, кады ты підеш? — молодшому.

Бо дарьмо, же они нараз ся родили, але все єден старшый пар минут. Молодшый повідат:

— Та я піду в бетярськый штат. А ты?

— Я тады, — повідат Пройдисвіт. — Но та, брате, мы ся розходжаме, та як мы можеме знати, котрый ся вернеме, же ци жыєме.

Та повідат молодшый:

— Та так: берь ты свій ножик і я свій ножик, і вопхаме вістря пуд луп, ты з другой страны, та кедь ся ты вернеш, а будеш видів, же з мого ножика такый сік іде, така вода чиста, та можеш знати, же жыю, а кедь буде ішла кров, можеш знати, же мене уж ніт.

Но і обидва вопхали собі ножикы пуд луп, дали собі руки, поцюлювалися і розыйшлися.

Тот, як пішов, Бетярськый світ, там лем гуляння, танцювання, карты грання. А тот старшый прийшов до єдного міста. Місто было довкола обмуровано муром, такый пліт быв. Там страж была. Як увиділа го, дораз заздравила му, бо не знала, што то іде за старшина: ци то краль, ци то хто. І пустила го през капуру, а такой за тым плотом быв великый готел. І він дораз прийшов, готелник, як го ввидів, поздравкав го, привітав. І він повідат, же де бы мав того коня зухабити. Та тот не розумит, то друга реч. Та якось руками ся добесідували. Та й тот увыйшов до готелу, а гелера не мат. Він не мав пінязі. І повідат, же коньові треба дати таке жертя і тіко, суці тіко мняса і мачці. А він собі сів за стіл і так повідат. Но і він доніс му тото. Но а готелник дав му їсти, і дав му карты грати. І гравут обидва в карты, в пінязі. А тот пінязі не мав. Але зачав выгравати од готелника пінязі. Уж мат копу пінязі. Він уж мат з чим заплатити тото їдло, што набрав. Но та й повідат:

— Кущок собі оддыхну, піду по дворі посмотрити.

Выйшов він на двір, смотрит — а по місті на каждум домі чорный прапор, смуток. Та й він увыйшов доднука та й повідат готелникові:

— Чуєш, што у вас ту такый смуток, тоты чорны прапоры?

А тот уж привів тлумача, же уж міг ся з ним добесідувати.

— А-а-а, — повідат, — дай покі, чоловіче. У нас великый смуток уж двадцеть п'ять року. У нас на цілум місті лем єдна студня єсть, а в тій студні дванадцетьголовый Шаркань, та він тоту діру, кады вода выходит зо землі, та затыкат хвостом, а каждый день із каждой хыжі так іде зарядом, за числом, мусить єй дати єдну душу, чоловіка, небо жену, небо дітину, так на дві годины пустит на цале місто воды. Но та котре вхопит, котре не вхопит. А было выше два мільйоны люди там. Но та каждому ся не вышло. Но а в кра-

ля лем єдна дівка, та выйшов ряд на ню. Та краль буде назарань везти єй ґу тому Шарканьові.

А він повідат:

— Гм, та в якуй годині?

— Та, — повідат, — буде дванадцеть годен, та єй будут везти.

— А далеко тота студня?

— Ні, — повідат. — Том драгом треба іти.

— Добрі.

Та й старый зась понукує в карты грати. Він смотрит на годинку — но, ґу двадцастуй ся ближит.

— Но, — повідат, — я іду там посмотрити.

Але уж набрав од готелника купу грошей. Но і він ся позберав, прийшов ґу тій студні, став. Не видно нич. Та й раз чує - везут принцезну. Везут єй у труні на кочу. Циґан кочиш. А за ньов гудьба іде, грат юй, як на погріб, а так попі зозаду, матірь і отець ідут. А през такый міст мали іти, што пів кілометра мав тот міст. А вода даколи текла. А як текла, та высоко было дось, так такой да на штири метры од землі. Але вода велика тамади ішла. Но а як приходили ближе, а Шаркань пудыйшов. Повідат:

— А ты што ту стоїш? Хочеш, жебы-м тя зожер?

А він повідат:

— Го-о-о, та ты такый пан?

Повідат:

— Не мішай ми ся до кшефту. Вступся, ми везут принцезну.

— Но, — повідат, — та ты і їсти не будеш.

— А чом? Та я тебе з'їм.

— Прошу. Роздойми пыск, та можеш ня з'їсти.

Він роздоймив пыск, став му на язык, та й го лыґнув. Як го лыґнув, він выйняв шаблю та й давай різати вдпука. Перерізав го на двоє. Як го церерізав, хвостом рушив, а вода выйшла, та й труп вышмарило на двір. Тоты повтікали шыткы. Не хотіли видіти смерть принцены. А циґан на тополю выйшов та смотрив тоту роботу, што то буде робив. А як Шарканя вышмарило, тоді вода уж зачала течи по вшыткых потічках. А тот парубок, як Шарканя вышмарило, взяв ножик та з каждой головы одрізав фалаток языка, а закрутив собі до хустиняти до кишені. Та й тота принцезна зачала го кликати до себе.

— Кедь ты мене од смерті одкупив, та я ніякого мужа не хочу. Шлюбую ти, же я лем твоя жена буду.

— Но, — повідат, — я ся ще женити не буду. Я ще мам роботу там в єднум готелі, а пак прийду.

Та й сів на коня та й пішов до готелу зась. Готелник повідат:

— Пой, та што сьте зробили — вода іде.

— Гм, — повідат, — пощастило ми ся. Уж не буде затыкав, я го забив.

А циґан, як увидів, што він робив, та й скочив раз-два і собі одрізав тыж фалаткы з языка, з тых дванадцет голов. І закрутив тоты фалаткы до хустиняти, і навернув коч, і іде з ньов. Прийшов на тот міст, але вода така прийшла, же уж б'є, уж поверх моста іде. А він помаленькы з кіньми йде. А она повідат:

— Та рушай, бо бог ми дав такого чоловіка, же ня одкупив од смерті, а ты хочеш, жебы-м ся ту затопила, жебы я не жыла на тум світі. Рушай коні.

— Но не рушу.

— Та чом?

— Як присягнеш ту дванадцеть крат, же я тя одкупив, та піде, як ні, та ту ся затопиш і я з тобов.

— Але не фіґлюй.

Став з кіньми, а вода бухат. Она ся побояла та й приклякла на коліна і присягла. Но циґан тоді рушив та й прийшов там до краля. А даколи в краля, кедь молодый брав принцезну, та му давали сидіти на дванадцеть заголовках. А кедь прийшли гості на свадьбу, та мусив каждый дати му руку, а похвалити того молодого. А цуґан быв барз чорный. Но як він ся представив, же він одкупив сй, а вна лем плаче. Не може нич повісти, бо присягла. Она лем плаче. Та й дораз взяли го два вояці, взяли картачі та й пішли го мыти пуд пумпу. Зачали мыти — ще барзі ся блищит. Де вни з нього зроблят білого. Но циґан ся прибрав. Положили го на дванадцеть заголовків, а тот лем у карты грат. Але так уж дограв, же готелник уж мало што пінязей мат. Шытко од нього выграв. Так бы рада готелник, жебы го ся стратив, але выганяти не выходит. Та й там прихаджавут гості. Так тот готелник програв, што уж веце грошей не мав, та уж повідат:

— Не граме карты, бо не мам пінязі.

— А што ще маш?

— Та ще мам, — повідат, — два анцуґы.

— Но а даш ми тоты два анцуґы ще? Мы з тої златої куркы, што дават молодым, як ідут до вінчання, мы з тої златої куркы ту будеме їсти лабы за тым столом. Не молоды, але мы будеме їсти.

А він повідат:

По-о-й, вдячні. А ты ми што даш?

— Та шыткы ти пінязі дам, што-м од тя выграв.

Пой, та й він ся зрадовав. А він пішов та взяв кобричок малый. А вна повіла стражі:

— Як буде іти даяка звірина чударна, жебы сьте пустили.

Она ся фала, же він прийде.

Він узяв тот кобрик та й псові дав на карк, а написав листок: „З тої куркы златой пошли ми дві лабы". Та й пес ся позбирав і іде. Прийшов, страж пустила. Чударный пес. Наколи вкрочнув до хыжі — уж з-пуд циґана два заголовкы вылетіли. Каждый ся чудовав. Самы вылетіли. Но циґан лем так смотрит — што тото за вказія? Він видів тоты звірі, ся встрашыв. Но та й она пішла ту псові, полянкала го, взяла листок-почитала. Взяла костуру, раз-два дві лабы вырізала з того когута, вни лем смотрят. Забалила, дали му ся наїсти, псові, досить. І написала картку: „Заневдовга прийдь, бо тя чекам". Пес позберався, прийде. А тот готелник, як увидів, уж не мат нич, лем тоты лашкы, што на собі. Але она ся кус тішит і ся боїт, же чом го ніт, бо дораз треба іти до вінчання. Но што ся стало? Краль, як уж шыткы прийшли гості, а то готел быв кралюв, та й телефонує, жебы й тот готелник прийшов. Готелник телефонує:

— Слухайте ту, кралю. Рад бы-м прийшов, але ту такого мам гостя, не можу го зухабити самого, а выганяти-м го не годен.

А краль дав одповідь:

— Та няй іде й він. І його погостиме.

Та й він повідат:

— Краль тя запрошат на свадьбу.

— Підеме, — повідат, — підеме.

Но та й готелник узяв, позбирався із ним і іде.

Як тот прийшов, вонці вшыткы здравкают, бо не знают, што то за краль. Як він утворит двері, нараз шість заголовку з-пуд циґана выскочило. А она, як го увиділа, та ся серце

так зачало клепати, же аж я чув за двері. Она ся зрадовала, але не сміла повісти, бо присігала. Та й прийшов ту циґанові, дав му руьу.

— Но, — повідат, — шумна то робота, добрый є хлоп. Але тераз ту сьте міністрове, якы тоты діти будут, кедь она така біла, а він такый чорный. Так єдна чара буде чорна, а друга біла, та то на цалу кулю земську на сміх буде.

А краль ся заганьбив. А з-пуд циґана шыткы заголовкы вылетіли, як він тото повів. На голум стільці сидів, як він тото повів. Ной, циґан лем чухат ніс. Та й краль, міністрове із той ганьбы: лем обісити го. Но та й узяли, поїмали, рукы скапчали того воика, а вели го пуд шыбінь. Ведут, а тоты звірі за ним. Привели го пуд тот гак. Но але ще ніґда смерть нікому не зробилася, жебы ся не звідало, што перед смертьов собі жадат. Та й прийшла і она, принцезна. Ту так плаче, бо собі думат, же го обісят. Та й повідат му там судця главный:

— Но та тераз собі што жадаш перед смертьов? За десять минут можеш бесідувати.

Та й він повідат:

— Но та ту сьте шыткы міністрове і бароне, і вояці, ниї ся превкаже тот циґан своїм знаком, як він тоту принцезну одкупив од того Шарканя.

Циґанові повіли:

— Ідь.

Циґан взяв та й показав тоты языкы. А він взяв а дав єдному міністрові:

— Тримай їх.

Выйняв свої, отворив.

— Но, повідайте: котры суть кінці першы — тоты циґановы, ци мої?

— Твої.

— Но так видите. Я Шарканя забив.

А она тоді пробесідувала:

— Так было. А циґан мене хотів з моста шмарити, та я присігала дванадцеть раз, же він ня одкупив.

Тоді взяли, та циґана дали на гак, а його привели. Свадьба, веселость така, йой, так танцювали. Ай ми дали два погарикы палінкы выпити. Но уж і тота молода усвіжала, бо він шумный быв хлоп. Але сам краль не знат, яку мат годность, што то за офіцір, а така худоба.

По свадьбі уж він там перебыват, худобі давают жерти його, дозирают шыткых. Но йому прийшло раз до головы: добрі бы піти посмотрити пуд того строма, ци мій брат жыє, бо по кральовій голові буду я кральом, а він бы быв пля мене міністром, та бы сьме жыли обидва. Но але як ся дустати? Та й зачав шпекулувати, жебы годен утечи. А она повідат:

— Няню, він хоче втікати.

Та дав на нього краль страж. Но дав на нього страж, де іде — по двадцеть шандарох за ним. Ходят фурт за ним, а він видів, же не годен інакше піти, лем зо заходу. Взяв собі таку пилку, а тіко раз там прийшов, а зачав різати таку діру, жебы годен втечи. Так, як уж была діра готова, ввышов там, замкнувся, до того колічка копнув, діра ся втворила — пішов. Наколи ся показав, кінь представився ґу ньому, сів на коня — пішов люфтом, втік. Но але што? Войсько ся розлетіло за ним гледати. Та де його найде? Та й він прийшов у самый вечур пуд того строма. Так, же уж цма, та не може видіти тот ножик. Та й наклав собі огня: „О-о-о, та до рана почекам, та уж лем увиджу". Прийшов, так смотрит, не годен видіти, же ци брат його жыє, ци ніт. Наклав собі огня. Як прийшла десята година, та й раз чує зо строма:

— Пой, йой, йой, як-им замерзла! — баба.

— Та подьте, бабко, та ся загрієте.

— Йой, йой, йой!..

— Та подьте ниже.

Баба з конаря на конарь, з конаря на конарь.

— Пой, йой, йой, я бы зыйшла, але я ся вашой худобы бою!

— Не бійтеся, бабко, лем подьте.

— Пой, йой, йой! — зыйшла уж на остатній конарь, не іде баба, бо худобы ся його боїт.

— Та лем подьте, не бійтеся.

Та й выйняла з-пуд плеча єден волос і повідат:

— Шмарьте на свою худобу, та я зыйду.

Він собі думат: „Волос. Та чом бы-м не шмарив?" Шмарив на худобу, худоба скаменіла, а баба зыйшла долов. А то Іжужбаба.

— Ей, — повідат, — та тепер тя мам у руках!

Узяла го до рук, привела пуд єдну скалу, копла з ногов,

утворилися двері, а там труна при труні. І повідат му так:

— Видиш, іщі на тебе ту тота труна.

Но і она го взяла, кров му выцицькала, а так го положыла до труны. Но уж готовый брат старшый.

А тот, як ся находив по тум бетярськум світі, та повідат:

— Іду. Іду брата свого нащивити.

Але кедь не тов трахтов пішов, коло того строма. Та й як прийшов до того штату, як го войсько увиділо, думало, же то він. Привели го там, ґу кральові. Но як го привели ґу кральові, краль на нього уточив, а він зачав ґу собі приходжати, же то мусив там його брат быти. І дали їсти, і повечеряли. Но она чекала, же так ся помилує, як із мужом, як дотепер. А він, як лягне на постіль, положыв шаблю, повідат:

— Видиш, — потяг шабльов по хусточці — шабля хусточку перерізала, — як на ня руку положиш, руку втратиш.

Пой, она їдовита, ся обернула ґу стіні, та думат собі: „Та уж до тя чорти сіли. Літаш, фрас знат, што ты за чоловік". Їдовита така!.. Но, переспала тоту ніч, повідат рано:

— Отець, він ся цалком ізмінив. Він є інакшый, як быв.

— Та што, дітино?

— А-а-а, — повідат, — він уж ані ґу жені не є такый, як даколи быв.

Но нич. Краль не повідат нич, але прийшло му до головы, же він братову жену найшов, же треба бы піти до того строма. Він зачав шпекулувати. Они дали на нього страж. А він повідав кральові так:

— Слухайте ту, на мене не давайте страж, бо то я не єм єї муж, бо то лем мій брат. Я мушу іти пуд тот стром, што мы ся мали зыйти, же ци він жыє або ніт. Та ся верну, та вам дам одповідь.

Но так му дали покій. А ішов. Ні, він утік. Прийшов там під того строма. Та й наклав собі огня. Раз прийде тота баба. Як зачала плакати:

— Пой, йой, йой!

— Та подьте, бабко, долов, та ся загрієте.

— Пой, йой, йой, я ся бою вашої худобы!

— Не бійтеся, лем подьте.

Зыйшла на остатній конарь, повідат:

— Но та подьте, бабко.

А она повідат:

— Нате тот волос, шмарьте на вашу худобу, та зыйду.

Він взяв, посмотрив, же волос, та й взяв та й шмарив на огень. Як шмарив на огень, бабі сила згоріла, огень каміньом став, а баба впала.

— А-а-а, — повідат, — та то ты мого брата, — а на братовім коцю уже мох нарос, трава, — та то ты мого брата зожерла.

— Ой, — повідат, — я, я.

— Но та ведь ня, де мій брат.

Прийшла ґу тій скалі, пробувала так із ногов копнути — двері ся не отворили. Уж не мала силы. Отворив двері і смотрит — сама труна при труні. Його брат так лежит. Та й тота Іжужбаба му повідат так:

Слухайте ту. Ту маш дві студні. В єдній студні жывуща вода, а в другій клятуща. Проклятый будеш, як тых шытких людей не ожывиш. Тов водов жывущов маш тых людей поливати. Ай твій брат устане, кедь го будеш поливати.

Но і так він собі думат: „Но та я коли тіко воды наношу?" Мав дві фляшечкы та собі взяв до фляшечок тої воды — єдну клятущу, другу жывущу і положыв до кишені, а прийшов до єдної ізбы, было там дас п'ятдесят хлопох, полляв їх жывущов водов тоты шыткы повставали.

— Но, — повідат, — хлопці, берьте ведра, а лійте по вшыткых воды, жебы встали.

Налляли воды, тоты повставали, то было выше два тисяч люда. Обстали го довкола — шытко роботницька тріда. Тота Іжужбаба їх їмала, кров выцицькала, а там їх клала.

Но, чоловіче, та тераз нам повіч, што ты од нас хочеш, яку заплату, же ты нас выжывив, воскресив з мертвых.

Та слухайте, што з вас буду хотів? Нич од вас не хочу, лем як увидите такого жебрака, же не буде мав очі, жебы сьте ся не ганьбили з вас хоць-котрый, можете го водити, та вы будете попри нім жыти, і він буде жыв. Люди будут давати корункы. Або стрітите даякого каліку, йому лем по гелеру дате, а йому то дуже поможе. Та тото од вас хочу.

Та й шыткы скричали:

— Здар! Здар!

Тогды на свого брата налляв воды, а брат ся попротігав:

— Ой, — повідат, — так єм був заспав!

— Гм, заспав був ты, заспав навікы.

А Іжужбабі взяв шаблю, та одтяв голову. Забив тоту бабу. Но прийшов на тоту худобу, наляв воды — худоба повставала. Та й тоді тот старшый брат повідат:

— Но, — повідат, — братику, добрі, же ты прийшов ту, же ты мене воскресив, бо я уж був ту заспав навікы. Та подь ты тепер до мене, я од краля дівку мам за жену, я буду кральом, а ты будеш пля мене міністром, та будеме ся мати добрі.

Сіли на коні і ідут. А він повідат, як сіли на коні:

— Кедь я знам твою жену. Я там був, бо мене поймали. І не мыслий собі, брате, же я з твойов женов спав, бо ты знаш, же якы шаблі маме. Я положыв коло себе шаблю, а ем повідав так, же: „Як на ня руку положыш, рука не твоя".

А тот собі думат: „Та ты пля мойой жены спав". Приобстав кущок зозаду, выйняв шаблю, а — фук голову. Стяв братові голову. Брат упав до шанцу. І худоба там обстала.

Тот старшый прийшов домів. Пой, они на нього:

— Ты лем фурт ходиш, а вовеш, а ніґда не маш упокою.

Но а він прийшов так, як муж. Зачав жену милувати, а так, а она му повідат дас о тыждень:

Но слухай: та вперед-ись ту був, шаблю-сь клав на постіль, жебы-м на тя руку не положыла, ніґда-сь ня не побочкав, а такый-ись був, як не сам свій. Ані-сь бесідувати не хотів зо мнов дуже. А тепер-ись такый.

А йому ґу серцю тото приходило: „Правду брат повідав. Він слушні ся пля мойой жены заховав, та шкода го было забити". Та й він прийшов ґу кральові.

— Но, — повідат, — слухайте, пяню. Тот, што вперед ту був, то мій брат, бо мы на єдну подобу обидва є. І худобу маме єдпаку. А я був мертвый, а він мене воскресив. Мене Іжужбаба была забила, а тераз він ми повів, же він ту був пля мойой жены, та повів, же як слушні ся заховав.

Повідат:

— Гей.

І она повідат:

— Та він ніґда на ня руку не положыв.

— А я, — повідат, — не вірив, та одтяв-им му голову.

— Пой, та нач-ись тото зробив?

— Но та так до ня стрілило, бо-м му не вірив. Та слухайте

ту: іду ґу ньому. Кедь бы він нагодов мав тої воды набрато жывущої і кляґущої, та я му верну, же я його воскресу.

— Но та ідь.

Позберався, прийшов там — він лежыт у шанцу. Найшов тоты дві фляшечкы. Помастив кляґущов, та й ся скляґало тото, помастив жывущов — поставився брат.

— Но, — повідат, — брате, та перебач. Ты мене з мертвых воскресив, і я тебе воскресив. Та подь тепер до мене.

А тот молодшый му повідат так:

— Слухай, брате. Я ґу тобі не можу іти, бо ты не єсть довірный брат. Я тобі повідав, бог ми свідок, же я ґу твоїй жені слушні ся заховав, а ты ми не вірив, так я іду по світу.

Дали собі рукы і ся розышли, і до днесь ся не зыйшли.

Прийшов-им до Кожуховець, приповідці конець.

6. КОРОЛЬ, СТРІЛЕЦЬ І ЙОГО ЖІНКА

Був єден краль, а тот краль мав стрільця такого, же коли, де, яку дичину забаг їсти, а стрілець мусив іти. Він таку хыжку мав, як даколи циґани мали, маленьку. Худобный чоловік быв, а мав пушку. А вун ішов до ліса, а глядав дичину даяку. Но так раз го послав даку дичину глядати. Він ходив, ходив, не найшов ніяку, але видит — раз на стромі голубиця сидит дика. Думат собі: „Ной, я мушу єй застрілити. Але ліпше бы было, кедь бы ми лем так упала даяк, бо мат шумне пір'я на собі." Та й цілив, цілив та шуп — до лабкы юй стрілив. Як юй стрілив, она впала. Як упала, він хусточков закрутив, принюс єй домів і положыв єй меджи облакы, а фурт єй маслом мастив, жебы юй ся загоїла лабка. Так же він выховав єй. Як уж была пазурка загоєна, а вночі, як прийшла дванаста година, она зо себе скору зошмарила, та така шумна дівка, же на цалуй кулі земськуй такой ніт, така красавиця. Око не чуло, ухо не виділо, така была шумна. Як єй увиділа особа чоловічеська на три крокы — заставився, не знав што бесідувати, така была шумна. Ной, так ся він із ньов милує, радуєся. Но і він ходит. А краль быв слободный. Ходит він по тых польовачках, але вна му раз повідат:

— Мужу, то малый плат ты маш. Оле, як дустанеш выплату, та ідь по обходах, а де-якы на світі нитки гадвабны сут, та ми куп по єднум клуб'ятку. Так, жебы тя тото дорого не вынесло, а жебы-сь ми приніс шелиякой фарбы.

Но так він купив юй з єдной выплаты, з друтой юй купив, так же де лем яка фарба была па світі, та з каждой юй приніс по клуб'яті. А так она пішла до міста, та купила єден обрус, біле полотно. І зачала вышывати з тыма нитками. Так, же она тото місто цалком сфотила. Але то такый быв шумный обрус, же ніхто ще не видів такый обрус. Но добрі. Як го вышыла, та й повідат му так:

— Ідь на ярмарок, а го продай. Але жебы-сь знав, —

она така, як віща, была, тота його жена, — купит од тя сден міністер тото, а не сміеш му дати тунше, як за тристо талярей.

Пішов він на ярмак, а міністер тото увидів:

— Продай а продай, а продай, стрілець, а продай.

— Та продам. Дайте ми тристо талярей.

Тот выйняв, дав му. Продав. Но і міністер приніс собі, постелиз на стіл, квітки положыв на нього ще — то лем пасія смотрити. Але краль штоська зайшов до його хыжі, як тото увидів, краль:

— Де ты тото достав?

— Я собі купив.

— Продай ми. Тіко хочеш за тото? Тіко-сь дав за тото?

Повідат:

— П'ятьсто талярей.

Выйняв, дав му. Уж заробив. Краль, як положыв на стіл, смотрит:

— Треба знати, же хто таке зробив, бо то не сміє так місто фотити.

Закликав стрільця і міністра.

— Од кого ты купив?

— Та од стрільця.

— Хто тото тобі робив?

— Пане кралю, та жена моя.

— Твоя жена? Та ты таку мудру жену маш? Та коли-сь ся оженив?

— О, — повідат, — уж давно.

— Та я не знав, же ты женатый. А я ще слободный.

Та й нич. Краль послав срільця до ліса, а міністра — до стрільцьовой хыжі, жебы жена прийшла ґу кральові, жебы єй видів. Но міністер мусит іти. Прийшов там, утворив двері, як крочнув за поріг — став каміньом, як єй увидів. Звідаться нього, што хоче, а він не годен пробесідувати. Постояв, постояв, видит, же не годен бесідувати, позбирався та пішов гет. Прийшов там та й повідат:

— Но та де ти є?

Повідат:

— Кралю, він таку жену мат, же я кедь двері втворив, та так ня заставило, же-м цалком обстав брез себе, же я не міг із ньов бесідувати.

— Таку мат жену? Іду я.

Позбирався краль а іде. Прийшов, ані не дуркав, утворив двері, крочнув за поріг, як єй увидів, заставився. Она повідат:

— Кралю, та што хочете?

Краль нич. Постояв дас годину та й ся цофнув дозаду і пішов. Повідат:

— Гм, фрас бы тя хопив, та ще таке на світі не видіти. Гей, даякый патент треба глядати, жебы того стрільця змарнити з того світа, а я єй возьму за жену. То є жена!

Та й вшелияк шпекулує. Но, найшов патент, же колиськы його дідо повідав, же мали златого когута, а тот когут, як видів на дванадцеть кілометрів чоловіка, та співав. Ніхто го не міг узяти, але украли го. Тот когут є у десятуй столиці, в єдного краля тот є когут. Так собі краль домыслив, же буде стрільця потребував, жебы ішов, а жебы му приніс того когута. Як не принесе, головов коротшый. Прийшов рано, та й краль му повідат:

— Слухай, стрілець. До ліса не підеш, але мал мій отець колиська когута такого златого, та є в далекуй страні, доки ми того когута не принесеш, не смієш прийти дому.

А він так собі мыслив, же як він піде з дому, а краль піде ґу його жені та й будут карты грати. Прийшов дому задуманый такый, застараный, а она на нього:

— Мужу муй милый, та-сь хворый?

— Пой, дай ми покуй. Воліла ты тоту плахту не шыти.

— Та чом? Може, ти планый розказ дав краль?

— Пой, дав ми, дав.

— Та што таке?

— Та розказав ми, жебы я ішов далеко по чуджых штатох, жебы єм ішов глядати златого когута. Як не принесу, головов єм коротшый.

— Нич, нич, мужичку. Ту маш вечерю, вечеряй, а лігай спати, мудрішый будеш.

Но і він так ізробив. Наївся, ліг спати, поцюлювала го, а вна, як выйшла на двір, як раз свисла, ізыйшлися шыткы босоркы, і ся звідала, же де тот когут єст. Но і повіли юй. Она прийшла до хыжі, поріхтувала му таку торбу, дала му їджіня, а дала му єдно клуб'я ниток, жебы го повело аж там ґу когутові. Він шмарит оперед себе і за тов нитков буде ішов. Встав рано, та й она повідат:

— Но, мужичку, не старайся, уж мусиш так іти; можно,

з того, даст бог, же з того буде добрі. Берь тоту торбу на себе, а тото клуб'я шмариш оперед себе, а за тов нитков будеш ішов. А як ся уж розкотит, тоді прийдеш там, так ся заставиш, а як буде дванаста година вночі, ту маш годинку, тоді можеш іти, когут спит. А прийдеш там, а він є в клітці на стромі. Тоді на тоту шаблю, строма зрубаш, клітка впаде, возьмеш го, а му пыск закрутиш до рянды, жебы не заспівав, а прийдеш із ним дому. Зась клуб'я ниток тя буде вело. За тов нитков прийдеш дому.

Но так він ся розпрощав зо женов, а мазав. Іде він, іде, то клуб'я ниток по горах, по лісах, по потоках, то не за драгов, жебы то за драгов. Іде, іде, та й іде, та й іде, все смотрит, же клуб'я ся меншат та й меншат, та й раз ся докатуляло. Гоц, та й ту став, оддыхнув собі. Але то приповідка ся скоро повідат, але то не так скоро было. Як ся заставив, смотрит на годинку, як ся вбернуло на дванасту — іде. Прийшов пуд тоты стромы, шабльов махнув, зрубав строма, клітка впала, він скоро закрутив когутові пыск, позбирався і втік. Но та й несе того когута.

А краль, як стрілець одышов з дому, фурт ходив до хыжі. Прийшов, а в хыжі нікого. А она, як він выйшов, та зась на ся взяла тоту голуб'ячу скору, пішла по лісі. Краль фурт ходив, а єй не было.

Та й раз стрілець прийде, принесе того когута. Краль увидів. Думат собі: „Тікы штаты він перейшов і преця го дірвав. І як він муг тікы кілометры перейти, жебы когут не заспівав? Та він хытрость мат". Но і як стрілець прийшов дому, і жена му прийшла. Та й она му повідат:

— Но видиш, мужічку, я ти повідала: не старайся, бог поможе. Уж-ись му когута дав?

— Дав.

Краль му заплатив за тото. Но добрі. Гы, краль зась патент выдумовує. Лем бы кінцьом хотів стрільця змарнити. Та й закликав міністра та й повідат му так:

— Слухай ту, ідь до стрільця, а му так повіш, жебы він ішов до пекла, а жебы ся зазвідав, же як мій отець ся там мат, же ци дашто не потребує.

Но прийшов там міністер і повідат стрільцьові:

— Но, чоловіче, розказ єм достав од краля, жебы ты ішов до пекла, жебы ты видів, як його отець там перебыват.

А стрілець дораз му повів:

— Добрі, я піду, але й ты мусиш іти зо мнов. Бо кедь я сам піду, та ми краль не буде вірив, же я там був. Ай ты мусиш іти зо мнов.

А міністер повідат:

— Я не піду.

— Но, як ты не підеш, та й я не піду.

Та й міністер прийшов там ґу кральові і повідат:

— Він піде, але він хоче, жебы й я ішов з ним, же ты не будеш вірив, же він там був.

— Но, — повідат, — та мусиш іти і ты з ним.

Пой, тот міністер думат си: „Ци требало ми тото купувати, жебы краль знав. Я ще мушу іти на нон світ із стрільцьом". А тот краль нич не шпекулував, лем жебы даяк стрільцьову жену дірвати. А як стрілець із хыжі выйшов даґде, а жена втекла до ліса все. Голубом ся зробила, пішла.

Но та й стрілець ся уж застарав. Но, як ся застарав стрілець, та й она повідат:

— Што ся так стараш, мужу? Лігай спати, мудрішый будеш. Як міністер із тобов піде, дам вам єдно клуб'я, то вас поведе аж на нон світ, та будете видіти, як його отець там быват.

Но добрі. Так встав рано, поріхтувала му драгу, і міністер, прийшов, і дала му клуб'я ниток, шмарила, і вни за тов нитков пішли. Міністер ніґда по потокох тіко не ходив, а мусит іти. Найшов собі біду, хоць він заробив на тім обрусі. Але він їх одробит. І ідут, і ідут, і ідут, і ідут горами, долинами та й раз прийдут над єден потік барз глубокый. Клуб'я ся скончило. Смотрят вдолину — а краль, на двох колесах теліга, а два дышлі, а такого кльоца тягат, а дябли палицяма та по хырбеті. Краль — у пеклі. Но повідат міністер:

— Видиш го, видиш? Та ідь ґу ньому, — міністер повідат.

А стрілець повідат:

— Я не іду. Ідь ты, та побесідуєш із кральом. Бо ми не буде краль вірив, а тобі повірит.

Но та й прийшов міністер там, заставив краля та й повідат:

— Я хочу з кральом бесідувати.

Повідавут дябли:

— Добрі, але за тоты минуты, што будеш бесідовав, та й ты мусиш помагати кльоцы тягати, а будеме класти по два.

Но та й повідат:

— Кралю, — краль іспознав міністра, зачав плакати, — нас твій сын послав, жебы мы ся вас звідали, як ся вы ту мате.

— Ой, — повідат, — міністре, недобрі ся мам. Я собі сам законы робив; як даколи ня чоловік погнівав, дораз єм голову стяв худобному, а не мав-им му стяти, та видиш, тераз я собі так заслужыв, і докля світ світом і тото пекло буде, я буду мусити тоты кльоцы так тяжко возити.

Краль в уніформі, босый, а так тягат кльоцы до ґатру начудо.

— Та так поздрав мого сына, жебы худобному чоловікові не уближив. — А тому уближує, стрільцьові. — Жебы добрі ся справовав, жебы він ся по смерті не достав до такой службы, як я.

Ще міністер му мусив помагати кльоцы тягати, за тоты минуты дупель клали. Ще дас пару достав колом по плечох од дяблох, бо не хотів тягати міністер.

Но, выйшов міністер, повідат:

— Ой, стрільцю, біда. Видів-ись, як ня били?

— Видів. Та чом тя били?

— Я не міг тягати. А вни там б'ют, як не тягат. Та так краль розказав, жебы ся не достав він там, де його отець. А він і тебе мучит, і мене, та й він ся там дустане.

Но та й ідут. Прийшли дому. А краль фурт ходив до його хыжкы, а його жены ніт. Наколи прийшов до хыжкі, жена одлетіла. Ной, такый їдовитый, як сто фрасів, же не годен дірвати тоту жену його. А стрільця не може змарнити.

— Но виділи сьте мого отця?

— Виділи.

— Та што робит?

— Ной, — повідат, — кралю, так тягат кльоцы до ґатру, але не думай, же такы — по шістькубиковый кльоц. Теліга на двох колесах, два дышлі мат, а два дяблы по боках, а кедь не тягат, та по хырбеті. А так мусит тягати, лем ся запне. Такы нігті мат на пальцьох уж, як пес. Із тым ся так запинат, бо то пісковита драга. Тяжко іде теліга, а мусит тягати. Та так тя дав поздравити, жебы ты худобных людей не поневіряв, бо й ты ся там дустанеш.

А тот собі подумав: „Хоць дораз, але я стрільця мушу замарнити". Роздумовав собі, роздумовав, но але прино-

відка ся скоро кончит, але то не так скоро роздумав. Та й раз роздумав такый патент, жебы му стрілець приніс Видимого-Невидимого. То отазка. Дав закликати стрільця. Прийшов там і повідат:

— Добрый день.

— Добрый день.

— Розказ, пресвітлый краю.

— Но, стрілець, тераз ми ідь принесь Видимого-Невидимого. Кедь не принесеш, головов єсь коротшый.

Прийшов дому такый застараный. Баба, його жена, повідат:

— Што-сь, мужичку, такый застараный? Можно краль ти дав данкый недобрый розказ?

— Ой, недобрый, жено, недобрый. Тоды-м дві давкы сповнив, але де я годен принести Видимого-Невидимого. А мушу іти, — повідат.

— Не старайся. Навечеряйся, лігай спати — мудрішый будеш.

А то правда: жебы якый чоловік їдовитый, як ляже спати, нарано уж мудрішый. Но ліг спати, она порихтувала му на драгу, а дала му свій ручник, же як ся вмыє, жебы ся мав до чого повтирати. А так му наказала, же не сміє ся до нічийого ручника втерти, лем до того свого, бо як ся повтерат до дачийого, — смерть тобі грозит. Но і добрі. Дала му клуб'я, шмарила го оперед нього, за тым клуб'ятом іде. Клуб'я веде го, веде горами, долинами та й привело го на рівнину ґу морю. І іде коло моря. Іде він, іде та й раз смотрит — хыжка на єдную лабі курячуй ся точит. Іще таке не видів. Заставився та й він помаленькы, помаленькы, та й як прийшов проти дверей, став на сходы та й отворив двері. А там Вітор. Та й повідат:

— Добрый день.

— Добрый день. Но, жебыв-ись ми так не поздравкав, та так бы-м тя розніс, же ворон кості быв ти не позбирав. — А то прийшов до Вітра. Та й повідат: — Та де ты ідеш, чоловіче?

— А-а-а, — повідат, — слухайте, не знам, чи вы знате, чи не знате, чи вы таке виділи — Видимого-Невидимого — та мене краль послав, жебы я його приніс.

— Но, — повідат, — слухай ту: лігай спати, а як прийдут мої слугы, они дуют по цалум світі, та, може, даґде виділи.

Нарано Вітор перестав, прийшли слугы бторганы, та й ся звідат — не виділи.

— Пуд каждым кряком-исьме рушыли, шытков травовисьме порушали, але таке сьме не виділи.

Встав рано:

— Но, — повідат, — чоловіче, не виділи мої слугы, але ідь, так будеш за рік ішов, а прийдеш до Місяця, до мого брата, то, можно, Місяць даґде видів.

Но так рік ішов ще. Прийшов там — зась на курячих лабках вертиться хыжа. Увыйшов до той хыжы:

— Добрый день, діду.

— Добрый день. Кобыв-ись ми так, сыну, не повів, та ворон кості быв ти докупы не зніс, так быв-им тя порозношував. А де ты ідеш?

— Та мене краль послав, жебы я приніс Видимого-Невидимого, та ту я быв у вашой родины, у Вітра, та ня ту послав.

— Ага, быв-ись у Вітра. Добрі. Та почекай, мої слугы надраном прийдут, пішли світити, та, можно, они будут видіти, а я не можу, бо я дома.

Та й дав му повечеряти, ліг собі спати, надраном прийшли слугы та й ся їх звідат Місяць, же чи не виділи такых і такых.

— Так-исьме світили, же шытку звірину сьме виділи: серны, зайці так скакали по полю, так ся радували, же їм видно было, але ніґде сьме таке не виділи.

Но, встав він. Повідат:

— Не видів-єм. Але, — повідат, — знаш што? Ідь ты до мого брата, до Сонця, та ведь тот уж не видів, та я не знам. Але треба іти.

Та й він ся позбирав і іде, і іде, і іде, раз смотрит — видно хыжку. Вбертаться, але горячо или той хыжкы уж. Прийшов та й ся вхопив за сходы, зась ся так убертат на курячій лабці. Отворив двері:

— Добрый день.

— Добрый день. Кобыв-ись ми так, сыну, не повів, та ворон кості быв ти не позбирав, так быв-им тя розніс. А де ты ідеш?

— Та ту-м быв у вашого брата Місяця і у Вітра, та я прийшов ся вас попросити, ци вы не виділи такого Видимого-Невидимого.

— Гм, — повідат, — чоловіче, та пішли слугове світити,

а днесь не было хмарно, ясно было, та, може, даґде, даґде увиділи.

Прийшли слугове увечур, та й ся просит, же ци не виділи.

— Так-исьме світили, же ніґде не было такого місця, жебы мы не засвітили, але мы не виділи таких.

Та й Сонце повідат:

— Ой, сыну, не єсть такого. Але, — повідат, — ту наша сестрениця єсть єдна баба, у такуй хыжці буде, як мы, та ідь до тої бабы: лем кебы тя, сыну, зо світа не знищила, бо вна барз їдовита. Там не будеш ішов, лем пув рока, але мусиш там іти.

Но іде, але ту собі роздумує, што то за баба, же повідат, же го знищить. А то найглавніша босорка на цалуй кулі земськуй. Я єй видів. Но і іде, раз смотрит — хыжка єсть. Хыжка на курячій лабці ся вбертат, та й вхопився за двері, втворит двері та й повідат:

— Добрый день, бабко.

— Добрый день, ... сыне, — такой до нього дораз. — Ей, — повідат, — давно я на тебе зубы острила!

— Но, — повідат, — бабко, та вы бы мене їли?

— Та тя з'їм, вера. Жебы-сь знав, же одты жывый не підеш.

Уж на нюм зачали ся ногавиці трясти. „Правду ми Сонце повідало, бо то недобра баба".

— Но та лігай, няй тя їм.

А він повідат:

— Бабко, та я так знам: моя мамка, кедь пішла м'ясо купити, та взяла миску, а вмыла, а так їла, а вы бы такого нечистого їли?

— Подь, лігай до ваны, я тя окупам, омыю тя.

Ліг до ваны, розобрався, а она собі думат: „Та тепер ми найліпше буде їсти". Омывся, выйшов із той ваны, та й она му дават ручник, а він не хоче, бере свій.

— На ручник.

— Не хочу. Я мам свій.

Выйняв він свій ручник, зачався втирати, она смотрит:

— Скады ты тот ручник маш?

Повідат:

— То жена ми дала.

— Та ты мою дівку за жену маш? Ой, та ты — зять.

А то старшой босоркы дівка была його жена.

— Ой, та добрі, зятьку, же я тебе не з'їла! Кедьбы не тот ручник, та ты не жыєш. Бо я не єдного з'їла.

І уж го почестувала.

— А де ты ту ся, зятьку, взяв?

— Ой, мамо, мамо, — повідат, — нещастя ня попало. Моя жена зшыла таку плахту на стіл, а краль, як тото увидів, та тепер так ня мучит: хотів бы ня знищити, же він жену од ня одбере, але она так робит. Она мат таке голуб'яче облечіня. Бере на ся голуб'ячу скору.

— Знам, дітино, знам. То я єй так заклила, бо не хотіла ня слухати.

— Та він бы єй хотів поїмати, але наколи я з дому, а она до ліса. Та він єй не поїмат.

— Та што бы ты хотів?

— Пой, мамо, таку вец... Як вы ми уж не порадите, та ми конець.

— Та чекай, дітино, лем повіч.

— Та краль собі роздумав, жебы я му приніс Видимого-Невидимого.

— Ой, — повідат босорка, — та почекай кус.

Як вийшла надвір, як раз свисла, та з цалуй кулі земськуй босоркы ся зыйшли. Та й зачала їх обертати, же ни таких не виділи. Ані єдна не виділа. Але єдна ся вызвала:

— Та знате што? — повідат. — Ту на озері єсть єдна жаба, што мат уж шістьсто року. Та кедь тота жаба не буде знати, же де є Видимый-Невидимый, та не буде ніхто знав.

— А де тото озеро?

— Там і там.

Добрі. Но розыйшлися. Прийшла до хыжі та й повідат:

— Но, зятьку, маме єден патент, але іщі мусиме іти ґу жабі, бо мої слугы не виділи.

А він видів, якы то слугы были.

— Та нарано підеме.

Но і позбиралася і іде з ним тота мама. Прийшли ґу тому озеру, та й она на ню скричала:

— Жабо, подь вон!

Выйшла така велич жабисько, та й повідат:

— Чей ты виділа Видимого-Невидимого.

Жаба повідат:

— Виділа-м. Він є там, — повідат, — за тов олов'янов ріков.

— Но та як бы ся там годен дустати мій зять?

— Но та так, — повідат. — Ми бы требало дати ся напити дванадцять метрів молока кыплячого, горячого, а якбы я тото выпила, а він бы на мене сів, та я бы го перенесла.

Ей, Жаба прийшла ґу строму, як раз цморкла на шыткы коровы, як зачало молоко цвірчати там, раз-два было дванадцять метрів молока. Там бы было, стара, масла!.. Раз-два молоко наляли до котла, переварила Жаба, горячого, кып'ячого п'є. І зачала ся гладити, гладити, гладити, та й ся зробив з неї кінь. Як ся зробив з неї кінь, але такый кінь- на півдруга нещастя, же око не чуло, ухо не виділо такого коня.

— Но, — повідат, — подь, а сідай на мене.

А він не годен выйти, і босорка взяла го за ногу, выложыла на того коня.

— Тримайся, — повідат. — Я тя лем перенесу там, а уж ты того Видимого-Невидимого дустанеш, шо ты сам прийдеш із ними.

Та й Жаба, як пришла ґу тій олов'яній ріці, як зачала тото молоко крацати по тій воді, і вода ся гасила, гасила, і перейшли тоту воду. Перенесла го на другу страну та й Жаба ся вернула, зухабила го. Но а видит, же там дражка єсть, видит там хотарь великый та й іде. Прийшов він до того дому, пусте, не єсть нікого, нич. Та й собі став за двері і стоїт. Та й раз прийшли штирми хлопі та й кричат а они го не видят:

— Брат, Видимый-Невидимый, потребуєме, жебы ту єдна корова варена была на столі, п'ять літер палінкы жебы было і по дві кіла грозна жебы каждому было.

Брат Видимый-Невидимый:

— В порядку.

А того брата Видимого-Невидимого не видно. І тоты хлопі посідали собі, раз-два брат Видимый-Невидимый положив на стіл, взяли собі костуры, з'їли дочиста, кості пообгрызали, палінку выпили, грозно з'їли та й ся повтирали — пішли. А він за дверми стояв. Повідат:

— Ей, та тоты жрут дуже.

Но а тепер він собі роздумав, як бы він пішов до того брата Видимого-Невидимого. Та й він тоді выйшов стамади, став коло стола, там, де они, тоты хлопі стояли, а кричали на нього, та й кричит:

— Брат, Видимый-Невидимый, подь ту!

Прийшов.

— Та я ту.

А він не видит нічого.

— Та што хочете?

— Та хочу, жебы ту было дас штири кіла м'яса, свинины вираженo, ай жебы была літра палінкы, ай за тым дві ябка жебы было загрызти.

— В порядку.

Та й раз лем клоп, а уж єсть на столі. Сів він за стіл та й повідат:

— Брат, та подь і ты ґу ми їсти, та я сам не з'їм.

Та повідат:

— Іду.

Стали їсти, їдят, видит, же меншаться, їст, але він не видит, же хто їст. Брат Видимый-Невидимый помагат. Такого бы я брата хотів. Тот бы зробив і у владі порядок, і всяды. Но але што ся стало? Як ся наїли, та й тот брат Видимый-Невидимый повідат:

— Но, колеґо, та я уж ту великы рокы тоты люди кормлю, а ніґда ня не понукли, жебы я дашто з'їв. А я виджу, же ты добрый чоловік, же ты мене понукнув, сам-ись не з'їв, та я буду твій.

Повідат стрілець:

— Та будеш мій?

Брат Видимый-Невидимый:

— Буду.

— Та подь ізо мнов.

— Іду.

— Но як підеме?

— Не старайся. Я тобі поставлю коня єдного, сірку, а сядеме на нього, а летіти будеме, і земльов будеме іти, як будеме хотіти.

Повідат:

— В порядку, брате. Кебы-сь прийшов ґу ми, жебы я тебе побочкав.

Тот прийшов.

— Та цілюй.

— Та кого?

— Та, оле, притульсь ґу ми.

Тот ся го притулив, поцолював — но, тепле тіло, але не видит кого. Но добрі.

Та й выйде надвір — кінь такый, сірка, крыла в нього на летіння. Та й выйшов на того сірку, сідла дві, та й сів на сірка та й повідат:

— Брат, Видимый-Невидимый, ты ту?

— Я ту. Сідам.

— Сідай. Но як будеме іти?

А кінь пробесідував:

— Як хочеш.

— І летіти, і земльов іти.

— Та лем летіти.

— Але жебы-сь не барз втікав!

Кінь карк заканджурив, пустився люфтом — летит так, лем волося му белинькат. Але летів, летів кус, а тот кричит:

— Брат, Видимый-Невидимый, ты ту?

— Ту, ту, не бійся.

Летят. То раз-два они перелетіли. А як прийшли понад море, тот ся так боїт, же кінь упаде. А стрілець повідат:

— Не бійся, брат Видимый-Невидимый, не бійся не впаде.

Видят, же ідут дві шіфкы, а на тых шіфках по єден хлоп. Та тот єден хлоп мат таке сокырча, же кедь му повіст, жебы майструвала, та буде майструвала, а другый мат таку пищалку, же кедь до неї подує, та войська тіко выйде, же на землі не єсть тіко листя а травы. А він повідат:

— Знаш што? Тепер мы підеме оперед них, а поставиме серед моря єден готел. Там буде забава, а тоты шіфы прийдут там ґу нам, бо вни ся будут чудувати, же серед моря таке ся стало. Они прийдут, та ты будеш готелник, та будут ся звідати, же ци можут прийти. А ты повіш: вдячні. Прийдеш, а даш їм палінкы, напоіш їх, а будут ся звідати тя, же як ты поставив тото серед воды. А ты повіш, же ты маш такого чоловіка, брата Видимого-Невидимого, та будут повідати, же хотят ня купити. А ты продай ня.

— Є, та ты мене зухабиш?

— Не бійся. Лем ты од них прось тото сокырча і тоту пищалку. Они лем кебы дали, а мы ся позбираме а підеме. Та они мене видят? Я втечу.

— Но та я зроблю, брате Видимый-Невидимый, але смоть, жебы ты мене не зухабив серед моря, жебы я ся затопив.

— Не бійся. Я виджу, же якый ты чоловік довірный, та й я тобі довірный до смерті.

Но та й як ся тот готел поставив, шумны драгы довкола, бетоновы. Тоты, як увиділи:

— Подьме там.

То было серед моря, они таке іщі нігда не виділи. Прийшли, вкапчали собі шіфы, выйшли горі, а він собі выйшов.

— Добрый день.

— Добрый день. Пане готелник, мате дашто на обід?

— Мам. Мам заїсти, выпити, подьте.

Выйшли — красота: в готелі гудьба грат, трепле начудо. Дав їм палінкы, якой хотіли, дав їм наїстися.

— Пой, пане готелник, як вы тото ту поставили?

— Гм, як, братя. То бы дуже бесідувати.

— Та лем нам повічте. Мы по воді ходиме уж сто року, а ще нігда сьме тото ту не виділи.

— Та я мам такого чоловіка, мено му брат Видимый-Невидимый, та він ми поставит, де, коли я што хцу.

А они єден другому: „Просьмеся го, ци не продаст."

— Што хочете?

— Ци бы сьте нам того брата Видимого-Невидимого не продали?

— Продам.

— А де він є?

— Но та вы го видіти не будете, лем чути. — Та й скричав: — Брат Видимый-Невидимый!

— Я ту.

— Но, видите, же є ту.

— Та што хочеш за нього?

— Та нич, лем жебы сьте ми дали тото сокырча і тоту пищалку.

— Пой, мы даме! Мы даме.

— Но дайте ту.

Дали му тото, та й тот брат Видимый-Невидимый сів на шіфку та й повідат:

— Збогом, стрілець.

Як они пішли далі, а брат Видимый-Невидимый прийшов:

— Сідай на коня, а тікайме гет.

Пішли, а тоты пішли самы, брез того.

Прийшли вни там до того штату, де тот краль, де його жена, а там коло моря став кінь та й повідат:

7. ПРО КОРОЛЕВІЧА МАРКА

Было де не было, в сімдесят семуй столиці, за горячим, за зимным морьом, быв єден горчарь. А тот горчарь ся нащив з глины робити горці. А тот горчарь мав у лісі хыжу, мав трьох сынох. Та купувати ніхто до нього не йшов, бо не мали грошей. А він, як наробив повный віз, та він віз тото шытко до королевича Марка. А тот королевич такый быв, же на цалу кулю земську быв найвекшый бетярь, а найвекшый богач. У нього хыжа была покрыта самыма головами. Як ся на чоловіка погнівав, голову зняв, а хыжу покрывав. Но а новины тоді не ішли, лем так, кедь дахто прийшов, та усні повів даку новинку. Тот горчарь лем із того королевича Марка жив. Прийщов там, місяць там побыв, ще дашто поміг робити, та й їм доплатив. А потому зась наробив горцьох. І зась ся позбирав до Марка. Але раз забавився там три місяці. Наробили горцьох та й старый повідат:

— Но, сынове, ідьте до того королевича Марка.

Та вни ідут. Але видят так у лісі нову хыжу. А гырмит так, блискат. Повідают так:

— Кебы нас там тот хлоп, што в тій хыжі быват, переночував, та бы добрі было. А де мы підеме през таку бурку?

Прийшли ґу тій хыжі, а з хыжі молодый ґазда выйшов і жена. Але жена бріхата барз. Повідат:

— Ґаздо, будьте такы добры, переночуйте нас, бо видите — доч такый іде. Та коні можут быти вкапчаны у возі, бо на возі горці у сіні, а мы жебы спали в хыжі.

А він повідат:

— Слухайте, люди, я рад приймам. Вдячні приймам, але баба воєтит од обіда. Буде злігала. Та знате, перша дітина, она ся ганьбит і мене. А якбы чуджі люди ту ночували, та хто знат, як бы было. Я вас не можу переночувати.

А тот старшый похопит:

— Та, ґаздо, не мусиме до хыжі увыйти. А ту пуд стріху, пуд облак, до отавы.

— Но та там вам не сперам.

Но вни собі полігали. Бо то даколи хыжу обкладали зо сіном, жебы не померзли. Но, были і зимы тяжкы. Но та й сидят. Повідают тоты братя:

— Та ты старшый вартуй, будь на варті.

Но та й смотрит, жебы коні ся не одкапчали, бо то й стрілят, доч зачав ляти. Та й раз прийде великый птах ґу облаку та й кричит:

— Ци уж ся народив?

То хлопець ся мат народити. З хыжі повідат:

— Ніт.

— Но, — повідат, — кебы быв ся тепер народив, та быв бы быв начальником.

А то планета прийшла. Бо то каждый чоловік мат свою планету. Но а тото, што ся птах просив, та чув лем горчарь. Птах пішов гет. О минуту зась прийшов.

— Єст уж?

— Не єст.

— Но, кебы быв ся народив тепер, та быв бы міністром.

Но, пішов гет. Зась о минуту прийде.

— Єст уж?

— Ніт.

— Но, — повідат, — кебы быв ся народив тепер, та быв бы президентом.

За минуту прийде зась.

— Єст?

— Єст.

— Но та тот хлопець ґаздівством королевича Марка буде комендерувати, він буде голова на тім ґаздівстві.

Но і нич. Народилося, зачало плакати, ґазда засвітив. А ґазда о тім, што тот птах повідав, не чув нич. А горчарь чув. Нарано встали. Доч перестав. Та й тот старшый брат ім повідат:

— Вы знате, што я тої ночі чув? Таке і таке. Та то буде планета. Уж ся хлопець народив у такого богача. Та хто його ґаздівством може комендерувати, кедь він зо самыма головами мат покрыту хыжу.

Та й прийшли до того королевича Марка.

— Пой, парібці, вы якоська помалы ходите.

— Та не подарили нам ся горці, та сьме кус почекали, веце сьме доробили.

— Но а што нове у світі?

— Ой, знате, ґаздо, велика новина.

— А што таке?

А уж помаленькы зачав сніг курити. Зима.

— Та спали сьме в лісі в хыжі. А тоту хыжу іщі сьме ніґда там не виділи, а тамади уж дось довго ходиме. Там є нова хыжа, новый ґазда. Просили сьме ся на ніч. Як він повідав, же не може нас переночувати, бо жена му мат ізлігати, та сьме ся просили аспонь пуд стріху, ніля облака. Но а він повідат: „Та там можете". Но а я, — старшый позідат, — я був на варті. Та й раз такый пташиско великый прилетів, як гуска, чорный. Та й кричав: „Єст уж?" З хыжі му одповіли, же ніт. І так штири раз прилетів тот птах. А по-четверты раз як прийшов, та ся просив: „Єст?" Пому одповіли: „Єст". „Но та він ґаздівством королевича Марка буде управляти", — так одповів тот птах.

А до Марка, як кедь бы стрілив.

— А де тота хыжа?

— Аде є на тій трахті.

Такой сів на коня. Забрав злата міх єден, а — бйо! Прийшов до того ґазды:

— Добрый день.

— Добрый день.

А королевича Марка каждый познав.

— Продай ми тоту дітину!

— Пой, королевич Марко, та то перша дітина, та то в нас радость, та як я годен продати.

— Продай! Ту маш пув метра злата.

— Пой, ми ся не любит.

— Но, маш метер злата, берь собі, а ты собі другого створиш.

Но та й думат собі: „Но та ще хыжа не дороблена, та даяк буде". Продав він того хлопця. А він што зробив? Як го взяв у загловочку, і одніс го дас два кілометры од тої хыжі — а уж снігу накурило гарді, — а взяв, положив го до снігу, а нагріб на нього велику купу снігу, жебы ся там задусив. Сам прийшов дому, і нич. Но а тоты ся забавили там місяць. Снігу накурилю файно. Они взяли та колеса собі погамували, жебы ішли так, як на санкох, бо уж не мож на

возі іти. Ідут дому. Ідут, смотрят — велика купа снігу. Але не так ся топит, а пара іде з тої купы. Прийшли та й ся заставили.

— Што то ту може быти?

Повідат старшый:

— Оле, розгортаймё, берьте лопату.

— Але, — повідат, — будеме ще з тым бабрати.

Но лем берьте.

Зачали розгортати, а дітина протігаться там, жыва. Взяли они тоту дітинку, обкрутили єй до кожуха, привезли дому. Як того хлопця привезли дому, матірь ся зрадовала і старый. Зачали го дозирати, хлопець зачав роснути. Як зачали люди ходити за горьцями!.. Горячі ще брали з рук, таке щастя прийшло до хыжі. Но вни не годні наробити про королевича Марка горців. Ночуют люди в горчаря, лем жебы продав. Ту старый повідат:

— Недобрі. Дотепер ніґда ніхто не прийшов горнець купувати, а тепер, одколи тот хлопець ту єст, та люди ся так горнут. Што то тото є за робота? Такый щасливый хлопець тот.

А хлопець так росне, як із воды. Ся бавит із нима, уж ай ліпит миски із глины, як они, уж до праці ся яв. А по штирьох місяцьох отець повідат:

— Ідьте з тыма горцями до королевича Марка, бо вже сьме там довго не были. Ідьте, бо нам головы постинат. Мы од початку з його ґаздівства жыєме, а вы не везете нич.

Но та й ішли з нів возом. Прийшли, а королевич Марко уж лем ванді поробив та з того їв. Та й повідат:

— Ой, хлопці, забыли вы о ми. Што з вами єст? Я мыслив, же сьте повмирали.

— Та не повмирали сьме. Але як-исьме ішли од вас, та там єдна купа снігу была, а ся барз топила. Мы тото розгребли, а найшли сьме хлопчиська. Кедь сьме того хлопчиська внесли до хыжі, та вы знате: і ночуют у нас люди по три ночі, з-пуд рук нам берут горячі миски.

Пой, до королевича Марка, як бы перун стрілив. Та не здох там. Положыв два міхы злата на коня, а — давай. Прийшов до горчаря:

— Продай ми хлопця того!

— Йой, королевич Марко, добры сьме люди, але я того хлопця не продам, бо то такый щасный тот хлопець, же види-

те, я бы не мусив до вас ходити тікый світ. Ми грошы самы пхают до рук три раз тіко, як я прошу. Але тіко, же мы ся уж познаме од початку, та вам продавам тоты горці.

— Продай. Ту маш єден метер злата.

— Йой, королевичу Марку, не знам...

— Но, маш два метры, а кедь ніт, смерть вам шыткым.

Гм, ся пострашив, та даст, ніт? Як му дав того хлопця, він взяв дочечкы та й збив таке, як трунку, а прийшов ґу єднуй воді, такуй, як ґу Дунаю, а выпхав през нього шаблю злату, а шмарив до воды. Чиста злата шабля. А коло ручкы, та здалека таке, як кедьбы крест мав. Та й шмарив на воду, і так тото плыне. Они плакали за тым хлопчиськом. Но што? Мусили дати. Кебы были не повіли, же мают дітину, та не было бы нич.

Тото было, было, а было, а было п'ять місяцю. Він по воді плавав пробитый. Але тота вода текла коло єдного манастыря. А даколи люди не автобусами ходили, як тепер, до манастырьох, але пішком. Та як далеко ішов напіше, та ногы барз боліли. Но так посідали над берег, а ногы мочат у воді, дораз освіжали ногы. Освіжали, хвіля, а тота ладичка плыне. А сонце вперло до ладичкы, а шабля ся блискала. Та й повідат:

— Моле, на дочці криж златый іде.

І тота ладичка зачала приходити ґу берегу, ґу берегу, ґу берегу. Так прийшла близько, же поїмали тоту ладичку, вытягнут. Выймут шаблю, отворят ладичку,— а хлопчисько живий. Рана ся бегом штырнаст дни загоїла, од злата не достав ніяку отраву кырві. Дали го до чколы так ся щиє тот хлопчисько, же за три рокы він уж быв архієпіскопом.

Но а королевич Марко скакав, докля був скакав, докля був молодый. А мав дівку єдну королевич Марко. Як уж устарів, та перед смертьов каждый уж на задні колічка смотрит. Но повідат:

— Жено, од маленькості я ще ніґда не був у сповіді. А чув-им і знам, де є тот манастырь, та ся піду высповідати, бо то уж треба буде іти гет.

Та й сів на коня — іде. Прийшов до того валалу, заплатив єдному ґаздові квартиль, а сам пішов на службу. Прийшов та й прикляк піля єдного попа, та й піп повідат:

— Коли сьте ся сповідали?

— Ніґда.
— Тіко мате року?
— Вісімдесят п'ять.
— А чом-исьте ся не сповідали?
— Та тому-м ся не сповідав, бо я великым тисячум людям головы одтинав.
— Но, не можу я вам розрішеніє дати. Ідьте ґу другому.
Так обыйшов шыткых попів, а прийшов ґу тому арцибискупові. Прикляк.
— Коли сьте ся сповідали?
— Ніґда.
— А проч-исьте ся не сповідали?
— Та зато, же я людьом стинав головы, а тераз виджу, же уж-им слабшый, та хочу ся гріхох тых збыти.
— Гм, а лем тых люди сьте марнили?
— Та іще єдного хлопця-им пробив зо шабльов, та пішов.
— Гм, слухайте ту: як я вам можу розрішеніє давати, кедь то я. Мене сьте пробили.
Пой, тот так, як бы до нього стрілив. Повідат:
— Знаш што? Я сяду на твій столець, буду службу копав твою арцибискупську, а я тобі дам письмо, однесеш моюй жені.
А тот повідат:
— Гей, я однесу.
Пише: „Як тот прийде до хыжі, жебы-сь почитала тото письмо, а там маш щаблю на клинцю, одотни му голову". І королевич Марко сів на арцибискупськый столець, а арцибискуп пішов. Він ішов піше, не на коню. Ішов през єдну луку, а там піли єдної студні сидів хлоп сивый. А він повідат:
— Добрый день, діду.
— Добрый день, сыну. А де ты йдеш?
— Та йду до королевича Марка.
— Чого ты там ідеш?
— Та несу письмо його жені.
— Оле, дай тото письмо меджи тоты два пальці.
— Є, — повідат, — бы сьте ми не дали.
— Не бійся. Лем дай ми го.
Як дав меджи пальці, повідат:
— Уж го можеш брати.
Як тот дідо узяв письмо меджи пальці — уж інакше было в письмі написано. Но, приніс він тото письмо, она

отворила, а в хыжі ся зробило велике світлю. Письмо было златыма літерами написано. А там было написано: „Тот младенець, як приіде, гнедь жебы-сь свадьбу зробила з дівков нашов, бо кедь не зробиш, обидвом голову зотну". Она почитала, письмо подерла, а розметала по хыжі. Тото світит місто світла. І зробила свадьбу. Він чекав, чекав рік, пак пішов, сів на коня, іде домів. Прийде дому, а він господарит уж.

— Та ты што зробила?

— Но што-сь ми писав.

— Та я тобі так писав?

— Та так-ись писав. Ту маш письмо. Смоть, одколи приніс письмо, та оно там світит у хыжі.

Поскладат він письмо, пише так. Но, дав го закликати ґу собі:

— Подь ту. Та ты хочеш моїм зятьом быти?

— Но, так выпадат. Бо уж ай єм.

— Та тоді будеш мій зять, як підеш до бога, а ся зазвідаш, тіко я мав маєтку, срібла а злата, жебы ти одповів. Як будеш із богом бесідовав, тоді ти поволю, же можеш быти моїм зятьом.

Но він ся позбирав і іде. Прийшов ґу єдной воді, а там хлоп сивый перевожат на чолнку.

— А де ты йдеш, хлопе?

— Ґу богові.

— Добрі, же там ідеш. Оле, будь такый, позвідайся бога, коли я перестану тот чолнок возити.

Уж мав п'ятьсто року.

— Я ся позвідам.

Перевіз го. Іде далі. Прийшов до єдной хыжі, пусто, стіны, сала велич, а хлоп літат од кута до кута, а фурт повідат:

— Не мам п'яц, а не мам п'яц.

Він смотрит та й повідат:

— Но та чом кричиш, а хыжа порожня.

— Та не мам п'яцу. А де ты ідеш?

— Ґу богові.

— Оле, будь такый добрый, позвідайся бога, же коли я раз буду мав тот п'яц.

— Добрі, я ся го позвідам.

Прийшов, а трьоми братя сидят на дарзі. А мали штири

златівкы. То по вітцьові маєток остав. То уж посивіли, а не можуть ся поділити, бо штири златівкы, а они трьоми.

— А де ты ідеш?

— Ґу богові.

— Оле, будь такый добрый, зазвідайся бога, коли мы ся раз уж тым маєтком поділиме.

— В порядку, позвідамся.

Позбирався, а іде. А бог перед нього ся з'явив, на прутю сидит піля драгы. Прийшов ґу ньому та й повідат:

— Добрый день.

— Добрый день. А де ты йдеш, сыну?

— Та ґу богові.

— А чого доброго?

— Гм, — повідат, — я ся з королевичовов дівков оженив, але він ня гонит, жебы я з богом бесідовав, же тіко він мат маєтку.

— Но та вернися дому, а так му повіш: коли на небі найясніші, найгустіші звізды сут, а на землі найгустіша трава, а піску, а каміня, тіко він мат срібла, злата, діаменту.

Уж із тым скончив. Такый худобный є королевич Марко.

— Но а тот хлоп, коли перестане чолнок возити?

— Тоді, як другому даст тоту лопатку, што гонит чолнок. Як притулит ґу руці — уж тамтому приросне.

Добрі, но. Думат собі: „Но та того хлопа ми ся треба хранити".

— А тот хлоп коли перестане кричати, же не мат п'яцу?

— Тоді, як подорожнього чоловіка прийме на ніч. Він ніґда нікого не хотів переночувати, же не мат п'яц. Та й він не мат ту покою. Як буде приймав, та й він буде мав п'яцу.

— А тоты братя коли ся поділят із тыма златівками?

— Як їх ты поділиш. Даш єдному єден, і другому єден, і третьому єден, а повідай так, же ты быв піля бога, та за роботу тобі єден патрит. А пак тобі шыткы штири впадут.

Но так уж іде. Вернеся, прийшов ґу тым братьом.

— Быв-ись?

— Быв.

— Но та як повідав?

— Но дайте ту гроші. Тобі єден, тобі єден, тобі єден. Но а знате добрі, же я тіку драгу робив, та й ми за роботу патрит тот четвертый.

— Гей.

Як повіли, же гей, уж лем порох ся з них зробив. Уж мали выше по дваста року. Та й шыткы штири му остали златы. Прийшов ґу тому хлопові:

— Быв-ись піля бога?

— Быв.

— Та коли буду мав п'яц?

— Як подорожнього чоловіка переночуєш. Ты ніґда нікого не хотів переночувати, зато не маш п'яцу.

— Правду маш, я ніґда не переночував.

— Но та зато не маш п'яцу. Як переночуєш, приймеш на ніч, та й ты будеш мати п'яц.

Та й раз прийде ґу тому, што перевожат.

— Быв-ись піля бога?

— Быв.

— А што бог повів?

— Перевезьте ня.

Перевіз го.

— Но, повідай.

— Чекайте, най одыйду кус од вас.

Ся бояв той лопаткы. Одыйшов фалат. Повідат:

— Діду, тоді перестанете, як другому лопатку тоту дате до рук.

А дідо за ним шмарив, лем не потрафив. Но та й дідо обстав. Но іде домів. Прийшов до королевича Марка.

— Но, быв-ись піля бога?

— Быв.

— Но а тіко я мам маєтку?

— Та слухайте, отець. Коли на небі найгустіше звізды, а на землі найгустіша трава, а піску, а каміня, тіко вы мате срібла, а злата, а діаменту.

— Правду маш, сыну.

— Але знате што, няню? Вы были даколи піля того хлопа, што чолнок перевожат?

— Быв.

— Та така купа коло нього недалеко злата, же на шість возу не заберете.

— Де?

— Там є піля нього недалеко. Дас два метры од чолнка од того.

Сів на коня, біжит смотрити. Іще все жадав. Прийшов там ближе, глядат — нігде нич. Прийшов ґу хлопові:

— Не видів-ись тоту купу грошей?

А він повідат:

— Подь ту, подь ближе.

Прийшов ближе, притулив лопатку ґу ньому, ґу руці приложив, тот ся лем розсыпав. І королевич Марко там возит, і днесь-им го видів там.

Прийшов-им до Кожуховець, приповідці конець.

Та видите, тіко мав грошей, а ще все жажда была.

8. ЯК ОДІН ІЗ ТРЬОХ БРАТІВ ВИЗВОЛИВ СЕСТРУ І ЖІНКУ

Був єден хлоп худобный, а мав трьох сынох. А тоты сынове, як выросли, та великы жыване були — билися. Стары ся з нима в'їдали. А фурт стара повідала:

— Ой, мужу, мужу, кебы мы были мали дівчатисько, та оно бы было коло мене. А тоты таргане, посмоться, што роблят.

Та й раз в єдну неділю ся добесідували так, же шыткы трьоми на воду підут, а шыткы трьоми будут за відро тримати, підут хыжу замітати, а шыткы трьоми будут за мітлу тримати, але як ся будут женити, та мусят такого глядати, жебы мав три дівкы. Та хотіли єдного дня шыткы трьоми ся женити. Но, зробили такый контракт — іще гірше на старых. Но та й єдну неділю пішли до стайні та й старшый повідат:

— Слухай ты, молодшый, мы будеме метати, а ты ідь пуд двері, а на ключову дірку слухай, што отець і матірь тепер буде бесідували.

Они виділи, же родичум ся не любит, же они так роблят. Він приложив вухо, а стары ще за столом сидят. А стара повідат:

— Видиш, мужу, кебы мы мали дівчатисько, оно бы хыжу замело, дрыв бы наносило, трісок бы принесло, мискы бы перемыло, тіко бы ми меньше треба робити, а я то до вечера сама не пороблю задыхлива. — Бо така была задыхлива, як я. Я ся з неї набрав, холера. Недалеко спала, і я такый задых тепер достав.

А він тото выслухав. Як тото выслухав, повзирався, же братя го не видят, пішов, заніс дрыв — уж закон преступив. Взяв мітлу, замів, приніс трісок. А стары лем смотрят. І мискы перемыв, постелі постелив та й прийшов ґу матері та й повідат:

— Та хцели бы сьте, мамо, дівку?

— Та, сыну, знаш добрі, же вы трьоми всяды йдете, а оно бы ми помогло.

— Та будете мати дівча, але першому просотарьові, якый прийде, мусите сй дати замуж.

Повідат:

— Дам.

В порядку. Прийшов до стайні.

— Што-сь чув?

— Нич.

І то так єсть, єсть та й єсть, але раз стара повідат:

— Оле, старый, пеленку ту дай.

— Што хочеш, стара?

Та й народилося дівча. Пой, така радость! Они тото дівча так колышут, дівчатисько росне, як із воды. Як му было сім року, оно уж ай хыжу замело, дрыв наносило, мискы перемыло. Радость. Но але стара, як увиділа, як оно робит, та ся дуже тішыла. Але як сй было вісьнадцять року, та й раз у неділю прийде паробок. Та й повідат:

— Дайте ми дівку за жену.

Но та й скликали люди там. Ані ся го не просят, скады прийшов, скады є родом або што. І він там побесідовав. Прийшов на кочу і взяв дівку на коч — пішов, лем за ним здуло. Докля вни люди позганяли, же за ним іти, але де? Не знают, одкыль є він. Но та й матірь:

— Но та то він мусит знати шытко, він тому причина, бо він ми повів, же буду мала дівку.

Та й братя на нього:

— Та чом-ись ся го не звідав?

— Та я ся спустив на вас.

Пішов так, як до Поляны:

— Ни ішла тады свадьба?

— Ніт.

Пішов так, як до Прикрой:

— Ішла свадьба?

— Ніт.

Пішов так, як ту до Миролі:

— Ішла свадьба?

— Ніт.

Довкола походив — ніхто не видів. Прийшов дому, та й они на нього:

— А ты єсь люмп, а невірный брат, а закон-ись переступив.

Но та й він із тої суєты взяв сокыру на руку, — вострішу, як мы мали вчера, — взяв сокыру на руку, а іде в світ.

— Но, — повідат, — кедь на ня так врієте, та я іду.

Позбирався, прийшов до ліса та й іде лісом єден день, другый день, третій день. На п'ятый день прийшов ґу єдному дубові. То быв дуб на цувдруга нещастя высокый, такый стром, же око не чуло, ухо не виділо. А пуд тым стромом такый хлоп — на півшуха высокый. А таку бороду мав довгу, же він тоту бороду зогнув та і постелив, і прикрывся з ньов. А горі тым дубом скаче. А він прийшов:

— Што ты хочеш, хлопе, з того дуба?

Повідат:

— Та лем тоту таблу.

Він смотрит — гей, златыма буквами написана. Но а там пише так: „Хто на того строма выйде, велике щастя обсягне".

— Ой, — повідат, — та я ти дам.

Выйшов горі, сокыров одоначив, шмарив таблу, а тот хлоп малый вхопив таблу — пішов з ньов деськы до діры. А він іде горі на того дуба. Выйшов выше, смотрит — балик. Возьме тот балик до рук, почитат: „Ту є така кошуля, же хто на ся тоту кошулю возьме, на півсвіта силы буде мав." Думат собі: „Таку ми кошулю треба". Но іде выше. Выйшов выше, смотрит — там другый балик. На тім балику пише: „Ту є шабля така, же як єй возьме до рук, а лем юй повіш, же рубай, шабльо, а з ньов махнеш, шыток світ можеш зрубати". Ай ми бы ся тото придало, і тота шабля. Аспонь дикы бы-м рубав по лісі. Но, іще не быв спокойный. Іде выше. Выйшов выше, смотрит — третій балик. Почитат він тот балик: „Ту є такый карабин, же хто го достане до рук, а лем так націлит, не мусит барз ціляти, а стягне когут, та застрілит, што на світі лем хоче, а жадного выбуху, ані дыму не буде". І тот бы ще карабин найліпшый. Брез жадного звуку, а заб'є. Но та й він собі зыйшов долу, но а хоче видіти, ци то оно так, як там писало. Взяв на ся кошулю та й так плечима порушав. Як порушав, шытко листя опадало із строму. „А-а-а, — думат си, — та уж я силак". Но та й хоче шаблю скусити. Вытяг із похвы шаблю, а махнув по тых стромох: „Рубай, шабльо!" Лем што махнув, стромы попадали, як конопілі. Така бы была добра палі закресовати вчера нам. Но а тепер того карабина.

Видит далеко строма. Думат си: „Чекай, ци я вцілю". А ніґда го набивати не треба, все набитый. Взяв, вцілив, стяг когут — ой, пудсік го, як нич. Гм, добра збрань. Но та й вшытко на ся взяв і іде. Ішов єден тыждень, другый тыждень лісом та й раз чує бесіду. Але вівк такый!.. Іде ближе, ліпше чує, прийде за крякы, а там двадцять п'ять хлопох, жыванох, такы голодны... Та такый закон собі зробили, же котрый не вхопит лобду, та го їсти будут. Но з голоду. Голод — великый пан. Бо я быв голоден, та знам. Но а він так смотрит з-за кряка. А як прийшло на старшого, што быв меджи нима председа, а він натяг карабин, одбив лобду. Шыткы прийшли ґу ньому:

— Тебе їсти, тебе їсти будеме.

— Гоп, чекайте, братя. Я уж тридцять року председом, та я мыслю, же я заслужив іще раз їмати лобду. Кедь не вхоплю, та будете ня їсти.

Но а як зась шмарили, він одстрілив, но, уж їсти.

Но та повідат:

— Слухайте, братя. Знате, што сьме пережили: ходив єм з вами, а тепер іду за крякы, бо виджу, же уж пропав єм.

Та поволили му. Та й пішов за кряка. Він ся скрыв, тот з тым карабином. Та й повідат тот злодій:

— А кедь так ізробив земный чоловік, же я не вхопив лобду, та най ми ся покаже, волос му з головы не впаде.

А він тоді выйшов:

— Я ту.

Прийшов меджи них та й повідат:

— Та вы, хлопці, такы голодны?

— Пой, барз ісьме голодны. Увиділи сьме єленя, впав єлень, і горы сьме погрызли.

— Но та чом вы такы голодны?

Повідат:

— Том. Мы уж ту ходиме десять року. Єсть ту єден краль, а мат три дівки. А дав собі на капуру зробити таку табулу, же хто од тых дівок возьме даякый знак, та він даст му єй за жену. А кажда особні спит.

— Та подьме.

Тот повідат:

— Не годен. Як ідеме ґу тому дому, та на єден кілометер як прийдеме, та на хыжі, на тум домі когут златый заспіват, а каноны довкола зачнут бити та й муху не припустят.

Повідат:

— Тото нич, подьме.

Йой, они єден на другого посмотрили, йой, та тото буде добре. А го зволили за главного, він уж председа. Як прийшли на тоту чару, а когут повідат:

— Гоп, дось!

Він натяг карабін, праск — когут ся перевернув. Но а страж спит, бо чекат на когута. Як забив когута, прийшли ґу тому дому, но та й ходит довкола, як зайти доднука. Та повідат:

— Котрый мате скло різати?

Та вни не мают.

— Но та якы вы злодії?

Але пішов, покрутився, найшов два кромпачі, лопаты.

— Копайте попуд фундаменты.

Як раз-два выгребли яму, та й там уж были жыли.

— Но та я іду там.

Прийшов, шабльов дно обцеркульовав, тото дно выпало, а го выложили горі, выйшов до ізби тот з тов кошульов.

— Но, тепер давайте рукы, а подьте ту. Я вас буду тягав горі.

Котрый му дав рукы, шабльов — фік, фік, фік, так, же шыткым головы поодрубовав. Уж у кырві стоїт по пас. Як видів, же шыткым конець, тоді тоту ізбу запер, повна кырві, а пішов до другої — там шатня. І взяв собі шумный ашуґ, окупався. Тото шытко спит, бо чекат на розказ. Когут розказує, но, а когут уж ніґда не буде розказовав. Но та як ся прибрав, напарфіновався. Та й прийде, отворит єдну ізбу, а там — чорна кава. І тото уж знак: хто тото вып'є, та будут знати, же там хтоськы був. Він тоту каву взяв, кущок із неї ізляв і выпив собі каву. Авкурат му ся придала, бо ся страпив, докля тым головы поодрізовав. Як отворив зась ізбу, а там — дівка старша. Та й узяв, із пальця стяг перстінь та й положив до кишені. Прийшов ґу середущій — іші краша. Но і з тої пальця істяг перстінь і іде далі. Йой, але як прийшов ґу молодшуй, йой, та тота така шумна была, же око не чуло, ухо не виділо таку шумну дівку. І взяв од неї перстінь, і пташка такого она мала піля себе,і того пташка. І позберався, і помаленькы собі выйшов із того і іде дому просто. Позберався дому і іде. Прийшов дому, но, видят, же прибратый, не повідают му нич братя. Ані він їм ся не

гласит, што він зробив, што не зробив. Кухаркы рано в кральовськум домі як устали, утворили двері,а там тота кров ся стыла, тоты трупы, рукы вырчат, звисли — краль встав.

— Чудо велике.

— Што ся стало?

— Хтоськы ту був. Ту труп попри трупові.

Зачали розбирати. То люди а люди позрубовано.

— Пой, та ту война была, а мы шыткы спали. Добрі, же нас не побили.

Прийде ґу старшуй дівці.

— Де маш пестінь?

— Не мам.

На, уж був ту злодій. Прийшов ґу середущій, само так. Прийшов ґу молодшуй, ані не встала, така подушена. Но та й скликав міністрох шыткых краль, же хто тото зробив, кого бы то треба імати, а якым способом. Но та так міністрове нарядили:

— Інакше то не буде, лем із нашого штату од дванадцятого рока до тридцять року жебы каждый ту прийшов. Влак іздарма. За два тыжні їсти, пити, а про своє життя повідати.

Но і краль тото подписав, дав печатку. Но та й як зачали люди іти до краля. Прийшов він до того валалу та й отець їм повідат:

— Та чом вы не йдете?

— Мы маме коли. Тепер там люди.

Но а писарі там писали, хто што повідав, же ци ся дашто здало. Та й раз повідат:

— Братя, та уж ідеме мы.

Прийшли ґу влаку та й сіли собі. Та й прийшло о два тыжні так, же треба было йти на сповідь. Та й повідат молодшый:

— Но та ідь ты, старшый.

Прийшов старшый.

— Но та повідай, сыну, што ты пережыв од дванастого рока.

Зачав повідати, та де, ані коло того не іде. Як выповів шытко:

— Та уж не знаш нич?

— Ніт.

Прийшов там та й повідают братя:

— Што ти повідали?

— Підеш там, та будеш видів.

Пішов середущий. Дівкы вже чекают, же як не выйде, та готове, бо вже лем єден паробок є. Та й зачав повідати середущий, не іде коло того.

— Не знаш нич?

— Ніт.

Но прийшло на наймолодшого. Пой, так тоты дівкы коло нього ходят. І тота з тым хлопчиськом. Але кущок так видят, як кедьбы тот хлопчисько на нього здавав. Но але не могли повісти, же то він. А він мав і карабин, і шаблю, і шытко. Та й повідат:

— Но, пане, повідайте, што, як вы жыли од дванастого року.

Но та й він зачав їм приповідку повідати. Шытко тото разповів, як з ним было. А тоді краль очі вытріщив. Та й выйняв старшой перстінь:

— То є твій перстінь?

— Мій.

Пой, так го поцюлювала. Выйняв середущий:

— То є твій перстінь?

— Гей.

А выйняв перстінь і пташка наймолодшої, тота ся го хопила за карк, бо уж мат і дітину од нього. Та й повідат краль:

— Но, сыну, кедь ты звитязив, так ти дам дцеру за жену.

— Но добре, добре, краль найяснішый. Але тоты двоми, то сут мої братя. Мы такый контрак ізробили, же мы єден день ся маме женити на дівках єдного пана.

— Гей, я пристану. Берьте шыткы три.

Так ізробили свадьбу. І його братя щасливы были, же кральовы дівкы за жены мают. Ходят такы парадны, же собі пальці не видят. Но а він лем так попри пальці ходит тамади. Старшый, як побув там пуврока, прийшло му до головы, же хцел бы ся до валалу показати, же він од краля дівку мат. Та й прийшов ґу кральові, повідат:

— Отець, ци вы бы ми поволили, жебы я зо женов пішов там, де я ся родив.

— Гей, — повідат. — Заберь собі коні котры найліпшы до коча, а ідь до складу, берь лопату, намеч собі злата, тіко хцеш, а можеш іти.

Пішов, взяв, наметав, сів на коч — пішов. Середущий, як увидів, і він бы хотів. Прийшов ґу кральові і просится домів. Краль і тому так повів. Взяв і тот пішов. А тот молодшый так собі думат: „Гм, та я тото завойовав, а тоты таргани ся підут показати, же они кральовы дівкы мают, та чом бы я ся не міг показати?" Прийшов ґу кральові:

— Отець, я бы тыж хотів піти своїх родичів видіти.

— Прошу, най ся пачит, сыну. Але ты собі штири коні запрігай до коча.

Но запрягли му штири коні, коч му дав краль такый, што ся сам на нім возив. І забрав собі грошы, но а він уж із хлопчиськом. Та й хлопчиська положыв на середину сідла. Она сіла з єдного краю, а він — з другого, і ідут помаленькы. Так ішли лісами, а на єдпуй кері на поручу сидит хлоп сивый, як голуб. Та й він до хлопа:

— Добрый день.

— Добрый день. Послухай, младенце, але добрі ня послухай. Там прийдеш далі, там будут два телефоншосты, і зачне ти плакати пуд колесом, як кедь бы твоя дітина плакала. Але жебы-сь ся не повзирав, бо як ся повзераш жену втратиш, а дітина ніґде не піде.

А він собі думат: „Но я знам, якый то хлоп?" Іде далі, бесідує зо женов. Та й раз заґрявчит дітина його. Він так ся повзерат, смотрит — дітина коло нього, а жена щезла. Докля він прийшов ґу своїм родичом, так розум утратив, же його мусили ув'язати на дванадцять ланцох. Братя хлопчиська дозирают, ходят по ворожильох, аж і мене там закликали, бо знали, же знам штоськы ворожити. Я повідам:

— Помочі ніт, лем кромпач, а лопата, вече нич.

Но нич. Але о п'ять року приснило му ся, же єст єдна ворожилія, а туй ворожилі, як повісти таке слово, жебы она не дала однор на нього, та не єст того на світі, жебы не повіла.

Та й прийшов ґу братім, повідат:

— Но, братя, уж ня пусьте. Уж мам розум. А підете зо мнов там і там до того валалу, до той ворожилі, што ми ся снила.

— Підеме, брате.

Аж ся зрадовали. Прибрали го та й ідут. Ідут, він оперед них, они за ним. Видів на дразі такого птаха, што так возы

розталабали, лем кышкы з нього выйшли. Він ся зогнув та й положыв до кишені.

— Брате, та ты зась розум утратив, та посмоться, як-ись собі анцуґ ізбабрав.

— Не любится вам? — повідат. — Небо оперед мене ідьте, небо позад мене.

Ідут далі, ідут, видит зась у шанцу таку дюґов велику із бочкы. Він скочив до шанцу, вхопив дюґов та й положыв до кишені.

— Брате, зась-ись ушалів.

— Не любит вам ся? — Повідат: — Небо за мнов ідьте, небо вперед мене.

Але ідут далі, а там такый обруч ерджавый з бочкы. Він скочив та й надів собі на карк.

— Брате, та посмоться, што-сь наробив з ґероком.

Повідат:

— Уж єм вам повідав, же як вам ся не пачит, та ідьте оперед мене, небо за мнов.

Та й так зо шыткым іде. Прийшов до того валалу, повідат:

— У тій хыжі.

Но та й іде старшый наперед. Прийшов, отворив двері:

— Добрый день.

А она повідат:

— Добрый день.

— Пой, — повідат, — як у вас ту горячо.

А она повідат:

— А в мене там ще сто проценто барже горячіше.

Но та й веце нич. Тот ся забрав, выйшов вон.

— Но, што ти повіла?

— Будеш чув.

Прийшов середущий.

— Добрый день.

— Добрый день.

— Пой, пані, як ту горячо у вас.

— Но, — повідат, — в мене там ще сто проценто барже горячо.

— Не знаш нич веце?

— Но з паном богом.

Но а тот зо шыткым іде до хыжі. Та й прийшов, отворив двері.

— Добрый день, пані.

— Добрый день.
— Ей, як у вас ту горячо.
— Ой, у мене там іще сто проценто барже горячо.
Він выйняв того птаха розбитого.
— Та нате, ми опецьте, кедь так горячо.
— Є, — повідат, — выпаде.
— Та нате, заткайте, та не выпаде, — дав юй дюґов.
— Та праскне.
— Нате обруч на себе, а не можете праскнути.
Як так юй повів, она повідат:
— Но, чоловіче, та уж тіко я жыю року, а ще ніхто ня так не поїмав, як ты, та ти тепер повім, де твоя сестра. Та твою сестру взяв дябол молодшый за жену. А твою жену старшый дябол мат за жену.
Та дала му ручник.
— Та як будеш іти назад, та на тот ручник сядеш, та тя перенесе през воду. А будеш іти през олов'яну воду. А до той воды кебы-сь ся тыкнув, та ти згорят ногы і вшытко. Та прийдеш на дванасту годину там ґу тій воді за тов драгов, а тота вода о дванастуй годині перестане течі.
Но та й выйшов на двір.
— Та што? — повідат.
— Но нич. Вы собі можете іти дому.
Но они пішли. А він шмарив обруч, і птаха, і шытко, уж му не треба. Та й іде. Прийшов ґу тій воді, огень такый із неї пырскат. Но але як прийшла дванаста година, вода перестала течі, а высохла. А він тоді давай. Перебіг скоро воду, а скочив на коліна. Але не міг так ногы выхопити, та кушок му п'яты прифаркли, зато мы маме п'яты твердшы, ніт? То тоді прифаркли там. Но, як перейшов воду, та й раз смотрит — великый готел. Іде ближе, а його сестра облакы чухала. Як го заздріла:
— Пой, братику, де тебе ту бог выніс?
Прийшла і го поцюлювала.
— Пой, братику, ты не можеш ту быти, бо тебе тот заб'є, што зо мнов жыє.
— Але, — повідат. — сестро, будь през старості. То піде. Лем жебы-сь йому дала слабшого вина, а ми — міцнішого.
Но а тоты анцикристы фурт воюют по світу. Та й прийшла

дванадцята година, дванадцятьметрова палиця бухла, уж дала сиґнал, же іде дому.

— Но, — повідат, — тікай, брате.

— Але, сестро, тихо будь.

Став за двері та й чекат. Тот, як увыйшов до хыжі:

— Фуй, грішна душа ту смердит.

— Але там. Набивало з тобов по крякох та-сь ся набрав такого вздуху.

— Але не може быти.

Зачав ходити, а тот за дверми.

— Ой, — повідат, — то ты, швоґре, ту прийшов?

Дябол сів на мосяжный столець, а йому дав дерев'яный. Тот сідат на дерев'яный столець, та й столець розламався. А дябол думат собі: „Тя фрас взяв. Та й швоґор силак". Но а де він не буде силак, кедь він на півсвіта силы мат. Дав му оцілный столець, ай тот ся поламав. Но та й дала обід. Но а якый? Галушкы олов'яны. Тот не буде брати їв. А дябол ся натрепав, натрепав. Повів, жебы принесла вина. Выпили вина, а дябол фурт на нього смотрит.

— Но, — повідат, — слухай, швоґре. Подьме надвір, а будеме ся брати, котрый сьме муцнішый.

Він такой встав із стільця, пішов надвір. Дябол коли-не-коли помалы йшов, показав голову, а тот выйняв шаблю, фук — уж єдного зожер. Сестра уж вільна. Пой, сестра, як го увиділа, му повідат:

— Ніґде не ходь, бо твоя жена ту за тым.

— Але лем ты будь спокійна.

Но і іде ґу тому дому, де є його жена. Пой, як заздріла, скочила так высоко...

— Пой, — повідат, — мужичку, йой, страться, бо він тя заб'є.

— Пой, што-сь така шалена. Та уж сестра вільна.

— Чом?

— Я забив го.

— Но а тепер тебе заб'є тот.

— Але там заб'є. Лем ми міцнішого вина даш, а йому — слабшого.

Но прийшов він там, чекат. Двадцятп'ятьметрова штанґ впаде.

— Но, уж іде.

— Та най іде.

Прийшов там.

— Ой, жено, деськы ту грішна душа смердит.

— А, — повідат, — там десь тобов звивало по крякох, та-сь ся набрав вздуху вшелиякого.

Ходит по хыжі.

— Ой, родина ту є. Як ся маш? — на шворра.

— Добрі, — повідат.

— А як ты ту прийшов?

— Та хотів-им тя нашивити.

Но і дав му столець. Сів, гм, дерев'яный — поламав го. Но, тот уж покрутив з оком, недобрі. Дав му оцілный — і тот ся поламав. Та й дала она там їсти зась галушкы олов'яны. Тот раз-два поїв. Но, напилися вина.

— Но та знаш што? Я тебе буду просив, оле, дай ми палець, будеме ся тягати, котрый сьме муцнішый.

Дябол взяв його палець, тягат, аж ся трясе. Не розогнув го. А він повідат:

— Но, уж маш дось?

— Гей. Тягай ты.

Він взяв та й лем так кущок притис, та й вытяг зо жылами, зо шыткым дяблові. А дябол повідат:

— Подьме надвір, а будеме ся брати.

— Подь.

Він наперед выйшов, а дябол коли-не-коли, бо тото го боліло. Тот выйняв шаблю, фук — одтяв голову. Но та й уж іде. Забрав жену і сестру, іде. Сів на тот ручник, што му дала ворожиля. А єден іще в канцелярні быв дябол, хромый. Та як увидів, же тот жены бере, а за ним. І прийшов та вхопив за кабаты жены і торгнув, але не міг стягнути. Зато, смотьте лем добрі — кажда жена напереді коротшый кабат мат, а назаді — довшый. Бо то він натяг тото. І так обстало. І так він прийшов дому і жыли, докля їм ся жыли не поторгали, а наші помоцовали.

І казка-небылиця, хто ня не выслухав, най му выгниє потылиця. А прийшов-им до Кожуховець, та й приповідці конець.

Прийшла домів та й зачала нянька цюлювати:

— Няньку, оженьтеся.

— Ой, дітино, то не зроблю! Бо я кедь бы ту другу жену, мачуху, привів, та бы тя мучила барз.

— Няньку, ні! Я там тоту бабу знам, я там ходжу з сй дівчатиськом.

— Тоту, тоту, дітино. Ты бы виділа, як бы вна вас мучила.

А дітина зачала аж плакати, же — берьте єй.

— Но, та кедь уж так хочеш, дітино, бо не хочу чути твої плачі, та іду.

Гей, а тота, як увиділа, дораз лавкы повстилила, бо то даколи, як дахто ішов до хыжі, та дораз полотно давали на лавкы, бо нечисты были, бо дылі не были в хыжах, але земля, но та й яка земля была, та й такы лавкы были збабраны. Та й она тото повстиляла, стіл прикрыла. Та він повідат:

— Та знаш, чого я ту прийшов?

— Та я не знам. Барз єсь парадный. Моле, ты — сам, і я — сама. А ніґда ту не зайдеш до хыжі.

— А-а-а, та чого буду, мам дось свойой біды.

— Но і я мам дось біды, — они двоє бісідуют.

— Та я прийшов ту, ци ты бы-сь за мене не пішла.

— Но кедь я тя давно чекам. Но але кедь я мам лем єдно дівчатисько, а ты маш двох. Діти нам будуть на помочі, і нам буде добрі, — стара повідат, бо она ся была хотіла барз оддати.

Но і так они ся побрали. Першый день дала дітьом їсти, постіль їм такой там зробила із дочок, та й полігали собі. Сплят. Рано зась їм дала їсти, попричісувала їх, дала їм лахы чисты. Так до тыжня так робила. По тыжньові з постелі як закричала:

— Віро!

— Што є?

А лем три годины по півночі.

— Вставай! А ідь принесь трісок, бо вчера сьте не наносили!

А він ніяк не робив.

— Трісок ай дрыв, а кладь огень.

А оно ніґда огень не клало. Пой, та й оно босе встало та й пішло, трісочок назбирало та й дрыв, наклало огня.

— Воды постав до горцьох!

Но, як поставило:

— Хыжу заметь!

А они лежать шыткы. Так, же тота дітина ся наробила дось, докля они повставали. То єден день. Але през день як із ньов зачала замітати: а там ідь, а там ідь, а там ідь. А єй дівка нич, лем смотрит, а сміеся над ньов. А потому зачала єй ай бити. А старый, як тото увидів, та серцьом плакав, не показалося наверьхы, але серцьом плакав, люто му было своєй дітины. А што собі думав, і так єсть. А Янчо лем смотрит. І Янчом убертат по стайні, там коло худобы жебы ходив. Він ніґда не ходив. Бо то й она привела корову, і він мав трос. Чесати му каже. Но всіляку роботу. Но Янчові ся не любит. Уж мав п'ятнадцять року. Не любит му ся тота робота. Але раз она напекла хліба, а положыла тот хліб, як ся упік, на лавку, а іші го полотном поприкрывала, жебы м'ягкый быв. А Янчо повідат:

— Ты знаш што, Верко? Берь по єднім хлібові і солонины фалат возьми, а тікаіме.

— Янчу, та де мы підеме?

— Лем подь!

І вхопили плахту, два хлібы до неї положыли і тот фалат солонины, і даваї тікати до ліса. Пішли до ліса, але ідут глубоко, то ся уж дораз цмить. Она прийшла, грішит: двох хлібох ніт, діти ніт. Но де ся поділи? Дораз і шандаром дала знати. А можут їх гледати. Они пішли лісами. Та й ішли, ішли, як ся примирькло, прийшли пуд єден крячок пуд лісковый, посідали собі, наїлися, а так повідат Верка:

— Но та де тепер, брате, підеме?

— Лем ся не старай. Даґде підеме до міста, а будеме служыти. А лішше нам буде служыти, як піля мачохы. Хоть нянька не будеме видіти. Хоть нянько тобі правду повідав. Ты нянька дотягла до такої біди, же мы тепер на велику біду. Но та добрі, — повідат.

Лягли спати. Переночували ніч, рано встали, а зась лісом далі, а далі. Так они прийшли на єдну гору, же з тої горы было видно на дванадцять кілометру. На рівнині виділи великый город, місто. Та й повідат Янчо так:

— Знаш што, сестро? Я тобі зроблю таку колибу ту, а ты будеш ту лежала. Ягід маш ту дось, а я піду до того міста, може, бы я ся поїднав служыти, та і тебе буду жывив, і сам буду жыв. І, можна, й тебе заміснам.

— Но, братику, та подьме ся воды напити.

Пішли до потічка там воды пити, она ся зогла, він посмотрит — а она мала злате волося на голові, Верка.

— Пой, — повідат, — сестричко, та я не видів, же ты таке волося маш!

А він у воді увидів, же ся зачало блиськати.

— Но та знаш што, сестричко? Я од тебе іду, та дай ми аспонь єден волосок. Я собі до наперика закручу, а як ся ми буде за тобов барз цло, та собі аспонь на твій волосок посмотрю, та так, якбы-м тебе видів.

Но і она повідат:

— Возьмий собі.

Но і він взяв, вытяг, закрутив до наперика, положыв до кишені, та й ся розлучили, іде. Прийшов він авкурат під тот царськый білый дом, де царь быват. Вояк повідат:

— Што гледаш?

— Службу.

— Чекай.

Дали кральові знати, же ту єден паробок службу глядат. А йому авкурат ґу єдную парі конюм требало єдного слугу. І краль повідав, жебы го пустити. Прийшов він там. Дав му єдну пару коней. Там были штири пары, але коні шумны тамты! А його дав ґу такым худым, же вітор добрый задув, та сперевертат їх. А кажду суботу мают іти на проглідку. Мали іти на проглідку ґу кральові. А краль, як увидит, же котры якы коні, і подля того їх выплачав. Но і добрі. Він узяв греблицю, тягат — та де: по ребрах лем гурчит, такы худы. А тоты слугове, стары што были, лем ся сміют.

— Ой, піля тых ты дустанеш плат. І їсти ти не дасьть краль.

Но так прийшла субота, вывели коні. Тоты дустали плацу, а він нич. Повідат:

— Треба ліпше дозирати.

— Но як дозирати, кедь він уж не може жерти.

Пой, прийшов до машталні і плаче Янчо. І так му прийшло люто, же повідат:

— Но, не волів я ся забити зо сестров. І тепер єй єм там на біду охабив. А, кедь я аспонь волосок тот з неї мам!

То вночі было. А вни мали свічкы такы, та при тім коні чистили. Ай він так мав. А він выйняв тот волос, а уж дораз зелене світло. Він свічку задув, а світло іші ліпше світит, як свічка. І він при тім зачав чесати коні. Ей, до рана коні

такы ся зробили, же ребра уж не видно, уж по них звізды такы ся зробили, такы шумны коні. А тоты слугове виділи, же він якеська світло модерне мав. Но, як прийшла субота, коні такы, што ланцкы поторгали. Прийшов, вывів там на проглідку. Краль лем посмотрив, прийшов так боком, проглідпув:

— Видите, вы плано дозирате, але ты із такых коньох такы коні зробив...

Тройнасобні му дав плату, тому парібкові. Но він уж радый. Як прийшов до машталні вночі, лем выйняв волос, засвітив, при тім світлі їх чистив. А тоты зачали бесідувати:

— Чекай, мы ся позвідаме краля, што тото він таке мат. Він є чаровник.

Но і прийшли в суботу на проглідку, краль зась його похвалив, а єден старшый повідат:

— Гей, кралю, похвалив єсь го, але він при тій свічці, што мы чистиме, він не чистит коні. Але він, — повідат, — мат таке світло, же зелене якеськы. Та при тім світлові він чистит.

Краль повідат:

— Покаж, што ты маш.

— Але нич, кралю. То так ми ся зо свічкы зробило.

— Неправда.

Но а то даколи, тепер того ніт, даколи, кедь краль повіл, же долов голову, та й взяв шаблю, одтяв голову і нич. Повідат:

— Як ми не повіш правду, головов єсь коротшый.

— Та мам ту златый волос.

— Покаж!

Взяв од нього тот волос, прийшов вечур — світит.

— Скады ты маш тот волос?

А він быв слободный, краль.

— Скады маш волос?

— Та я нашов.

— А де-сь го нашов? Повідай, бо кедь ні, головов єсь коротшый.

А сестра му повіла:

— Брате, жебы ты нікому не повів, же ты маш сестру.

Но так го принутило, же повів:

— Та то з моєй сестры.

— А де твоя сестра?

— Та там у тім лісі.

— А чом ты єй не привів ту?

— Но та як двоє, кедь я ще не мав службы.

— Подь по тоту сестру.

Взяв коч. А краль мав кухарку, але то чаровниця была, Іжужбаба, а мала дівку барз брыдку. Та кральом она комендерувала, тота Іжужбаба. Шытко, што му розказала, він тото слухав. Но добрі. Та й Іжужбаба тыж сіла на коч, а іде. А краль на кочі. А Янко коні гонить з кочом. Узяв на ню приборы, бо він повідав, же сестра гола, уж лах не мат. Бо приповідка ся скоро повідат, але то не так накоротко пішло, як я повів. То перейшло пару року. Но узяв на ню лахы, а сів на коня, а звідатся, кады іти.

А він повідат:

— Лем просто, лем просто.

Як прийшли ґу тій колибі, а Верка — гола. Ганьбилася встати. Але краль, як увидів її тварь, та так му ґу серцю прилипла, же так собі повів, же нігда нікотру не хце за жену, лем тото дівча. Таке барз красиве было. І як прийшов, дав на нього лахы, а тота Іжужбаба лем смотрит.

— Та як ти мено?

— Верочка.

— Сідай на коч, ты будеш моя жена. Брат буде за кочиша, а ты будеш моя жена.

Но а Іжужбаба лем смотрит. Та й положыв єй до коча, та й сів на коня і іде. А Іжужбаба свою дівку дала пуд сідло. Она взяла і свою дівку. Но та й як ішли, а все краль заставився а кричит:

— Верка не потребує нич?

А Іжужбаба:

— Ніт, ніт.

А Янко смотрит. А ішли коло моря, а Іжужбаба выйняла костуру, а прирізала єй по лікті рукы, а шмарила з ньов до моря. А взяла свою дівку, прибрала до тых шат, і сидит з ньов єй дівка. Краль ся вбертат, повідат:

— Верка там є?

— Ту є ту.

А то не Верка там была. Но та й краль прийшов дому. Дораз тоты шыткы, же він кральовну привів, каждый смотрит. Ізыйде з коча, а тото — віре, такый кривый ніс. Гм, каждый повідат:

— Та то шаленый краль. Та де же таку модерну бабу привів.

А він, як увидів, та ся сам заставив. Но але што? Привів єй там до палаца до свого. Она собі сіла та й ся рихтує на свадьбу, же уж буде єй брав. Але то не так скоро ся робит, то напомалы. Но што тераз? Краль собі роздумує: „Якого фраса я зробити, то не тота была. Но як она там прийшла? Жебы она ся так ізмінила? Што я тераз ізроблю?" Вшелияк собі роздумує, но але Іжужбаба, як уж побыла пару місяцю, та она лем мыслила, як бы того Янка замарнити, жебы він на ню не повів, бо він видів, як она його сестрі рукы одрізала. Та й прийшла ґу кральові та й повідат:

— Знаш што, кралю? Того Янка зато, же таку жену ти выбрав, та нич із ним не роб, лем дай муляром няй вымуруют таку турню, а там го замурувати у воді, жебы такой зціп.

Краль собі думат: „Так му патрит, кедь він таку жену ми выбрав". Но добрі. Але што? Як прийшли муляре мурувати, а Верка водов прийшла, а повідат муляром.

— Знате што, хлопи? Буде вам добрі одмінено, лем єдну цеглу так припасуйте, жебы ся змістив танір єден з їдлом, жебы я годна того свого брата дозирати.

А рук не мала.

Но мулярі:

— Та чом бы ні?

І зробили так, жебы вода там не зайшла, і дали го там, забудували. Уж Янко там ізціпне.

А єдна вдова мала четверо діти. Но худобны были. Даколи пінязей не было. Діти были голы, но так што? Треба даяке полотно, жебы їм пошыла даякы кабатикы. Тоді з руками ся шыло, не так, як тепер, што тепер в каждій хыжі машына, уж ся шыє. Та й взяла тоты три гускы.

— Но та сидьте ту, діти, в хыжі, а я йду на ярмак та продам, та, можно, вам даяке полотно зожену.

Ішла она коло моря, а Верка выйшла.

— Де вы йдете, бабічко?

— Та на ярмак.

— По-о-о-й, бабічко, што бы я вас просила.

— Што таке?

— Так вам буде заплачено, што ніґда не запомнете і вашы діти, лем кебы сьте ми годна тото зробити. Я тепер ся тыкну вашых гусок, а на гусках буде пір'я злате. Але ніґде їх

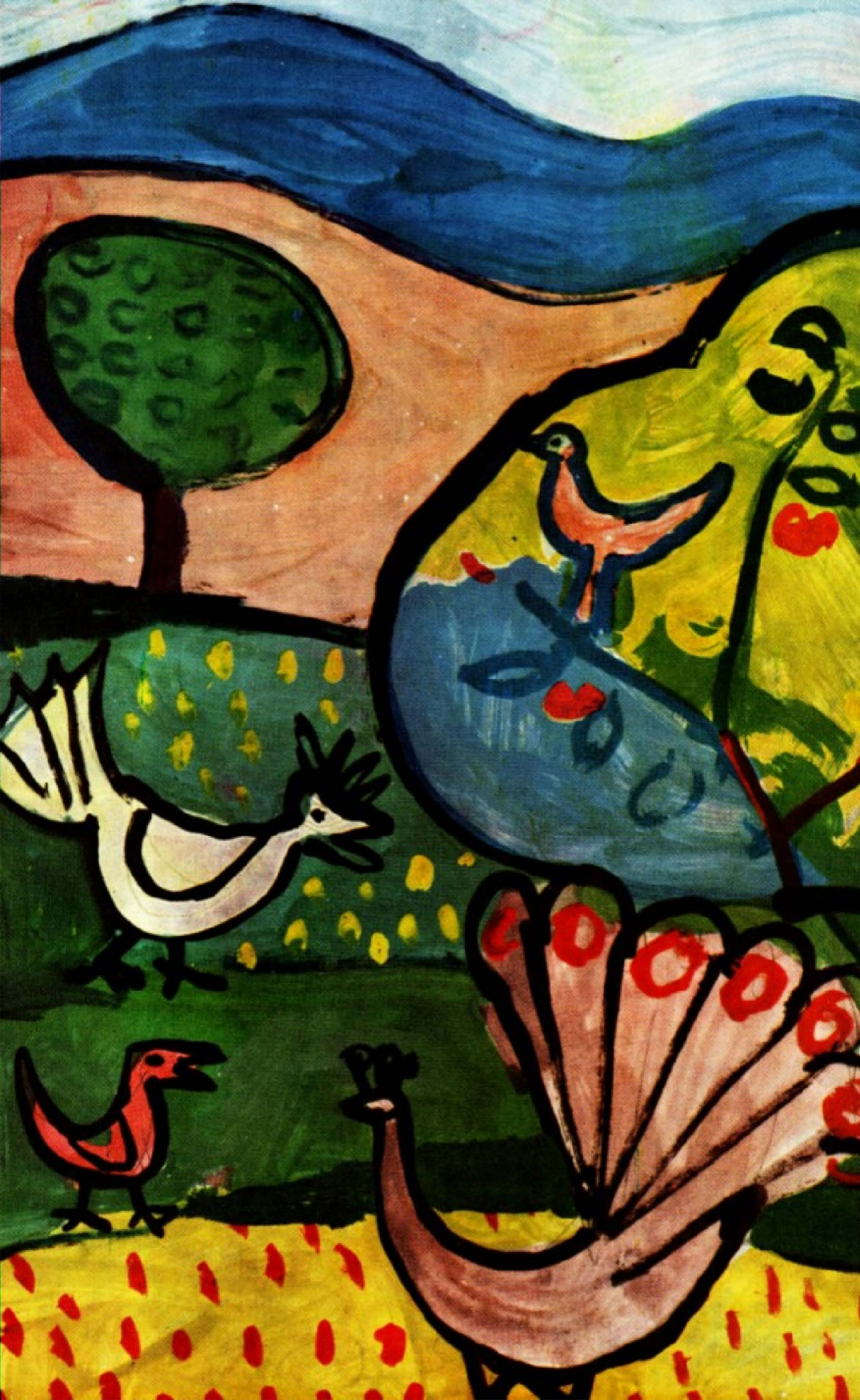

не мате продати, лем у краля. А не мате за них ніякы пінязі взяти, лем просьте, ци не мате з даякого дівчатиська рукы.

А вна знала, же тота рукы не шмарила, лем заґіпсувала, та сховала.

— Та за тоты рукы, жебы-сь дала три гускы тій одовиці.

„Гм, — думат собі, — та я мыслила, же полотно дустану, а тота — лем рукы".

А повідат:

— Не плачте, іщі в тім тыжню я вас нащивлю ай з їдлом, ай з пінязми, а потім будете іщі при кралівськім домові бывати, лем ми тото принесьте.

Пой, як ся зробили златы гускы, она увиділа, взяла їх. Тоты шыткы люди смотрят, баба несе златы гускы.Та й выйшла кухарка:

— Продай ми тоты гускы.

— Продам.

— А кілько хцеш?

— Та кебы сьте мали зо женськых або з дцеры рукы, та бы-м вам дала.

— Мам.

Но добрі. Принесла єй тоты рукы, а она дала три гускы. Та й ся вернула.

Прийшла ґу морю. Верка єй чекала.

— Мате?

— Мам.

Дала єй рукы, Верка взяла. Приліпила на єдну руку, на другу, рукы ся зросли.

— Но, — повідат, — бабічко, лем ідьте домів, іщі напозарани я вас нащивлю.

А в краля уж ся рихтує на свадьбу печиво, там вшелячина выпікаться. Але краль такый смутный ходит, де з таков бідов ся буде женив, кедь то брыдота. Аж ми самому было недобрі, як-им єй видів.

А Верка уночі ся позбирала, през ключову дірку перейшла до той ізбы, де было печиво, ай він там быв, тот краль молодый, а до рана собі наносила, так же і тій вдові засобу наносила, і братові собі понесла. А взяла гребінь з кишені му, што ся причісував, потягла по волоссю раз, і єден волос обстав златый, та й вопхала му до кишені.

Пой, він рано встане, печива не єсть ані третя частка. „Но як то, я ту спав, а я не чув". Вышетрувуть міністры,

вояці, ніхто ту не быв. Тота вдова мат там вшелиякы закускы, щі такы дід ані прадід не видів. Гостяться, і пінязі єй принесла. А краль выйме гребінь та й ся зачудував: „Як то? Я мам свій волос в кишені". Посмотрит — і тот є ту, і на гребені є златый волос. „Та то што ся стало?" Та й задумався. Та й повідать:

— А лем закусок веце печте. Той ночі я не так буду вартовав, хто ту ходит красти.

Прийшов, напекли, наносили там, вартує. Прийшла десята, хотіло му ся спати та й заспав. Она зась ся втягла і выбрала тоты закускы, не зухабила ані третину, вшыткы закускы выбрала. А взяла гребінь, ся потягла по волосю, зась волосок зістав на гребені, а так му положыла до кишені.

Він рано встане — закусках ніт. Але біжит ґу гребіньові. Волос єст. „Ей, то дашто єст"! Но розказал:

— Печте, а іншакы, іщі ліншы.

А взяв ґу собі пушку. Но і як она прийшла третій вечур, а він чує, же штоська ходит, тот краль. І він помаленькы рукы натяг, а она ходит. Та й він рукы натяг, та й єй лап за рукы. Она ся зробила змійов та й ся просит:

— Пусть ня, пусть ня!

— Не пущу тя.

І достався ґу світлу, запалив світло — а то Верка. Пой, таке там цюлювання, милування было, так ся зрадовав! А як ты ся ту дустала, а тото. І она зачала повідати:

— Слухай ту, я рукы мала, але твоя кухарка ми одрізала, а ня до моря шмарила, а єдна вдовиця єй продала гускы, што я на них зробила злате пір'я, та за тоты гускы я ручкы дустала, та єм ся ту дустала. А видиш, ты послухав єй, та й мого брата по-невині ты го дав замордувати. Та не знам, ци жыє. — А она знала, же жыє, бо она му носила їсти. — А тота Іжужбаба свою дівку пудшмарила пуд тебе.

Но краль уж нич не бесідує. Не бесідує нич. Повідат:

— Добрі, в порядку, лем кедь тебе бог приніс, бо я уж ся мав одстрілити, жебы я таку машкару брав за жену.

Но і свадьба ся рихтує. А Верка схована. Як прийшло до вінчаня іти, но так што? Даке погощиння. Та й краль пустив палінкы сильної, і кухарка ся вшулькала, та й краль став, а тота, єй дівка сидит там, каждый на ню смотрит. З таков машкаров піде до вінчання краль, та то на цалу кулю

земську буде сміх, же з ліса собі таку машкару привів. Но та й повідат краль:

— Но, тераз ся вас єдну вец опитам: што бы такый чоловік заслужыв, што по-невині рукы одріже, а по-невині даст замурувати до моря.

А Іжужбаба повідат:

— Та нич, лем бы го дала до бочкы, а до бочкы набила клинцьох, а пустила з тої скалы, жебы до моря ся скачав.

А краль повідат:

— Правду-сь на себе всудила.

І такой дав воякум командо, вопхали єй до бочкы і пустили долі тов скалов. І тоту Іжужбабу допіхало, пішла до моря.

І приповідці конець.

10. ЛІСНІК І ЙОГО СИНИ

Было де не было, в сімдесят семуй столиці, за горячим, за зимным морьом. Дав бы бог нашым неприятелюм таке добро: очі, як цибулі, жебы їм выйшли з головы, а так бы ся тримали на силах, як пісок на вилах. А казка-небылиця, хто ня не выслухат, най му выгниє потылиця.

Быв єден лісник, а він мав ліс такый дубовый. Та тридцять року тот ліс вганяв, але ніґда за границю не крочнув ані пул міліметра. Чом? Бо якбы крочнув за границю, веце бы ніґда з того ліса не выйшов. Прийшло, він ся постарів, бо уж тридцять п'ять року быв лісником, та уж бы ішов на пензію. А мав трьох сынох.

— Но, — повідат, — сынове, та я свою службу докінчив, а я нанох попрошу, та будете вы в моїй службі.

— Добрі, отець, добрі.

— Но але тото вам повідам: за границю не сміете ані пул міліметра крочнути. Як крочнете, веце ніґда не увыйдете до нього.

Они єден на другого посмотрили: „А-а-а...''

Як они стали лісниками, прийшли, довкола ліса ходят. Шумны дубы, такы, же око не чуло, ухо не виділо, такы высокы дубы. Ходят довкола. Обыйшли раз, єден повідат:

— Ту мусит быти дичина вднука.

— Але кедь отець заказав, — середущий повідат.

— Але што отець знат? Чекайте, што я выдумам.

Прийшли дому, а пішов до обходу, а купив сильных ниток. А рано ся позбирали, взяли собі їдла, а повідат:

— Смотьте так: на саму границю на єдного дуба зав'яжеме єден конець, а тото клубля положиме до чапкы і будеме іти, і клубля ся буде мотати, а як увыйдеме до ліса, а за тов питков уж лем выйдеме стади.

Тоты двоми схвалили:

— Добрі, брате, добрі.

Прийшли вни ґу лісу, та й увадив добрі на дуба конець,

клубля положив до чапки, і ідут. Тото ся мотат, мотат, як їх завело єден кілометер а пів, чуют — легко йде нитка. Смотрят — а никта перервата. А то ся не мала перервати. Но та повідат єден:

— Но та лем го полож, та лем конець не буде далеко.

Наклали огня, попекли солонину, мали кавею, выпили. Но та й повідат:

— Подьме за тов нитков.

Уж польовачка їм не была в голові. Зачали они іти, цалый божий день ходили, а навечур їх привело зась пуд того дуба, де мали огень.

— Ей, — повідат старший, — правду отець повідав. Видиш, не выйдеме.

Но добрі. Наклали огня та й ще мали солонины, попекли собі. Але повідат старшый:

— Не можеме шытки трьоми лягати. Єден мусит стражити през ніч. Та хто буде?

— Та ты старшый будеш.

— Добрі.

Взяв собі пушку, набив, положив на плечі та й стражит. Як прийшла десята година, так му ся зачало дримати, так, як нам учера. Як прийшла дванаста година, чує — на стромі ся штось порушало так, што аж коріня ся попукало. Ся пробудил та й натяг пушку, же хце стріляти, а стамади скричало:

— Чуєш, не стріляй. Бо кедь до ня стрілиш, та так вас рознесу, же ворон кості вам не знесе до громады. Але на таку чапку, же кедь на ся стягнеш, та можеш ходити помеджи люди, а ніхто тя не буде видів.

Таку бы ми тепер треба, хоць-им задыхливый. Узяв бы-м меду до ґамбы, а бы-м не кашлав, а я бы знав, кады ходити. Но добрі. Саменерше пішов бы-м до корчмы, а бы-м собі єдну літрівку взяв.

Но взяв си до кишені та й ліг спати. Рано встав, не повідав братім, же што він достав. То така чаночка маленька, положив собі до кишені, но та й добрі. Ей, нарано:

— Подьме, братя.

А не повідат нич, же што достав. Ходили, ходили, навечур зась на тото місце їх привело. Повідат старшый:

— Но та тепер ты, середуший, будеш на варті.

Собі лягли, тот вартує. І як прийшло коло єденастой

годины, так му ся спати хоче. Але як прийшло на дванасту, як раз порушало з тым дубом, а він ся пробудив, натяг пушку, стамади кричит:

— Чуєш, як до мене стрілиш, та так вас порозношам, же вороны вам кості не позношают до громады. Але на тоту пищалку. Як до неї подуєш, а выйде єден капітан, а заздравкат, а буде просив розказ. Што му розкажеш на світі, тото ся ти стане.

І того капітана бы-м хотів, кебы-м мав. І тото бы ми ся придало.

Но, взяв пищалку, положив до кишені та й ліг спати. Встали рано, старшый знат, же штоськы было, а ся не сповідат, єден другому не повідат. Но стали іти. Ходили они цалый божый день. І навечур забили собі серну, бо уж не мали што їсти. Забили собі серну, принесли, облупили і попоїли.

— Но, — повідат старшый, — но та ты молодшый будеш на стражі.

Повідат:

— Добрі, в порядку.

Та й молодшый вартує. Пой, як прийшло дев'ять годин, уж го ломит спаньом. А він пішов до кряка та й нарубав терня, та й ся обложив терньом, же як голову склонит, та фурт го піхне тото терня, та ся пробудит. Но але так го ламле спаньом, так, як мене тепер співаньом. Но і прийшло пулдванастой, як раз порушат тым стромом, а він натяг пушку. Повідат:

— Чуєш, не смієш до ня стрілити, бо кедь стрілиш, та так вас порозношам, же ворон кості вам не знесе до громады. Але на такый буділяр, же як отвориш, та двадцять п'ять корун в нім буде. А запри го, а отворь. Ніґда за твого життя, ані твої діти не выберут пінязі з того буділяря.

І тото бы-м хотів, такый буділярь. Ми бы ся придав.

Тот узяв, положив до кишені, але пушку наставив, хоче стріляти.

— Та што з ня хочеш?

— Што хочу? Тото хочу, жебы-сь нас із той землі, де сплят мої братя і я, выніс вон із того ліса.

І тот злый дух узяв тоту землю і їх выніс за ленію. Як їх выніс, він собі ліг спати, він видів, же не в лісі єст, спит. Старшый ся пробудит:

— Гей, вставайте, та мы з ліса выйшли, ані не знам коли!

І середущий встав, повідат:

— Та ты чом здыхаш? Та як-ись вартовав? Та хто нас поносит?

— А-а-а... Вы шыткы мудры. Вы тримате мене за шаленого. Повіч ми правду, што ты достав першу ніч? — старшому.

— Я тоту чапку.

— Та што ти з тої чапкы?

Взяв, натяг на ся — брата ніт.

— Та де ты?

— Я ту.

— Но ты, середущий, што достав?

Взяв пищалку, вытяг, подув — выйшов капітан, заздравкав.

— Што, пане, потребуют?

— Та потребую, жебы ту ся стіл єден поставив, а три впирачі, а на столі жебы ся поставила літра палінкы, і дві куркы, впечены нажовто, і шалата зелена.

Заздравкав, обернувся, посмотрит — а зозаду уж є. Наїлися добрі, напилися, заспівали собі піснічку тоту старосвітську, як даколи отець співав. Та й повідат:

— Вы глупы, а я добрі зробив. А я, посмотьте, якый буділярь мам.

Отворив — двадцять п'ять корун. Выйняв, дав братові, повідат:

— Видиш, же не єст нич.

— Ніт.

Запер, отворив зась — другых двадцять п'ять корун. Та й выйняв дас пару, та й положив до кишені. Но, завиділи му тоты, же він найліпше мат. Але там, у тім штату, быв єден краль, а в того краля была єдна дцера, та така была картьошка, так знала грати в карты, же вна собі дала на капуру таблу єдну выбити, же хто ґу ній прийде, жебы єй обрав у карты, она за нього піде. Та ходили баронськы сынове, мілійонерникы, каждого обограла, же обстав лем у єднум ґероку. А не годен єй обограти. Та й повідат він:

— Знате, братя, я з тым буґілярьом іду ґу тій принцезні. А кедь ми бог поможе дустати тот ціль, же я єй возьму за жену, вы знате, же я вас поставлю, обидвоми будете пуд

мойов руков міністрами і будеме життя провадити ліпше, як ту коло ліса.

— Та ідь. Але дай позір, брате.

Повідат:

— Не старайтеся вы зо мнов.

Та й пішов собі. Выйняв пару по двадцять п'ять корун, пішов до обходу, купив собі шумный анцуґ, прибрався. Видів там фляшечкы:

— А то што мате?

— То така вода, вонявка. — Попахав — добре. — Посыпте ня.

Напарфіновався та й позбирався і іде. Прийшов ґу капурі ґу кральовій, та й воящі звідаются, же што хоче.

— Та з принцезнов у карты грати.

Отворили му, прийшов, привітався. Она шумна, бештія. Аж я слинкы лыґав, як-им ї видів. Око не чуло, ухо не виділо таку жену шумну. Она личка червены мала, очі чорны, но, шумна барз была, но. Прийшла ґу ньому та й ся привітала, но, він быв тыж фешак хлоп, та й дала му там сніданя і такой до ізбы. Карты на столі, давай у карты грати. Зачав грати. Выграв пару раз, але як зачав пругравати, і кладе, і кладе тых по двадцять п'ять корун єден день, другый день. Она собі думат: „Як то в фраса? Ту были баронськы сынове, а кочами привожали гроші, а тот ніґде не іде і наклав єдну ізбу самых по двадцять п'ять корун." Їй з головы тото не ішло. Та й она тоді ліпше коло нього. Баба, покуситель. Коло нього, коло нього, та й прийшла, поцюлювала го, а до нього, як бы перун стрілив, як поцюлювала го та й повідат:

— Но повіч ты ми, як ты годен зо мнов грати, же ты тіко грошей в тім буділяру маш, а такый маленькый.

— А-а-а, — повідат. — Я з того ніґда не выберу.

— Та чом?

— Но такый буділярь. Я з нього возьму гроші, а запру, а зась сут гроші.

А она повідат:

— Йой, та то дашто шумне!

Він собі пішов спати, а ґерок завісив, буділярь там. Она ся пробудила, а буділярь взяла. Пішла там, де тоты буділярі робили, а повідат:

— На тоту значку гнедь жебы быв буділярь.

Но, як кральовськуй дівці, та гнедь буділярь зошили,

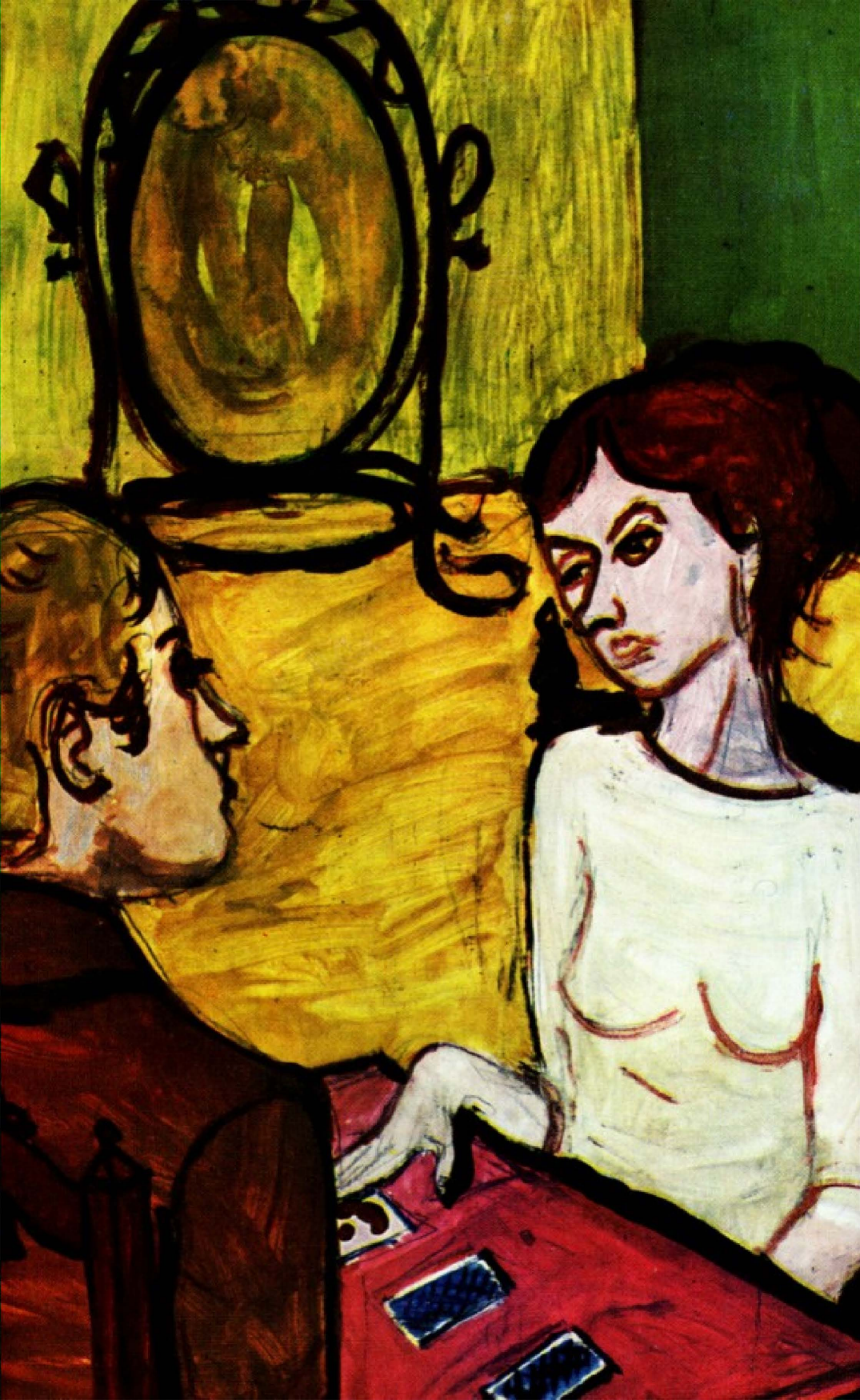

тріск-праск. Зошили, та й узяла та й упхала двадцять п'ять корун до нього, положила до кишені, а лягла спати. Встали рано, поснідали, но, та карты. Він пішов, програв та й заплатив двадцять п'ять корун. Запер та й зась програв, отворив буділярь — буділярь порожній. Програв по-другы раз, отворив — не єст нич. По-треті раз — не єст нич. Та й повідат:

— Но, слухай, перебач, я іду дому по пінязі, бо уж не єст у біділяру.

— Но та я знала, же ты мусиш піти колиськы. То не еґзистує, жебы ты тіко в тум буділяру мав.

Як пішов, вийшов на двір: „А, холєра бы єй взяла". Прийшов ґу братім:

— Но што?

— Мусили ми буділярь перечиряти.

— Но, видиш, што сьме повідали?

Повідат старшому братові:

— Будь такый добрый, позич ми тої чапкы. Я нич, лем возьму палицю, а натягну, а так єй буду бити, а мушу дустати тот буділярь.

Повідат:

— І чапку ми втратиш.

— Ні.

— Но та на.

Аж їм было жаль того буділяра. Узяв собі тоту чапку і пішов, а дубову палицю вырубав, ще над огньом собі запроїв, а натяг чапку. Прийшов ґу ній, як раз поїмав за волося, як раз зачав бити. Она ся крутит, руками вирьґат, крутиться. А він повідат:

— Дай буділярь.

Она ся крутила і так якоськы руками вирьґала, вирьґала, потрафила на нього, вхопила чапку, стягла, тоді звисла, прийшла поліція та й шуп до арешту. Высидів шість місяців. Як высидів, выпустили го. Но та й іде ґу братім.

— Пой, боже, боже, та уж тота мене обобрала!

— Но што?

— Але, — повідат. — Уж і чапку од ня взяла.

— Но што сьме повідали?

Но, брате, што сьте повідали, тото. Будь такый добрый, пожыч ми той пищалкы. А юй выповім войну, а буду з ньов войовав.

— Ты й того втратиш.

— Ніт, — повідат. — То не еґзистує.

Но добрі, дав му. Та й він юй выповів войну. Она собі думат: „А-а-а, та што я з такым лісником смаркатым войовати, што?" Она стягла войсько, прийшла на границю. А він собі взяв пищалку, а подув. Як выйшов капітан, повідат:

— Што потребуєш?

— Потребую, жебы іще раз тіко войська ся ту стало, а єден на другум жебы стояв, на плечох, а так буду войовав.

Тот заздравкав, як раз писнув — войська аж чорна хмара. Она ся острашила. Думат собі: „Ей, та то якыська чудный". Та й прийшла ґу ньому та й повідат:

— Слухай, я лем так із тя фіґлі робила. Повіч ты ми, з чого ты таку мудроту маш, же ты годен тіко войська утримувати.

— А-а-а, — повідат, — ты бы ня хцела окламати.

— Ніт, ніт.

І так коло нього, побочкала го сем-там, та й повідат він:

— Я кедь до тої пищалкы подую, та капітан выйде, та што лем хочу, та дустану. Як хочу, та й буділярь дустану. Не буду ти ся просив.

А она повідат:

— Пой, та то є дашто добре! Оле, не дав бы єсь ми пищалкы, жебы я подула, ци бы я потрафила.

Він взяв та дав. Хлоп такый, як бабу увидит шумну. Но, як юй дав пищалку, а она як раз подула до неї,выйшов капітан і заздравкав.

— Што слечна потребує?

— Потребую тото: жебы того хлопа взяти, — а там была єдна така гора, што ніхто юй не видів верьха, лем така, як гармошка — ровно скалы, — жебы того хлопа вынести на тоту гору, а там го зухабити.

Як го вхопили, пішов, як до люфту. Пой, як там выйшов — там уж сад, овоце сут. Но але з тої горы не зыйде ніґда. Ходит. „Но, — думат собі, — братя ня чекают, а мене ніт". Ані пищалкы ніт. Та вшытко уж побрала. А она грат далі в карты. А він ходит і плаче. Та й найшов єдну студенку, напився воды і таке собі справив, як постільку, же там буде спав, же там близько вода. Та й ся му хотіло їсти, бо був барз голоден. Прийшов під грушку — барз пахнячі грушкы.

Як узяв, вырвав грушку, як вам лизнув грушкы, та такы му рогы выросли, же зачав звізды з неба валяти. „Но та тото ми іщі треба". Ту уж лем шепче: „Та кебыв-им ся хоць лем наїв". Але там было єдно ябко, погов собі привначив, взяв тото ябко, вкусив — рогы одпали. „А, то бы добре про мене". Взяв, вырвав собі три грушкы, а три ябка, а пішов до лозины та робив кобрик, плів такый. Выплів собі кобрик та взяв три грушкы і три ябка до того кобричка. „Ей, кебы я зыйшов долу, та я єй порихтую!" Но та й він там піля яблінькы сидит, та й раз вночі прийдут два гаврани — єден з єдного штату, а другый з другого штату.

— Добрый день праєм.

— Добрый день.

А він слухат.

— Што нового?

— А-а-а, — повідат, — нове? Нове єсть дость. Ту принцезна дала хлопа того вынести на тоту гору, а він кебы такый мудрый, жебы знав, же як мат сонце сходити, жебы в тій студенці ся омыв, а тота гора впаде долов, зрівнаться зо земльов та й бы зыйшов з той горы. А він мав бы скочити обидвома ногами а тікати. Та так обстане живым.

А він собі думат: „Но добрі, кедь ми ся то подарит". Не спав цалу ніч, добрі тоты ябка а грушкы задрутовав, жебы му не одпали, а як видів, же тота звізда зыйшла, же мат сонце сходити, омывся, а гора тота сідат. А він, як прийшов на край, як скочив... Але і так іще поставився пару раз на голову, але не стало му ся нич.

— Но та іду я ґу ній. Чекай, я єй порихтую.

Прийшов та й потічок — треба ся вызувати. Вызувся, то была вода по коліна. Тіко увыйшов до воды — не такый струп му ся зробив на ногах. „Но та тепер-им каліка дочиста. Ой, боже, та што зо мнов буде?" Но та й нич, та іде далі. Прийшов другый потічок. Перейшов тот потічок — струп ізыйшов. „А-а-а, і тота вода бы добра". Та й зачав коло воды ходити, ци бы даґде фляшечкы не найшов. Но і вода принесла. Найшов дві фляшечкы, та взяв тої воды, што струп ся робит, а тої воды, што одпадує. Та й положив собі до кобрика. А тоты грушкы барз вонявы были. Далеко, на пулкілометра їх было чути. Та й ся позбирав і іде просто ґу кральовні. А она на облак смотрит. Як почула грушкы, то на кухарку:

— Біж по того, най прийде ту, най продаст ми грушку.
А він тото хотів. Увыйшов доднука та й краль повідат:
— Кілько єдна грушка стоїт?
Повідат:
— Три ґрайцарі.
Взяв грушку, закусив, як раз му рогы выдуло... Він бы кричав на свою жену, же не берь, але но може, лем шепче. Но краль уж напорядку. Прийшов ґу кральовні, узяла грушку, вкусила — і в неї рогы выросли. Як прийшов ґу тій своїй бештії, ані ся не звідала, тіко стоїт, вхопила грушку, лыґла — выросли єй рогы. Як увидів у шыткых трьох рогы, позбирався, а збогом. Пішов до міста та й там панім дрыва рубат. Та на жывобытя собі заробив. Міністрове прийшли — у краля рогы, у кральовні рогы, у принцезны рогы. Зачали кликати дохторох, жебы одрізати. Прийде дохтор, одріже, а ще грубші выроснут. Но уж выдав міліярды на тото, не годен ся збавити рогів. А як так уж собі мыслив: „Но уж дось, тепер я піду". Та й прийшов до єдного готелу. А тоты три ябка і тоты фляшечкы мат у ташці.
— Добрый день.
— Добрый день. Што собі праєте?
— Єдно пивічко.
— А што вы сьте за єден?
— Та я дохтор.
— А вы сьте не з того штату?
— Не, не, не, не, — повідат.
— А ту в нашого краля рогы выросли, і в кральовні, і в їх дцеры.
— Но праві в тото-м прийшов. Я єм одборник од того.
Пой, готелник ся зрадовав, дораз копі, бо то автох не было, до коча — везут, як пана. І прийшли, капуру втворили. Но, як він прийшов ґу кральові, краль лем так смотрит. Но краль повідат:
— Вы, пан дохтор, слободный?
— Слободный.
— Кедь вы ми тото выгоїте, моїй жені, а моїй дцері, так дцеру за вас дам.
А він тото хоче.
— Но та мусите ми повідати, як вы ся ховали од штернастого рока до двадцеть року. Але правду, бо інакше вам рогы не однадут.

Як зачав краль цлести, но, повідают, же лем такый чоловік грішный, а краль іші грішнішый був. Но та видів, же краль правду повідат, дав му ябко — рогы спали. Пой, краль собі попискує, такый радый. Но, як прийшов ґу кральовні, та й повідат:

— Но та одпадут вам рогы, але мусите правду повідати — од штернастого року до тридцять року як сьте ся ховали.

Зачала повідати. Як докончила, він повідат:

— Штоськы сьте затаїли.

Узяв та й рогы помачав, та й посыпав тов водов, што струпы ся од неї робили. Як ся струпы з'явили, она зачала плакати. Він хотів, ци она за нього дашто не знат. Но але она не знала нич. Так дав юй тоту воду, што струп ізыйшов, ай тото ябко, рогы одпали. Но так він прийшов ґу своїй. „Гей, бештійо, тепер тя мам у руках".

— Но, — повідат, — пані принцезно, одпадут вам рогы, але мусите повідати ай гріхы, ай кривду, ай правду од штернастого рока до двадцятого, як сьте ся ховали.

Повідат, же того обограла, того обограла, а за нього не повідат нич. Він зайшов та посыпав єй тов водов, што струпы ся з неї робили. Як єй зачало щипати, і так не повідат. Но повідат:

— Мушу лічити.

А взяв палицю, а по тых струпах. А так бив, же аж ми люто было. Та й она повідат:

— Ту быв єдного лісника сын, та обрала-м го о чапку, пищалку і о буділярь.

— А де тоты веці?

— Там у касні.

Пішов, отворив собі, взяв до кишені. Думат собі: „Та уж го мам". Но і пак іщі єй набив, а дав юй ябко і тов водов посыпав, і ся вылічила. І пак так краль ізробив свадьбу. Закликав собі братьох, і краль ся постарів. Він обстав кральом, а они были міністрове, тамты братя. І так ся скончило.

Прийшов-им до Кожуховець, а приповідці конець. Сів-им на повересло, аж ту ня принесло.

11. ПРОКЛЯТИЙ СИН

Было де не было, был єден хлоп, паробок шумный. Уженився, тыж шувну жену взяв. Але што ся стало? Єден рік із ньов жыв — нич, другый рік — нич. Пой, він ся застарав! Він бы хотів діти. Кедь ся оженив, та уж бы хотів діти. Третій рік — нич, прийшло п'ять року — нич. Кедь він уж зачав ай бити жену, же:

— Ты собі дашто поробила, жено.

— Мужичку муй златый, не знам, моя душа не вісна ні в якых гріхох. Я не знам, што ми ся стало.

Прийшло десять року — нич. А так му приходило, же як му дала їсти, хоць бы яка горяча поливка, а він тов поливков єй до очей, по голові. Но она лем плакала, а ся богу молила, же што мат ізробити з мужем, же такый на ню ідовитый. А нич не знат. Але раз уварила курку, а барз была горяча поливка. А він сів їсти, а як раз на нього прийшло, же як бы му было весело, якбы пля нього діти сиділи. Узяв та й з тов мисков — гук на хырбет. Упалив єй, выйшов на двір. А она зняла образ пресвятой дівы:

— О, пресвята дівичко, розмилуйся надо мнов! Кедь уж-ис не годна ми поволити, жебы я годна дітину породити, та кебы-м хоць гада породила, жебы видів, же-м годна.

Но а то даколи, знате, так было: як загрішив чоловік, дакого проклинал, і такой ся так стало. Як она повіла, жебы хоць гад у неї быв, і зайшла в другум ставі.

А він, як увидів, же уж бріх росне, йой, так зачав коло жены ходити, жебы тото ся не розхлюпкало. Так він єй воду не дават нести, бо бы коліна порозбивала, бо тяжков уж ся зробила. І прийшов тот час злігати. Баба почала злігати, а він смотрит — а там не такый гадиско выйшов! Такой, як выскочив, пуд постіль. Ся острашыв, і она ся острашыла. То страх, ні? Гад посидів пуд постільов кус, а давай горі тов лапков вышов горі, а выйшов юй на груди, узяв цицьку, а цицькат. А она так, як кедь през себе. Страхом, дарьмо,

же она го родила. Як ся нацицькав, а зась пішов пуд постіль. Як він цицькав три рокы, та уж го было наздовш, так выріс од молока, же був на три метры великый. Такый звірь був, же звірь. Но а там, у тім місті, де вни бывали, та бывав краль. А в краля были три дцеры. Та о три рокы гад тот повідат:

— Отець, ідь ми до краля прось старшу дівку за жену.

Но, отець, як почул, чапку до рук, а бйо до краля. Прийшов до краля.

— Добрый день.

— Добрый день. А што бы-сь рад?

— Та не знам, ци сьте чули, ци ніт, моя жена породила гада, а він ізо мнов пробесідував, розказ дав, жебы вы за нього дали старшу дівку.

Но, краля зармутило тото, але што? Тоді ся бояли, тепер бы тото змарнили раз-два. І краль повідат:

— Но, най прийде ту, я го запру до ізбы през ніч спати із ньов. Як єй не зажре, та буде його жена.

Прийшов домів.

— Но што, отець?

— Повідав краль, жебы єсь ішов до нього на ніч.

Він такой ся пошмикав, пішов там. Пой, такый страшный! Тота дцера, як увиділа, уж през себе остала. Но та й лягла на постіль горізнач, а він — пуд постельов. Но краль го запустив там і чекат рана. А він, уночі як ся вытяг, а хвостом ударив поміджи цицькы ї, а она звисла, а він зайшов та й зажер єй, та й пушов пуд постіль. Пережер юй карк і уж. Краль рано втворит двері, а він през поріг пушов дому. Но, прийшов краль — дівка мертва. Но, погріб.

Што поховали дівку, а він повідат:

— Но, отець, ідь по середушу, най ми дасть краль.

Но, він рад-не-рад іде. І, як увидів краль, же він іде, та уж зо страху не знав, што робити.

— Што є нове?

— Но, розказ дав, же хоче середущу.

— Но та зожер ми старшу, та й тоту зожре.

— Но, я з того не можу.

— Но та най прийде.

Прийшов він там, выйшов на постіль. Середуща виділа старшой смерть, та й она уж ся высповідала, бо уж не буде жыла. Лягла на постіль, а він уночі взяв, горі коником

выйшов горі, а взяв, ударив хвостом по грудьох, она скричала, а він узяв та й зажер єй. Як єй зажер, рано краль отворил, а він през поріг пішов домів.

Як і тоту поховали, як уж чув, же погребена, та й він повідат отцові:

— Но, ідь ми по тоту молодшу, жебы дав ми краль.

Уж як го краль видів, та уж не знав, што мат собі зробити.

— Што є нове?

— Та ще хоче тоту третю.

Краль повідат:

— Та уж лем най прийде, но.

Прийшов він там пуд постіль. Тота молодша виділа, же як єй сестры старшы зажер, та уж на себе чекала тото, ніт? Лягла на постіль — лежыт. А він помаленькы выйшов горі та й узяв, та й хвостом ударив по грудьох. А она вхопила до рук та й поцюлювала. А він тоді выйшов та й зачав ся в ню чухати, а она го гласкала, гласкала, почухав та й пішов пуд постіль.

Прийдут рано — дівка жыва. Но, та лем свадьбу робити. Та й зробили свадьбу. Но та він пуд постіль іде, а она на постіль. А він упочі выйде та й коло неї ся так почухат, почухат, і она го погласкат, а він все пуд постіль. Но а тота дівка із тых нервох така, як сама не своя. Бо то жебы на чоловіка прийшло, та уж бы нервотизмус достав. Але далі, далі, так, же як він з ньов побыв рік, так він вночі тоту скору зо себе знимав, бо то лем матірь го прокляла. Скору знимав, а він быв чоловік. Барз шумный паробок выходив стамади. І зачав із ньов спати так, як муж зо женов. І зайшла в другум ставі. Но тоді першы раз як спав, як показався, а прийшла вна рано, зачала співати, а перед тым така смутна была.

— Пой, мамичко, якого ґазду мам!

— Но, уж ушаліла дівка. Повідат, же гад барз шумный.

— Пой, мамичко, барз шумный!

— Та чом, дітино, шумный?

— Кебы вы виділи, як він скору зо себе зошмарит тоту гадячу, якый тот хлоп шумный, та вы іщі такого хлопа не виділи.

— А-а-ле, дівче, не бесідуй!

Но але они тото з кральом бесідуют, стары, што бы зробити, кедь она так твердит.

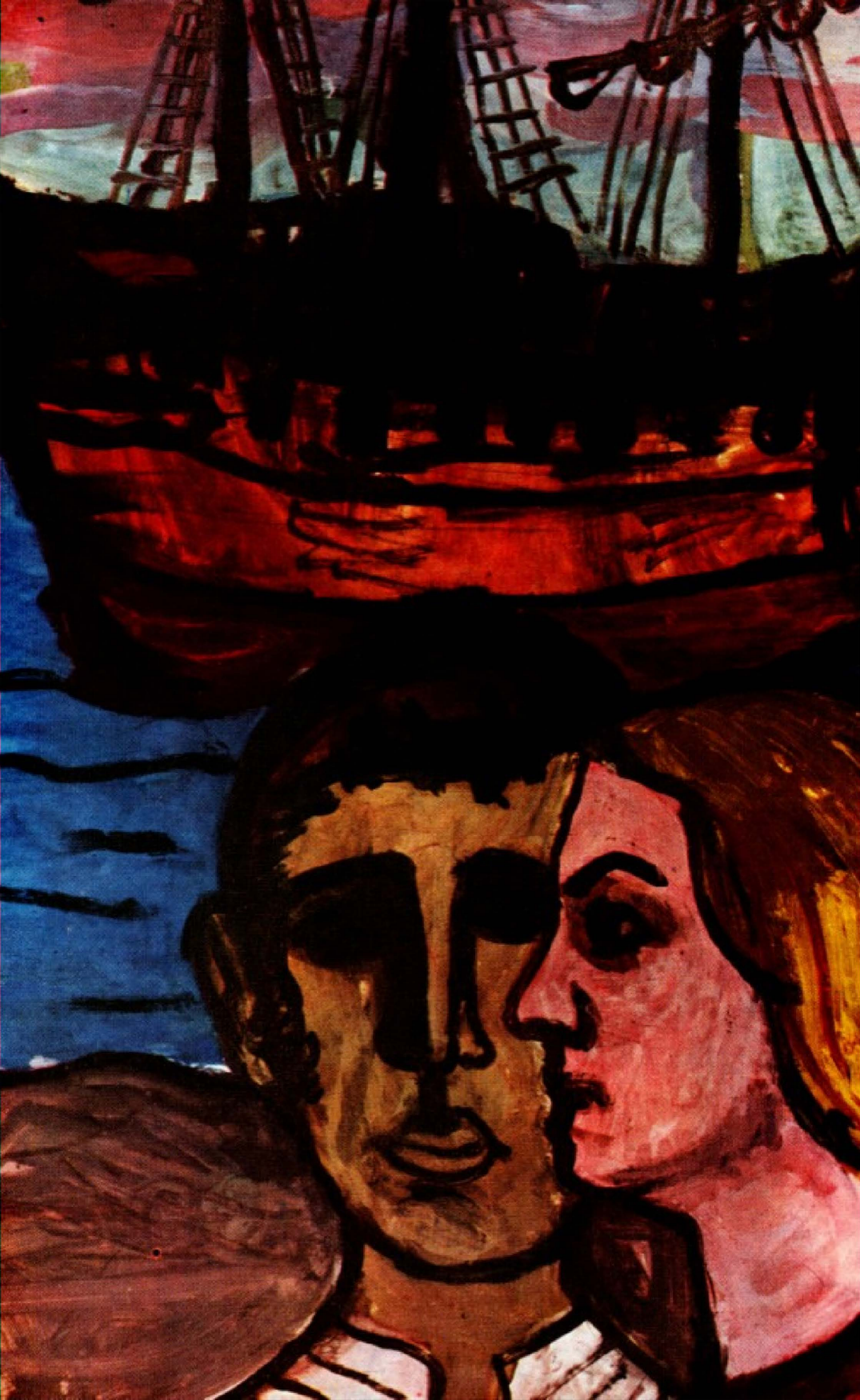

— Парано прийшов ту, а зась ізшмарив з себе?
— Гей.
— А де він єй кладе?
— Пуд заголовок.
Та повідат кральовня так:
— Знаш што, дівча? Я напалю пец так, жебы аж цігла червена была, а він заспит, та возьмеме тоту скору, та шмариме до пеца та згорит.
Но добрі. Такой кральовня напалила пец, а прийшла ґу ньому та й тоту скору взяла до рук та й шуп до пеца. А його зачало печі. То його тіло. Він хотів іти до пеца. Ледво го поїмали, не пустили. Тота скора згоріла. Але йому тіло ся так подуло, як бы він ся попалив. Но, закликали дохтору, дохторе гоять. Но але што? То не так легко попеченину загоїти. А він, як ся кус пригоїв, та дав собі принести обруч, такый, як на бочку, а дав зелізны боканчі зробити ай зелізну кривулю, а зо скоры цаністру.Та на бабу собі здів обруч.
— Тоді породиш дітину, як свойов руков ся дотыкну того обруча. А тоді ся маш вернути домів, як тоты боканчі будут подерты, а палиця ся буде рук тримала, а з той цаністри буде хліб падал, што підеш на жебры. І вон ми з хыжі, — за ту болесть дав єй таку покуту, і прогнав єй.
Но так она ішла по жебраню. Як ходила рік, бріх выріс барже, так обруч уж зайшов до тіла. Она не може породити, доки він ся руками не тыкне. Так ходила п'ять року. А дітина в ній. Уж му п'ять року было, дітині. Но так подерла боканчі. Він ся выгоїв шумні. Боканчі подерла, палиця ся тримала рук, цаністра ся продерла, но так ся вернула, але была барз знищена. Та уж єй мало хто і познав. А она ані не мылася. Але там у тум місті была єдна ворожиля, а барз добра ворожиля. Но так она прийшла до тої ворожилі.
— Добрый день.
— Добрый день.
Ворожиля єй спознала.
— А што бы сьте хотіли?
Та повідат:
— Нич бы-м не хотіла, лем кебы я ся годна дустати ґу свому мужові на єдну ніч, де він спит.
А она повідат:
— Но, тяжка вец ся дустати. Я ти буду на помочі.

Она повідат:

— Кебы сьте тото споїли, жебы я годна ся там дустати, жебы з того дашто было, та вам буде добрі заплачено.

— Та я знам, дівко, але ты знаш, же як ґу ньому підеш єдну ніч, жебы-сь спала, та они му дадут на спаня, та не буде з того нич. Ты го не пробудеш.

Но та й дала єй сріберны ниткы, жебы ішла з нима на ярмак. Прийшла на ярмак, то ся купцьове злетіли купити гевсе, тото, она не хоче продати. А кральовня повідат:

— Продай ми тоты ниткы.

А она повідат:

— Я продам, але я нич од вас не хочу, лем із тым вашым молодым єдну ніч у ізбі спати коло нього.

А она собі думат: „Пой, та чом? Дам му на спаня. Та ідь, жебрачко". Она свою дівку не познат. Но, взяла од неї ниткы та й завели єй там, сховали єй. На вечерю му дали на спаня, він собі ліг, спав, як мертвый. А она, сеґіниця, стала коло нього:

— Мужу муй милый, боканчі-м подерла, палиця ся рукы тримат, ціністру-м подерла, а обруч ми заріс цалком до бріха. Тыкнися свойов рученьков, най породжу тоту дітину.

А-а, аж захрипла, сеґіниця, аж ми єй люто было. Він спит, як дерево. Нарано втворили, выпустили, і пішла. А він спав до восьмої годины.

Но, прийшла до тої ворожилі.

— А што?

— Видите, як бесідую.

— Но, лігай, та спий. Дам ти златы ниткы, а підеш із нима, але і так іщі тяжко. Файно, му дадут на спаня. Іще підеш.

Выспалася добрі. Дала єй златы ниткы.

Пой, як тото виділа кральовня:

— Продай ниткы!

— Я продам, — повідат, — але нич не хочу, лем із вашым молодым спати в ізбі.

— Будеш. Та чом бы ні?

Думат собі: „Тамту ніч спала, та нич не было; та чом бы не могла тепер? Та й тепер може".

Прийшла там до тої ізбы, дали му вечур на спаня, а кричит:

— Мужу муй милый, боканчі-м подерла, палиця ся рукы тримат, ціністру-м подерла, а обруч ми заріс, не годна-м

дыхати; то уж п'ять року дітині, а я не годна породити, докля твоя рученька ся не тыкне того обруча. Положж рученьку на тот обруч.

А він, як дерево, та де. Може гулякати. До рана сеґіниця гулякала, аж захрипла. Нарано прийшли, выпустили. Прийшла до ворожилі.

— Но, — повідат, — не зробила-м нич.

— Но, видиш, я знала. Але, — повідат, — я ще мам єден патент, та я так мыслю, же з тым патентом, може, забудут дати йому на спаня. Лігай спати, выспийся.

Лягла спати, та й взяла та й дала сй діаментовы нитки. Уж крашых на світі ніт. Пой, як несла, купцьове за ньов! Она не продает нікому. Крольовня, як увиділа:

— Продай ми нитки.

— Продам.

— А што хочеш?

— Та лем з молодым спати в ізбі.

А она собі думат: „Но, та дві ночі-сь спала, та будеш і тепер".

Та й она принесла тоты нитки, та й так, же они забыли дати му на спаня. Бо ся забавили з тыма нитками діаментовыми. Пустили єй там, она дакус почекала, так, дас до десятої, і стала кричати на нього:

— Мужу муй милый, бочкоры-м подерла, палиця ся рукы тримат, цаністру-м подерла, положж ми руку на мій брішок, бо дітина уж п'ять рокы мат, та уж не можу жити на світі.

А він так, як у сні, він чув, же хтоська біля нього жундрат, та й ся обертав, а руков так вирьґнув та й ся тыкнув обруча. Обруч праск, а хлопчисько выскочив на ногы. Тоді він ся пробудив, він ся встрашыв. Но та й прийшли на тото, же то його жена. Матірь прийшла і краль, і взяли до порядку, і пак жыли, докля їм бог віка протяг. І днесь жыют, кедь не повмирали.

12. ГАЗДА І ЙОГО ЖІНКА

Было де не было, в сімдесят семуй столиці, был єден хлоп і єдна баба. Але худобны люди были. А обидвос ліпивы были. Но так они ся любили, і шытко. Но але то не стачит. Треба робити й на хліб. А юй ся барз не хотіло. Так повідат:

— Знаш што, мужу? Наносьме мы глины на пец, а посадиме собі біб, а нам выросне, та не будеме по полю, по сонцю ходити.

Він послухав, взяв опалку, давай носити глину. Но і як там наносив глины, посадили біб. Біб зачав сходити, росне. Як увалив до повалы:

— Ты, мужу, уж на єден рік нам наросло. Проріж повалу, та нам наросне веце.

Прорізав. Ей, як достав вздух — іще ліпше росне.

— Знаш што, мужу? І на хыжі дах проломи, зроб діру, та буде і роса падала, і буде роснув.

Як він дах прорізав, як зачав вітор із тым рушати, за пар тыжню уж му не видно верьха. А такый конарьоватый біб. А баба зайшла в другум ставі і повідат:

— Знаш што, мужу? — А то два бобы выросли. — Знаш што, хлопе? Подь ты горі своїм бобом, а я горі своїм, выйдеме на небо, а ты будеш за бога, а я — за божицю. Бо видиш, уж не видно верьха.

— Подь.

Но і зачали іти так, як горі драбинов. Но а біб тримав, бо выйшли высоко верс хыжі. Але як вітор подув, біб ся зломив, баба впала, і хлопчисько з неї выскочив, дораз на ногы ся поставив. Но а хлоп ся забив, і баба ся забила.Та й прийшла єдна жебрачка, взяла того хлопчиська і го пестовала так, же го выховала хлопом. А она ходила помеджи люди, як жебрачка. Його выпестовала. Хлопчисько, як выріс, та й повідат:

— Мамко, та я іду даґде служыти.

— Пой, дітино, та де ты підеш? Я ти донесу все хліба, што ми датут люди.

— Мамко, я іду.

І пішов до єдного ґазды. Але тот ґазда богач був великый. Та й повідат:

— Діду, ци я бы ся ту у вас не поїднав служити?

— Гей, дітино, я тя возьму за свою дітину, я ти дам маєток, шыток по своюй смерті, лем будь ту в мене.

Він повідат:

— Добрі.

Но і так він ходив на поле в того діда з вівцями, служив добрі. Але выслужив десять року, до нього стрілило, же не буде веце. Іде гет. Дідо повідат:

— Та лем, сыну, будь.

— Діду, я не годен.

Но, дідо рад-не-рад выплатив його. За десять року дав му десять ґрайцарей. Но а він самеперше, як хлопчисько, ішов до обходу, а де лем яка ладичка, бляха, выписана, тото хоче собі купити. Прийшов та й смотрит, ладичка барз шумна.

— Тіко тото стоїт?

— Десять ґрайцарів.

— Дайте ми.

Дав му тоту ладичку, але повідат:

— Смоть ту: тоту ладичку не смієш отворити аж дома.

— Добрі, добрі.

Взяв ладичку, а чув, як єй взяв, та штоськы ся посувало в туй ладичці. Одыйшов далеко. „А-а-а, та жебы я не посмотрив, же што там єст?" Отворит ладичку, а стамади змія выйде. Но, повідат:

— Добрі, сыну, же ты мене купив стамади. Тепер мусиш ізо мнов іти до мого вітця. Мій отець є кральом, а нич од вітця не будеш просив, лем перстінь. Будеш просив тот перстінь діяментовый. А як ти даст за мене тот перстінь, та велике щастя обсягнеш.

Но, він повідат:

— Добрі.

Та й веде она го, веде, привела до єдной діры.

— Но, — повідат, — тепер сідай на мене. А як на тя будут змії сырчати, не бійся, тебе ані єдна не вкусит. Лем подь.

Прийшов, так на нього скачут. Він нич. Та й як краль увидів свою дівку, а они не мали веце дівок:

— Но, — повідат, — младенцю, уж-им десять року дівку не видів. А кедь ты єй выкупив, та повіч, же што ты хочеш за ню.

Та повідат:

— Кралю, я нич не хочу, лем тот діяментовый перстінь.

А він повідат:

— Та не видів-им єй десять року, та же не буду єй видів ніґда, та ти не дам.

А она му повіла, же як не буде давав отець, та жебы єй взяв на плечі, а жебы єй ніс гет. Но, взяв єй на плече, несе гет. Але матірь все серце болит барже, як вітця, за дітинов.

— Ей, — повідат, — мужу, слухай: не маме лем тоту єдну дітину, та жебы ты не дав тото. Фрас ти по тім перстеню. Мы будеме жити без того.

— Но та вернися. На, ту го маш, перстінь.

Пой, она з радостьов з ним выйшла на двір.

— Но, — повідат, — тепер ми можеш подяковати, а будеш мав щастя. Положь на палець, а вбернеш з ним, а выскочит ґу тобі капітан, а буде ся питав, што хцеш. Та што хцеш на світі, шытко ти даст.

Но, положив собі на палець та й іде. Але уж ай голоден. „А, — думат собі, — та чекай: сяду собі, та буду видів, ци то правда". Він вбернув, та й раз выйде капітан. Заздравкат:

— Што, пане, потребуют?

— Потребую, жебы ся ту стіл поставив і єдна кура печена, і півлітры вина, і столок, жебы-м собі сів.

Заздравкав, посмотрит — з'явилося. Сів, наївся ліпше, як я, бо я лем насилу їм, а йому ішло ліпше. Він два раз до ґамбы, а раз перекусив, а я тото жинкам, ай так недобрі. Румеґам добрі, але кедь жалудок не приймат. Но, наївся добрі та й іде. Та й він собі думат так: „Кебы я свою маму найшов, та бы-м єй іще до смерті доховав, та добрі бы было." Та й іде. Прийшов до того міста, де він ся выховав. Прийшов там, хыжа подерта, верьха на нюй ніт. Стоїт там, стоїт, але видит, же жебрачка не приходит. Але як прийшла тота жебрачка, не спознала го. А він дораз ся ґ ній привітав:

— Мамко, та ня не познате?

— Пой, не познам тя, сыну.

— Та мене сьте ховали. А видите, вы ня не познате. Та як вы перебываєте?

— Та так, сыну, видиш.

А він знав, же в тім місті єст краль, а мат дцеру. І він привів матірь до готелу, заплатив юй ізбу на місяць і дав юй ся наісти. Взяв од неї лахы стары, дав на ню новы, постіль. Выспалася. Та й увечур юй повідат:

— Мамко, ходите вы до краля по жебраню?

— Ходжу, дітино.

— Та я чув, же краль мат дцеру. Просьте вы єй за мене, же ци він бы ми не дав.

— Пой, сыну, я буду просила.

Но, встала рано, подерты лахы на себе, і іде. Прийшла пуд капуру та й вояці:

— Што, бабко, хцете?

— Та з кральом бесідовати.

Дали знати кральові.

— А хто там?

— Жебрачка.

— Дайте юй п'ять палиць на зад.

А то п'ять, а то двоми б'ют, та десять дустала. Як юй выліпили десять, тота забралася та й іде дому. Прийшла дому та й сын ся просит:

— Но што, мамко?

— Пой, сыну, так ня набили, же ледво-м прийшла.

— Нич, нич, мамко.

Пішов, дав юй вина. Напилася, наїлася.

— Болит?

— Ніт.

— Но видите.

Переспала ніч.

— Но, мамко, ідьте ще.

— Пой, сыну, та ня дуб'ют.

— Не буйтеся, нич вам не буде.

Но і баба слухат, іде. Прийшла ґу тым воякум.

— А-а-а, — повідат, — бабі посмакували тоты палиці вчера, уж є ту. Та тепер юй даме. Што, бабко, хцете?

— З кральом бесідовати.

— Добрі.

Прийшли ґу кральові:

— Зась тота баба ту.

— Дайте юй десять палиць.

А то двадцять было, бо двоми били. Як бабу зачали бити, баба ледво встала і іде. Прийшла там.

— Но што, мамо?

— Пой, дітино, уж не буду жыла довго.

— Чом, мамко?

— Та ня так били, же, посмоться, як ми тот жебрачий кабат подерли.

— Нич, мамко.

Дав юй выпити.

— Болит, мамко?

— Ніт.

— Но видите. Но але ідьте до краля.

— Пой, сыну, та уж ня заб'ют.

— Тепер не достанете ані єдну. Мусит з вами краль бесідувати.

Но та й іде баба. Як увиділи бабу вонці, повідают:

— А-а-а, видиш, п'ять достала — то ще так. Але як достала двадцять, та так юй посмаковало, посмоться, як она біжит.

— Што хцете, бабко?

— Та з пресвітлым кральом бесідовати.

— Почекайте.

Прийшли:

— Пресвітлый кралю, зась тота баба ту.

— Пусьте єй ту.

Прийшла там.

— Добрый день, пресвітлый кралю.

— Добрый день. Та што хцете, бабко?

— Та ци бы сьте не дали свою дцеру за мого сына.

Краль ся пошкрябав та й повідат:

— Но, бабко, та ідьте домів, а так повічте сынові, же назарань на восьму годину, жебы тото зробив: од мого дому до вашого дому міст зо скла. Але тото скло жебы было таке, жебы мало де лем яка на світі фарба, жебы такы табличкы были. А пуд тым мостом, де лем яке на світі дерево, жебы были слупы. А на тім поруччу, якый на світі пташок єст, жебы у гнізді сидів, а жебы співав. Так тото до восьмой годины як буде готове, так дам свою дівку за нього.

Та де він тото зробит до восьмой годины. На то треба мільйон року. А так скоро хто зробит? Прийшла домів та сын ся просит:

— Но што, мамко?

— Ой, сыну, недобру новину я принесла.

— Яку?

— Та тото і тото краль повів.

— Лігайте спати. Шытко буде, мамко.

Як она лягла спати, він перстінь убернув, выйшов капітан:

— Што, пане, потребуєш?

— Потребую, жебы ся ту поставив такый дом — на стопроценто кращий, як у краля, — двадцятьпосходовый, а од того дому по кральовськый дом жебы стояв міст зо скла, а тот міст жебы стояв на слупах з де-лем якого дерева, а на поруччу, жебы были гнізда, а де-якый на світі пташок, жебы в гнізді сидів, жебы співав.

Заздравкав, в порядку. Він собі ліг спати. Як прийшло сім годин, смотрит — пташкы так співают, уж міст єст. Матірь встала та до сына:

— Сыну, вставай, моле, де сьме.

— Мамко, тото наше. Лем лежте.

Кухаркы рано встали, смотрят, спів такый, блиск, сонце вперло на тоты табличкы. Краля збудили, зачудовався, взяв та собі шыткы волосы выскубав з головы. Но што то за особа? За єдну ніч поставив таке чудо — і дім, і міст, як-им казав. Но та краль повів, же піде до нього. Розказав коні запрячи, сів на коч. Два метры пішли на тот скляныный міст, розшайзлося — не піде. Дав другы. Шість пар коней змарнив, не годен піти. Так узяв посла, бо тоді телефонох не было, і му повідат:

— На письмо, а однесь там за тым мостом до тамтого дому, а розкаж му, тамтому младому, жебы він зо своїми кіньми прийшов, бо я зо своїми не годен.

Приніс він письмо, почитав, ага. Обернув перстінь, выйшов капітан:

Што, пане, потребуют?

— Потребую, жебы ся коні такы поставили тепер на тім мості — стопроценто кращі, як краль мат, і коч, бо іду до нього на перезеры.

Капітан заздравкав. Уж так грабают коні лабами по тім склі. Выйшов на коч. Краль смотрит. Уж летит. „Ей, — думат собі, — та то сакра". Прийшов там. Кральовська дівка посмотрила — шумный хлоп. І краль сів на коч. Прийшли. Зробили свадьбу. Але она з єдным циґаном карты грала ще в дванастом року. Та й як ся оддала, та й повідат,

же і тот циґан мусит іти з ньов, бо юй треба слугу. Но та він нич не повідав. Циґан прийшов. Но, пожили єден рік, другый рік, а циґан повідат:

— Ты, твій муж великый хытрак. Посмоться, твій отець є кральом, але посмоться, кухаркы каждый раз мусят іти до обходу куповати потравины. А ту ся не іде ніґде, ані ся не варит, а што лем загадаш, тото на столі є. Оле ся го опитай, што тото єст, одкыль він тото приношат.

Та й она так пообіді раз — циґан пішов гет — та й повідат:

— Мужу, повіч ты ми, одкыль ты тото приносиш, ані ніґде не ідеш. Мій отець кральом єст, а мусит ходити. А ты ніґде не ходиш. І як загадаме, же треба їсти, а уж ся на столі поставит.

І ми бы таке треба, бо што бы-м собі загадав, та уж бы-м ту мав.

А він повідат:

— А-а-а, бабо, то не твоя старость.

І она пішла з тым. Прийшла ґу циґанові:

— Но, як?

— Та повів, же нам бог дав.

— Пой, не вірь тому. Оле, плач ціля нього. А повідай, же ти є невірный муж, же не хоче правду повісти, він ти мусит правду повісти.

Но баба, як баба. То зводитель холєрськый. Як прийшла та й на нього:

— А ты не любиш мене, а ты ми правду не повідаш, — як зачала джавулити, та й він повідат:

— Смоть, жено, та ти повім.

Обернув перстіньом, выйшов капітан.

— Што потребуєш?

— Та потребую, жебы нам ту тераз по крихлику было выпити.

Він повідат:

— Но та видиш, я тото мам.

Нич, она нич му не повідала, такой пішла ґу циґанові, же він такый перстінь мат: як уберне, а капітан выйде, а уж дораз несе шытко. А циґан повідат:

— Нич, лем кобы ты тот перстінь украла, а дала ми. А мы уж з ним выбабраме.

13. ПОПЕЛ І ЖАБА

Было де не было, в сімдесят семуй столиці, за горячим, за зимным морьом. Был єден хлоп і была єдна баба. І мали трьох сынох. Не мали того господарства дуже, лем два гектары землі. Тот третій сын був повільный. Не хотіло му ся робити, але як пішов за стіл їсти, та він за трьох ізів. А робити не хотів ніяк. І родичі на нього надавали, і братя надавали. Но а старшый робив барз і середушый. Як старый уж постарівся, та й повідат:

— Но, бабо, як я тоты гектары розділю? Старшому бы треба дати. Як дам старшому, середушому буде жаль, кедь му не дам. А за того ліпоха ані думкы не мам, жебы-м му дашто дав, бо він не заслужыв.

— Гм, — повідат, — та так, старый, так. Так бы даяк робити, жебы тоты два были клідны.

— Бабо, та я не так ізроблю. Выправ їх шыткых трьох на рік, жебы ішли служыти. Котрый ми принесе найкрашый ручник, того буде маєток.

Но та й прийшов ґу сынум та й повідат:

— Сынове, уж мате рокы, ідьте по світу на єден рок служыти. Котрый ми принесете найкрашый ручник, того буде маєток.

Но та й ішли. Но а тот молодшый прийшов ґу єдную воді, видить, же за тов водов такы муры порозпадованы, хцел бы ся там дустати, але вода шырока барз. Прийшли ґу ньому рыбы такы великы та й до нього пробесідували:

— Што ты хочеш, младенце?

— Та хотів бы-м перейти на тоту страну.

— Та мы тя перенесеме.

— Та як?

— Та так: п'ять зліпимеся дав'єдна, а ты ляжеш на нас, а тя перенесеме. Але жебы-сь нам давав їсти.

— Буду, лем кедь буду мав што.

— Будеш мав што.

Но та й они ся стулили єдна піля другой, він ліг, та й го перенесли. Прийшов він на другу страну, з мурох трава росне та й він помеджи тоты муры іде і іде та й раз прийде до єдной ізбы, а там на столку, такый, як кральовый столок, така жаба сидит рапава, велич, лем пыском рушат, та й він ся встрашыв, та й повідат:

— Добрый день.

А Жаба повідат:

— Добрый день. А што бы-сь потребував?

— Та я бы потребував, ци бы-м ся не поїднав у вас служыти.

А она повідат:

— Можеш. За єден рік ту будеш служыв, а нич не будеш робив, лем там є в кухні єден котел, а я тобі покажу потравины, будеш варив, а будеш носив до воды рыбі. — Тій, што го перенесли през воду. — Та будеш кормив.

Повідат:

— В порядку.

І він ся яв до роботы. Рукавы пудкотив, взявся до роботы, зачав варити. Варит, але як уварив, та не мат што робити. Та й зачав тоту траву скубсти по мурах. А він тото не мусив робити . І зачав мурувати тоты муры зась, так, як управу зачав робити, ґенералну управу. Так поправлят так до рока, так же три ізбы вымуровав, поставив верьх, прикрыв. Як прийшов рік, но та прийшов по плацу. Думат собі: „Та што тота Жаба ми даст?" Прийшов ґу ній і повідат:

— Та, пані, рік-им іскончив.

Повідат:

— Добрі, сыну. А што бы-сь ты хотів за тот рік, жебы я тобі заплатила?

— Та нич бы-м не хотів. Я знам, же вы не мате...

— Але не мам. Мам.

— Єден красный утерак, ручник.

— Ідь, пуд тым а тым числом на столі є, та собі возь.

Пішов, отворив — златыма питками вышытый. Скрутив та й подяковав Жабі. Прийшов ґу рыбі, рыба прийшла, шумні го перенесла, і іде.

Но у рік прийшли шыткы трьоми. Прийшли, такы хлопі, оей! Та й старый, як їх увидів, та й повідат:

— Но, сынове, похвальтеся, котрый сьте якый ручник принесли.

Старый і зо старов смотрит. Старшый вытягне — но, шумный ручник, може быти. Середушый выйняв — шумный ручник. А тот, як выйняв, та ся забыли. Попелом го прозывали. Старый повідат на стару:

— Бабо, смоть. Посмоться, якый утерак приніс. У хыжі нам світла не треба, лем тот ручник нам буде світив.

— Пой, та што, старый, зробиме?

— Нич. Іщі їх на єден рік пошлю служыти, жебы ми принесли косиці, — такы пірка даколи носили за калапом. — Котрый найкраше принесе, того буде масток. Но так, так буде.

— Но так, сынове, та ще на єден рік ідьте. Котрый принесете найкраше пірко, того буде масток.

Но та й они ся побрали і ідут. Але каждый на свій пляц, де были. А тот прийшов ґу воді, рыба, як го увиділа, повідат:

— Хочеш іти?

— Гей.

Перенесла го, прийшов ґу Жабі.

— Добрый день.

— Добрый день. Та чого-сь ту прийшов?

— Та прийшов-им служыти у вас.

— Гей, добрі. Тоту роботу будеш робив, што-сь робив а ти буде заплачено. Виділа-м, же як-ись ся уперед ховав, же тіко ты того дому вправив, а не мусив-ись робити, то мимо свого замеснання-сь робив. — Зато тепер роботы мімо замеснаності єсть, та й тоді так было.

Но він кухарит, варит, але фурт мурує, так, же уж мало што треба дорабляти тоты муры. Жаба смотрит. Шумні то чистит, вакує, управлят, робит удушу, не сяде. Як прийшов рік, но та прийшов по плацу. Но та повідат:

— Папі, так мыслю, же уж ся рік іскончив.

— Гей, сыну. Но што бы-сь ты хотів за тот рік, яку плацу?

— Я бы хотів єдно шумне пірко за калап.

— Гей, — повідат, — сыну, єст. Пуд тым, пуд тым числом ідь, на столі у погарі є, та собі заберь. Лем тото єдно є.

Пішов, посмотрит — діаментом облято. То так ся блискат, же не мож на нього смотрити, як на сонце. Взяв, до паперика закрутив, та й подяковав Жабі. Прийшов ґу рыбі, рыбу добрі кормив, перенесла го. Прийшли дому, но та й сіли їсти. Та й повідат старый:

— Но, та похвальтеся, котрый сьте што принесли, сынове.
— Ту мате, отець.
— Гм, шумне пірко, зафарблене.
— А ты, середушый.
А тот, молодшый, лем смотрит. Думат собі: „Моє як увидит отець!..”
— І тото красне, — повідат отець середушому. — Но а ты...
Пой, як тото утворив нірко, они ся лем так одтігали, смотрят.
— Но смоть, стара. Но што мы тепер зробиме? Та тому Попелові даме маєток? Та тоты два смерть собі зроблят. Недобрі.
— Но та што будеш робив, старый?
— Іщі на єден рік їх пошлю, жебы прийшли зо женами. Котрый найкрашу жену приведе, того буде маєток. Но, — повідат, — сынове, та ще на єден рік ідьте, а ся мате поженити, а котрый прийде з крашов женов, того буде маєток.
Но уж каждый на свій шляц іде, бо всяды дівка была. А тот лем ґу Жабі. Прийшов ґу воді, рыба, як го увиділа:
— Перенести тя?
— Гей.
Ліг собі, перенесла го, прийшов ґу Жабі.
— Добрый день.
— Добрый день, — повідат. — Но а што нове, младенець?
— Та прийшов-им до вас служыти.
— Добрі, сыну. Тоту роботу будеш робив, што дотепер. Із мурами ся не мусиш трапити, то твоя честь, але лем тоту рыбу корми, жебы не голодувала.
Но він ся яв до роботы, варит, носит, але муры зась тягат. Але так тягат, же дотяг до кінця, заокруглив, поправив цалый тот дом. Як докінчив рік, та й прийшов до палацу. Та й повідат му Жаба:
— Но так, младенце, уж рік-ись скончив, а тепер ми повіч, яка плаца.
А він собі думат: „Боже, та яку ты ми даш плацу, кедь ты ту дівкы не маш”.
— Но та повіч, то не треба ся ганьбити. Повіч.
— Та слухайте ту; мы сьме трьоми братя, не мат отець лем два гектары землі. Та нам розказав, же котрый найкрашу жену приведе, та того буде. Та я бы хотів жену.

Повідат Жаба:

— Ква, ква. Добрі. Та поцілуй ня.

— Пой, таку мерзку Жабу цілувати!

— Но, як хочеш мати жену, мусиш ня поцілувати.

А вна была заклята. То кральовська дівка была. Так ей закляли, же докля тя паробок не поцілує, будеш ту Жабов. Як тя поцілує, скора з тя спаде. Но рад-не-рад, треба йти домів, взяв та й поймав так за карк, поцілував, скора спала — не така шумна дівка выйшла, же око не чуло, ухо не виділо, така красива. Пой, як выйшла, зачав ей цілувати, а она повідат:

— Я на тебе смотрила, але мене мамка закляла, докля ня паробок не поцілує, мусила-м быти Жабов. Та я твоя жена буду. Та подьме до твого вітця, та ся представиш, та такой на цалуй кулі земськуй не є, як я.

Пой, дала му анцуґ, прибрала го, так го прибрала, як кралівського сына.

— Уж маме де быти, — показала му там срібла, злата. — Не треба тобі тых двох гектарох вітцьовых. Іщі твого вітця і матірь, і братів забереме, а ту будут жыти. Маме дость шыткого.

Но і рыба їх перенесла, ідут. Як до двору заходили, старый, як посмотрив, яку Попел жену веде, якый прибраный:

— Посмоться, бабо. Но, мушу дати йому.

Та й сидит, та й старый збыхат, та й повідат:

— Но слухайте, сынове: я обіцяв, же котрый приведе найкрашу жену, того буде маєток, бо ми было люто дати тот маєток тому наймолоднюму, бо він не хотів робити. Але видите самы, же такой красивой жены не єсть на цалуй кулі зумськуй, як його. Та лем йому патрит тот маєток. Та йому дам.

Тоты два опустили головы долов, а він повідат так:

— Братя, не опущайте долов головы. Але вы, отець, і вы, мамко, і вы, братя, зо женами подьте за мнов, я буду кральом, — то кралівська дівка, — а вы будете піля мене; там маме дость гектарів, ту ная циґани на них ся будуют. Не треба нам тых двох гектарох. Подьте, а будеме жыти.

І ся поодбирали, і пішли там шыткы, і жыют до днесь. Не пишут ніґда, бо воду не годни перейти, міст їм не єсть хто зробити. Та не знам, як із нима там далі было, але конець.

14. СИРІТКА ГАНЬКА

Было де не было, в сімдесят семуй столиці, был єден хлоп і єдна баба. І мали єдно дівча. Мено юй было Ганька. І так они жыли, жыли, дівчатисько пудросло, уж мало десять року, і стара захворіла та й померла. А старый остав. Но што? Ту ще хлопові штиридцетка ніт, міг бы ся вженити, але люто му было тої Ганькы. Так він тото обганяв, обганяв. Але дівчатисько ся скамаратило з єдной одовиці дівков, і так зачали сполу ходити. Тота привела єй там, Ганьку, тота юй дала хліба доброго. Ганці ся спачило. Прийшла раз, прийшла по-другы раз, і повідат:

— Видиш, Ганько, кебы твій отець мене взяв, та ты знаш, же як бы то вам добрі было з мойов дівков?

Она прийшла дому та й повідат:

— Няньку, оженьтеся.

— Та кого бы-м брав?

— Та тоту жену.

— Ой, дітино, ты будеш плакала.

— Ніт, няньку, добра она.

— Но, кедь добра, та ідеме.

Прийшли там. Она принесла палінкы, напилися і згодлися, та й ся вженив. Прийшла она там, побыла три дны і з Ганьков зачала замітати. Свою дівку не рушат, а тоту всяды посылат, шелияку роботу юй дават. Старому ся не пачит. Єй дітина сидит собі за столом, а його — ходит, літат по стайні, за дрывами, за тріскамн, замітат. А тота мачоха фурт повідат, же Ганька недобра, же не робит. Таке оторгане ходит, і пупок му видно, кабатикы подерты, а не даст юй цілу лаху.

Раз отець мав іти з волами на ярмак.

— Но, ідеш на ярмак, а маш моюй дівці купити скірні, кожушок, хустиня ай полотно на кабатикы, бо як тото не купиш, жебы-сь ми ся дому не показав.

А про його дівку не розказала нич купити, а він сам

не сміє купити. Но та й іде. Прийшов на ярмак. Волы были шумны, та й він продав волы. Як продав волы, та й пішов покупив тото, та й іде домів, ані до корчмы не пішов, бо мачоха бы ся з ним вадила. Хліба мав сухого з дому, закусив, воды му ся захотіло. Прийшов пуд лісковый кряк — а там студенка. Та й собі сів, та й запиват воды. Та й собі думат. „Боже, боже, моя дітина мене перевела. Я чужуй дітині за мою трапезу тіку красу купив, а своюй хоць бы-м капесник до носа купив — не смію. Што оно буде робило? Не буде оно плачучи ходило по дворі?" Так ся повзирав та й видів три зроснуты орішкы. Взяв — здравы. „Аспонь тото возьму, та тото юй буде дарчек". Взяв, закрутив до ряндкы, положив до кишені. Прийшов дому, положив тото на стіл.

— А ще мало быти інакше полотно, — мачоха повідат.

Дівка такой на ся скірні наділа, а Ганька лем смотрит. Та й тото пошила на ню. А они ходили до єдной церкви. До той церкви ходив ай краль, ай кралів сын. Тота мачоха кажду неділю ходила до той церкви. А Ганці лем роботы дават фурт. Та й раз, як прийшла субота, зарізали качку, та й повідат:

— Тоту качку маш, Попілянко, — уж лем Попілянков єй называла, — тоту качку маш уварити. — Пішла та намішала жыто з татарков. — А тото маш зерно перебрати, жебы кажде зерно было особні. А як найдуться даґде два помішаны, голова ти долов, задусю тя, Попілянко.

Та кобы юй хоць тото не дала. А она през службу мала хыжу позамітати, трісок занести, постелити. А ще мала тото зерно розділити. Но та тото не годен зробити. На тото зерно треба десять людей, ай так не скончат през службу. Йой, выйшли з хыжі, она зачала плакати. Але прийшло юй до головы: „Йой, ми отець принесли орішкы, а ще ся не побавила з нима!" Она положила тоты орішкы на під за кроку. Она пішла на під, тоты орішкы принесла до хыжі, взяла ножик, отворила їх — вылетіли три голубы.

— Што, Ганічко, плачеш?

— Та тото зерно мушу позбирати, тоту роботу зробити...

— Не старайся нич. Опхай руку іще раз до того орішка.

Вопхала там руку — а што видит? Там — куфрик, а в ньому — лахы, боканчі.

— Берь на себе, а біж до церкви. А сядеш до передньой

лавкы. Але як буде мав піп благословляти, жебы ты втекла, бо шыткы будут за тобов смотрити, і піп.

Но та й она ся прибрала — як попочка. Прийшла до церкви, уж мало хто ся молив, лем на ню позирали, бо же то ангелик прийшов з неба. Сіла собі. Як мав піп благословити, она шмыкла, ані не виділи, же коли. Прийшла дому — вшытко в порядку. Шытко зроблено, та й голубкы пішли до той лупкы, і тоты лахы там закрутила та й однесла за кріку. Та й собі сидит. Прийшла мачоха, смотрит — зерно перебрато, робота зроблена. „Гм, — думат собі, — фрасова дівка".

— Но але кобы-сь была, Попілянко, в церкви, та бы была-сь виділа ангелика.

— Якого ангелика?

— Та такого: у златых шатох было. Сидів у передній лавці.

— Ой, лем тото? Я го виділа.

— Як ты могла видіти, кедь ты дома робила.

— Но, та чом бы-м не виділа? Выйшла-м наверьх на хыжу, а сіла-м на комин та й-им го виділа.

— Но чуєш, старый? Не жебы сиділа в хыжі, але чуєш, кады з ньов фрас набиват? Ідь ізваль комин.

Старый рад-не-рад пішов та й звалив комин. Но і нич. Уж комина не мают. Другу неділю зась дівку вытягла, а уж ся так фали, же прийде зась тот ангелик. Так шыткы чекали. І тот принць хотів бы кінцьом поймати того ангелика, бо барз шумный. Но а она намішала юй іщі раз тіко зерна — трояке.

— Тото маш поперебирати, постелити, позамітати, тото маш ізробити, а не будеш ся уж вішала по коминох.

А она лем плаче такой. Як они з хыжі выйшли, а она по лупку. Такой лупку отворила, выйшли голубы.

— Што, Ганічко?

— Та тото і тото треба зробити.

— Добрі. Впхай руку до лупкы.

Вытягла сріберны лахы. На себе взяла, а повідат:

— Біж до церкві, а давай позор, жебы тя не поймали. Бо посмоть: і піп на тя смотрит, шыткы люди тя хотят поймати.

Прийшла там. Пой, така радость, так каждый на ню смотрит. Як мав благословити піп, она шмык — утекла.

Прийшла домів, раз-два зо ся лахы зошмарила, до лупкы дала, лупкы там однесла назад, сіла собі і сидит.

Прийшла мачоха.

— Ей, Попілянко, та тепер-ись не мала де вішатися. Комина ніт. Але тепер був ангелик.

— Но, якый ангелик там був? Де ангелики ходят по землі?

— Був, був там. У сріберных лахох.

— Та я го виділа, — повідат.

— Та де-сь го виділа?

— Та выйшла-м на нашу яблінку, та-м го виділа.

— Но чуєш, старый? Уж комина юй не стачит, уж по яблінках ся вішат.

— На котруй-ись была?

— На тій.

А тота найліпше родила.

— Берь топір, а зрубай, — в неділю.

Рад-не-рад пішов, мусив єй зрубати. Як ізрубав, мачоха повідат:

— Уж не будеш ся пхала ніґде. А щі, можно, раз прийде тот ангелик.

Но добрі. Прийшла неділи, зась там зарізала штоська, варит. А намішала п'ятераке зерно. Дала юй тринасобні тіко роботы.

— Тото маш ізробити. А кедь не зробиш, жебы-сь знала, же ти смерть.

Та й позбиралася, пішла. Она раз-два пішла, лупку отворила, а голубкы выйшли.

— Што, Ганько, потребуєш?

— Тото й тото.

— Добрі. Впхай руку там. — Впхала — а там діаментовы лахы. — Але тераз там, де ты сідаш, принц смолы насыпав пуд ногы. Смоть, як не будеш мочи ногу выдерти, єдну выдреш з боканчов, та й так тікай. Кедь другу не будеш годна боканчу вытягнути, зохаб єй там, лем утець сама.

Но і добрі. Она прийшла, сіла собі — шыткы смотрят. Як уж треба было тікати з церкви, ногы тягат — не годна. Та й єдна боканча остала в смолі, та й з єднов босов, а з другов убутов прибігла дому. Прийшла дому, раз-два із ся лашкы зошмарила, сховала, а сидит. Голубы шытко поробили. Та й прийшла мачоха:

— А, — повідат, — Попілянко, але аспонь раз-ись ся наробила. Але такого ангелика-сь не виділа. Але втік, але босый. Єдну боканчу в церкви зухабив.

— Та я виділа.

— Та як ты, Попілянко, могла видіти?

— Но як? Видите, я выйшла на тоту грушку, а єм виділа, як з єднов ногов боса ішла.

— Но чуєш, старый? Берь топір, а зотний грушку. Іщі тот ангелик прийде.

Тоді принц узяв тоту боканчу. Взяли, вычистили од смолы, та й ся зыйшли, зробили конференцію: як бы тото дівча годен найти, чия то боканча. Но та інакше не буде, лем од дванадцять року до тридцять року дівкы жебы міряли ногу. На котру буде боканча, то буде она. Но і так зачало войсько ходити і принц. Міряют боканчі. Йой, мачоха, як почула, так своюй дівці ногы мыє, нігті одрізує, пахнячим мыдлом юй ногы мыє, бы юй не смерділи ногы. Ходили, ходили, уж шытко походили, ніґде не было такой дівкы, жебы выйшла на ню боканча. А уж як были в третюй хыжі, а вна повідат:

— Ідь ты, подерта Попілянко, ідь на під.

Там мали корыто старе, вопхали єй пуд корыто, єй прикрыла. Прийшли вояці:

— Тіко мате дівок?

— Єдну.

Но прийшли з тов боканчов. Мачоха смотрит. Пхают на ногу, лем єдно число кебы-ли векшы, та уж бы выйшла. І она пхала, але боканча не выйде.

— Та уж, бабко, не мате веце дівкы?

— Ніт.

Та й принць повідат:

— Та уж не найдут.

Але раз когут вылетит на пліт та й заспіват:

— Ку-ку-рі-кі-і-і... Дівчатисько на корентікі, на подікі...

Слухают: „Чом то так співат?" А іщі раз заспівав. Повідат принц:

— Оле, ідьте на під.

Як она почула, же войсько іде на під, мачоха втекла з хыжі з дівков, ся бояла, же найдут, та єй потрестают. Выйшло войсько, підоймут корыто — а там таке шумне

дівчатисько, лем тоты лахы на нюй подерты. Ізведут тото дівчатисько, приложат на ногу боканчу, так як бы на ню выросла, лем кляпло. Йой, тоді тот принц ухопив, зачав цюлювати тото дівчатисько. І она вхопила тоты орішкы, і пішла до кралівського дому, і ся з ньов вженив, і жыют до днешньой добы. А мачоха там свою дівку ховат.

Прийшов-им до Кожуховець і приповідці конець.

15. ШВЕЦЬ І ЙОГО СИН

Было де не было, в сімдесят семуй столиці, за горячим, за зимным морьом. Дав бы бог нашым неприятелюм таке добро: очі, як цибулі, жебы їм выпхало, а так бы ся тримали на силах, як пісок на вилах. Быв єден шустер, а тот шустер мав єдного сына, але ані піля себе го не щив, лем так го ховали та ховали. Так з нього выховали великого, сильного хлопа. Але шустер помер. Як шустер помер, а уж великы рокы шустровав, та цале місто познало його маму. Но та як він помер, та уж каждый жаловав єй. То не было, так як тепер, же достане доходок, кедь ай не быв замеснаный, та де — фрасову каріку. Каждый єй жаловав, та уж, як ся позбирала, пішла по хыжох, та там хліба назбирала, бандурок, так, як жебрачка. І вна того сына ховала. А тот сын уж быв великый, та він ішов меджи дітиськы ся бавити хоць-де, чи серед драгы. А уж там каменикы перемітовав. Но а то уж быв паробок. А брат шустра, він быв великый чаровник. Та він далеко деська бывав, фрас знат, у котруй країні. А він так дочаровав, же єст там, де тот шустер бывав, у тім хотарі, такый склад, же в тім складі єст чаровный лампаш. Але ніхто го не достане, лем із їх кырві особа може дустати — братув сын уж не може дустати. Так тот чаровник позберався, а ішов. Прийшов там, а прийшов ґу дітиськам — а паробок ся грат там із каміньом, із дітиськы.

— Чий ты?

— Та я того і того шустра.

— Як ся ты пишеш?

— Так і так.

„Гм, то буде братув сын".

— А де отець?

— Помер.

— А мамка?

— Там дома.

— А што робит мамка?

— Но та так: по селі походят, наносят хліба, бандурок, даґде їм дадут масла, та й помастят...

— А ты робиш даґде?

— Ніт.

— А чом не робиш?

— Но та не наученый-им на ніяку роботу, та лем так жыю. Пому люто прийшло. То шкода хлопця. Кедь то хлоп.

— А мате вы свою хыжу?

Повідат:

— Маме таку маленьку там хыжку.

— Та одвів бы-сь ня там?

— Гей.

Привів го там. Она го не познат. Но і він ся представив і повідат:

— Слухай ту: та твій муж быв мій брат власный. Та то твій хлопець ту із дітьми ся бавит? А чом ся бавит?

— Та так: не мали сьме лем тоту єдну дітину, та сьме го жаловали. Пінязі сьме мали, докля старый жив, і так він обстав.

— А тепер як ты жыєш?

— Та так: помеджи люди ходжу, містицькы люди ня познают та ми давают і хліба, і тото, як жебрачці.

Повідат:

— Недобре, небого. Я того хлопця мушу взяти пуд свою руку.

— Та берь го.

— Но так знаш што? Я го зроблю обходником.

А він чаровав, та так зачаровав, же дораз обход поставив. Він мав быти обходником, а не знав ані читати, ані писати. Та й тот поставив такый обход з таков латков, же таку ані не виділи в місті. А тот продават. Но през день він назбирав пінязей велику кригу. Прийшов вечур, повідат:

— Но, видиш, уж хлопець поступує.

Добрі, але його інтересовав лем тот лампаш, по што прийшов. Та й так помаленькы коло нього, коло нього та й повідат му так да в місяць:

— Та подьме кущок походити по місті. Ты знаєш, кады паркы, а тото.

А він знав, тот чаровник, же де тота пивниця. Але він не міг ї отворити, не мав прилежитось, не мав можнось. То лем з його кырві хлопець або дівча могло отворити. Привів

го там, на тот п'яц, та й приніс таке округле зелізо та повідат:

— Оле, пробуй, ци ты тото втвориш.

Отворив — а там пивниця.

— Но, — повідат, — ідь довднука, а там, сыну, будеш видів, там єст срібла, злата, діаменту. Та я од тя нич не потребую, лем там за дверями буде єден лампаш, уж на нюм павучина, та я лем тот лампаш потребую.

Повідат:

— Добрі, стрыку.

Як він зайшов довднука, саме ся зелізо заперло. Як ся заперло, прийшов: „Гм, єст того дочуда шыткого". Тому не треба ніґда робити, ані його матері. А тот чаровник чекав, чекав та й ся позбирав, та й пішов. Думат си: „Хлопець ся запер, тепер хто втворит? Він не буде знав утворити". А він ходив, ходив, а прийшов ґу лампашу. Взяв тот лампаш до рук, но а поучиня не достав, што мат робити з тым лампашом. Та й прийшов ґу лампашу та й над ним штудовав два дны. Та й далі повідат:

— Лампашику, послухай ты мене, братику. Отворь мені двері, жебы я выйшов з тобов.

Двері ся втворили. Як ся втворили, він выйшов із того, прийшов дому, та й матірь ся зрадовала. Лампаша попросив — на столі ся поставило їсти, пити дость. Уж не треба їм іти по жебраню. Добрый лампаш. А стрыко пішов уж кархы ламати. Але што? Пак далі помалы сын повідат:

— Знате што, мамо? Єсть у краля дівка, ідьте ми просити тоту дівку за жену.

— Йой, сыну, та де за такого худака краль дасть дівку.

— Но лем ідьте.

Но, она пішла,

— Ходите там?

— Ходжу.

Прийшла пуд капуру, вояці:

— Што, бабо, хочете?

— Та з кральом бесідувати.

— Добрі.

Повіли кральові:

— Ту єдна баба з вами хце бесідовати.

— Пусьте ї.

Прийшла она там.

— Но, пані шустрова, — познав, єй, — што хочете?

— Та знате, пресвітлый кралю наш, отець, ґазда помер, бо, можно, знате, та мому сынові ся полюбила ваша дцера, ци вы бы не дали єй за нього.

А він повідат:

— Но, добрі. Але слухай ту. Моя дівка мат зашлюбеного баронського сына. Она з ним ходит два рокы. Але кедь ты ми тото докажеш, та буде твого сына жена.

— Та што доказати?

— Та тото: як будете ту іти на спросины, жебы ты принесла єден діаментовый танір, а на тому таніру жебы было вагы на два кіла діаментового грозна ай діаментова фляшка, а в тій фляшці жебы была чужоземська палінка. Та як ми тото принесеш, та буду з твоїм сыном бесідовав, буду го видів.

Прийшла она дому та й повідат:

— Но, мамко, што вам повідав краль.

— Та тото і тото, сыну. Та то ніґда, сыну...

— Але, мамо, не бійтеся, буде то шытко.

Пішов ґу лампашу. А краль лем так стріляв.

— Лампашику брате, я бы тебе просив, жебы ты ми поставив єден танір зо самого діаменту, а на тум таніру жебы діаментове грозно было, а єдну фляшку з діаменту, а чужоземська палінка. Дай, жебы тото ся поставило, бо хочу іти до краля. Ще дай так, жебы ся поставило ту злате простерадло, жебы я до того зав'язав, жебы-м у тім ніс.

Посмотрится — на столі уж шытко єст. Так она взяла, закрутила та й прийшла ґу крольові. Краль позерат — баба штоська несе. Але кедь то злата плахта. Поставила то на стіл, розкрутила, краль ся лем за голов поймав. „Пой, та што то буде тепер? Та мушу дати дівку. Але кедь тот із ньов ходит. Што буде з тым? Но та ще свадьбу не буду робив, але лем так ся будут ізходжати."

— Но та, — повідат, — знате што, пані? Ідьте дому, а повічте свому сынові, жебы прийшли штирми дружбове ай тот главный староста, ай ваш сын, жебы прийшов на тоты спросины.

Она прийшла, тото повіла, він лампаш попросив:

— Такы коні, сіркы два, йой, та тото бы-м радый!..

Коні всідланы, узды на них сріберны. І дружбове ся поставили, і староста. А він од лампаша просив, жебы

дукатох было дас півметра. Та як ішов на тоты спросины, та тіко люди было на дразі, метав помеджи люди. Йой, та каждый:

— Такый худак быв хлопчисько, і посмоться, што він гошей розметав людьом.

А то йому лампаш дав. Прийшов він до краля — краль ся заставив. Недобрі. Но але кедь тот не хоче попустити, што єй за фраїрку мав. Но нич. Та й згодили ся, погостилися там, но і повіли, же буде свадьба.

— Але, — повідат, — мусиш побудувати єдну хыжу про себе таку, жебы такой іще хыжі не было.

Повідат:

— Добрі. Но а де побудую, кедь я не мам фундуша.

— Такой ту. У мойому дворі єст п'яцу.

Він подякував і ся поберав, пішов дому, попросив лампаш:

— Хочу, жебы ся ту такый дом поставив, жебы быв сто раз крашый, як у краля, дванадцятьпосходовый, а жебы в каждуй ізбі было зелене світло, а жебы там было таке буторя, же око не чуло, ухо не виділо.

Но встали рано — тото уж єст, лампаш поставив. Но што? Шуструв сын видит, же она ходит із ним. Але він не так ізробив. Взяв та попросив лампаш, жебы того фраїра єй привів ту, до нього, а єй ґу ньому на постіль. Она вітцьові ся хвалит:

— Я была пля того шустрового парібка.

Краль ся зачудовав. Кедь ся так стало двакрат, та краль буде свадьбу робив. Но та прийшли на свадьбу, зробили свадьбу, і ся оженив із ньов.

16. ПРО ТРЬОХ БРАТІВ-ГАВРАНІВ

Было де не было, в сімдесятуй семуй столиці, за горячим, за зимным морьом. Был єден хлоп і была єдна баба. Худобно вни ся заходжали, але до церкви ходили. А трьох сынох мали. Та то такы были, же лем фурт ся били. Лем фурт ся били. Матірь хоць-коли взяла кутач, а так їх побила; они йойчали, але фрас му було, нич му не було. Раз ішла до церкві а ішла деськы до стайні, та й курці приперла голову, та й взяла, облупила єй, но і варити. Бо інакше даколи не мож было зарізати, требало продати на корупку, бо корупок мало было. Но та й она тоту курку положыла до горця та й повідат:

— Хлопці, най ту огень горит, най ся то варит. Як мы прийдеме з церкви, та будеме їсти.

— Добрі, мамо, добрі.

Пішла она до церкви, курка зачала кыпіти, ту зачав на них пах іти попри носа. Та й старшый пішов та й поїмав за лабку, та й вытяг із куркы лабку. Зачав їсти покрадимі. Тоты побагли.

— Дай і нам, бо кедь ні, та повіме мамі.

Но але уж тої лабкы не было, та мусили другу выйняти. Вытягли й другу — уж не мат нич. А їм то посмакувало. Та уж і крыла выбрали. Та й лем самый труп із куркы обстав. Но добрі. Прийшла матірь. Они лем чекают, што буде. А то даколи так было: як матірь загрішыла діти, і так ся стало такой. Тото бог скасировав, бо тепер такого ніт, бо тіко тепер грішат, йойой, та люди бы камінями поставали шыткы. Но та й матірь прийшла, та й положыла миску, бо то даколи ся не їло з таніра, бо лем до єдної мискы ся положыло, а так шыткы ішли їсти. Положыла миску, а так вынимат курку, а не є ані крыл, ані лабок.

— Хлопці, та хто лабы поїв?

— Мы ніт.

А тот найменшый повідат:

— То Янко лабу з'їв, а так нам дав, і крыла сьме поїли.

А матірь повідат:

— Бодай із вас гаврани ся стали, жебы сьте із ся тіло торгали!

Такой ся поставали гавранами, облак ізбили — пішли. Но вни, як вылетіли, она ся острашыла, но та матері уж было жаль, же так їм загрішыла, але то уж было пізно. Прийшов ґазда домів:

— Та де ти хлопці?

— Але, хлопе, моле, з'їли лабы й крыла з куркы, а я загрішыла, закляла-м їх, жебы гавранами ся стали, пішли, гавранами ся зробили.

— Ой, та ты шалена. Та кедь на курці світ не стояв. А ты трьох сынох зожерла.

— Но та што тепер зо мнов зробиш, старый?

І так было, было великы часы, рокы. Та й раз зашла груба стара. Но та будут мати хоць єдну дітину. Та й раз ся народило дівча. Дали їй мено — Зузка. Пой, так ся радують, так дозирают, купают по три раз на день, причісують. І так дівчатисько зачало рости, як із воды. Як уж юй было п'ять року, уж добрі ходила, уж ай співала їм по хыжі. Як уж было юй шість року, уж ай хыжу замітала. Але далі, далі, уж дівчатисько помагат матері. Але пішло вно меджи діти, но та й видит — кажде дівчатисько мат свого брата. Но і юй прийшло жаль, же она не мат ні брата, ні нікого, лем сама є. Прийшла дому та й плаче.

— Та чом ты, дітино, плачеш?

— А де я, мамко, не плакала? Кедь шыткы дітиська мают братох, а я не мам.

— Нич, нич, дітино, — і стара зачала плакати, але не повідат нич.

Другый день пішла меджи дітиська та й зачала плакати. А дітиська єй ся звідують, же чом плаче.

— Та зато, же я не мам братів.

— Ой, мала ты аж трьох, але сталися гавранами.

Она біж домів! Прийшла дому:

— Ой, мамко, та вы ми не повідали, а я мала трьох братів, але сталися гавранами.

— Сталися, дітино, сталися. Я їм загрішыла і пішли світом

— Пой, мамко, я мушу іти за нима, жебы я їх найшла.

— Та де ты, дітино, тото найдеш.

— Но я іду.

Но што ся стало? Она взяла хліб і іде. Іде она, іде, і іде, та й іде, та й іде, та й іде, та й прийшла у пустатынях до єдной хыжі, а то Іжужбаба там была. Та й подуркала до дверей, увыйшла:

— Добрый день, бабко.

— Добрый день, дцеро. Но, же была-сь ми так не новіла, та ворон кості быв ти не зніс дов'єдна, так бы была-м тя порозношала. А де ты ідеш?

— Та іду, бабко, ци бы сьте не взяли ня служыти.

— Гей, — повідат, — кедь будеш знала робити, ти добрі заплачу і добрі буде.

Но і стала вна до роботы. Носит дрыва, тріскы, воды принесе, постелі выстилят, замітат, бандурок пашкрябат, но, таке, як домашня ґаздыня. І туй Іжужбабі ся полюбила. Але так зачала ся звідати ї:

— Та де ты ся, дітино, взяла?

— Ой, бабичко, кебы вы ми дали рады. Я мала трьох братох, а ся зробили з них гавраны, а я іду за нима.

— Ой, — повідат, — я їх каждый день виджу, — Іжужбаба повідат.

— Та де сут?

— Та в тій горі, але там ся не годен ніхто дустати, — повідат. — Але кедь у ня рік будеш добрі служыла, та я тобі таку дам драбинку, же ты выйдеш до облака там ґу ним.

І она так слухат бабу тоту удушу. Но, як выйшов рік, та й дала єй лем таку коротку драбинку, як на два метры.

— А як прийдеш, дітино, там пуд тоту гору, а будеш натігала тоту драбинку, а драбинка ся натягне аж до облака. А облакы втворены, та увыйдеш там.

Она подякувала бабі. Прийшла ґу тій горі, поставила єй на скалу, зачала натігати, натігат, натігат, і ся натягла драбинка аж до облака. І она увыйшла доднука, а там три таніры повны поливкы уж. Пой, а она была голодна та й узяла та й із єдного таніра дас п'ять лжичок взяла, та хлипла, та й пішла ся сховати. Та й раз прийшли гаврани, посідали си коло тых танірох.

— Ей, — повідат молодшый, — хтоська з мого таніра од'їв.

— Але, — повідат, — то як несли, та выляли.

— Неправда, бо все був повен, а тепер видите, тіко з нього бракне.

Но та й з'їли, та й нич. Та й ся позбирали — пішли. Але увечур уж ай про ню приніс єден танір хтось. А она не виділа, же хто приніс. Она скоро зо свого выхлипала, а танір зухабила, а взяла з другого таніра выхлипала п'ять лжичок. Як тото зробила, як быв танір порожній уж, танір щез. Не виділа, же хто го взяв. І стала за двері, і слухат. Як прийшли гаврани, сіли за стіл.

— Ей, — повідат середушый, — правду ты, брате, повідав. Видиш, уж тепер хтоська із мого таніра їв. Ту хтоська єст

Старшый повідат:

— Та сьте шалены, та хто ту выйде на таку гору. Кедь ай мухі ту тяжко дійти.

Но нич. Поїли, переспали, нарано ся позбирали і пішли. Як они пішли, прийшов обід, принесли їдло і про ню. Она з'їла, танір щез. А зяла та старшому одхлипала, дас п'ять лжичок му взяла. Стала за двері та слухат. Прийшли гаврани:

— Ей, — повідат, — братя, правду вы повідали. Ту хтоська мусит быти. Подьме глядати.

Підут глядати, ребруют, прийдут за двері — а она там стоїт.

— Пой, та хто ты?

— Та я ваша сестричка.

— Та як ты ту, сестричко, выйшла?

— Я плакала піля мамкы, бо я хотіла видіти своїх братикох, та вас мама прокляла, же вы такыма шкаредыма птахами ся зробили.

— Но та видиш, сестро. Провинили сьме, самы ся признаме. Не мали сьме тото зробити, што сьме зробили, та й нас мама закляла.

— Пой, та кедь бы вас годен одкупити од тых гавранох.

А старшый повідат:

— Та одкупив бы нас. Ты бы-сь годна нас одкупити.

— Та як?

— Та мусила бы-сь быти за єден рік німов, жебы-сь нич не бесідувала. Та мы тоді пробесідуєме і не будеме гавранами.

— Пой, та я буду!

Но та й вни єй взяли, знесли долов, а був так при дразі

єден бук, а в тім така діра была, така дупла была, та взяли та єй дали до того бука, а шумні заоначили зась, а зухабили юй таку діру, жебы юй їсти годен донести там. Но та й зведавы братя, же ци сестра буде до рока німов.

Як она там сидит, та й раз на третій день іде краль на кочу, а є свободный. Як прийшли коні против того строма, зачали форкати, ані святому не крочнут далі, лем ся боят. Він ізыйшов долов, не видит нич. Ходит довкола, не видно нич. А коні не підут. А смотрит по стромах, та й заздрів, же она головов рушыла там. Ой, як він заздрів, взяв з той діры вытягнув дівку. А то така шумна дівка была, же око не чуло, ухо не виділо, таке дівчатисько шумне. „Йой, — так собі мыслив, — та уж тота буде моя жена". Зачав до неї бесідувати, а она нич. Но так што? Бере єй дому. Думат собі: „Дармо, же она німа, але я з ньов жыти буду". А він мав кухарку Іжужбабу, краль тот. Привів єй дому, кухарка лем смотрит на ню, но і такой ся з ньов оженив, і жыют. Пожыли так дас пару місяців, та й она зайшла в другум ставі. Но але кедь то кральове мают меджи собов такый сполок, же они ідут на полювачку. А то як прийде письмо, то мусит іти. Авкурат в тоту добу, што она мала злячи, прийшло му письмо. Йой, такый му жаль! Но але што? Просит кухарку:

— Жебы-сь ї дозирала. Одниш ми письмо, же што буде она мала, а жебы она не голодувала.

Повідат:

— Добрі, добрі,

Думат си кухарка: „Лем ты ідь, я єй порядок выведу, же ты ї мусиш забити".

Прийшло так, же она породила трьох хлопцьох. Як порода трьох хлопцьох, а каждый хлопець мал звізду на чалі. Звізда была злата. Она, як тото увиділа, та й хлопців шмарила:

— Нате, гаврани.

Гаврани вхопили, пішли з дітиськы. А то її братя. А вна не знала. Она мыслила, же гаврани їх з'їдят. Як шмарила, та пішла та взяла три мачкы та й положыла там коло неї, — а вна виділа шытко, але не може бесідувати, бо є німа. Та й написала йому письмо: „Та, видиш, таку-сь собі жену найшов: іщі не дость, же є німа, але не діти ти породила, але три мачата." А він собі думат: „Но та статися може

тото. Та лем їх дозирайте. Тоты мачкы не побийте, я хочу видіти тоты діти".

Прийшов він дому, но, — мачата. Но, посмотрів на мачата і нич. Він їх кормит. Но але прийшло так, же она зась огрубла. Та й невдовзі породила хлопця зо златым волосьом. Як породила, краль ся барз зрадовав. Радовався барз краль, ліг спати, а босорка прийшла та й дітину задусила, а кральовній уста кырвов обмастила, же то она задусила. Встане рано краль, самоперше смотрит на дітину — дітина нежыва, а она цалком кырвов замащена. Тоді він ся погнівав. Але уж рік ся кінчит. Та й краль скликав міністрох на конференцію, же што мат із тов женов зробити.

— Но, мы з ньов не жыєме, ты видиш, же што.

— Она троє мачат породила, тепер того хлопця задусила, бо видиш, же од кырве є.

— Но та роб із ньов, што ты знаш.

— А, — повідат єден міністер, — ліпше бы было, жебы-сь ї спалив.

А він повідат:

— Правду повідаш.

Но та на єдну гору дав наносити сяговины, так накрижовали, буде єй палив. Але уж рік доходжат, уж выйде термін, што она мала быти німов. Як уж наносили сяговины, там єй вывели, а она не бесідує нич. Вывели єй там, положыли на тоту сяговину. А того хлопця, што го босорка задусила, та тыж поховали до ямы. Положыли єй там, ґу строму прив'язали та й пудпалили сяговину. Зачало ся курити уж довкола ніг, уж поломінь, огень зачав приходжати ґу ній, тоді гаврани прилетіли, принесли шыткы штири хлопчиська.

— Ту маш, сестро, уж можеш бесідувати.

Тоді ї зняли стамади, а сестра зачала плакати, же то Іжужбаба шытко робила, она виділа, але німа была, не могла бесідувати. І тоді взяли бабу, застрілили ї, а она жыла з кральом. І днесь жыє. Она не пише. Але, файно, жыє. Там кралівство не перейшло.

Прийшов-им до Кожуховець та й приповідці конець.

17. БІДНИЙ КОВАЛЬ І ЙОГО ДОНЬКА

Было де не было, в сімдесят семуй столиці, за горячим, за зимным морьом. Був єден коваль. А даколи то великый пан быв. Бо то товарньох не было, та то і клинці і, шытко лем коваль робив. Но а він прийшов ґу сімом дітьом. Але техніка поступила так, як днесь, но так уж мало хто куповав од нього дашто. Ліпше з товарні, то май выціфроване. І так він ізыйшов на фуч. Дітьом їсти треба, а ніхто не іде. Так зачав продавати молоткы, ковадло, кліщі, далі й міх продав, і так не стачит, їсти зась ся хоче. Но діти плачут, но што тепер зробити? Нич. Взяв мотуз. „Не хочу чути тот плач дітинячий, іду ся обісити". Іде до ліса та й найшов строма. Ув'язав мотуз на строма і вкапчав собі на карк, та й прийде єдна панічка в чорных лахох.

— Што ты робиш?

— Але, — повідат, — слухай, як ми діти плачут з голоду. Та нач ми жити? Я радше не буду чув.

— На, ту маш пінязі, а ідь дому, а не вішайся.

Но, дала му пінязі. Він ся вернув та й пішов, покупив мукы, лахы даякы. Но, то пішло гев і там, до рока не стачило. А їсти ся зась хоче. Но так што? „А, жебы прийшла, панічка, та сй выкопам. Я ся мушу вбісити". Взяв мотуз, а іде, але уж не тов трахтов, другов трахтов. Прийшов, найшов строма, а конарь высоко. Обісив тото, мотуз, а уж іде давати на карк силку. А панічка прийшла.

— Што ты робиш?

— Дай ми покі. Раз-ись ня перевела, а то лем до рока было. Уж ся тепер обішу.

— Но, слухай ту. На, дам ти тіко пінязі, же за десять року будеш мав дось, але кедь ми продаш тото, што в ніи не знаш. Та так ти дам.

Він собі думат: „Но што? Мам кобылу, мам суку, мам тоты семеро діти".

— Продам ти.

Но і взяли та й зробили контракт.

— По сімох роках прийду по нього.

Но та й зробили записницю, і дала му пінязі, же на десять раз носив пінязі стамади. Приніс дому, та й жена:

— Та де ты тіко, мужу, пінязі взяв?

— Дай ми покі, — повідат. — Там тота пані ня фурт одганят, не дават ми, жебы-м ся обісив, та тепер дала. Але єдна вец ми з головы не іде. Так ми повіла, же тоді ми даст пінязі, як юй продам таке, што в нім не знам, а по сімох роках прийде по нього.

Та й вна повідат:

— Та й я не знам, што бы то могло быти таке, што о нім не знаме.

Ту да в місяць зачало юй ся в брісі рушати.

— Пой мужу, я груба! Та уж ты продав тото.

А то дівчатисько народиться.

— Пой, як буде дівчатисько, жено, та я ся сам обішу. Но нич, жено. Уж не плач. Уж як бог даст, так буде. Дарьмо, зробив-им — зробив. Мы в тім не знали. Но аспонь тых дітей не чую плач, же з голоду плачут.

Но прийде, та й ся народит дівча. Але таке дівча, же звізду мат злату на чолі. Пой, такый їм жаль. Так тото цюлюют хлопчиська, і він, і она.

— Но, мужу, лем кобы-ись годен...

— Но, не міг-им, жено, бо я не знав о тім. А ты знала?

— Не знала.

— Но та видиш.

Прийшло в сім року, панічка на кочу прийде.

— Но, давай ту.

Пой, так плачут! Но, рады-не-рады, мусили дати. Узяла дівчатисько панічка, привела до єдной скалы, утворила тоту скалу, пустила єй до свого складу, там — срібла, злата, діяменту, їдла, якого хце.

— Но, ту, дівче, будеш собі сиділо, а ту ся будеш ховало.

Но та оно зачало тоты пінязі перебирати, пішло за стіл — їсти было дось. Так было ще п'ять року так, а по п'ятьох роках, она повідат, панічка, так:

— Слухай ту. Я тепер іду з дому на єден рік. Але як я ся в рік верну, такый ми ґуляш маш наварити, жебы я чула на пулкілометра пах. А ту маш клічі, а жебы ты

єдны двері ся не оповажила отворяти, бо, як отвориш, голова ти долов.

— Ніт, ніт.

Но добрі. Пішла тота панічка. Она ходила, ходила, ходила, як уж мудріша была, пішла та й вопхала до єдных дверьох кліч, а там — пекло. Заперла двері. Но не мусила отворяти, але торгло з ньов, ніт? Та й прийшла, наварила ґуляш. Панічка тота іде в чорных лахох.

— Шытко-сь добрі зробила, і ґуляш добрый. Нач ты двері отворяла?

— Я не отворяла.

— Не циґань. Отворяла ты двері або ні?

А она повідат:

— Ніт.

— Но та ще ти тот рік дарую.

Та й з'їла ґуляш, а зась іде на рік.

— А тепер ми маш наварити такый ґуляш, жебы я го на штвырть кілометра почула.

— Добрі.

— Але двері ся не оповаж отворяти, бо біда буде з тобов.

Повідат:

— Добрі.

Як она пішла, а юй уж фурт на розумі лем тото. То так, як Адама і Єву. Бог заказав, же з того строма не руш, а їх все там штухало. Отворит двері а там дванадцеть хлопох. Тягают єй за руку, а она ледво ся од них одмантовала. Заперла двері. Ой, юй так недобре! Та й раз прийде панічка. Ґуляш наварила.

— Но, слухай, дівко. Шытко-сь добрі зробила, а нач ты двері отворяла? Отворяла-сь?

— Не.

— Гм, но што я з тобов мам зробити? Дала-м ти доволі шытко, добрі ти єст, а не годна-сь спокійно сидіти. — Она плано робила, же давала юй клічі. Но, не призналася. — Но за тота ще на єден рік іду, але як уж отвориш, уж тя знищу.

— Но, добрі.

Та й пішли на третій рік. А ще повіла:

— А тепер жебы-сь такый ґуляш наварила, жебы з п'ятины кілометра на ня пахло.

— Добрі.

Як прийшли тоты дны, наварила ґуляш. Она іде, так

пахат. Прийшла дому. А она отворила двері, а там были тоты довгы змії. Змії на ню зачали сырчати, она заперла двері. „Не єст ту доброго нич, а я мусила посмотрити, а уж ми конець". Прийшла панічка дому.

— Но, — повідат, — ґуляш-ись ізварила добрый, але нач ты двері отворяла?

— Я не отворяла.

— Признайся. Отворяла-сь небо ні?

— Не.

— Так занімієш.

Но та зробила єй німов. Дала юй єден місяць так. Далі повідат:

— Отворяла ты небо ні?

А она повідат:

— Не.

Пішла з ньов до ліса, а там така студня была — на півдруга нещастя, знате. Така студня, же око не чуло, ухо не виділо. Дно той студні было аж на другум світі. Там ся міг дустати на другый світ. Тепер треба лодьов іти, жебы ся достав на другу чару, а тоді лем до студні, а — уж є там.

— Смоть, шмарю тя до тої студні, же ніґда стамади не выйдеш. Отворяла ты двері або ні?

А она повідат:

— Не.

Та й взяла та й шмарила з ньов там. Но але там пісок быв насподі, та й ся не забила. Лахы вдерла. Голіцька-гола была. Прийшла там до теплых країв, овоці, шытко там єст. Но, ся наїла, але гола. А тота звізда так юй світит, ся миґоче, як сонце. Ходит она тамади, та й уж собі ляже спати, выспится, не треба юй ся крыти. А краль быв слободный та й пішов на польовачку. А мав далекоглідь. А як сонце вперло на єй звізду, та ся миґоніло аж по небі. Видит краль, же ся миґоче штоськы. Притігат ближе — видит, же дівча там. Та й він за тым пішов, прийшов близько, а она спала. Як увидів єї тварь, та так му прийшло ґу серцю, же не єсть тої бабы на світі, на тій кулі земськуй, жебы му пудопхали, жебы єй взяв за жену мимо неї. Лем она буде його жена. Та й прикляк ґу ній, такой єй дораз побочкав і повів:

— Встань, дівча, ты будеш моя жена.

Она ся дораз зчупила, бо гола была. Він видів, же она ся ганьбит, та й зняв тот плащ і дав на ню. Бесідує з ньов,

але она німа. Но, не смотрит нич краль. Она му показує на пальцьох, же не може бесідувати. Він махат руков, же то нич. Так єй веде дому. Привів єй дому. Там вояці смотрят, смотрят міністрове. Красива дівчина, але бесіды ніт. Но та й ізробив свадьбу, но і женатый уж. Він із тым спит, але лем на пальці бесідуют. Но а в ґаздівськых веці не треба бесідовати. Но та й зайшла она в другум ставі. Йой, він такый радый. Тота дітинка буде. А мав кухарку Іжужбабу. А тота Іжужбаба мала дівку таку: кривый ніс, а така віра была, же лем до іглы, до ушка могла смотрити, так юй очі сполу были. Бо тоді не были дохторы, тепер направлят зо склом. А тоді тото не знали зробити, тамтыми роками, коли був світ побитый зо самыми дочками. Тепер уж техніка поступила, ніт? А Іжужбаба так не рада тоту кральовну. Але што? Меджи кралями такый єст сполок, же як прийде письмо до другого штату іти на польовачку, мусит іти. А мусит іти на три місяці, хабаль бы хворый быв, та тоді бы не пішов. Та й раз у тых тыжньох, што она мат ізлячі, прийде му письмо, же на польовачку іти. Йой, такый він смутный. Цюлює єй і показує. Но собі думат: ,,Но як ніля тої кухаркы єй вхабити? Она єй затрує, а повіст ми, же не могла вытримати''. Ся боїт, но але ту мусит іти. Но, наказав туй Іжужбабі, жебы дала на ню позор, а сам ся позбирав, пішов. А повів так Іжужбабі, жебы му писала, же што буде мала. А она му повіла:

— Та гей, я ти одпишу.

Та й прийшло, злягла — народила хлопця, але зо златыма волосами. Шумный хлопчисько. Прийшла тота чорна баба ґу ній, ґу постелі, тота, што єй зробила німов, а ся просит:

— Отворяла ты двері?

— Не.

— Та ти заберу дітину. Отворяла-сь?

— Не.

Та й тота чорна баба взяла од неї хлопчиська. Но, взяла та взяла, но. А она не може повісти, бо німа. А тота Іжужбаба написала, же жена ти породила хлопчиська, але го йзіла. Йой, він собі думат: ,,Та як то так? Кедь она не є звірина''. Прийшов дому.

— Та лем не крич на ню.

Він юй там вшелияк показує, а она нич, лем смотрит на нього. Но, не видів го, та ще так му, вшелияк. Прийшло —

зась зайшла в другум ставі. Як зайшла в другум ставі, він ходит: „Та лем жебы ми не прийшло на полювачку іти". Акурат два тыжні пред тым, як она мала породити, прийшло письмо, жебы краль ішов на полювачку. Йой, такый смутный. А Іжужбаба рада. „Лем ты ідь. Ты ще єй заб'єш, а мою дівку возьмеш за жену". Тоді такы кральове глупы были. Він кухарку послухав, і так мало быти. Тепер бы тото не зробив. Но, пішов він на полювачку. Прийшло, злягла, зась златовласого хлопчиська породила. Як уж было му тыждень, та й тота в чорных лахох прийшла баба.

— Отворяла ты двері?

— Не.

— І того ти хлопчиська возьму. Отворяла-сь?

А она повідат:

— Не.

Та й забрала й того. Як забрала, но та што же? Тота Іжужбаба одписала, же й другого йзіла. Йой, уж їдовитый. Но але докля єй не увидит, та їдовитый. Прийшов дому, хлопчиська ніт. Побыв дома, зась зайшла баба в другум ставі. Він так ся радує. Акурат, як мала злігати о два тыжні, зась му прийшло письмо. Як му прийшло письмо, та мусит іти. Як одыйшов, прийшла тота в чорных лахох.

Так узяла й того третього. Іжужбаба одписала кральові, же уж му й третього хлопця йзіла. Но але він не видів, же што она народила. А тота пише правду. Прийшов дому їдовитый такый. І ту баба твердит, же она мала хлопців. І скликав міністрох, што з ньов мат ізробити. Уж до нього пішла їдь. Но та повідают они:

— Мы з ньов не присігали. Ты присігав, найшов-ись І, роб, што хцеш.

І краль хотів стратити свою жену. Але наконець правда выйшла наверх. Іжужбаба была покарана а краль із свойов женов і зо своїми дітьми жыв далі, а, може, і днесь жыют, ведь не повмирали.

18. ЯК СЛУЖИВ ЯНКО У ПОПА

Было де не было, в сімдесят семуй столиці, за горячим, за зимным морьом, був єден піп. А в тім хотаре, де тот піп бывав, був єден ліс, а в тім лісі — лем самы медведі были. Но а піп ходив фурт на польовачку. А як він раз заздрів медведицю, му ся злюбила. І він наставив пушку на ню. Она ся збояла і стала. Та й медведиця породила хлопця. Медведі ся зыйшли радити, як му дати мено. Але чуют, же по лісі все лем кличе: „Янку, Янку!" Та й дали му мено Янко.Як му дали мено Янко, но і він цицькат тоту медведицю. Але то барз сильне молоко. Він зачав барз тугнути, хлоп із нього ся розростав. Такый із нього выріс хлоп сильный, же як пішов твердов драгов, та застрявав ногами по кісткы, як кедь бы болото было. Та й раз він повідат:

— Мамо, повічте ми, де мій отець?

— Ей, што ся таке ня будеш звідав?

Но та й раз, по-другы раз — она не хотіла повісти. Але раз уж кінцьом хотів знати. Та й був такый дуб вывернутый великый, сильный, та й узяв та й підняв того дуба.

— Но, мамо, уж не буду тя цицькав, лем раз іще лязь коло того дуба, а ми дай ще цицькы.

А она ся уж бояла. Пішла лячи, та й він зачав на ню помаленькы пущати дуба.

— Та, сыну, та ня роздусиш!

— Най тя дусит. Повіч ми, же де мій отець!

— Пой!..

— Но, най тя дусит.

Як уж зачало притискати, та й она повідат:

— Та в тім валалу — піп тобі отець.

— Но та видиш, мамо.

Та й по шыткому. Взяв, пустив медведицю, і сам іде до попа, до вітця. Но але, чуєте, він такый сильный був, же він по сухуй дразі ішов, а його міг послідити, бо йому ногы

застрявали до землі. Прийшов він на фару, увыйшов до кухні, став на дылі, позаламував дылі дочиста. Кухарки ся страшыли та й пішли по попа, же ту якыйська хлоп прийшов, та дылі поламав, босый. Попові уж прийшло на розум. Увыйшов піп та й повідат:

— Та то ты, Янку?

— Я, отець.

— Пой, сыну, лем ми не повідай — отець, жебы пані моя не чула. — Не бійся, добрі тобі ту буде. Будеш ми ходив з вівцями. Будеш?

— Буду.

— Їсти дустанеш.

Но добрі. Піп мав дваcто овець та й дав му вівці пасти по полю. Як був обід, кухарка му єдна вынесла їсти, так, як доброму хлопові. Він тото взяв, як я тото до ґамбы, то йому нула тіко з'їсти. І она позбирала надобы. Він узяв єдну вівцю, другу, третю — нараз їх з'їв. Так побыв він там, а до місяця уж не было лем десять овець. Та й раз піп іде смотрити, як Янко пасе вівці. Смотрит — а овець ніт. Там лем маленька горсточка овець.

— Янку, та де вівці?

— Я поїв.

— Та не носили ти їсти?

— Є, та тіко ми принесла їсти, та я бы був здох од того.

— Пой, Янку, та уж будеш по дворі ходив. Не треба, жебы-сь ходив з вівцями, бо поїв бы-сь ми і тоты остатні, та уж бы-м выйшов зо сімена.

— Добрі, няню.

— Пой, сыну, лем ми не повідай — няню!

Пішов він по дворі ходити, та й піп собі роздумує, де бы, як ся Янка змарнити. Пішов до млина та й там видів тот камінь, што муку робив, што молов. Авкурат што выйде до студні тот камінь. І поїднав вісім хлопох.

— Ту будете вартувати. Як мій слуга увыйде до студні, та жебы сьте на нього тот камінь пустили, та уж му буде конець там.

А Янко барз послушный був. Та й піп рано встав та й горнятком шмарив до студні, та й повідат:

— Но, воды ніхто не принесе, а я тіко не здохну през воды. Пішов-им до студні на воду, та й то ми горнятко впало.

Але Янко:

— Што, што, няню?

— Тихо будь, впало ми горнятко до студні.

— Я піду по нього.

А піп тото хотів. Він долов муром, долов муром зыйшов, раз-два найшов горнятко, напростився іти вон, а тоты взяли та й камінь на нього пустили. Як пустили камінь, а він, як видів, же то гырмит, напростився та выцхав голову до діры та й іде зо шыткым вон. Хлопі, як виділи, повтікали. І піп выйшов на двір. Янко зняв камінь з головы, взяв до рукы, загнав го, як колічко. Поламало стіну.

— Янку, не меч!

Шмарив до стайні — угол розваляв.

— Янку, про бога тя прошу...

,,Но, — думат собі піп, — но аж тепер буде... Ай фару розвалят''. Якоська го одоначив од того, камінь сховав. Ту піп цалу ніч не спит. Думат собі: ,,Но што я з тым буду робити? То цала моя напасть. Не волів я себе одстрілити, як тоді з тов медведицьов...'' Но так роздумав собі, же напише ґу войську, же ци бы го не взяли ґу войську. Прийшло письмо, же го возьмут. Та й повідат:

— Но, Янку, прийшло письмо, жебы-сь ішов за вояка.

І іде. Прийшов там на плук, пішли до складу — на нього лах ніт. Мусят новы робити. Но, зошыли му лахы, боканчі, дали му. Пішов він там ся фчити, цвичити. Но Янко, як непоскладаный. Став, тоты копают му до ніг.Єден му копнув до кісткы, а він, як му єдну дав, забив го. Як уж забив єдного, другы смотрят. Прийшов другый, поставився до нього — і другого забив. Прийшов на плук рапорт: ,,Мы того не годні тримати, бо він шыткых офіцірів поб'є. Треба го пропустити''. Та пропустили го. Та й раз піп смотрит — а Янко іде. ,,Пой, та мое щастя не буде ніґде!'' Ту собі роздумує, як бы, што бы, як бы ся Янка збавити. ,,А нич, лем дам му єдну телігу, два коні, най він іде до того ліса, де самы медведі, а там го з'їдят медведі.'' А там были шумны, барз просты дубы.

— Но, Янку, видиш, дрыв не єст, та ідь ты до того ліса, а привезеш ми дрыв.

— Я піду, няню.

— Але, сыну, так ми не повідай.

Та й запряг, котры найліпшы коні, прийшов, став серед ліса, де найпростішы дубы. Став і зачав рубати. Розтяг

телігу на п'ятнадцять метру, кладе. Прийде єден медвідь:

— Янку, я ти коня з'їм.

— Но, стрыку, як з'їш того коня, та будеш ты тягав місто нього.

— Ой, та то ніґда не буде!

— Но спробуй.

Він узяв, бухнув коня по чалі, кінь упав, зожер, зачав тікати, а тот поїмав за лабу:

— Гыбай гев, стрыку!

Запряг.

— Ты тепер сытый, та будеш годен тягати.

А рубат далі. Прийшов другый Медвідь, повідат:

— Янку, я ти з'їм коня.

— Но, — повідат, — та єден стрыко запрягнутый. Як з'їш, та буду мав парнисты коні.

Тот узяв коня, забив, зожер. Зачав утікати, поїмав го Янко, повідат:

— О-о-о, подь.

Так запраг двох медведів. Наладовав повну фуру, запасав, а взяв — біо! Зачали стукати, пазурами ся рушыли, уж іде дому. Як прийшов до валалу, як люди увиділи, же медведі у возі, облакы застелили, жебы не виділи. Прийшов ґу фарі та й кричит:

— Отворяйте капуру!

Отворив піп капуру, смотрит — а медведі запрягнуты.

— Пой, Янку, я уж телігу собі затягну, лем не ведь ми тоты медведі до двору.

— Но аж тепер мам добры коні.

Увыйшов собі доднука та й медведів выпряг. Поприв'язовав їх ґу жолобові і повідат їм:

— Не бійтеся, стрыкове, не будете голодны. Видите, тіко коров а ялівок? Не бійтеся нич.

Та й прийшов собі до кухні піп та й собі думат: „Но, та він медведів поїмав, а запряг їх, а медведі мусили тягати". Фурт собі ламле голову, же што мат із ним зробити. Роздумує шелиячину та й повідат:

— Та ідьте там конім ми дати жерти.

Прийшла єдна, принесла плахту сіна. Стала на поріг та й сіно шмарила, та де вна піде ґу медведім. Він ся наїв, прийшов:

— Но як, стрыкове? Нажерли сьте ся?

— Ніт.

— Та не був ту ніхто?

— Та была ту єдна в довгых кабатох, та, моле, ту тото смітя шмарила.

— О-о-о, кедь лем тото...

Пішов, котра найкраша ялівка, взяв, до жолоба шмарив, з'їли.

— Сыты сьте?

— Сыты.

— Но видите. В порядку.

Піп розмышлят, як бы його скінчити. Но але што? Розмышлят собі, розмышлят, та й раз чує, же в єдную касарні войсько пропадат. Краль пустит повно войська до касарні, а нарано шытко пропаде. Та він одписав, тот піп, кральові, же він мат такого хлопа, же він піде спати до тої касарні. Краль одповів, же буде мав добрі одмінено, лем жебы прийшов.

— Но, Янку, та підеш за тов драгов до єдного штату. Там не будеш нич робив, лем у касарні, де войсько было, там тепер войська не єст, та будеш там ночував.

— Я піду.

Но і позбирався і іде. Но а він твердов драгов ішов, але то застрявало так, як по болоті. А краль, як уж мыслив, же коли він мат надыйти, та запряг штири коні до коча, а іде вперед нього. Прийшов против нього, смотрит — тот до драгы застряват, та то буде він. Навернув коч та й повідат:

— Но так, младенце, подь на коч. Де ты йдеш?

— До краля.

— Но та подь на коч.

Як выйшов на коч, як сів, та нараз спругы заглися, на осях ідут. Коні аж мокры были, як го дотягли. І привели го до касарні.

— Но, — повідат, — Янку, ты нич не будеш робив. Ту видиш тот котел, дам ти єдного вепря такого триметрового на ніч. Будеш мав дость?

— Буду.

— Ай п'ятьстолітрову бочку вина ти дам. А куриш?

— Ніт.

— Так ту будеш ночував. Ту маш постіль.

— Гей, — повідат.

Забили му вепря триметрового, привели, там мав дрыва, та й він собі покраяв до котла, та й пражит. Як він пражит, та й раз, — а комины, то й тепер такы в Требішові сут, же з кухні, та комин аж наверьха, аж надвір, — та й раз з комина кричит:

— Янку, берь тот котел даґде. Скочу до котла, та ты тото мнясо не будеш їв.

— Но та ты шаленый скакати до котла? Та поза котел не можеш?

— Не можу.

Но взяв, одтягнув, та й упали дві рукы і дві ногы. Но повідат:

— Но та така воловина. Жебы было до котла впало, та было ся змішало з тым мнясом, та бы-м з'їв.

Але за хвильку кричит зась:

— Янку, берь котел, бо ти впаду до котла, та не будеш їв.

— Та што будеш по куску падати? Та кедь маш падати, та падай шыток.

Одтяг котел, та й труп упаде. А він не смотрит на тото. Він собі лем мішат. Раз ся посмотрит — а то яка касарня довга, такый хлоп. І поставився до нього, і повідат:

— Подь ся брати.

Но а Янко щі мало што з'їв. Йой, як тамтот взяв, та кедь раз махнув. Янко нараз по коліна застряв до цименту. А Янко, як ся причинив, як того хлопа взяв, та кедь из ним замахнув, та по мурах лем кісткы ся розпырсли. Шыткы стіны запырскав. Зато одтоді малярі сут і так малюют на тоты квітки, як із його кырві ся наробили. Янко сів собі і вечерят. Наївся, выпив та й ліг, спит.

Рано краль прийде.

— Добрый день, Янку.

— Добрый день, кралю.

— Та як, Янку, ся спало?

— Добрі.

— Та што нового?

— Но, будете видіти.

Прийде, втворит тоту ізбу, кухню, а там хлоп такый забитый. Краль замлів.

— Ой, та вы замліли, же вы видите мертвого. Але жебы были сьте виділи, як тот прийшов, якый був.

— А будеш іщі на другу ніч?

— Буду.

Зась му дошикували вина і вепря. Янко собі пражит. Як уж напражив дость, та й положыв на стіл, та й їст. Та й облак був отвореный, прийде єдна мачка. Він мачку пустив.

— Кыцька, на.

І она так ся коло нього пестит, він єй гласкат. І за тов мачков зась ідут мачкы, так, же за півгодины тіко мачок наішло, же він не може дыхати. А тоту мат в руках. А, як раз ся схопив, взяв за задні лапкы, та кедь зачав бити тоты мачкы так, же шыткы побив, а тота жыва остала. Прийшов до другой ізбы, як раз з ньов бухнув по ціменту, діра ся проломила, та й пішла мачка попуд дылі. Думат собі: „Та то якаська холєра". А то попи вшыткы. Та й він взяв, проломив векшу діру та й спустився там. А дав му краль і шаблю. Прийде до той діры, а там шістьголовый Шаркань.

— Ей, — повідат, — Янку, давно я тебе чекав!

— Но та кедь-ись чекав, та я ту.

— Но а як ся будеме бити: рубати, щипати, кусати?

— Та я ся не щив ніяк. Кус брати, а кус рубати.

Но так поїмалися брати. Як ся поїмали брати,він шмарив з Янком, Янко по коліна увыйшов до землі. Він шмарив, Шаркань пішов по пас до землі. А взяв шаблю, а уж штири головы долов были. І так іщі ся мордували, та одрубав шыткы головы. Як одрубав головы, смотрит по тій пивниці, а там головы в єдную шыхті, рукы з войська. А то тот Шаркань шыткой жер. Там і мундур, і шытко. Но добрі. Як уж тото увидів, та й выйшов горі, ще было штоська там в котлу. Тото пооблизував, бо ся страпив. Та й собі ліг, та й спит.

Прийде краль рано.

— Доброй рано, Янку.

— Доброй рано.

— Та што нового, Янку?

— А нич. Што бы было таке?

— А не было нич?

— Но дашто было, — повідат.

Привів го ґу тым мачкам. Краль, як увидів, йой!..

— Ой, та вы ся застрашыли, што уж здохнуты. А то ще мало. Подьте за мнов.

Спустився до діры, і краля там стяг. Як увидів Шарканя:

— Йой, — повідат, — яке...

— Но, видите, здохнутого ся боїте. Но та ту мате ваше войсько.

Ой, краль посмотрит...

Но і як переспав другу ніч, як тото побив шытко, та й повідат му краль, ци ще буде ночувати й на третю ніч.

— Буду, — повідат, — чом бы ні.

Дав му третього веприя, наївся, напився, ліг спати, бо уж не єст нич, бо уж шытко побив. Но а нарано прийшов краль.

— Як было?

— Добрі.

— А не было нич?

— Ніт.

І на четверту ніч обстав. І так до тыжня спав. Як вже не было нич, та краль повідат:

— Та слухай ты, парібче: до смерті ту или ня будь. Їсти дустанеш, лахы дустанеш, гудьба ти буде грала, а майся добрі.

— О-о-о, — повідат, — я мушу іти ґу свому вітцьові.

Йому ніґде не добрі. А піп ся зрадовав, же го ся збыв. Но та й го одвіз краль на границю, і позберался і іде. Раз смотрит піп — а він іде.

— Та як было там, Янку?

— Но было: і Шарканя єм забив, і такый хлоп, і мачкы. А шытко войсько там порізано, рукы, ногы.

— А ты там спав?

— Гей, — повідат. — Все ми краль дав навечур єдного веприя триметрового, п'ятьстолітрову бочку вина, тото-м собі выпив і лежав-им.

Та нич. Но нич. Піп роздумує: „Якого фраса зробити?" Пішов до церкві піп та й собі роздумує... Він знав, же тота драга веде до млина огняного. А в тім млині ніхто, лем тоты з ріжками мелют, там ніхто не ходит. Та думат собі: „Я пошлю його там до того млина, та уж они йому мусят стати на карк". Та й пішов до церкві, та й повідат:

— Но, слухайте, люди. То вы давате тото зерно, роковину. А я од вас зерно не потребую, лем котрый тіко мат попелу, а ми принесьте, а вам ся одночитат попіль за зерно.

Ой, люди такы рады. Збирают попіль. Назбирали му попелу шіснадцять міхох повных. Тото він наладовав на віз та й повідат:

— Но, Янку, та там маш повен віз пшениці, а підеш за

тов драгов до єдного млина, а даш ізмолоти на дві мукы. Принесеш ми гладку і ґрисову.

— Я піду, няню.

— Пой, сыну, лем так ми не повідай.

Но та й запряг він свої медведі, а іде. Но то легке. Прийшов до того млина, а они шыткы понуд стріхы сиділи, а хвостикы попущали так, як цомплі. А він батогом як зачав сюлькати, хвостикы поламав їм. Скакали, прийшли ґу ньому:

— Што, пане, потребуют?

Они його ся боят.

— Потребую змолоти пшеницю. Там мам повен віз пшениці, а до рана жебы сьте ми на дві мукы тоту пшеницю змололи — на ґрисову і на гладку.

— Добрі. Вы собі лігайте спати.

— А коні ми мате пасти. Жебы ми не повтікали! Бо як повтікают, та вы будете тягати віз.

Но, они пустили коні, коні стояли, та й пішли собі до хыжі. Як была дванаста година, та й млинарь пустив млин, та й вхопив міх, высыпав, тото ся лем скурило, попіль. Выніс другый — попіль.

— Пой, — прийшов ґу старшому, — кідь він попіль мат, не пшеницю в міхах.

— Та ідь му повіч.

Прийде:

— Пане, вставайте.

— Готове?

— Не готове. Але ты попіль нам привіз.

— Што? — повідат. — Вы ми пшеницю зачеряли за попіль. Я вам повідав: пшениця мат быти змолона на дві мукы. По шыткум. Я з вами не бесідую. Жаден попіль.

Но та й дябел рад-не-рад повысыпував попіль з міхох, а каждому дав міх, жебы ся розыйшли по сыпанцьох за зерном. І пішли, раз-два принесли зерна. Насыпали, змололи му шумні, заладовали. Як уж був день, та й прийшов ґу ньому старшый:

— Но, Янку, мука вже на возі.

— Але не попіль?

— Ні. Можеш посмотрити.

Выйшов на двір.

— А коні де?

— Коні втекли.

— Жебы ми коні ту были, бо кедь ні, та вы будете тягати.

Розбіглися, но та поїмали медведів. Але уж не тоты, другы. Привели, запряг собі, но іде Янко. Смотрит — мука. Везе, но то уж товар на возі. Віз квичит так... Як одыйшов дас кілометер, він узяв та й тоту сторожку, тото, што колесо збоку тримат, тот свурник, выйняв, а капсель зняв, а колесо натяг на самый край. Та й взяв пальці — свиснув. А еден був на дворі.

— Штоська свище Янко. Оле, біж там.

Прийшов та й ся просит:

— Што є? Котрый-исьте ми тот свурник выйняли? А якбы ми колесо впало, што бы я зробив? Іщі щастя, же недалеко. Кличте шыткых. Котрый украв ми тото?

Прийшли шыткы, і старшый — ані еден тото не брав.Они не брали, але то він выйняв нароком.

— А уж сьте шыткы ту?

— Ні, іщі еден хромый ту не є.

— Та то тот буде, зато він не прийшов.

Прийшов тот шкынтавчи.

— Чого-сь брав свурник?

— Неправда, я не брав.

— Положь палець там, а будеш колесо тримав.

Положыв палець, узяв, запхав кус копача, забив каміньом а так. А як колесо прийшло ближе, та і віз квичит, і він зачав пискати. То музика огромна. І так іде собі. Тот шкынтат, тримат колесо. Прийшов там ґу капурі. Піп, як увидів, же ще чорта веде, піп узяв кадило, кадит. .

— Янку, не ведь ми того дябла ту.

— То мусит колесо тримати, бо як упаде колесо, та ся ось ізломит.

Но завіз го до двору, тот копач выйняв, тот пішов, лем здуло за ним. А тримав колесо фурт. Но піде піп посмотрити — мука, як злато. „Но што я з тым хлопом зробити? Гм, недобрі". Закликав го до кухні.

— Но, Янку, знаш што? Я уж виджу, сыну, же ты барз мудрый, а зробиме еден контракт.

— Гей, — повідат, — зробиме.

— А такый контракт: што ты дашто зробиш, я ся погнівам, ми ремінь горі хырбетом треба выдерти, а кедь ты ся погні-

ваш, та тебі. Та тепер я тебе буду просив: украдь ты од мойой попаді перстінь із пальця.

— Я, пане, вкраду. Я вкраду.

Но добрі. Та й він поїднав хлопох вісім, же як прийде до ізбы, жебы го забили они зо сокырами.

— Гей, — повідат, — пане, заб'єме.

Но нич. Янко собі в машталні лежыт, но та й чекат. Но але він видів, же хлопі там ідут. А він чув, же на другум валалі обішеный чоловік, та го не зняли зо шыбені. Пішов по тоту мертволу. Облакы повтваряны, жебы Янко прийшов. А тоты заспали. Янко прийшов, а фук мертволу до хыжі. А тоты топорами так рубают.

— О, — повідат, — пане, уж є по нім!

Но, піп їм дав палінкы, та й они ся позбирали — пішли. І піп ся напив з радості, як видів, же лем замішку з нього зробили. А Янко, як чув, же храпит, увыйшов до хыжі шумні, а прийшов до її вуха, а повідат так:

— Дай ми перстінь, бо він годен ожыти, та годен ти перстінь ізтягнути з пальця.

Но і она взяла, зняла, дала Янкові перстінь. А він, як перстінь взяв, та й пішов до машталні. Піп рано встав та її повідат:

— Но але стали сьме му на карк. А перстінь маш?

— Ні. Та ты ми го взяв.

— Я од тебе перстінь взяв? Я не взяв.

— Ной, та то він узяв. Оле, ідь до стайні, ци не є там Янко.

Прийшов до стайні — а Янко лежыт.

— Янку, маш ты перстінь?

— Я мам. Ту є.

— Но та знаш што, Янку? Іщі ти дам єдну роботу. Янку, вкрадь ты мою попадю.

— Я, пане, вкраду.

Піп пішов, п'ятнадцять хлопу поїднав молодых.

— Як він прийде по попадю, жебы сьте го зрубали.

А Янко чув, же на четвертум валалі є хлоп завішеный. А уж по нього мазав. Приніс го дому. Они полігали, облакы повтворяли. Як была дванаста година, а Янко мертволу шуп на них. А они, як повставали, рубали так, аж ми по голові мнясо скакало.

— Но, пане, та уж тепер будете мати, наісні, покій.

Піп такый веселый, палінкы їм дав і сам ся напив. І лягли спати. Хлопі пішли дому. Уж Янка ніт. Но але Янко слухат пуд облаком, коли будут спати. Як уж зачав піп харчати і попадя, а Янко помаленькы вліз до ізбы та й прийшов ґу попаді, та й до вуха юй шепче:

— Подь на двір, бо я бы йшов. А Янко годен ожыти, та тя вкраде саму.

Попадя ще мала очі заперты і так ішла за ним. Выйшли на двір, а дябол прийшов.

— Продай ми попадю.

— Я ти продам.

Узяв дябол попадю і взяв собі на коня — пішов. Янко пішов собі до стайні та й спит. Рано піп устане, смотрит — попаді ніґде ніт. Піде до стайні, а попаді ані там не є.

— Янку, та де моя пані?

— Я продав.

— Кому?

— Та дяблові.

— Пой, сыну, та то-сь недобрі зробив.

— Гніватеся?

— Та не гнівамся. Пой, Янку, мам два анцуґы, дам ти їх, лем даяк ми паню приведь.

— Кедь маш кошулю таку, што в нюй службу служиш, ризы, кадило старе, та я піду на тоту діру там манастырь робити.

Піп му то шытко порихтовав. А взяв таку кобылу, што барз ся кыткала. Она била кого-небудь. Хрань боже єй ся было рушити. Він кобылу увадив там ґу кряку та зачав там ходити довкола. А выйшов єден та й ся просит:

— Янку, што ты ту робиш?

— А, дай ми покуй! Выйшов-им манастырь ставляти.

— Но а мы кады будеме ходити?

— Но а што мене голова болит за тым?

Увыйшов доднука та й повідат старшому:

— Ты, кедь Янко манастырь робит, а вы шыткы спите.

— Ты шаленый? — повідат.

— Но ідь ся го звідай.

Послав другого анцихрист. Повідат:

— Та ідь ся го звідай, же чом.

Повідат:

— Мене ся не звідай. Там стоїт кобыла, она ти повіст.

Тот пішов, што лем на хвіст натяг руку, як му втяла дас три, тот сперевертався. Прийшов ґу старшому, повідат:

— Ты, він мат там таку воленицю, же я лем натяг руку, а уж ми таку вліпила. Видиш, як ми розбила голову?

Но старшый ся пудняв, іде. Прийшов:

— Янку, та што?

— Ніч. Ми дай покій. Там маш воленицю, она най з тобов ся вырядит.

Прийшов, поїмав за хвіст, торгнув, йой, як му раз вліпила дас п'ять, тот ся лем споперевертав, лем ся повзирав.

Прийшов ґу Янкові:

— Янку, та што ты хочеш?

— Я нич не хочу, лем попадю.

А дябол повідат:

— Йой, та знаш, же я тот контракт одніс до моря, до піску-м го сховав.

А він будує далі. Снує, кадит.

— Йой, Янку, лем не кладь до кадила! Но та принесу ти попадю. Кедь ты так свиснеш, як я, — дябол повідат, — та ти дам попадю.

Но та повідат Янко:

— Оле, свисни ты.

Тот, як свиснув, та шытко листя одпало зо строму.

— Но тепер ты, Янку, свисни.

— Чекай. Я мушу взяти міх, а ти очі й вуха зав'язати.

— Чом?

— Я кедь бы свиснув, та бы ти очі з головы выскакали і оглух бы-сь.

Дав собі дябол зав'язати вуха й очі. А Янко, як узяв палицю, та кедь раз потяг по голові, а тот кричит:

— Дось, дось, дось, Янку, уж не свищ далі, бо уж ми очі ідут з головы. Но та виджу, же ты годен свиснути ліпше, як я. Знаш што? Іші єдна отазка, а уж ти мушу дати попадю. Та я мам ту шістьметрову палицю зелізну, та кедь ты так шмариш догоры, як я, та буде твоя попадя.

А Янко повідат:

— Оле, пробуй шмарити.

Тот, як шмарив, та аж о двадцять штири годины впала, бо приповідка ся повідат скоро, але то не так прудко ішло. Но Янко повідат: „Та уж ня мат". А місяць світит так...

Янко взяв палицю, ледве ю поставив, а тримат, а смотрит на місяць.

— Но та чом не мечеш?

—Є, чом не мечу. Ты не познаш тамту планету. Моле, як з місяця на ня оком кліпат, жебы-м просто ґу ньому шмарив, а уж ти єй веце не пустит.

— Ой, та так ти не дам, жебы-сь метав!

Но та й Янко выграв. Та й пішов дябол, выбрав контракт і дав му попадю, але таку худу — лем скора а кості. Прийшов піп, як зачав єй цюлювати. Та й повідат:

— Мы мусиме тікати одтыль, бо інакше з тым чоловіком собі не даме рады. Та знаш што я зроблю? Заберу книжкы до міха, а підеме з тыма книгами за воду, а його ту зухабиме, та він нас не найде.

Повідат:

— Та зробме так.

Піп позглядовав тоты книгы, што найважніші, находит іщі, што бы взяв, а Янко раз-два ся поспішив, шыткы книгы повымітував з міха, лем єдну зухабив цуд ногы а другу на голову. Піп зав'язав і бере на плече.

— Пой, бабо, якый тяжкый міх!

— Но та преці то книгох-ись наклав, ніт?

Прийшли ґу воді, та й вода му зачала іти до ґамбох. А Янко зачав кричати:

— Святоє євангеліє ся мочит!

А піп повідат:

— Пой, жено, знимай, знимай, бо святоє євангеліє пробесідувало, уж ся мочит.

А она так зозаду знимат. Та й повідат:

— Гет высып із міха, та бы сьме просушыли тоты книжкы.

Розв'яжут міх, книжку здоймут — а Янко выйде з міха.

— Пой, Янку, та ты ту?

— Та ту. Гніватеся, пане?

— Ні, ні, хрань боже.

Боявся, жебы му ремінь не выдер. Але они собі побесідували:

— Знаш што? Ту єст выр у тій воді. Та ляжеме над тым берегом, а як він заснит, та го дрылиме до воды.

А Янко слухав добрі.

— Но, Янку, ніґде не будеме спати, лем ту, над тым выром.

Повідат:

— Добрі.

— Та ты підеш од воды, а попадя в стредку, а я скраю.

В порядку. Янко ліг над самый край, же вже лем тыкнутися го, та перевернеся. Лягли собі, та й сон убиват. А Янко повідат:

— Подь ту ближе, — на попадю.

Попадя пішла на Янкове місце, а Янко пішов до середины. Піп ся пробудив, не знав, же попадя скраю, та й зачали дрыляти та й дрылили єй до воды. Попадя зачала ґрявчати, а піп повідат:

— Пой, Янку, та сьме попадю дрылили до воды!

— Та-сь ми казав, ніт? Ты ся гніваш?

— Ой, та тепер ся уж гнівам.

Та й Янко му выдер ремінь горі хырбетом і попа знищив, і так прийшов дому, і жив докля му ся жили не поторгали, а нашы помоцовали.

Прийшов-им до Кожуховець, приповідці конець. Сів-им на повересло, аж ту ня принесло.

19. СІН ПРОФЕСОРА

Був єден професор. А тот професор зо женов не мав діти за п'ять року. Та ся смутив, бо то даколи професор великый пан був. То й учитель великый пан був, бо ніхто не знав читати; а тепер дітина знат, оле, ци го мож окламати. Раз-два і почитат, і шытко. Але даколи не так было. Но але по п'ятьох рокох народив му ся сын. Пой, то такы крестины робив, же до тыжня їли, пили, гуляли. Но та собі думат професор так: „Пінязі мам, маєток мам, та я єм професор, але того сына, так дам го выучити, жебы він був не такый пан, як я, але векшый". Но але што? Барз го рад видів, та й як зачав до школы ходити, і матірь му пінязі допыхала, і отець. Но а хлопчиськ, камаратох было дось. Раз лем цукеркы купувати, а, по-друге, такы были, же рады палінку пити. Та й го зачали водити до корчмы. Він ізразу не годен був пити палінку, але пак так ся нафчив, же він, як ішов до школы, та купив собі роглик, а купив децу палінкы а мачав роглик до палінкы, а так їв. Но, як пришов до школы, та уж лем дримав. Ходив два рокы, а вун своє мено не знат пудписати. Но та й раз тот професор повідат:

— Но, сыну, та, оле, што-сь ся пащив? Оле, пашиш ми твоє мено.

Взяв тушку, ані не знат, як брати тушку, бо він п'яный ходив до школы. Взяв тушку — не годен. Ей, професор такый їдовитый, такой скликав учителів.

— Та як вы щиєте мойого сына?

Но та єден устав учитель, повідат:

— Слухайте, пан професор, хоць нас шыткых вышмаряте зо службы, а тепер вам правду повім, то каждый вам учитель повість, вашого сына не мож выщити. Він такый глупый, аж ся самы ганьбиме тым. Його бити не можеме, бо ся оначиме вас. Але ані битков му не зробит нич. Він ся не дасть выучити.

Ей, так ся професор засмутив. Прийшов домів:

— Но, жено, радость маме з того сына, але з нього не буде ніґда нич. Хабаль, — повідат, — як выросне, та піде ґу войську, та там го нащиют розума.

Бо даколи били ай вішали при войську. Но та й чекат тых рокох. А не знат нич писати. Пришла тота доба. А даколи, кедь ішли з одбирачкы, та котрого одобрали, та давали листкы такы білы, і то каждый собі положыв за калап. Як прийшли до валалу, та люди говорили: „Пой, та того одобрали, та того одобрали, а того не одобрали". А то на возах ішли. Як він пішов на одбирачку, а професор лем чекат, коли ся вернут, ци го одберут. Но прийшов там на одбирачку, він быв файный хлоп, выхованый, та й одобрали го. Пой, як іздалекы заздрів, такой до корчмы професор. Кочишові повів:

— Го-о-о, стійте! Подьте, хлопці, до корчмы.

Розказав їм пити.

— Пийте, госьтеся.

Но та й повідат:

— Но, видиш, жено, тепер нашого сына там нащиют розума. То не учителі. Бо учителі мене ся боялн, та го не били. Там будут го бити, же аж му смарґлі з носа будут іти, а буде тихо. І завісят го на рукы.

Добрі. Та й пішов ґу войську. Но як? Ґаздівськы як ішли? Даколи носили лем тоты дрелеховы, такы пасованы, тоты кіклі, як они звали, герочкы обторганы. Но а він пішов прибраный. Він — пан. Прийшов там ґу складникові. Но а тым подерты лахы шмарив, но а то видно, же то панськый сын, та уж йому мундур дав новый. Но і офіцірі май давали позір, бо він — панськый сын. Прийшло на школіня там щитися, та де? Він — глупый, як талпа. Біды з ним мают, сміются з нього, сміхы роблят, бо все в єднуй роті мусит быти єден на сміх, ніт? То й в нашуй было роті, як я служыв. А то требало служити десять року. Як виділи вояці, же якый він, і били, і тото; не мож нич із ним дати рады. А він не писав домів, бо не знав. Та й дали го бандуркы на кухні шкрабати, замазаный, як колімазарь ходит. Но але тоты старшы все з нього сміхы робили та й му дали єдну гомбичку, же то фрайтер... Написав му там єден письмо, же є фрайтер. Пой, як отець достав письмо, повідат:

— Видиш, жено, што-м ти повідав. Видиш, наш сын... Уж

го улапли. Посмотьсн — уж є слободник. Оле, там п'ятьсто корун му пошлий.

Ой, він, як достав, як пішов до корчмы, пив цалый божый день. А він, як ся напив, та кого видів пля себе, каждый мусив пити, докля не пропив. Як пропив, тоді ся вернув. Но професор чекат, же піде горі. Чекат єден рік, чекат другый — нич. Далі не поступує. А, не посилат му нич. А він ся застарав. „Ей, — думат собі, — недобрі. Недобрі". А так бы выпив, а не мат зач. Но што він зробив? І ся скамаратив з єдным, што быв у капітана пуцер, та повідат тому пуцерові.:

— Слухай, не буде твій капітан ішов на доволену?

А він повідат:

— Такой назайтра іде.

— Но мат він тоту уніформу веце?

— Мат.

— Слухай ту. Мій отець богатый, будеш мав і ты пінязі, і я буду мав пінязі. Кебы-сь ты мав тіко корупок, жебы ты ми дав, жебы я пішов до голича, жебы ня вголив, остригав. А купелка ту єст?

— Єст.

— Жебы я ся окупав, жебы я взяв на себе тоты капітанськы лахы, а зателефонуєш мому вітцьові, же я капітан. Та отець, як прийде, та і ты пінязі будеш мав, і я.

Но а пуцер собі думат: „Но, лем жебы-м дірвав. Та што капітан буде знав?" А він не знав нич писати. Но добрі. Дав му корунки, пішов до голича, оголився, остригався, окупався. Но, і на палицю, як лахы даш, та выпатрят уж. А він хлоп быв шувный, червеный, капітан, як фрас, штрамак. Но, зателефонував отцьові:

— Отець, я, богу дякувати, уж капітаном, выйшов-им на капітана зос фрайтра, та, як хочете мене видіти, можете прийти, а як не хочете, не мусите. — А він знав, же вітцьом торгне, же прийде.

Йой, як тото почув отець:

— Йой, жено, жено, та ще таке не чути! Зос фрайтра на капітана выйшов. Видиш, то є наука. Видиш, як му ся отворив мозок. Знаш што, жено? Заберь три тисяч корун до ташкы, а ідеме.

Сів на влак такой: „бо-бо-бо" — уж іде. Та й пришов на штаційон. Він так мыслив, же його сына познают шыткы

офіцірі. Та й іде єден капітан, та й як цивіль — зняв калап, поклонився:

— Добрый день.

— Добрый день.

— Што бы-м ся вас, пане, питав.

— Прошу.

— Не познате вы, де то-о-о... тот бывaт... такый капітан, то мій сын, што зос фрайтра выйшов на капітана.

А тот смотрит: „Но, шаленый — не шаленый. Та де з фрайтра на капітана выйшов". А повідат:

— Не познам.

— А, — повідат жені своїй, — хто знат, якый то є.

Ідут далі, стрітив плуковника, заставив.

— Добрый день.

— Добрый день.

— Пане плуковник, я бы ся вас дашто спитав, але през уражкы.

— Прошу.

— Не познате вы такого капітана, што зос фрайтра выйшов на капітана?

А тот собі думат: „Вижу, же ученый чоловік, знат, яку титулу дати, але — глупый".

— А, — повідат, — не познам.

— Но, — повідат жені, — уж ся не буду звідав такых офіцірів. Обычайного воянка ся попрошу.

А тот пуцер собі там сидит у канцеларні капітановій, а мальовав жабы. Прийшов тот професор:

— Добрый день, воячку.

— Добрый день, пане.

— Не познате вы такого капітана, што выйшов зос фрайтра на капітана?

— Гей, я його пуцер.

— Оле, жено, дай му п'ятьсто корун.

Жена выняла з ташкы, дала пуцерові.

Тот собі думат: „Ей, так добрі пінязі дустати!" Вошов до канцеляриі, а він тримат тоту книжку так, жебы отець не видів, же што пише.

— Добрый день, сыну.

— Добрый день, отець. Витам вас. Сідайте собі.

А професор на жену:

— Выдиш, жено. Тіко року нас не видів, але ані не в голові му, же родиче прийшли, але там собі райзує.

А він глупоту там пише.

Але там было дуже товарньох, у тім місті, та й зробили революцію. Як ізробили революцію, так дораз шыткы офіцірі мусят быти дома. Та й тот із доволены телефонує пуцерові, жебы гнедь ставився на штаційон, бо мусит іти домів спати. А пуцер повідат:

— Добрі.

А він повідат отцьові так:

— Слухайте, отець, рад бы-м з вами побесідувати, але тераз не можу, бо роботниці зробили революцію, так шыткы офіцірі мусиме ся зыйти дов'єдна, а вы ідьте домів, так другым часом прийдете.

— Добрі, добрі, сыну, лем ты свою службу храпь, кедь ти уж бог помуг выйти на капітана. Та, оле, жено, дай му там три тисяч коруп.

Жена выняла, дала му, а він:

— Но, я мам пінязі.

А він не мат ані гелера. Матірь му, як дала, позбиралися і пішли на штаційон. Але він, як вышов на драгу, і такой през драгу видів, же там корчма, та й просто до корчмы. Пішов до корчмы, як зачав пити... То уж як ся напив, то і самы му тігали пінязі з кишені. Пив до німоты. А як уж пінязі повытігали, уж не мав, та просив далі. А гостинськый не хотів дати. Та тот зачав фляшкы бити. Гостинськый закликав поліцію. Зачала го бити поліція. Він ся дер із нима. Зачали го кольбами бити. Він по болоті, збабраный, лем зубы му ся біліют. А професор прийшов на штаційон, аж о штири годины му ішов влак. А він повідат:

— Жено, та мы такы глупы. Кедь наш сын такый славный, капітаном, ты виділа, подь, ідеме на влук. Я ся представлю, я їх погощу шыткых, ми банка хоць-котра выдаст пінязі, бо я мам пінязі, мам книжку ту, а я їх погощу.

Ту люди смотрят, як того поліція б'є. Збабраный їх сын, тот капітан. Та і они стали та смотрят. Та она повідат:

— Пой, боже, та чом того воячка так б'ют?

А професор повідат:

— А-а-а, заслужив си. Мусив провинити штоська.

А б'ют го, а б'ют го, а б'ют го... Але професор так смотрит:

— Ной, — повідат, — кедь то наш сын!

А жена повідат:

— Та де!

— Та лем смоть. Сын.

Як увидів, же сын, та й зняв руку:

— Дось! Не бийте го! Подь ты зо мнов на плук. Кедь ты таку ганьбу єсь ми зробив, же ты такый капітан, так дам тя выписати зо свого мена.

Дав го выписати зо свого мена, же він не мат дітины. А його п'яного дали до арешту. Але він дашто памятав. Як ся выспав добрі і нарано треба йти подякувати за гарешт д' рапорту. Але він собі уж надумав, же што, як має повідати. Та й подякував за гарешт та й на друге крыло скочив. Як пришов там, повідат:

— Отца-м утратив, матку-м утратив, та я хочу зажупувати, я хочу до смерті вояком быти. Але ніґде не хочу служити, лем пля краля.

А там обычайный вояк не може піти, аспонь три ґомбичкы мусит мати. Но і записався, пришов там і схвалили. Дали му три ґомбичкы, уж є четарьом, і дали му анцуґ, шувні го прибрали, дали му на цесту і — бйо. Іде. Прийшов там, загласився стражі, і так собі подумав: „Уж палінку не буду пив". Він ся справовав добрі. Раз увидит кральову дцеру, йой, тіко го фрас не взяв. Барз была шувна. Думат собі: „Ей, боже, боже, мій отець такый пан, і я міг таку паню собі взяти. А тепер што возьму? Хто за ня піде?" Уж ані тото мено не мат вітцьове. Але він хотів ся достати ґу кральовій дівці. Краль ся дознав о тім.

— Та ты, четарю, бы хцев з мойов дцеров ночувати. Слухай, але нарано голов долов, кедь з ньов не будеш на постелі. А кедь із ньов будеш на постелі, та дустанеш єй за жену.

А краль так дцері повів:

— Што він ти повість, же ци то може быти, а ты повіш, же не. Ты не маш з ним мати нич до бесіды, лем повіш, же не. Тото твоя бесіда.

Та й дав краль дві постелі до ізбы — єдну пля єдной стіны, другу пля другой. Та й кральова дівка собі пішла лячи на постіль. А йому такый жаль. А шандаре меджи нима. А йому прийшло до головы. Він хоць не знав писати, але зато мав добру голову. Та й повідат:

— Слухайте ту, слечна. Ци можуть ту стояти тоты шандаре меджи нами?

А она повідат:

— Не.

А шандаре задом вон. Уж были на ходьбі.

— А ци можуть быти тоты двері так отворены?

А она повідат:

— Не.

Но так заперли двері. Уж лем они двоє.

Та й він роздумав собі і повідат:

— А ци я можу ту сам лежати на постелі?

А она повідат:

— Не.

Він встав. Прийшов ґу постелі, ґу ній.

— А ци я можу ту так стояти?

А вна повідат:

— Не.

А він подумав: ...А-а-а, уж єм ся достав".

— А ци я можу ту так сидіти?

А она повідат:

— Не.

Но та уж далі не повідам, як там было. І заспали. Заспали обидвоє. Як заспали, краль устав рано, іде, а шандаре на ходбі.

— Што тото є?

— Но та дівка повідала, же мы не можеме там стояти. Отворят двері — а він з ньов на постелі.

— Но та кедь спав, та мушу му дати за жену.

Так уженився він з ньов. Краль уж быв старый. Краль помер. А даколи не так выбиралося краля, як тепер, а ішло з потомства на потомство. Як мав сына, та сын такой кральом обстав; а кедь не мав сына, лем дцеру, та дцера была кральовня. Бо то й тепер єсть єдна кральовня, фурт гласит в радію а телевізорі. Як краль помер, так він обстав кральом. А читати і писати не знав. Но уж отець його пуд його руков, професор. Но добрі. Так він кралює. Але што ся тычить службы, она шытко конат, його жена. Він, як ішов ґу воякім, так вояці його дуже рады виділи, бо він лем палінкы їм розказував. Но і як побыв три рокы, та й повідат:

— Жено, мій отець є професором. А я так і так зробив

з вітцьом, та я бы хотів ґу отцьові піти. Ци мож бы было піти?

А тогды валалох не было, як тепер, лем лісами мусив іти; а было вельо збойох тых, што й забили чоловіка. Мали гостинці свої, готелы. Та повідат:

— Ци я бы годен піти?

А она повідат:

— Чому ні? Заберь зо собов два каноны і штиредцеть воякох на коньох, а ідь. Дам ти єдного капітана з папов, та він тя буде вів.

Та й позбирався, іде до отця. Ідут єден день лісами, другый день бы так выпив, аж мырчит.

— Йой, — повідат, — хлопці, лем жебы сьме ся даґде до господы дустали.

Та й раз капітан смотрит — видит на далекогледь готел у лісі.

— Ей, — повідат, — готел, цане кралю!

— Добрі є. Там будеме три дны, — повідат.

Пришли, почитают, там пише так: „Днесь здарма, а завтра за пінязі". Там была обслуга. Дівкы выйшли. Та й повідат:

— Де маме тоты коні ввадити, жебы єдна серсть з них не стратилася.

— Такой ту, де стоят.

Так він тоты коні зухабив.

— Войсько, — повідат, — доднука.

Войшли доднука, розказал їм пити, їсти. А там было тридцять злодійох. Они чекали, бо вни людей їмали, а такой забили. Та й дівка єдна пішла, пустила злодійох, пришли злодії, воякох позаперали, позабивали, а краля зухабили. Та й повідат командир злодіїв:

— Но а з кральом што зробиме?

— Но слухайте, я уж штирадцеть року вам глава, та жебы я так заслужив, жебы мене так забили? Та то ми не патрит. Та й він, ведь є кральом, та й мы під його руков были, та не треба го бити. Лахы з нього здрийме, у сподках го зухабиме, а так го пустиме.

А мороз быв. Но і так зробили. Здерли з нього лахы, а го пустили. Пой, по морозі так скакав, але до вітця уж не было лем п'ять кілометру. Та й польом іде. А у вітця му было п'ятьсто свиней. Та мав двох кондашох, ходили на поле. Та й він іде, іде, та й раз кондаше го увиділи — летит

у ґачох а в кошулі. А лем просто ґу ним. Но, вни го спознали. Він пришов ґу ним.

— Хлопці, ци мате дашто заїсти, а ци мате дашто, жебы-м ся облік, бо-м голый.

А они єден на другого:

— Але доходил. Гм, уж є ту.

А старшый кондас повідат:

— Чекай, та ти принесеме ногавиці і боканчі, та тя позбираме.

І дали му їзісти штоськы, привели го там, де они спали. Но але боканчі обидва на єдну ногу, ногавиці подерты, но, таке, што они одшмарили. І што їм приносили їсти, они й йому давали. Та они собі бесідували:

— Пой, такого пана сын і на таке зышов, на таку біду.

Та й повідат він так:

— Знате што? — тому старшому повідат. — Ідь ґу моїй мамі, так юй повіч: што бы вна робила, якбы она свого сына виділа. Ци бы го хотіла видіти. Та прийдеш ми повісти.

Но і він повів:

— Пані професорова, што бы вы робили, якбы вы свого сына виділи?

Но а матірь все ся боїт за дітину.

— Но, — повідат, — што? Заплакала бы-м.

— Та хотіли бы сьте го видіти? Но та там є в нашій ізбі.

Прийшла, зачала плакати. І він ся наплакав. Но та й як она виділа, такой му їсти послала інакше. Наївся. Но так дас тыждень побыв та й собі додумав:

— Оле, мамо, звідайся отца, што бы він робив, якбы він мене видів, ци він бы ня не забив? Ци дав бы ми їсти?

Но та й она прийшла облесні коло нього:

— Слухай ту, не мали сьме лем того єдного хлопчиська і такый блудный був. Што бы-сь ты робив, якбы ты го видів, але барз обторганый.

— Но нич бы-м не робив.

— А дав бы-сь му їсти?

— Дав. Та мы тіко ту чуджых люди кормиме, та дам і йому, кедь то моя кров.

— Та він є ту.

Та й она прийшла назад ґу сынові та й повідат:

— Повідат, же дав бы ти їсти.

Мати така рада была. Но, як тото отець повів, а він собі

найшов ріг із вола такый, як мадьярськый, довгый ріг, та зробив собі трубу. Та й повідат матері:

— Знаш што, мамо? Звідайся отца, ци він бы ми не дав, жебы я зо свинями ходив на поле.

А жена го чекат, коли він прийде. А він пішов і не вертатся. А кралівством она камендерує.

Пришла ґу ньому, ґу професорові, та й повідат:

— Мужу, знаш што сын повідат? Він ся мене просив, аж на коліна прикляк, же ци ты бы му не поволив, жебы він свині пас.

— Што? Я кедь йому поволю, та він камінньом свині выб'є на полю.

— Слухай, мужу. Кедь выб'є, та твоя дітина выб'є, а най іде.

— Но та роб, што хцеш.

Прийшла:

— Можеш іти.

Взяв він свині на поле та й собі трубу зробив. А выбрав штирьох вепрьох, як інштрукторох, і зачав їх, як воякох цвичити. Б'є, жебы ся до позору ставляли. Но і за три місяці выцив їх. Як їх выцив, тоді забрав шытке мужство. Б'є свині, тото квичит, але уж походом ход додому знали.

Та й отець смотрит, а матірь повідат:

— Але смоть, што зо свинями зробив.

— А-а-а, — повідат, — мене тото не тіщить.

Він свині пасе, а жена чекат го. Він так тоты свині выцвичив, же хто ішов за драгов, він дав наступ, штириступ, вправо вбок, походем ход, а вправо небо вліво гледь, а каждому поздравкав. А він ся не голив, таку (казкар показав) бороду мав. А жена чекала, чекала. Як увиділа, же го ніт, прибралася у кралівськы шаты, забрала зо собов каноны, коні, так, як він, а бйо за ним. Їй не требало, жебы дахто до папы смотрив, кады іти. Прийшла до того готелу та й тоты дівкы повідают:

— На, другый краль прийшов. Та уж того заб'ют, файно.

Повідат:

— Де тоты коні мам зохабити, жебы з них єдна серсть ся не стратила?

— Такой ту, де стоят.

А она дала довкола обсадити готел, а розказала набиют.

А каждому воякові розказала вынести їсти. А сама лем ходит. Та й ся потім попросила.

— Не быв ту дахто?

А они повідают:

— Не быв ніхто, — бо они не сміют повісти, бо їх злодії забрали лем так за служниці.

— Не быв даколи краль ту?

— Ніт.

Но а лем по дворі ходит. Прийшла ґу тій пивниці, де были злодії. А злодії мали лем такый облачок. Та й єден повідат:

— Войсько ту.

— Ох, та то їх тепер будеме рубати!

Як она тото вчула, та розказала, жебы каноны націлили до пивниці, а зняла шаблю, дала повел:

— Пальбов пал!

Як руфли — шытко з каміньом змішали, забила злодійох. Тоді выйняла шаблю, а прийшла ґу дівкам.

— Быв ту краль або ніт?

— Пой, кралю, быв, быв. Ту із нього шаты сут.

— А войсько де?

— Войсько, видите, ту є помолоте, мундур із них ту, каноны мате ту, іще коні живы.

— А він де пішов, краль?

— Та скоро голый пішов десь, не почував ту.

Та й она зохабила дівкы, то уж їх готел, а іде. Як він видів, же войсько іде, то зараз зачав свині муштрувати. Свині походуют, лем пазуркы їм черкают. Інштрукторе побоку, а він трубит. Та й краль поздравкав, махла руков, же дось. Та й думат си: „Ци то не буде мій муж? Він такый шиковный; він таке дашто выдумат".

А професор мав на капурі своє мено, а рад приймав такых гостьох. Прийшла там, такой утворили брану, а він радый быв, же краль до нього іде. Войсько по ізбах, кухаркы варят їдло. Кральові екстра ся варит. Краль лем сам горі, а смотрит за тым кондашом, де буде ішов. Просто до тої капуры. „А-а-а, то мій ґазда! — Думат си: — Уж ты докралював, суєто". Але як быв обід готовый, та й прийшов професор кральові повісти, же де буде обідовав: ту, ци зыйде долов.

— Ні, лем ту. А ніхто ми не сміє обід нести, лем тен кондаш, што тераз зо свинями прийшов.

Ей, тот як зачав зо себе волося торгати. Не мат коли го перебрати, бо уж треба давати.

— Йой, жено, видиш, і тепер ми ганьбу зробив. Лем він мусит.

— Но та видиш, мужу. Гнівайся не гнівай, мы тримаме, же він глупак, а краль повідат, же він мудрый. Та й уж дай му хоць ґерок дакый, та най іде.

Но дав му, і він несе кральові. А професор такой за ним.

— Але жебы-сь не сидів там! Положж на стіл, а вернийся.

Став пуд дверми, поздравкав, положыв на стіл та й іде гет.

— Но, но, но, — повідат, — лем сідай на столок.

Та й повідат:

— Перебачте, кралю, бо я смердячий якый.

— То нич, облакы втвориме, тото піде.

Но та й сів собі. Та й повідат:

— Їч ізо мнов.

— Та я уж їв.

— Но але їч ізо мнов. Повіч ми, же де ты ся нащив, же ты такый розум мав.

— Йой, кралю, та то бы дуже бесідувати, повну ізбу насмерджу.

— Нич, лем бесідуй.

Зачав бесідувати:

— Кедь то мій отець. Я був такым паном, як і вы. Злодії добрі, же ня не забили.

Та й кральовня попросила ножычкы, обстригала го, оголила, пішов ся окупати. Отець не знат нич. Професор — тіко го фрас не возьме, же він довго там. А він ся рихтує. А она му дала його анцуг кралівськый, прибрався.

— Но та тепер уж отця пусть.

Отворив двері.

— Можете іти.

Позерат — а там два кральове. Тот ся аж заразив, упав на дылі. Повідат:

— Не, отець, не млій. То є моя жена, а я єм краль. Ты пуд мойов руков. Маму зо собов беру, а тебе зухаблям.

І так забрав собі матірь, і прийшов дому, і на днесь кралює, кедь не помер. Не писав, як ся стало.

20. ПРО МОТУЗАРЯ

Даколи, знате, коли був світ побитый самыми дочками, — а тепер і череп, і етерник, і бляха, — не было товарньох мотузы плести, але руками ся плели. Так єден такый худобный паробок яв ся до того і збирав од бабы такы однадкы з конопель, і якоськы з палицями він тото крутив, робив мотузы. Ай таку дівку найшов худобну, барз была шумна, за жену. А він робив удушу. Пожыв зо женов єден рік — єдна дітина, другый рік — друга дітина. Барз была шумна. Но а як было двоє діти, уж требало веце мотузох крутити. Як прийшов третій рік — третя дітина. Веце зась требало мотузох крутити. І так — п'ять року — п'ятеро діти. Він уж не годен на бріх наробити, не на лахы.

А двоми мілійонерникы ся позбирали на полювачку. Взяли собі пушкы та й ідут з пасії. Ідут, а він, тот мотузярь, мав так у лісі тоту хыжку. Прийдут они там близько ґу мотузарьові, а він кошулі на собі не мат, так крутит мотузы. Діточок там п'ятеро літат — шытко голе, жена така шумна, але така подерта, же юй пупок видно. Повідат єден другому:

— Ты, такый робітный чоловік. Я ще такого робітного чоловіка не видів. Чого він такый обторганый?

А другый повідат:

— П'є.

— Ні. Не п'є. Не мат щастя.

Они ся зачали гадати.

— Але, — повідат, — не мат щастя.

Прийшли ґу ньому.

— Добрый день.

— Добрый день, панове.

— А чом вы так тяжко робите і не годні сьте на лахы наробити?

— Та, видите, — повідат, — то малый з того заробок.

Тот, што повідав, же п'є, выйняв двадцять дукатох, а му дав:

— На, жебы-сь мав, а жебы-сь облік жену ай діти.

А тот, што повідав за щастя, повідав:

— Дарьмо му даваш, бо він не буде облеченый.

— Ай, — повідат, — што ты знаш.

Дав му та й позбирався і пішли.

Но, як мав двадцять дукатох, та й він што зробити? Позбирався, взяв собі міх, дукаты положив до чапкы, — то й тепер тоты арабы такы турбаны носят, — сів на верблюда і іде. Прийшов до міста, купив два метры мукы, бо на верблюда мож ладовати, як на вагон, і купив полотна на лахы, бо не было шите, як тепер. Питок, іглу купив, жебы мала з чим баба зошити. Далі пішов та купив дві вівці забиты. Но і выйшов на того верблюда і іде дому. Але шыткы дукаты не пішли. Они лем якоскы одрізували з тых дукатох. І іде собі, іде. А раз єден такый птах, як гуска, великый, як увидів мнясо, зачав:

— Ка, ка, ка...

Над головов му летів. Він б'є з руками, і б'є, і б'є, і птах не хоче ся вступити, бо хоче мняса. І так птаха нагнівав, же птах, як му раз сів на голову, вхопив тот рушник із дукатами — пішов. Пой, а він ся за голову поїмав: „Боже мій, не волів я му дати єдну вівцю. А хоць дві, лем жебыв ми тоты дукати не взяв". Но прийшов дому.

— Ой, жено, жено, такый-им глупый. Не волів я тоты дві вівці дати, птахові тому, лем жебыв не взяв мої дукаты. Тото з'їме, лахы поносиме — зась не маме.

Но та нич. Лахы пошила, за пару року ся лахы подерли, тото ся з'їло, зась худобны. Але кедь зась вече діти. Він робит ніч-день, не годен ся доробити. А тоты мілійонерникы зась ідут на прохазку. Та він уже забыв, же дав двадцять дукатох тому мотузарьові. Ідут, а тот, што повідав за щастя, та й видів таке, як лобду, таку кулю тяжку, зелізо, а на ній ухо. Та й повідат:

— Видиш, тото є про того мотузаря щастя ту.

А другый повідат:

— Але де там.

— Будеш видів, же він твоїх дукатох не мат уж.

— Но та їх пропив.

— Ніт, не пропив їх, але щастя не мат.

Прийшли ґу тому мотузарьові, зась так робит удушу.

— Та де-сь подів тоты дукаты?

— Панове, так і так, і так ся зо мнов стало.

Но а тот повідат:

— Видиш, што-м ти повідав? Не мат щастя.

А тот зась выйняв других двадцять, повідат:

— На, але тепер жебы-сь їх хранив, уж тя біда нащила.

А тот, што тоту кулю мав, та повідат:

— Гм, і тоты од нього підут, а не буде мав щастя. На, — повідат, — ґаздо, на тоту кулю, то є твій маєток.

Він тоту кулю взяв та й положив там піля них. „Ей, — думат собі, — та кедь я мам двадцять дукатох, буду я уж інакше робив." Та й він мав таке смітне зерно, та й одрізав си тіко, тіко треба на ярмак дукатох, а до того зерна закрутив, до штримфлі подертой, та й положив пуд постіль, жебы жена не виділа, де положив. А сам сів на верблюда і іде. Прийшов до міста та й покупив собі вівці, мукы, полотна. Він одыйшов, а єден хлоп прийшов із возом з ябками.

— Купте собі ябка.

— Пой, чоловіче, кедь пінязі не мам.

А діти зачали плакати:

— Мамо, купте нам, купте.

А мати:

— Діти, зач вам куплю?

Та й хлоп повідат:

— Та не мате ані зерна такого смітного?

— Та мам ту в горці.

— Я й таке заберу.

Вытягла горнець.

— Но, — повідат, — і таке я заберу.

Та й взяв, та й дав юй двадцять яблокох, а она тото зерно і тоты дукаты му высыпала до міха, та й пішли дукаты. За двадцять ябкох. Та й дітиська поїли ябка, лем єдно зухабили про вітця. Але і на тото смотрили, же як отець прийде, жебы їм дав.

Він прийшов дому, та й діти повідают:

— Няню, ту мате ябко. Але нам одкрайте дакус.

— Та одкыль ты маш тото ябко?

— Але дай покуй. Прийшов ту якыськы хлоп та й дав ми двадцять ябкох.

— Та што-сь му дала?

— Та тото зерно смітне з горця.

— Йой, жено!.. Шытко-сь дала?

— Шытко-м высыпала.

— Та там были дукаты тоты.

На, пропали дукаты. А тота куля стоїт. Дітиська ся з ньов бавлят і шелияк. А він мав кума рыбаря, што рыбы їмав. Та з той сіті, што пущат до воды, та потратилися му такы кулі. Та й прийшла кума:

— Куме, ци вы не мате даґде такой кулі, бо уж мій не годен піти на рыбы.

— Та ту была єдна куля, якыськы панове дали, та дітиська ся там бавили з ньов. Треба йти глядати там по тому смітю.

Пішли, найшли.

— Йой, таку, таку, кумичко! Йой, кумо, кедь мій дашто поїмат, та вам шытку рыбу принесу!

— Не треба, кумо, лем берьте, най они ся мают добрі.

Принесла домів, рыбарь укапчав на сіть та й пішов до воды, пустив. Раз така пувдруга метра рыба ся вхопит, вытягнув. Но, добрі. Но та й прийшов дому, та й повідат жені:

— Но, жено, берь зайду, а несь тоту рыбу кумові. А я їм іще дам, бо барз добра.

Принесла кума рыбу. Його діти таке іще не виділи, рыбу гласкают, так ся радуют, а тот повідат:

— Но нач-исьте, кумо, несли? Можно, вашы діти голодны.

— Не голодны, ні. Він іще поїмат, іще вам принесу.

Но він узяв костуру, та кышкы выпотрошыти треба. Но та й таке, як гусяче яйце, блискаче там найшов. То быв камінь такый там, та й шмарив. Тот камінь ся покатуляв. Але барз блискачий був. Но, шмарив, та й дітиська ся бавили. Як прийшов вечур, йой, шыток двір освітив тот камінь, тото яйце. Але так ся видно, же пішов мотузы крутити. Кедь то і в хыжі ся видно од того. Він ся так тому радує. То дітиська бавляться през день із тым каміньом, а вночі він собі тот камінь положит, а світит, а сам робит мотузы.

Но за пар року зась тоты мілійонерникы ідут на прохазку. Та й бесідуют:

— Но, підеме до того мотузаря. — Повідат: — Уж із тых штирадцеть дукатох він мусит быти богатый.

А другый повідат:

— Нич із того не мат. Із мойой кулі кедь мат, та мат.

— Але, — повідат, — ты таку глупоту бесідуєш.

— Но, подьме до нього.

Прийдут — він так крутит мотузкы. Но і повідат:

— Де ти дукаты?

— Так і так ся стало, панове.

— Но, — повідат, — видиш? А чекай, увидиш, же моя куля му принесе щастя.

Но і так тота принесла тоту рыбу. Дітиська ся бавили з тов кульов. Але раз єдному годинарьові требало мотузкох на баликы, што годинкы посылав. Та й даколи панічкы ніґда не йшли з порожніми руками, лем все брали цукеркы, такый звык був. Они ся так привначували ґу людьом. Прийшла панічка, та й дітиська ся бавлят з тым яйцьом по дворі. А она заздріла та й спознала, што то за куля. А то діямент був.

— Пой, — повідат, — слухайте, пан мотузарь. Та чом вы тото дате дітиськум ся бавити?

— О, — повідат, — та они дас пару року ся так бавлят. Вночі ми світит, а уводни дітиська ся з тым бавлят.

— Пой, слухайте, продайте ми тото.

— Ой, та вам не продам.

— Слухайте, я вам за тото дам двадцять дукатох.

А він повідат:

— Што?

Но а панічка повідат:

— Дам вам двадцять п'ять.

Думат собі: „Та то таке дороге?" Повідат:

— Де вам можу дати тото, кедь оно ми вночі світит.

— Но, знате што? Достанете штирадцеть дукатох.

Шыткы му тоты дукаты дават, што він утратив. Но, як уж шыткы мав, та дав юй. Та й панічка го выплатила і взяла тот діамент. А він повідат:

— Но, жено я уж так не буду робив. Іду до міста, куплю собі фундуш, а дам поставити товарню-мотузарню. А строї даякы купити, жебы то так нам ішло.

— Та ідь.

І пішов, купив собі фундуш і дав построїти товарню. Як уж построїв товарню, тоді уж мав ай двадцять роботникох, строї му мотузкы крутили. І дав собі таблицю написати — Николай Мотузарь.

Так раз єден мілійонерник іде, смотрит: „Што то за

товариня?" Николай Мотузарь. Увыйшов доднука та й повідат:

— Добрый день.

— Добрый день.

— А то вы сьте там у лісі хыжу мали?

— Гей, я.

— Але вы сьте хытрак. Вы сьте ня о штирадцеть дукатох обрали та сьте собі тото поставили.

— Ні, не з вашых дукатох тото.

— А з чиїх?

— Та з тої кулі, што ми приніс тот ваш камарат.

— Та як было?

— Та так і так.

Пішов по тамтого мілійонерника другого, повідат:

— Посмоться, яку він товарню поставив.

— Но але што — твої дукаты? Моя куля.

Но та й він їх почестовав, тых мілійонерникох, та й закликав го тот, што му давав дукаты, до нього, жебы видів, як він жыє. Привів го там, до свого палацу. Там такы паркы, тополі великы, по тополях гнізда шелиякы. Та як ся наїли, зачали ходити. Але ціля єдної тополі із барз великого гнізда дуже пашпінили тоты птахы. Та й він дораз на роботникох:

— Гей, тото гніздо зошмарьте долов. Посмотьтеся, што ту шпіны.

Но выйшли роботникы, а панове смотрят. Выйшли горі, з тым гніздом шмарили. Але тот Мотузарь хотів видіти, што там єст у гнізді. Взяв паличку, тото розгріб. А тот ручник, як птах узяв, і там положив з дукатами. І тамтому панові приніс щі й дукаты.

— Посмотьтеся, де вашы дукаты.

Посмотрит — так єст. Уж ся єдны найшли. Ту ще тото не выбесідували, — а тот мілійонерник мав такый склад, што збирав зерно шелияке, — та й роботниці прийшли, зачали приношати зерно. А тот Мотузарь повідат:

— Подьме, смотьме, яке тото чудо, якы тоты онучкы.

Прийшли там, а у тум зерні дукаты. Та й тот, што дав Мотузарьові кулю, повідат:

— Но видиш, я ти повідав. Дармо му давати, бо він щастя не мат, од нього тікат шытко. Твої дукаты ід тобі прийшли, а моя куля, видиш, якым го богатым зробила.

Но і так ся скончило.

21. ШИКОВНИЙ МАЛЯР

Був єден малярь. Але то такый малярь быв, же він не лем мальовав, але таке з головы выдумав, таке зробив, же ші такого на світі не было. А він тото носив. Він великы, огромны пінязі брав. Але жену мав барз красавицю, а каждый ся на ню лакомив. А єден йому спрязновав чоловік. Повідат:

— Слухайте ту, пане. Вы робите шытко слушні і барз модерне, але вы не знате, же ваша жена мат фраїрох.

А він повідат:

— Та де-е-е... Та мене моя жена, як прийду домів, обслужить.

— А-а-а, — повідат, — мат.

— Та хто ґу ній ходит?

— Но, хто ходит? Ходит ґу ній піп ай костілник, ай кантор.

— Йой, — повідат, — та то не може быти!

— Но, покусьтеся, а прийдете на тото.

Но але што ся стало? Він прийшов ґу жені, а жена ся не хоче признати так раз-два. Прийшов ґу ній та й повідат юй так раз:

— Жено, ми ся видит, же ту злодії ходят.

— Но, якы злодії? Та чей од нас нич не вкрали.

— Та не вкрали, але ґаздуют у нашуй хыжі.

— Мужичку, ніт. Жебы ня так покривило, як баран рогы мат кривы, не ходит.

Але меджи тым, він нараз тото не допивнявся єй. Так у єднум манастырі было штирадцеть попох, а вісімдесять мнишок. Но та они собі так уж, тоты попы, догромадили, же шытко мают, але іщі єдну вец бы хотіли — таку трійцю, жебы выпатряла, як живе. А ту почитали новины, же єден малярь такый єст, же він тото докаже зробити. Но так тот бискуп дав тисяч п'ятьсто талярей мнисці, а повідат:

— Несь, а розкаж, жебы нам ізробив.

Но так они сіли на влак, адресу мали, выбрали з новин, прийшли, найшли. Акурат він дома.

— Добрый день.

— Добрый день. Но а што нове сьте принесли?

— Та слухайте, пан малярь, мы сьме читали в новинах, же вы дашто таке докажете зробити, як живый чоловік.

Повідат:

— Гей. Та што бы сьте ради?

— Та мы бы ради, — мы вам заплатиме, лем кілько хочете, тіко буде тото стояло, — таку єдну трійцю до нашого манастыря, жебы выпатряла, як жива. Докажете?

— Гей. Але, — повідат, — то дорога буде.

— Та кілько же буде дорога?

— То буде стояло три тисяч п'ятьсто доляру.

— То нич, — повідат.

Люди знесут доляры, та што їм тото.

— Но, добрі, — повідат. — Але ми бы треба тисяч п'ятьсто талярі на тоту фарбу наперед.

— Мы маме. Мы вам даме.

А він нігде нич не мат, лем так собі стрілят, до люфту.

— Но а тіко дні будеме тото чекати?

— Но так, — повідат, — за штернац дні прийдете ту, а уж буде готове.

Но, дали му тисяч п'ятьсто талярей і пішли. Він тоты талярки взяв, а ішов ґу жені.

— Жено, будь така добра, признайся, ци ходит ту тот і тот.

— Ніт, мужичку.

Взяв книжку, читат юй, же гріх, як ся не признат.

— Не буду тя бити, — присігат юй.

І так жену домолив, же повіла:

— Ходят.

— Но а як ходят?

— Та они ми платят місяшне.

Показала му книжку, же тіко она уж мат у банку на книжку пінязі, што заробила. Та повідат:

— Назарань уж мают прийти, уж мают плат принести.

Повідат:

— Добрі, женичко.

Поцюлював єй.

— Нич, — повідат, — не бійся, добрі буде.

Такой пішов до беднаря, што робит бочкы, купив собі три бочкы, такы, як мы капусту кладеме: на єднум кінці дно, а на другум — не єст. Купив сой бочкы, дав привезти домів. Пішов, по обходах походив, де лем яка на світі фарба, з каждой фарбы по дві кіла взяв. Пінязі мат. А взяв, а смолов помастив уднука, а тов фарбов нафукав на тоту бочку шытку, а перевернув тым, што дна не єст на дылі там, до той ізбы, де вна спала. Но та й повідат:

— Слухай ту, жено. Котрый першый ходит?

— Костілник, — повідат. — Він мат четверо діти, та він найскорей ходит, жебы жена го не поїмала, же він даґде ходит. А за костілником прийде кантор, так, — повідат, — о пул дев'ятой. А далі — о пул єденастой прийде піп. Они єден за другого не знат.

— Добрі. Но, видиш, женичко, добрі.

А він узяв балик, зробив собі з папіря, та й же іде на влак. Но і пішов.

І тото было так: прийшов вечур, она собі ходит, а ту роздумує, як буде. А таке поріхтував зелізо тяжке на шитки три бочкы, же як положит, та не єст того земного, жебы знив. По три метры положив на кажду бочку. Но і там коло бочкы стоїт тото зелізо. Та й він собі выйшов на під, а жені так повів:

— Слухай ту, як прийде костілник, а так му повіш, як ти даст пінязі, же шытко в порядку, але жебы ся розболік догола.

Та й ту нараз чути — хтось іде. А то костілник ішов. Та й як прийшов, зачав ся розболікати, ліг на постіль, чекат. Як уж быв на постелі, жінка тов постільов рушила, а ґазда сй тоді до дверей — тю-тю-к... А она повідат:

— Пой, та хто там є? Можно, вас дахто видів.

— Ні, повідат, ніхто ня не видів. Та, оле, впитайтеся, хто там.

— Хто там?

— А хто мат быти? Та я, твій муж.

— Но, — повідат, — та уж по моюм життю! Діточкы свої не буду ховав.

— Пан костілник, не буйтеся нич: я мам ту бочку порожню, а підете пуд бочку, я вас прикрыю, а як він заспит, та я вас выпущу.

Пой, такый рад. Такой скочив, забыв лахы, пуд тоту

бочку. А він увыйшов доднука та й узяли обидвоє зелізо, приложили. Уж там несеся. Уж єден там.

Так прийшов кантор. Кантора само так.

Прийшов піп. І попа так.

Но, як уж мав шыткых трьох там, так уж єй там не пустив спати. Та потім наклал доброго огня, жебы было душно, жебы ся душили, жебы тота фарба їмалася добрі на них. А він все з тыма бочками порушав, фарбив їх, а сам зачав форму робити на тоту трійцю, жебы годні трьоми хлопі стати на тоту форму. І зробив форму, шувні залаґовав, тото в порядку, зробив. Но, як приходив тот день, та й тоты мнишкы забрали тоты пінязі решту, што мали доплатити, несут. Прийшли:

— Добрый день.

— Добрый день.

— Та ту, пане майстер, мы ші не виділи, але знаме, же сьте слушный чоловік, ту мате пінязі.

Та й взяли, та й выплатили го.

— Лем почекайте кус, почекайте.

Та й він полетів там до ізбы, а тоту форму положыв на стіл. Та й потім поотворяв бочкы, познимав із тых трьох хлопів, а їм лем ся зубы біліли а тото шытко было фарбов шелияков офарблене. Бо они голодны были, та слабли, а горячо было, та ся на них фарба поїмала. Піп мав векшый бріх, та його поставив на стредок, кантора — з єдной страны, костільника — з другой страны. А шандаре так гледают по валалі. Трьоми хлопі щезли, не єст їх. Но а не годні найти. Но та й як уж было готове, та й він повідат жені, жебы піштолі тримала, а якбы єден ся рушив... Но а они так стоят, як фіґуры, як кебы з каміня выкресав. Та й утворив двері на мнишкы, та й повідат:

— Но, можете іти.

Пришли тоты мнишкы, посмотрят — то таке, як живе. Та й зачали шептати... А він повідат:

— Може, ся вам дашто не начит?

— Та слухайте, майстер, мы вам доплатиме, лем кебы сьте тото дакус оправили.

А він повідат:

— А-а-а, та тото найменей. Я тото зроблю.

— Ту мате п'ятьсто таляркы, лем тото зробте.

Та й маляр пішов по голяк, а они лем єден на другого

посмотрили, а як чули, же він іде назад, пришли ґу облаку — лем дым, повтікали. А мнишкы попадали зо сміху. Пришов:

— Што ся стало, што ся стало?

— Йой, пан майстер, жебы вы виділи, як тота трійця летіла, ані крыла не мала, ані нич, — то лем дым!

— Йой, та й облак ми поламала тота трійця!

Та й так майстер і пінязі забрав, і тоты пішли жывы.

22. КОРОЛЬ, ЙОГО ДОНЬКА І ЦИГАН

Був єден краль, а мав єдну дцеру. Но та пля краля страж усе єсть, ніт? Там войсько. Але достався єден циґан до тої стражі. Як ся там достав, як пішов на главну капуру, як увидів тоту дцеру:

— Йо-о-о-й, — повідат, — кебы я з ньов єдну ніч ночував, та хоць ня одстрілят.

А другы вонці повідают:

— Шаленый циґане, не стулиш пыск! Ти краль голову одотне.

Циґан то не смотрил. То раз, по-другы раз. А вна мала баронового сына за фраїра, тота кральовська дівка. Но та вна все йшла до міста, а все ся сходжали. Він єй довожав до капуры, а пак ся вертав. То п'ять року єй мав за фраїрку. Але раз прийшли пуд капуру, а циґан на стражі там. А циґан видів на ключову дірку їх. Та й повідат він юй так:

— Слухай ту. Уж того маме дось. За п'ять року єм ходив ґу тобі, та уж веце не будеме. Я уж тя хочу за жену взяти.

А она повідат:

— Я то чекам із тебе, же што ты робиш. Уж п'ять року ходиме, а нич.

— Но слухай. Я тя хочу за жену, але я бы хотів той ночі піти ґу тобі, до твоєй ізбы.

А она повідат:

— Прошу. Уж-ись міг давно прийти, але ты ми слово не речеш, та я сама не буду кликала.

— Но, но-о-о, — повідат, — та мене войсько не пустит.

— Ты ся не старай з войськом. Я розказ дам, а тя пустят.

— Так, жебы ня отець не видів.

— Не бійся, не буде тя видів.

— Но та як я выйду на третє посходє ґу тобі?

А она му повідат:

— Добрі. Мы маме там у ґаражу мотуз. А я тобі пущу

мотуз, а єден конець уваджу на постіль, а ты станеш на мотуз, загачкуєш си на ногу, а порушаш, я тебе вытягну.

А він:

— Добрі.

А циґан слухат.

— Но а в якуй годині?

— Но так, — повідат, — да о десятуй.

А циґан зась мав стояти о десятуй на стражі.

А він, як прийшов там, та нич, лем што дустав, та тому велительові шыток жолд давав: сиварі му давав, пудлизувався му так, жебы го пустил, коли буде хотіти. І што ся стало? Циґан собі розмыслив. „Та й чекай, не будеш ты скорей. Вна не буде світло палила. Піду я ґу ній. Шытко єдно, хоць голову втрачу". Чув, як мат выйти, а вна кричати не буде, шытко догварено. Та й прийшов на стражницю і повідат велительові:

— Слухайте ту, пан велитель, я бы вас просив, жебы вы мене о десятуй годині пустили на вихадзку.

А він повідат:

— По-о-й, та чом ты ми не повів скорей? Я тіко войська пустив, та не годен єм тя пустити.

— Йой, слухайте, як ня не пустите тепер, та ся одстрілю!

— Циґан, та не будь шаленый!

— Чесне слово вам давам, же я ся одстрілю.

Но, як тот увидів:

— Та почкай. Підеме ґу тому, што стоїт, што маш го вымінити. Кедь він ся побере місто тебе іщі дві годины стояти...

— Та я буду штири стояв, лем най ми поволит.

Прийшли ґу тому:

— Чуєш, будеш місто нього стояти іще дві годины? А нак він буде дві за тебе.

— Буду.

Добрі. Уж у порядку. Циґан — вольный. Циґан такой на двір. Він не смотрив десяту годину. Прийшов, мотуз висит, засилив собі на ногу, порушав — уж го тягат. Вытягла го горі. Но, то поцмі. Но і там уж было догоднуто, уж там бавилися, як бавилися, гралися там. Але прийшла десята, та й прийшов фраїр. А она там мала лавор з водов, што ся мыли. А фраїр прийшов та й порушав з мотузом. Як порушав:

— Йой, та хто тя там видів?
— Я, — повідат, — не видів нікого.
— Оле, посмоть, хто там єсть.
— Та якыська хлоп.
— Што тепер зробиме?
— Но возь, вылій му на голову воду тоту.

А тот долов з радості чекав, же го вытягне. Як утворив ґамбу, згоры шуп на нього воду. Знате, же він у лахах ішов шувных. Йой, тот ся повначив, погнівався. І іде, грішит. Прийшов до обходу, другый анцуґ узяв, тот забалив, што быв облятый. А циґан хоче йти домів та й зачав ся ляпкати по кишенях.

— Што глядаш?
— Йой, я деська картеру стратив, пінязі!
— Та шак собі отворь касу, та собі берь, тіко хцеш.

А він тото хотів. Йой, як ся достав там, пінязі громада! До рукавох, до ногавиць, до кошулі нахнав стовок, но та й став на мотуз, і спустила го. Як раз прийшов на стражницю, як зачав фундувати. П'ют, і на страж уж не ходили. П'ют, шытко циґан платит.

Но та й она цалу ніч уж не спала. Думат си: „Гм, дотепер ня рад видів, а одтепер буде іщі радше". Но але нич. Циґан такый веселый. А він уж мало што йде вартувати. Уж переплатит воякох, уж за нього вартуют, а добрі. Та й она ся позбирала, выфарбила ґамбы, нігті та й іде. Та він, як єй заздрів, та прийшов та плюнув. Она ся заставила.

— Та то што? — зачала плакати, повтиралася. — А, можно ня не спознав. — Облетіла другов странов, прийшла напроти нього так близько, а він меджи очі:

— Тьфу, гадина! — повідат.

Она ся вернула, прийшла домів та й зачала плакати. А краль повідат:

— Што є нове?
— Йой, — повідат, — отець, не знам, што ти повісти. Мушу ся одстрілити.
— Чом?
— Ты знаєш, же котрого я мам фраїра?
— Знам.
— Та знаш, што ми зробив? Прийшов ґу ми до ізбы, а робив, што хотів, а тепер, як ся зыйшов у місті зо мнов, та ми плюнув меджи очі.

Йой, до краля, як бы стрілив! Гнедь телефон послав му, жебы ся поставив. А він тоты лахы мат забалены, што го обляла з водов, та й іде. Прийшов там. Там міністрове чекают го. Но та й повідат му краль:

— Слухай ту: ци ты знаш, на кого ты плював?

— Знам.

— А ты знаш, што ты заслужыв? Головов-ись коротшый.

— Но, як буду винуватый, та прошу, може. Уж-исьте шытко выбесідували?

— Гей.

— Тепер я буду. Вы знате, кралю, же я вашу дцеру мав за п'ять року за фраїрку?

— Знам. Я проти того не быв.

— А мы собі догодли, я уж мав прийти єй просити, же хочу іти ґу ній єдну ніч спати. Но сьме ся догодли, в якуй годині і як ня буде тягала мотузом горі. Я прийшов, войсько ня цустило, бо то она розказала. Я загачковав ногу, уж-им чекав, же ня вытягне горі, а она таку смердячу воду на мене выляла, же-м за три дны не їв. Ту мате лахы, попахайте.

Посмотрит — так єст. Тоді краль што зробив. Йому за ганьбу заплатив, а тепер — хто то быв? Но та ту не годен ніхто доступити, лем вояці. Но а краль собі думат: „Но та котрый быв, ци циґан, ци хто, та раз уж были сполу, та тот ї мусит брати". І краль дав розказ, же шытку страж жебы стягнути. Йой, велителі ся пострашыли, же што є нове. Они не знали, же што ся робит, а циґан лем слухат. Та й наступили шыткы, та й єден міністер зачав кричати так:

— Но, слухайте ту, хлопці. Котрый то з вас быв піля кральовськой дцеры у єй ізбі вночі.

Йой, тоты велителі лем на ся посмотрили, а циґан зняв пальці:

— Я.

Прийшли там, посмотрили — чорный циґан.

— Та як то было?

— Та так і так было. Я ся ласив на вашу дцеру фурт, а я видів, же они ся любуют, а я ту голодую, та я собі подумав: „Та, чекай, не будеш ты першый, але я". І я ся достав там ґу ній. Но та так ся стало.

Но та што? Буде єй брати за жену. Узяли го, умыли го пуд помпов, картачували го. І він ся оженив з ньов. Та пак быв кральом циґанськым.

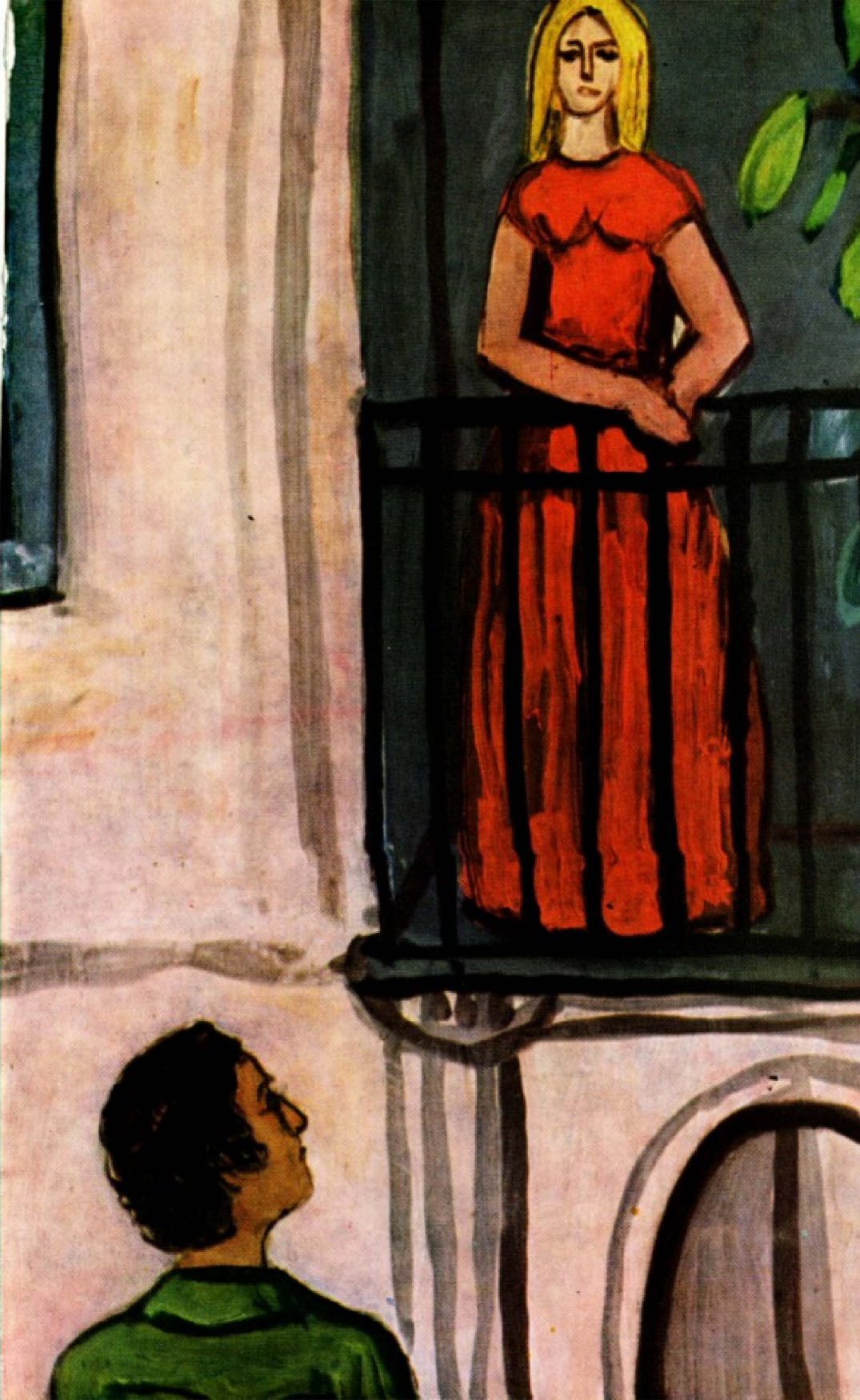

23. КОРОЛЬ, МОНАХИ І МЕЛЬНИК

Був єден манастырь, а у тім манастырю было штирадцеть попох, а шісдесят мнишок. Но та тоты попи так служили, же ані книжку до рук не брали. А по службі взяли карты та собі карты грали, далі ся з тыма сестричками грали, і так їм світ ішов. Та й повідат тот старшый арцибискуп:

— Мы не маме на світі жадну старость. Дайме собі єдну таблу зробити, а напишме так: ту нас тіко і тіко душ, а мы жыєме през жадной старості.

Но і дали собі таблу зробити, напис. Но а даколи краль, як хотів свому штату зогнати дашто нове, та мусив ся позбирати до подертых лах, а ішов по свому краю, а смотрив каждому до двора. Як ся му дашто спачило, увыйшов до двору та й повів:

— Ґаздо, робте веце того.

Лем так ся змыгав штат.

Він прийшов ґу тій таблі, почитат...

„Гм, фрас хопив ші нягай. Та я краль, та старості мам, же не можу спати, а мушу ходити так, путовати, смотрити, жебы тот мій штат ся здвигнув, а они ту жыют през старості. А, чекай, я з вами зроблю". Дав закликати єдного. Представився, же він є краль.

— Но та што, пане кралю, потребуєте?

— Та тото потребую. Вы пишете, же вас тіко душ, а вы през старості бывате. А я краль, же ся старам, же не можу спати. Так я вам дам три отазкы. Із вас хоць-котрый мате прийти за штырнац дни до мене, а мате ми одгаднути, де є стредок світа. То єдна отазка. А друга отазка. Як я ся приберу до найпорядніщого мундура, та мате одгаднути, тіко я мам вартості. А третя отазка. Мам два гачуры, та мате одгаднути, тіко тоты гачуры мают серсті. А жебы не была ані єдна серсть веце, бо бы не было платне. За штырнац дни єден з вас мат прийти до мене.

А до того манастыре ніхто не ходив, лем єден млинарь.

Так взяли шыткы книжкы, перегортают шыткы страны — того не єст, не пише тото. Уж ані не дзвонит до церкві, таку старость мают. А ту заневдовга треба одповісти кральові на отазкы. А млинарь, тот чекат. Єден день не дзвонит, другый день не дзвонит. А-а-а, насыпав зерна, а іде.

— Доброй рано.

— Доброй рано.

— Но а што вы, отче, не дзвоните, не молитеся уж? Дали сьте собі написати, же не мате старость, та, якбачу, уж ай за бога сьте забыли.

— Ні, не забыли сьме. Але ту быв краль, а дав нам велику старость.

— Яку же то старость? Та я не ученый, а бы-м ся того не бояв. Я знам смотрити, лем жебы мука ішла мілка, ані мено своє не знам підписати.

— Но та шкода вам повідати.

— Та лем повідайте.

— Дав нам такы отазкы.

— Гм, — повідат, — а дате ми два літры шпиритусу?

— Даме.

— Єдну літру жебы-м ту выпив, а єдну там. Дате ми попівськы лахы, я піду, я му одповім.

— Пой, такы попи — і рады, й не рады.

Думают собі: „Переведе нас млинарь. Та де спростяк може, а мы учены не можеме". Но, як прийшов тот день, прийшов на фару, дали на нього реверенду довгу, што на нюй є сімдесят ґомбічок, кравату наопак му дали — піп, як фрас. Но і іде. А краль уж лем ледве чекат, ходит та й раз смотрит — іде піп. Але як ся приближив, такой єдну літру шпиритусу до ся выляв. Но та тот што буде знати, п'яный? А йому фрас быв. Він быв звыкнутый, він пив. Та й як прийшов на двір, та й выбіг на перше посходя, а там такы слупы были вкруглы, таке модерне было зроблене.

— Но та тепер ми, отче, одгадни, де є стредок світа.

Він ходит, ходит по тій ходбі. Прийшов, став коло найгрубшого слупа, положив ногу.

— Пресвітлый кралю, наш няню, ту є акурат стредок світа. Кедь не вірите, дайте інженерями зміряти цалый світ, як буде на півміліметра вправо або вліво, голова ту.

Краль собі думат: „Ідь ты до фраса. Та коли я цалый світ ізмірям? Сміятися люди будут". Пой, такый їдовитый,

як сто фрасу. Пішов, як ся раз вытяг, став оперед нього.

— Но та тепер ми одгадни, тіко я мам вартності.

Він смотрит по ґомбічках так...

— Гм, — повідат, — та, пресвітлый кралю, вы сьте земный краль, та ваша вартність меньша.

Думат собі: ,,Но та правду повідат. Святый може быти дорожшый''. Йой, такый їдовитый, як сто фрасу. Но та й пішов, жебы выпустили гачуры.

— Но, одгадни ми, тіко тоты гачуры серсті мают. Жебы-сь ані єдну серсть не повів меньше, ані веце.

Смотрит — хвіст ізнимат, гриву.

— Но та так: сім мілійону п'ятьсто серстей на собі мают тоты гачуры. Кедь не вірите, дайте голичом, наї їх оголят, а порахуєме.

Краль собі думат: ,,Но та де я дам гачуры обсмішити, а хто тоту серсть почитат?'' Но та й повідат:

— Та ідьте собі, а жыйте, як-исьте жыли.

Та й прийшов млинарь, одповів шытко, а нони не годні были.

24. З ТОГО СВІТУ

Був єден ґазда. Але такый богач был. Барз великый богач был. А барз пив палінку. І тот ґазда до єдного корчмаря фурт ходив. Все пив, а все пропив там кусок землі. Корчмар дав собі записати. Помаленькы так писав собі корчмар, же він пропив шыток маєток. А палінкы зась хоче. Прийшов:

— Корчмарю, дай ми палінкы.

— Но, слухай, уж не маш нач. Нашто ти дам?

— Пой, та тя заб'ю. Та-сь ми перебрав шыток маєток за палінку, та ми давай.

— Но, слухай, Іване: ту маш іщі децу палінкы, а конець. То уж я з своєї давам, а веце ти не дам.

Но та й дав му, пішов він. Але то лем на тіко, як на зуб, му дав. Того мало было.

Але корчмарка поставила гуску та й там варит. А комины такы были даколи у кухнях, што зо шпаргета аж на верх комин плетеный быв. Іщі там, коло Требішова, такы сут і тепер. А в тум палиця, а там будиться мнясо. Та й я у старуй хыжі быв зробив комин, же мнясо-м сушыв. Та й Іван пішов вечур, та й нашов драбину, опер горі комином, жебы годен выйти наверьха. А корчмар ся там молит. Як выйшов горі, а взяв зо собов мотуз довгый, такый, жебы муг дустати аж до кухні, та й зачав кричати на комин:

— Пане корчмарю.

— Но, а хто там кричит?

— Я, панбог.

— Пой, вы — панбог! Видиш, жінко, як мы ся так домолили, же уж бог із нами бесідує. Пой, знаш што, жінко? Я ся опитам бога, же што нашы таты й мамы роблят там, што повмирали. Пані бог?

А він:

— Што? Што хочеш?

— А вы познате нашого тата й маму?

— Гей.

— А мают они там што їсти?

— Мало што.

— А пінязі мают?

— Ой, не мают.

— Йой, боже, — а они мавут пінязі. — Ты, жінко, може, бог возьме пінязі.

А тото Іванові треба.

— Пані бог?

— Што хочеш?

— Будьте такы добры, даме до мішка пінязі, жебы сьте дали нашому татові і мамі, братові.

— Дам. Положь до мішка.

— А як вам дам?

— Я ти пущу мотузок, а ты на мотузок гвадиш, а я вытягну. — Та й Іван собі подумав: „Тепер я тебе мам, птачку!"

Корчмар, де лем яка корунка была, шытко позберал до мішка, зав'язал, а тот вытяг. Собі подумав: „Уж буду мати зась за што пити".

Та корчмар не быв спокійный. Повідат:

— Знаш што, жінко? Мы бы їм і лахы послали даякы такы новы, перины, або таке... Та й зачав кричати:

— Пані бог?

— Што хочеш?

— А вы бы не взяли лахы даякы там на отца, на матірь, кедь не мают, і перины, бы ся закрывали.

— Поріхтуй, а завадь на мотуз, я вытягну.

Но, корчмар узяв шыткы лахы, не зухабив собі лем єдну кошулю. Зав'язали, тот пустив мотуз, вытяг та й фук із ним до копривы: „Уж тя мам!"

Але корчмар повідат:

— Знаш што? Кедь такый бог добрый, нас выслухал, а можно бы мене взяв на небо, та я бы сам побесідував з отцом.

А він тото, Іван, чекав. А гуска ся варит у горцю. Та й повідат:

— Оле, опитайся.

— Пані бог?

— Што хочеш?

— А не были бы вы такы добры, жебы вы мене на небо взяли, жебы я отца, матір видів.

— Чом бы ніт?

— Но а як я выйду?

— Та я тобі пущу мотуз, а собі засиль на карк, та я тебе вытягну.

Но і корчмар ся прибрав у новый анцуґ, став піля шпаргета, а жінці повів, жебы шыткы штирі гускы зарізала, а жебы нікого не пустила до хыжі, лем жебы ся так молили:

— Ідемо, ідемо на небо.

— Бо, — повідат, — як я там піду, та я бога попрошу, та й вас заберу.

А Іван, як потяг за мотуз, та й задусив корчмаря. Вытяг до пів комина та й обкрутив мотуз, зышов долов драбинов, взяв гроші і балик, пішов собі на другый валал пити. А огень горит, гускы кыплят, а як мотуз перегорів, та й корчмар руп до горця. Поливка по землі, гуску выбив. І так Іван выграв.

25. ЯК КУМ ВОЛИ ПРОДАВ

Был кум з кумом. Єден был богатый, а єден был худобнішый. Та й повідат богатшый худобнішому:

— Куме, не пішли бы вы зо мном на ярмак?

— Но я піду. Ай вы йдете?

— Я беру волы, бо йду продати.

— Ой, куме, та холем собі поп'єме!

— Як продам добрі, та собі поп'єме, куме.

Но і было то до самого вечера. Кум волы продал, але му барз пізно выплатили. Тот кум худобнішый прийшол ґу ньому та й повідат:

— Куме, уж сьте волы продали?

— Продал, але гроші ми іщі не дал.

— Но та коли вам даст?

— Но та іщі ми треба почекати.

Як уж го выплатил, прийшол кум та й повідат:

— Куме, уж вам выплатил?

— Уж. Лем кус почекайте, вып'єме, а підеме.

— А-а-а, не треба нам пити. Будеме собі дома пити. Лем подьте.

Худобнішый кум пішол наперед нього, а тот сам собі іде. Прийшол до ліса, а тот собі палицю вырізал, а стоїт собі. Стал му на цесту, а му так повідат:

— Або пінязі, або смерть.

— Ей, куме, та вы бы од мене пінязі взяли? Кедь тот місяць бы на вас выповіл, кебы вы од мене пінязі взяли.

— Но, жадный місяць, лем ми давайте пінязі.

Як він му дал, та тот худобнішый повідат:

— Дали сьте ми пінязі, але і так мусите ту голову положыти, бо вы бы прийшли домів, вы бы на мене повіли, же я од вас взял пінязі.

Но, як го забил, далі од драгы го одтягнул, загріб го, прийшол домів і жені своїй повідат:

— Жено, кебы ты знала, што я зробил.

А жена не хотіла слухати, бо вечерю варила. Та й ґазда пішол собі на постіль лячи, а так собі ліг — просто облака, а місяць барз му світил до очей. А він ся зачал на постелі барз сміяти. А тота кума ся ішла кума звідувати, же де так пізно, а єй ґазды іщі не єст дома. Но а як прийшла під облак, а тот кум ся іщі барже дал до сміху. А она му повідат:

— Та з чого ты ся так смієш?

— Йой, жено, щі-м ти перше хотіл повісти, а ты мене не хцела послухати, же маш вельо роботы, же вечерю вариш. Тот кум, што я го забил, та так ми повіл, же на мене тот місяць выповіст. Но годен то місяць прийти з неба на ня выповісти? Но як? Кому він буде бесідувал?

А того кума, што го забил, жена під облаком. Та й такой скричала:

— Куме, та што вы повідате? Та вы сьте ми мого ґазду забили?

Так она ся вернула, пішла по шандарів, шандарів на нього привела, шандарі го взяли. Пішол фказати, де го затяг. І тот пінязі вернул. Пінязі были, але ґазды не было, бо уж был небіжчик.

26. ДВІ КУМИ

Были дві куми. Єдна хцела богу служыти, а друга все єй до ворожылі кликала. Але прийшол єден чоловік до села, та й зайшол до той, што на вышнім кінці быват. Та й повідат:

— Ґаздыньо, были бы вы сьте такы добры, дали бы вы ми дашто перекусити?

— Ой, чоловіче божый, дала бы-м. Хліба мам, але омасті не мам.

— Ой, кебы вы ми добрі заплатили, я бы вам повіл, де ваше масло.

Баба повідат:

— Дам хоць остатню коруну, лем ми повічте.

— Тота баба ґу вам прийде о дванастій годині до хыжі.

Но і тот хлоп ся позберал, пішол долом шыткым селом, а зыйшол на самый нижній конець. А зайшол там до єдной хыжі, а зась просил їсти. А тота зась так повідат:

— Я бы вам дала хліба, але кедь не мам ані масла, ані сыра, ані молока, што вам дам?

— Но та што то ся з вами стало? Кебы сьте ми добрі заплатили, я бы вам повіл, же што ся з вашым маслом робит.

Баба пішла до села, пожычила, хлопові дала, та й так повідат:

— Будете іти горі шыткым селом, а де ся буде світити, там буде ся ваше масло правити.

Но і она ся красні позбирала, о дванастій годині іде горі шыткым селом. Іде, іде, аж до той кумы прийшла. Прийшла там, а тота правит масло, а тота єй повідат:

— А фрас тебе тримав ші нягай, та ты моє масло правиш!

А тота поїмала тоту:

— Ты, босорко, чого-сь ми прийшла до хыжі?

І ся зачали бити. Як ся зачали бити, ся барз побили, і на другый день ся позбирали — ідут до суду. Пішли до

суду — удалися. Прийшли на суд, та й так повідают на суді:

— Но як вы знали, же она ваше масло правит.

— Но та так: єден чловек ходил по селі, а повіл, же тота, што моє масло правит, прийде ми о дванастій годині до хыжі сама.

А тота зась повіла:

— Ми так повіл, жебы-м ішла горі селом о дванастій годині, а де ся буде світити, там буде моє масло правити. Но і я там прийшла, она правила, і мы ся взяли до биткы.

Но та судця повідат:

— Вы, яка єдна мудра, така й друга. Лем сьте хлопа нагодували, та й пішол од вас сміючися.

Но і так ся скончило з ними.

27. ЯК БРАТИ СУДИЛИСЯ

Были двоми братя. Єден брат мало земель мал ай узькый двір. А там был кіл, што не годен был выкручати з возом. Та й повідат:

— Брате, будь такый добрый, попусь ми на єден крок, жебы я тот віз фурт не затігал.

— Был єсь в Гамериці, было ти сидіти, не требало ти ся ту хцати.

А люди му так повіли:

— Ой, Осифе, не знаш, што зробити? Як твій брат піде на поле, а ты возь, скоро яму выкопай, а перелож тот пліт.

Він так зробил. Тому хтоська на поле доповіл, прийшол, поїмал го за волося, зачал бити. Як зачал бити, а того, што был богатый, ішла сваха.

— Ой, свахо, так, як бы сьте ту з неба прийшли, підете вы ми за свідка.

Но і сват сваху дал за свідка. Ані тому штернадцеть дни не вытримало, прийшли їм штелюнґы. Єден мал фішкалуша, і другый. Тот зачал нарікати на сваху, же чом він буде мал добрі, а тот мусит вывести корову, а продати. Як сваха пішла на суд, судця ся єй звідал:

— Бабко, што сьте виділи? Котрый котрого вдарил?

— Ци я боса прийшла? — она одповіла.

— Нам, бабко, до того нич, як вы прийшли. Лем котрый котрого вдарил?

— Ци я ночувати буду?

— Нам, бабо, до того нич, ци вы будете ночувати, ци вы босы прийшли, лем повічте, котрый котрого вдарил.

— Ци я напіше прийшла?

Судця ся роз'їл, бабу вышмарил з хыжы. А потому рыхтарьові повідат:

— Вы повідате, же сьте двацять штири рокы рыхтарьом, а вы такого глухмана дали.

— Але, — гварит, — чорта она глуха. Она лем ся таков зробила.

Баба выйшла на двір, ся перекстила.

— О, господи, слава тобі, лем кедь ми присягу не дали.

Та й баба горі лозинами домів. Як уж баба прийшла домів, а тота баба друга ґу ній прийшла.

— Та як ся тото там скончило?

— Я не знам, бо я їх зохабила.

Баба зачала нарікати. Прийшла домів. І єден брат, і тот другый прийшли домів.

— Ной, та як ти ся там стало, старый, з тым правом?

— Но, як? Я заплатил дев'ятьсто корун свому фішкалушові, і тамтот дев'ятьсто корун. І так нам судця зробил поконавку.

28. КОЖНИЙ ДЛЯ СЕБЕ

Де было, там было, у краля то было. Была кральовна і мала єдного сына. А тот сын ходив по полювачці. А была єдна жена худобна. Та тота худобна жена ходила ґу кральовні. А тота баба все єй повіла: „Каждый про себе". Але тоту кральовну барз назлостило та й так повіла мужові:

— Я з тов жебрачков дашто зроблю, бо она ми ніґда не подякує, лем повіст — каждый про себе.

Та й кральовна забалила отрову до паперя і дала жебрачці. А жебрачка тото принесла домів, положыла на стіл. Прийшла велика бурька. А єй сын ходив по полювачці і прийшов до нєй, до той жебрачкы. Та й повідат:

— Вы сьте ходили по полювачці, сьте змокли, ту ваша мамка ми дала дашто до паперя, розбальте собі а закусьте.

Він взял, розбалил, закусил і ся такой перевернул на лавку. Спал дообіда. Жебраці приходили і ся чудували, же чом так довго спит. Пішла жебрачка до краля і повідат вітцьові:

— Ваш сын, кралю найяснішый, прийшол до мене і спит, я го не можу збудити.

Матірь знала, же што ся стало, але отець не знал, та й повідат жені:

— Жено, я беру дохтора, іду смотрити, што ся стало з ним, же він так спит.

Выйшол дохтор з кральом, попозирают, і дохтор повідат:

— Він отрутый. А што сьте му давали їсти?

— Нич, лем што ми дала його матірь — тоты бухты, він закусил і такой собі ліг спати.

Дохтор попозерат — а в бухтох была отрова.

Но і так ся стало і так скончило в Бодруджалі за столом.

Казки Петра Ілька

Українськими народними казками в с. Бодруджал Свидницького округу цікавився в другій половині XIX стол. західноукраїнський вчений Іван Верхратський. Він записав у Бодруджалі 6 казок, які опублікував у своїй праці „Знадоби для пізнання угорскорусских говорів"[1]. Серед записаних казок знаходимо 1 демонологічну казку „О ґазді, што мал жену, котра му все доганяла..."[2], 3 етіологічні казки — „Зашто на воді світ стоїт"[3], „Як то орішок стал птахім за краля"[4], „Якый талант бог дал вовкови і як вовк злукавив"[5], 1 казку про тварин — „О козі-ветулі"[6] і 1 соціально-побутову казку — „О еднім рыбарі, што мал осмеро в родині і хотіл двоє дітий, хлопчіско і дівчатіско, зарізаті. Як тоты двоє утекли і їх пригоды в дорозі"[7].

Крім казок, І. Верхратський записав у Бодруджалі ще 41 загадку[8] та 22 народні пісні.[9]

З мовного боку вищенаведені казки записані максимально точно[10]. Ці казки мають певне значення і для фольклористики. Вони, хоч і в обмеженій мірі, подають певне свідоцтво про стан побутування народних прозових творів на Свидниччині наприкінці минулого століття. Декотрі тексти, опубліковані І. Верхратським, як, наприклад, казка про тварин „О козі-ветулі", подані в значно зредукованій формі. Як недобачення опублікованого І. Верхратським фольклорного матеріалу із с. Бодруджал (а також із інших населених пунктів української

---

[1] Іван Верхратський. Знадоби для пізнання угорскорусских говорів. — Записки Наукового товариства ім. Шевченка, т. 44, 1901, стор. 142—148.

[2] Там же, стор. 142—144.

[3] Там же, стор. 144.

[4] Там же.

[5] Там же.

[6] Там же, стор. 144—145.

[7] Там же, стор. 145—148.

[8] Там же, стор. 174—176.

[9] Там же, стор. 189—192.

[10] І. Верхратський ці та інші фольклорні зразки опублікував у другому розділі вищезгаданої праці (Б. Взірці бесіди угорских руснаків. Говори з наголосом сталим).

етнічної області Східної Словаччини) треба вважати відсутність повної паспортизації. Вчений наводить один тільки населений пункт, в якому був записаний той чи інший фольклорний зразок, а інші компоненти паспортизації вилишені ним.

Від опублікування народних казок І. Верхратським в с. Бодруджал даним фольклорним жанром до 1968 р. не цікавився ніхто із вчених. Тільки 1968 р. с. Бодруджал відвідав М. Гиряк і записав великий репертуар народних казок від талановитого казкаря Петра Ілька та декілька текстів народних казок від його жінки Марії Ілько. Досі з репертуару П. Ілька була опублікована фантастично-пригодницька казка „Сирітка Ганька"[11]. Журнал „Дружно вперед" за 1971 р. приніс 3 казки, записані від М. Ілько. Ідеться про соціально-побутові казки: „Як кум воли продав"[12], „Як брати судилися"[13] та „Дві куми"[14].

Дані тексти записані спрощеною фонетичною транскрипцією, належно паспортизовані і, таким чином, сповнюють вимоги автентичності.

В мережі дотеперішніх записів українських народних казок Свидниччини, здійснених В. Гнатюком[15], І. Верхратським[16] та М. Гиряком[17], народні казки П. Ілька займають першорядне місце. В. Гнатюк від свидницького казкаря Яноша Лешка записав легенду „Як Саламон занімів"[18] та кілька дрібних текстів („Переспанка", „Бабина дівка", „Дещо про хрестини")[19], а від Міклоша Антоника опублікував легенду „Саламон, його мати і мудра дівчина"[20]. І. Верхратський від невідомого казкаря (чи казкарів) опублікував всього-на-всього шість текстів казок. Значним поповненням публікованих фольклорних казок із Свидниччини є збірник „Українські народні казки Східної Словаччини", т. 4 (Пряшів, 1972), в який увійшли казки 7 казкарів — І. Мотики та М. Орловського із с. Довгуня, Г. Щерба із с. Гаврянець, І. Галая із с. Свидничка, І. Мельника із с. Кружльова, М. Щамбори із с. Гунківці та М. Ілько із с. Бодруджал[21]. М. Ілько в даному збірнику має

---

[11] Журнал „Дружно вперед", XXI, 1971 № 1, стор. 22—23.

[12] Там же, № 7, стор. 22.

[13] Там же, стор. 22—23.

[14] Там же, стор. 23.

[15] Володимир Гнатюк. Етнографічні матеріали з Угорської Русі, т. III. — Етнографічний збірник (далі — ЕЗ), т. IX, 1900, стор. 79—81.

[16] Див. цит. працю.

[17] Українські народні казки Східної Словаччини, т. 4. (Впорядкування, вступ, післямова та коментарі Михайла Гиряка). СПВ, ВУП, Пряшів, 1972.

[18] ЕЗ, т. IX, стор. 79.

[19] Там же, стор. 80—81.

[20] Там же, стор. 79—80.

[21] УНКСС, т. 4.

опубліковані 3 тексти — „Дід і Коза"[22], „Мачуха і Янчо"[23] та „Як старий дід до школи ходив"[24]. З-поміж наведених семи казкарів виділяється незвичайний щодо оповідацької майстерності І. Мотика, який своїми 14 текстами народних казок збагатив місцеву українську казкову традицію. В репертуарі І. Мотики переважають фантастично-пригодницькі казки. Цей вид народної прози І. Мотика культивував і оповідав без мінімальних втручань у поетику казки. Саме це надає на цінності казок І. Мотики, який належить до найкращих місцевих українських казкарів.

Казкар М. Щамбора оповів стільки ж казок, як і І. Мотика, однак палітрі гунківського казкаря в окремих випадках, головне, оповідаючи фантастично-пригодницькі казки, бракує витончена традиційна поетика казок. Якщо І. Мотика в максимальній мірі дотримує композицію фантастично-пригодницької казки, то М. Щамбора у відношенні до цієї композиції поводиться вільно. Він не дотримує правило троїчності дії, внаслідок чого сюжет його казки надто зредукований.

Інші відомі нам казкарі Свидниччини (М. Орловський, І. Мельник, Г. Щерба, І. Галай та М. Ілько) не досягли рівня І. Мотики ні щодо кількості казок, ні щодо майстерності оповідання цих казок. Однак репертуар кожного із цих казкарів має певну художню та наукову цінність. Так, наприклад, з іменем М. Орловського в'яжуться цікаві тексти казок про тварин „Лисиця і Вовк"[25] та „Поросята і Вовк"[26].

Подібно й з іменем М. Ілько в'яжеться казка про тварин „Дід і Коза". На Свидниччині було записано ще один текст казок про тварин „Хитра Лисиця і Вовк". Загальновідомо, що в українській етнічній області Східної Словаччини побутує порівняно мало казок про тварин. В. Гнатюк в українській етнічній області Східної Словаччини не записав ні однієї казки про тварин. І. Верхратський з цієї області опублікував кілька етіологічних казок та казок про тварин[27]. Саме з цього аспекту кожний новозаписаний текст казок про тварин в районах Східної Словаччини, заселених українцями, становлять для фольклористики вагому цінність[28].

П. Ілько перевершив своїх сучасників-казкарів і щодо кількості

---

[22] Там же, стор. 220—223.

[23] Там же, стор. 224—225.

[24] Там же, стор. 125—127.

[25] Там же, стор. 226—227.

[26] Там же, стор. 120—124.

[27] Іван Верхратський. Цит. праця, стор. 113, 114, 119 та ін.

[28] На необхідність збирання казок про тварин в області Карпат вказав Володимир Плачинда у своїй рецензії „Вдовольнити спрагу" („Народна творчість та етнографія", 1969, № 3, стор. 95).

записаних від нього казок, і щодо ідейно-художньої завершеності цих казок. В даній праці будемо намагатись вказати на сюжетний репертуар казок П. Ілька, а також розглянемо стиль його казок. Але перш ніж перейдемо до аналізу намічених проблем, наведемо кілька біографічних даних бодруджальського казкаря.

Казки П. Ілька налічують 24 тексти. Щодо використання засобів поетики ці казки поділяються на дві групи. Першу групу становлять фантастично-пригодницькі казки: „Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало", „Пригоди одного із семи братів", „Чарівне дзеркало", „Мати, син і розбійники", „Золота рибка", „Король, стрілець і його жінка", „Про королевича Марка", „Як один із трьох братів визволив сестру і жінку", „Про сироти, що їх мачуха прогнала", „Лісник і його син", „Проклятий син", „Газда і його жінка", „Попел і жаба", „Спрітка Ганька", „Швець і його син", „Про трьох братів-гавранів", „Бідний коваль і його донька" та „Як служив Янко у попа". Решта казок П. Ілька інклінують до соціально-побутових казок: „Син професора", „Про Мотузаря", „Шиковний маляр", „Король, його донька і циган", „Король, монахи і мельник" та „З того світу". Як бачимо, три чверті текстів — це фантастично-пригодницькі казки, і тільки одна чверть репертуару П. Ілька в більшій мірі має ознаки соціально-побутових казок.

Сюжет казки „Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало" має широке міжнародне застосування. В. Гнатюк від М. Пустая записав казку „Як руський кральович з великим Янком сватав царську доньку"[29]. І. Полівка, як і інші казки, записані В. Гнатюком та І. Верхратським, залучив до „Súpisu slovenských rozprávok"[30], як зразки „rozprávok maloruských... obyvateľov z východného Slovenska"[31]. В цілому І. Полівка залучив даний сюжет до тієї тематичної групи казок, в якій троє братів ідуть батькові по лікарство[32]. В каталозі типів народних казок по системі Антті Аарне та Стіта Томпсона[33] даний сюжет знаходимо під номером 551. Ю. Кржижановський у своєму каталозі „Polska bajka ludova w układzie systematycznym" даний тип наводить під номером 551[34].

---

[29] ЕЗ, т. IV, стор. 62—69.

[30] Jiří Polívka. Súpis slovenských rozprávok (далі — Jiří Polívka. Súpis...), zv. II, Turč. Sv. Martin, 1924, стор. 378—380.

[31] Там же, т. I., 1923, стор. 157.

[32] Там же, т. II., 1924 стор. 365.

[33] Typy ludových rozprávok. Klasifikácia a bibliográfia, zv. I, Praha, 1930.

[34] Julian Krzyżanowski. Polska bajka ludowa w układzie systematicznym, t. I, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1963, стор. 178.

Фантастично-пригодницькі казки П. Ілька мають і ту спільну рису, що майже всі вони набули форму розгорнутих повістей. Одним із таких творів є казка „Пригоди одного із семи братів". Подібно й казка „Чарівне дзеркало" має міжнародне застосування. В казалозі AaTh знаходимо її під номером 709 у комбінації з мотивами типу № 706. І. Полівка опублікував словацькі варіанти цієї казки в „Súpise slovenských rozprávok"[35]. Подібно й сюжет казки „Золота рибка" має міжнародний характер. В каталозі AaTh цей сюжет знаходимо під номером 303. Польський тип, зазначений в каталозі Ю. Кржижановського під номером 303, значно відмінний. Словацький варіант засвідчив І. Полівка в „Súpise slovenských rozprávok"[36].

Казка „Про королевича Марка" в каталозі AaTh займає позицію під номером 930. Під цим же числом знаходимо її польські варіанти в каталозі Ю. Кржижановського[37]. Словацькі варіанти відмічені І. Полівкою в „Súpise slovenských rozprávok"[38]. Окремі мотиви цієї казки відшуковуємо в раніше опублікованих нами казках. Так, наприклад, мотив розподілу грошей між братами виступає в казці „Гроші — смерть і пекло"[39]. Мотив — бідняк іде за чотирма порадами до ворожилі — відомий також із казки „Як бідняк шукав долю"[40].

Сюжет казки „Проклятий син" в AaTh стоїть під номером 425, а в „Súpise slovenských rozprávok" його читаємо в 3 томі (48 A 1—4).

Широковідому казку „Про трьох братів-гавранів" записано і від П. Ілька. В каталозі AaTh цей сюжет знаходимо під номером 451. Подібно і Ю.Кржижановський у своєму каталозі даний текст наводить під номером 451. І. Полівка в „Súpise slovenských rozprávok" також наводить цей сюжет (44 B 1). В. Гнатюк у 1896 р. казку „Про сімох братів-гайворонів і їх сестру" записав від М. Пустая і опублікував її в „Етнографічних матеріалах з Угорської Русі"[41]. Відомі ще два варіанти цієї казки. Перший належить М. Пірош із с. Руське на Сяннщині і опубліковано його під назвою „Три брати і їх сестричка"[42], а другий оповів нам В. Мицак (35 років) із с. Березовець Гуменського

[35] J. Polívka. Súpis..., zv. III, 51 C.
[36] Там же I, стор. 202—221.
[37] J. Krzyżanowski. Polska bajka ludowa..., tom I, č. 930.
[38] J. Polívka. Súpis..., zv. III (31 B 2), стор. 8—11.
[39] УНКСС, т. 2, стор. 204.
[40] Там же, т. 3, стор. 16—199.
[41] ЕЗ, т. IV, 1898, стор. 112—114. (Дана казка була літературизована й опублікована в збірнику „Українські народні казки Східної Словаччини", т. 1. СПВ, ВУЛ, Пряшів, 1965, стр. 76—82; Гора до неба. Видавництво „Карпати", 1968, стор. 18—23).
[42] УНКСС, т. 3, 1969, стор. 51—85.

округу і опубліковано його під назвою „Про трьох братів-гайворонів"[43].

Казка „Бідний коваль і його донька" також широко побутує. Знає її каталог типів народних казок AaTh — 710, і каталог Ю. Кржижановського — 710, а знаходимо її і в „Súpise slovenských rozprávok" (III, 44 A (1). В. Гнатюк варіант цієї казки записав у 1899 р. від Кристини Михні із с. Орябина Старолюбовнянського округу і опублікував її під заголовком „Дівчина і чарівниця"[44]. Із післявоєнних записів цієї казки згадаймо ще варіант „Бідний коваль і його донька"[45], розказаний літньою жінкою-казкарем із с. Осадне Гуменського округу.

Сюжет казки „Як служив Янко у попа" відомий і каталогові AaTh (1000, 1004, 1063, 1084, 1132), і каталогові Ю. Кржижановського (1000), і „Súpisu slovenských rozprávok" (IV, 89). Варіант цієї казки наводить і В. Гнатюк[46]. Казкар Ю. Шамулка оповів нам цю казку в 1962 р., і знаходимо її в 2 томі місцевих українських народних казок[47].

Фантастично-пригодницьким казкам „Як один із трьох братів визволив сестру і жінку", „Лісник і його сини", „Газда і його жінка", „Сирітка Ганька" та „Швець і його сини" також не знайдено міжнародні паралелі. Варіанти казок „Про сиротu, що їх мачуха прогнала"[48] та „Попел і жаба"[49] знаходяться в „Súpise slovenských rozprávok" І. Полівки.

Із вищенаведеного бачимо, що більшість фантастично-пригодницьких казок має міжнародне застосування. Окремі варіанти цих казок відомі і українській казковій традиції в Східній Словаччині, і польській, і словацькій казковим традиціям. Репертуар П. Ілька та його жінки М. Ілько приносить нам і такі казки, які не знають варіантів ні в словацькому, ні в польському фольклорі. Кілька текстів казок П. Ілька має один і більше варіантів у досі відомих записах українських народних казок Східної Словаччини.

Соціально-побутові казки в репертуарі П. Ілька становлять 25 процентів. З них сюжет казки „Син професора" відомий і каталогові AaTh (935), і каталогові Ю. Кржижановського (935), і „Súpisu slovenských rozprávok" (IV, 119 1, 2). Тип казки „Шиковний маляр" також зна-

---

[43] Там же, стор. 80—85.
[44] ЕЗ, т. IX, 1900, стор. 59—60.
[45] УНКСС, т. III, 1969, стор. 240—243.
[46] ЕЗ, т. IX, 1900, стор. 51—53.
[47] УНКСС, т. 2, 1966, стор. 76—82.
[48] J. Polívka. Súpis..., zv. III. 1927, č. 46.
[49] Там же, т. II, 1924, № 13.

ходиться в каталозі AaTh (1730). Знає його і „Súpis slovenských rozprávok" (IV, 122 Cb (1). Крім того, знаємо три місцеві варіанти даного сюжету[50]. Сюжет „Король, його донька і циган" не знайдено в жодному з наведених каталогів. Казка „Король, монахи і мельник" зазначена в каталозі AaTh (922). Деякі мотиви цієї казки в'яжуться з іншими місцевими українськими казками. Мотив відгадування загадок, загаданих королем, оповів у казці „Циган і король"[51] І. Полянський із с. Якуб'яни Старолюбовнянського округу, а мотив відгадування загадок мудрою дівчиною читаємо в казці М. Щамбори „Невірна жінка"[52]. Словацький варіант даного сюжету досі не знайдено. Інша соціально-побутова казка П. Ілька — „З того світу" — відома і каталогові AaTh (1540), і каталогові Ю. Кржижановського (1540), і „Súpisu slovenských rozprávok"[53]. В післявоєнних записах українських народних казок Східної Словаччини більше разів зустрічаємо мотив: чоловік з того світу одержав від жінки гроші, а від її сина обманом дістав коня.[54] Цей мотив ще повторюється в казці „Іван, чижем, жид і баран"[55], записаній від М. Пірош із с. Руське Гуменського округу.

М. Ілько, крім вищезгаданих, оповідає ще соціально побутові казки: „Як кум воли продав", „Дві куми", „Як брати судилися" та „Кожний для себе". Цим казкам досі не знайдено міжнародні паралелі.

Репертуар казок П. Ілька неповний. Він у похилому віці забув значну кількість казок. Нинішній репертуар П. Ілько оповідає здебільшого пастухам на пасовиську або дітям під час довгих зимових вечорів. М. Ілько своїми шести текстами соціально-побутових казок і однією казкою про тварин поповнила репертуар бодруджальського казкаря, але щодо майстерності оповідання народної прози не досягла його рівня. Вона зовсім не культивує фантастично-пригодницькі казки.

Стиль казок П. Ілька цікавий, по-перше, з боку мови, якою оповіджені ці казки, і, по-друге, з боку збереження в них відносно повної поетики традиційних народних казок. Казки П. Ілька, на відміну від посередніх оповідачів, розказані живою, барвистою народною розмовною мовою. Незважаючи на те, що П. Ілько вже більше трьох десятків років живе в с. Бодруджал на Свидниччині, в його мові ще й нині знаходимо низку елементів говірки рідного села. Так, наприклад, для бодруджальської української говірки не характерний голосний

---

[50] ЕЗ, т. IX, 1900, стор. 11—13; УНКСС, т. 2, стор. 121—122, 161—163.
[51] УНКСС, т. 2, стор. 248—250.
[52] Там же, т. 4, стор. 194—196.
[53] J. Polívka. Súpis. . ., zv. V, 1931, 133 A 1, 2.
[54] УНКСС, т. 2, стор. 153—157.
[55] Там же, стор. 150—151.

звук „у" в словах „він", „кінь", „пішов". П. Ілько саме цей звук вживає паралельно із звуком „і" („вун", „кунь", „пушов"). Для говірки с. Грушово на Закарпатті характерний рухомий наголос. П. Ілько в своїх казках в основному користується сталим наголосом на другому складі від кінця. Мова казок П. Ілька не засмічена зайвими словами або словами-паразитами, як це інколи буває в казках окремих казкарів.

П. Ілько вміло користується засобами поетики народної традиційної казки. Особливо фантастично-пригодницькі казки П. Ілька можуть послужити надійним джерелом для вивчення поетики традиційної народної казки українського населення Східної Словаччини. В казках бодруджалського казкаря тривке місце займають вступні формули[56], або зачини, далі — заключні формули,[57] або кінцівки. П. Ілько казковий текст переплітає прислів'ями та приказками, чим мова народного прозового твору набуває строкатості, переконаності і в певному розумінні культивованості. Синтаксичні повторення[58] в казках П. Ілька виступають досить часто і відіграють в них відповідну функцію. Також порівняння як загальновідомий засіб фольклорної поетики займає певну позицію в казках П. Ілька. Метафори більш характерні для народної поезії, але тут-там їх використано і в народних розповідних жанрах. Подібну думку можна висловити і відносно епітетів, які широко використовуються творцями та інтерпретами народних пісень, народних казок тощо. Знає їх і П. Ілько. В його казках вжито низку традиційних епітетів. І завдяки цьому казки оповідача- „фантаста" вражають легкістю, завершеністю, витонченістю. Відомий білоруський літературознавець і фольклорист Л. Г. Бараг з-поміж низки компонентів стилю народної казки виділив слова з пом'якшувальними суфіксами.[59] І для стилю казок П. Ілька характерний цей засіб народної художньої мови. Мабуть, найбільш характерні для такої мови вигуки. Без цього засобу на вираження найрізноманітніших почуттів людини не обходяться ні казки П. Ілька. Як у казках інших казкарів,

---

[56] В українській фольклористиці частіше вживається термін „зачин", тоді як у давнішій фольклористичній літературі вживався термін „вступна формула" (Ї. Полівка та ін.).

[57] Те саме стосується і терміну „кінцівка".

[58] Про лексичні повторення в місцевих українських народних казках диви статтю Аделії Кундарт „Лексичні повторення та їх функції в народних казках українців Східної Словаччини". —„Дружно вперед" XXI, 1971, № 5 (Додаток „Школа і життя", травень 1970 –71, № 9, стор. 7).

[59] Л. Г. Бараг. Беларуская казка. Выдавецтва „Вышэйшая школа", Мінск, 1969, стор. 218—220.

так і в казках П. Ілька знаходимо розвинений діалог. Окремою проблемою дослідження казок П. Ілька може бути вивчення імен та прізвищ в його репертуарі. Не без цікавості є й інші складові частини стилю казок бодруджалського казкаря, наприклад, опис природи, відхилення від основної розповіді, спостереження із життя тощо.

Цей стислий перелік складових частин стилю казок П. Ілька не може нам дати повну картину про поетику більш як двох десятків народних прозових творів. Тому в даному викладі цієї проблематики будемо намагатись детальніше зупинитись на кожному із вищезгаданих і незгаданих питань, щоб, таким чином, наша уява про близько трьохсотсторінковий казковий матеріал була максимально повною і точною.

Перехідні стилістичні формули і типові місця, як говорить Л. Г. Бараг, „в казках... служать засобом для надання творові помітного колориту, „казковості" і своєрідного інтонаційного ладу, який підкреслює фантастику і епічну стрункість казкового сюжету".[60] Фантастично-пригодницькі казки П. Ілька, так би мовити, насичені перехідними формулами і типовими місцями в такій мірі, як ні в одного з казкарів української етнічної області Східної Словаччини. Ці типові місця перш за все стосуються характеристики окремих героїв тієї чи іншої казки. Так, наприклад, у фантастично-пригодницькій казці „Король, стрілець і його жінка" для характеристики дівчини використано формулу: „Як уже была пазурка загосна, а вночі, як прийшла дванаста година, она зо себе скору зошмарила, та така шумна дівка, же на цалуй кулі земськуй такой ніт, така красавиця. Око не чуло, ухо не виділо, така была шумна. Як єй увиділа особа чоловіческа на три крокы — заставився, не знав што бесідувати, така была шумна". В цій характеристиці героя казки найвагомішим є порівняльний елемент, побудований за допомогою гіперболи. Казкар не задовольняється простим, натуральним зображенням дівчини і для підсилення незвичайної красоти використовує двоступеневу гіперболу, кажучи, що „на цалуй кулі земськуй такой ніт", що „око не чуло, ухо не виділо, така была шумна". Подібно й у формулі „Ой, як прийшов ґу молодшуй, йой, та така шумна была, же око не чуло, ухо не виділо таку шумну дівку" („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку") використано той же гіперболістичний елемент і в тому ж плані — для опису зовнішньої сторони героя. Зразу зауважимо таке, що найбільш тривкими в низці подібних характеристик героїв казок П. Ілька є саме цей гіперболістичний елемент. Решта думок, вжитих казкарем з метою

[60] Л. Г. Бараг. Цит. праця, стор. 182.

характеристики героя, підпорядковані саме цьому гіперболістичному елементові. Цей елемент у поширеній формулі-характеристиці займає домінуючу позицію. Інколи казкар такій формулі-характеристиці відбирає нюанс фантастичності, даний саме цією гіперболістичністю, і залучає до неї мірку натуралізму чи гумору, чим у певному розумінні дії казки, вчинкам героїв казок надає реальне звучання. Як приклад сказаного наведемо формулу-характеристику із казки „Лісник і його сини". Казкар говорить: „Она шумна, бештія. Око не чуло, ухо не виділо таку жену шумну. Она личка червены мала, очі чорны, но, шумна барз была, но". Здалось би, що початок і кінець цієї формули не відповідає узусу казкової поетики, оскільки тут безпосередньо застосовано фантастичний і реалістичний елементи, які насправді виключають один одного. В дійсності ж ідеться про індивідуальний творчий початок казкаря, який в силу свого таланту вміло поєднує в казці засіб фантастичного і реалістичного зображення казкових героїв. І в цьому слід вбачати авторство казки того чи іншого казкаря[61].

II. Ілько в характеристиці позитивних героїв казки користується в основному тим же рядом слів, правда, в одному випадку в поширеній формулі, а інколи без допоміжних елементів. Так, наприклад, казка „Попел і жаба" має формулу-характеристику: „Но, рад не рад, треба йти домів, взяв та й поїмав так за карк, поцілував, скора спала — не така шумна дівка вийшла, же око не чуло, ухо не виділо, така красива". А в казці „Про трьох братів-гавранів" оповідач із формули-характеристики: „А то така шумна дівка была, же око не чуло, ухо не виділо, таке дівчатиско шумне" відкинув саме ряд секундарного значення слів.

Подібно й фантастичні помічники позитивних героїв мають свою характеристику. І в даному випадку казкар користується гіперболістичною формулою: „Як ся зробив з неї кінь, та такый кінь — на півдруга нещастя, же око не чуло, ухо не виділо такого коня" („Король, стрілець і його жінка"). Або: „Але то такы ся породили тоты, же кобыла мала такого коня, же око не чуло, ухо не виділо такого коня".

З такою характеристикою казкового коня як фантастичного помічника позитивного героя казки в умовах української етнічної області Східної Словаччини зустрічаємось тільки в одному випадку, а саме — у випадку II. Ілька. В казках цього казкаря гіперболістично подано й характеристику вбрання героя чи його деталей. Так, наприклад,

---

[61] Див. Д. К. Зеленин. Великорусские сказки Пермской губернии. — „Записки ИРГО по отделению этнографии", том XLI, Петроград, 1914, стор. 656.

казка „Золота рибка" має таку формулу-характеристику мундура: „Вопхав му, вытягне такый мундур, же око не чуло, а ухо не виділо такый мундур".

Опис місцевості в народних казках розтрушений по всіх текстах. „Пейзаж у казці взагалі займає мало місця, на нього звертається увага лише тоді, коли ним обумовлена дія, яка розгортається в казці, тому два-три штрихи бувають достатні, щоб встановити зовнішні умови події, — писала Є. Єлеонська і додала: — Ці риси звичайно одні і ті ж, що встановилися, застигли (стрімка гора, дрімучий ліс, синє море і т. д.)"[62] П. Ілько також не вдається до широкої характеристики природи. В його казках знаходимо стислий опис лісу, дерев тощо. Із широколистих дерев П. Ілько найчастіше вплітає в свою оповідь опис дуба, дубів тощо. В казці „Лісник і його сини" брати опинилися в лісі; там були: „Шумны дубы, такы, же око не чуло, ухо не виділо, такы высокы дубы". У фантастично-пригодницькій казці „Як один із трьох братів визволив сестру і жінку" читаємо таку хактеристику дуба: „На п'ятий день прийшов ґу єдному дубові. То быв дуб на пувдруга нещастя высокый, такый стром, же око не чуло, ухо не виділо. А пуд тым стромом такый хлоп — на півшуха высокый". В іншому випадку казкар не називає вид дерева і висловлюється про нього загально: „Прийшов ґу єдному стромові, ґу такому, же око не чуло, ухо не виділо, такый стром великый".

П. Ілько подає характеристику й інших предметів, що виступають у казках. У казці „Швець і його син" для характеристики побутової обстановки використано формулу: „Хочу, жебы ся ту такый дом поставив, жебы быв сто раз крашый, як у краля, дванадцятьпосходовый, а жебы в каждуй ізбі было зелене світло, а жебы там было таке буторя, же око не чуло, ухо не виділо". Для підсилення незвичайності предмету, речі, явища, істоти тощо казкар вживає й іншу формулу: „Тота вдова мат там вшелинкы закускы, іщі такы дід ані прадід не видів" („Про сироты, що їх мачуха прогнала"). Порівняльний зворот „іщі такы дід ані прадід не видів" також не властивий стилю казок інших оповідачів.

Говорячи про казкову обрядність, згадаймо, що оповідач Михайло Орловський із с. Довгуня Свидницького округу в казці „Король і його сини" у вступній формулі, крім іншого, говорить таке: „Шьвіт был павучином покрытый, а галушками побитый"[63]. П. Ілько ту ж саму

---

[62] Елена Елеонская. Влияние местности на сказку. — „Этнографическое обозрение", № 1—2, Москва, 1915, стор. 39.

[63] УНКСС, т IV.

думку, правда, в дещо зміненому вигляді, використав не як вступну формулу, але як внутрішню формулу: „Но але даколи, тамтыма роками, коли був світ побитый самыма дочками, та не было поштох, моторох, а кочох, але все в місті быв сден такый хлоп, што мусив письмо однести аж до рук" („Чарівне дзеркало"). Казкар вступну формулу поширив деякими деталями про побут минулого. В казці „Бідний коваль і його донька" вжито формулу: „А тоді тото не знали зробити, тамтыма роками, коли був світ побитый самыма дочками".

Типовою перехідною формулою в казках П. Ілька є думка: „Роздумовав собі, роздумовав, но але приповідка ся скоро кончит, але то не так скоро роздумав" („Король, стрілець і його жінка"). В даній казці щойно наведена перехідна формула виступає двічі. Крім того, знаходимо її і в казці „Мати, син і розбійники": „А она, приповідка, ся скоро повідат, але то рокы было". Або: „Іде він, іде, іде, но але то приповідка ся повідат скорше, але то нескоро з того ліса выйшов". В трохи зміненому вигляді дана формула виступає в казці „Про сироти, що їх мачуха прогнала": „Бо приповідка ся скоро повідат, но але то не так накоротко пішло, як я повів. То перейшло пару років". Або в тій же казці читаємо: „Але то не так скоро ся робит, то помалы". Казка „Як служыв Янко у попа" також знає цю формулу: „Тот, як шмарив, та аж о двадцять штири годины впала, бо приповідка ся повідат скоро, але то не так прудко ішло".

Більш-менш усталеною є й формула: „Клуб'я веде го, веде горами, долинами та привело го на рівнину ґу морю".

З усталеними типовими місцями зустрічаємось і в прямій мові. В казці „Чарівне дзеркало" читаємо формулу: „Хлопці, хлопці, ідьте тому уйкові, чемеряному отцьові, тоту ногу возьте, а положте на постіль. Хто знат, тіко уж тыжнів отець іде". Або: „Шумна ты, шумна, але твоя дцера у світі сто процент краша, як ты" (Там же), „Кедь не принесеш, головов єсь коротшый" („Король, стрілець і його жінка"). „Тікы рокы я ту, а ще сден не оповажився так близько прийти, як тот" („Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало"), „Ту є такый карабин, же хто го достане до рук, а лем так заціліт, не мусит бара ціляти, а стигне когут, та застрілит, што на світі лем захоче, а жадного выбуху, ані дыму не буде" („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку").

Перехідні формули і типові місця — це складова частина поетики народної казки. Поряд з іншими компонентами поетики народної казки вони відігровують функцію „казковості" і своєрідного інтонаційного ладу, як було сказано вище. Перехідні формули і типові

місця виконують і функцію ретардаційну. Головне, фантастично-пригодницькі казки позначені нюансом ретардації.

Традиційні народні казки П. Ілька обрамлюють вступні та заключні формули. Найтиповішою вступною формулою казок П. Ілька є: „Было де не было, в сімдесят семуй столиці, за горячим, за зимным морьом; дав бы бог нашым неприятелюм таке добро: яйця, як відро, очі, як цубулі, жебы їм выйшли з головы, а так бы ся тримали на силах, як пісок на вилах. Даколи, тамтыма роками, коли світ быв побитый самыма дочками, — а тепер ай череп, ай бляха, ай шытко, — та то не так было, лем так ся муг дустати гу войську, як дашто у валалі провинив. Але як пішов гу войську, як го председа загласив, же збуй, недобрі робит у валалі, та як пішов за воякa, та мусив служыти дванадцять року. Не два роки, але дванадцять" („Пригоди одного із семи братів"). Цей вступ-зачин переріс в окремий переказ. Для нього характерні такі компоненти: по-перше, вступна формула „Было де не было в сімдесят семуй столиці, за горячим, за зимным морьом"; по-друге, соціально-громадське замовляння „Дав бы бог нашым неприятелюм таке добро..." і т. д.; по-третє, друга вступна формула „Даколи, тамтыма роками..." і т. д. і, по-четверте, переказ із життя „... а тепер ай череп..." і до кінця цитована формула. Такий конгломерат поетичних засобів (вступна формула + соціально-громадське замовляння + друга вступна формула + переказ із життя = вступній формулі даної казки) не дуже часте явище у фольклорі, і його в певному розумінні можна вважати творчим досягненням казкаря П. Ілька. В інших випадках казкар вживає тільки одну з вищенаведених частин складеної вступної формули. Казку „Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало" він починає формулою: „Было де не было, в сімдесят семуй столиці...". В казках П. Ілька знаходимо й контамінацію вступної формули, замовляння та заключної формули: „Было де не было, в сімдесят семуй столиці, за горячим, за студеним морьом, дав бы бог нашым неприятелюм таке добро: очі, як цибулі, жебы їм выйшли з головы, а так бы ся тримали на силах, як пісок на вилах. А сів-им на повересло, аж ту ня принесло" („Чарівне дзеркало"). Казкар, очевидно, не розрізняє вступну формулу від заключної і тому останню переносить з кінця казки на початок.

Імпровізаторські задатки П. Ілька проявляються вже у варіюванні вступних формул. У випадку казок „Мати, син і розбійники" та „Швець і його син" із вищенаведеної вступної формули він відкинув заключну формулу („А сів-им..." і т. д.) і вжив її на правильному місці — в кінці казки як складову частину заключної формули. Казки „Золота рибка" та „Про королевича Марка" мають зачин: „Было

де не было, в сімдесят семуй столиці, за горячим, за зимним морьом". Казка „Про сироти, що їх мачуха прогнала" має вступну формулу, як вищенаведена казка без заключної формули. Казка „Лісник і його сини", крім іншого, цікава й своєю вступною формулою: „Было де не было, в сімдесят семуй столиці, за горячим, за зимним морьом; дав бы бог нашым неприятелюм таке добро: яйця, як відро, очі, як цибулі, жебы їм выйшли з головы, а так бы ся тримали на силах, як пісок на вилах. А казка-небылиця, хто ня не выслухат, няй му выгниє потылиця". Новою є кінцева думка цієї формули, яка вживається і як кінцівка. Правда, майбутній час дієслова „не выслухат" у кінцівці замінено минулим часом („не выслухав"). В інших випадках вступні формули П. Ілька повторюються або відрізняються одна від одної певною стилістичною зміною або заміною: „Было де не было, в сімдесят семуй столиці, был єден хлоп і баба"[44], „Было де не было, в сімдесят семуй столиці, быв єден краль..." („Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало"), „Было де не было, в сімдесят семуй столиці, за горячим, за зимным морьом, був єден піп" („Як служив Янко у попа").

Якщо основною вважати поширену вступну формулу, про яку йшла мова вище, то решта зачинів казок П. Ілька побудована за правилом редукції. П. Ілько, обминаючи трафарет, варіює вступні формули своїх казок. Отже, в його репертуарі знаходимо зачини: по-перше, поширені, або складені з кількох формул; по-друге, прості типу „Был єден газда..." і, по-третє, зачини, в яких поряд з традиційною формулою стоїть міркування казкаря, яке своїм змістом не поєднане зі сюжетом казки. Взагалі можна сказати, що П. Ілько одинокий казкар українців Східної Словаччини, який щодо вживання вступних формул найбільш оригінальний і найбільш відданий казковій фольклорній традиції. І вжиті ним традиційні вступні формули є цього доказом.

Казкар П. Ілько сповістив нам і кілька цікавих заключних формул. Однією з таких формул є: „А они позбиралися і прийшли домів, та жыли, докля їм ся жылы не поторгали, а нашы не помоцували" („Чарівне дзеркало"). Інколи казкар об'єднує в одну формулу кілька кінцівок, які в інших казках виступають самостійно. Для прикладу наведемо кінцівку: „І велика гостина была за піврока. Краль тримав гостину, бо сестру му сын выслободив. І так они краліют і жыют, кідь їм ся жылы не поторгали, а нашы не помоцовали. Прийшов-им до Кожуховець, приповідці конець. А сів-им на повересло, аж ту ня принесло" („Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало"). В цій

[44] „Дружно вперед", XXI, 1971, № 1, стор. 23.

складеній формулі є чотири кінцівки. В першій з них наголошується на гостині, яку влаштував король після визволення його сестри; в другій — на тому, що герої щасливо живуть далі; в третій повідомляється про кінець казки і в четвертій вказано на місце прибуття оповідача після довгого подорожування нібито з героєм казки. П. Ілько знає кілька кінцівок і за власним смаком утворює з них контаміновані „твори". В одному з цих „творів" об'єднано виступає більше кінцівок, а в іншому — менше. Окремі формули різняться лише незначними мовно-стилістичними змінами. Якщо порівняємо вищенаведену кінцівку з наступною, то спостережемо, що початок цих двох складених формул відмінний, а решта їх елементів тотожна: „.... і так прийшов дому, і жыв докля му ся жылы не поторгали, а нашы помоцовали. Прийшов-им до Кожуховець, приповідці конець. Сів-им на повересло, аж ту ня принесло" („Як служыв Янко у попа"). Кінцівка: „.... а прийшли дому та й жыли, докля їм ся жылы не поторгали, а нашы помоцовали. Прийшов-им до Кожуховець, та й приповідці конець. Сів-им на повересло, аж ту ня принесло, де-м приповідці зробив конець" („Мати, син і розбійники") відмінна від попередньої останнім підрядним реченням обставини місця.

Заключні формули казок П. Ілька, як можна спостерегти, є односкладові, двоскладові, три- і більшескладові. Для односкладових кінцівок характерна формула, яка збігається із складнопідрядним реченням („.... прийшли дому та й жыли, докля їм ся жылы не поторгали, а нашы помоцовали") та яка часто поєднана з попереднім реченням за допомогою єднального сполучника „і" („а"). Односкладова заключна формула виступає і окремо, не будучи поєднаною з власною казкою. Такою односкладовою кінцівкою, наприклад, є формула: „Прийшов-им до Кожуховець та й приповідці конець" („Про трьох братів-гавранів"). Двоскладова кінцівка побудована із двох самостійних кінцівок („Я з того страху втік аж до Кожуховець, та й уж-им скончив, конець" та „А сів-им на повересло, аж ту ня принесло" („Лісник і його сини"). Кожна з цих формул має двочленну будову. Як для багатьох інших, так і для цих кінцівок характерна рима і ритм. Саме римою односкладова кінцівка поділена на дві однакові половини. Сама ж рима в кінцівках буває жіночою і внутрішньою (Кожухо́вець — ко́нець). Своєю двочленною будовою, ритмом та римою заключна формула казки нагадує нам прислів'я, які так само мають двочленну будову, ритм і риму[65]. Є типові односкладові кінцівки, які повторюються

[65] Українська народна поетична творчість, том І. Державне учбово-педагогічне видавництво „Радянська школа", Київ, 1958, стор. 331.

в репертуарі одного казкаря. Але зустрічаються й кінцівки, якими володіє більше казкарів і з різних місцевостей. Відомі й такі випадки, коли казкар в силу свого таланту варіює, переінакшує традиційні кінцівки. Такою заключною формулою, наприклад, є кінцівка: „Я з того страху втік аж до Кожуховець, та уж-им скончив, конець" („Пригоди одного із семи братів"), в якій другу половину речення слід вважати результатом імпровізації казкаря. Оповідач типу П. Ілька застосовує свою творчу манеру як до змісту казки, так і до її вступних та заключних формул. У трискладовій заключній формулі „.... а прийшли дому та й жыли, докля їм ся жылы не поторгали, а нашы помоцовали. Прийшов-им до Кожуховець, та й приповідці конець. Сів-им на повересло, аж ту ня принесло, де-м приповідці зробив конець" („Мати, син і розбійники") останнє підрядне речення обставини місця („.... де-м і т. д.) штучно зв'язане з римованою кінцівкою і таким чином вона зайво вжита казкарем.

Кінцівка „І так він прийшов дому, і жыли, докля їм ся жылы не поторгали, а нашы не помоцовали. І казка-небылиця, хто ня не выслухав, най му выгниє потылиця. А прийшов-им до Кожуховець, та й приповідці конець", крім іншого, цікава своєю внутрішньою складовою частиною („І казка-небылиця... і т. д.), яка в українських народних казках Східної Словаччини більше не виступає. Ця формула відома в закарпатських народних казках. П. Ілько, очевидно, цю формулу приніс на Східну Словаччину саме з рідного краю.

Як у казках взагалі, так і в кінцівках казкарі використовують географічні назви (Кожухівці). Звичайно назви населених пунктів підбираються із близької околиці і саме такі слова, які б разом із словом „конець" становили жіночу риму, як було вказано вище.

Казки П. Ілька цікаві і з аспекту формул для перепочинку казкаря. Фантастично-пригодницька казка „Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало" має таку формулу даного типу: „Но, приповідка ся скоро повідат, але дванадцят голов не так скоро одтяти. Жебы їх на стіл положыв, а раз-два не поодтинаш, бо в тім і жылы, і кості сут". Інша фантастично-пригодницька казка („Чарівне дзеркало") спонукає нам таку формулу для перепочинку: „Но і прийшли домів, велика радість, велику гостину дав тот краль. Таку гостину дав, же й я там выпив пару погарикох солодкої, бо я таку не хотів, жебы ня морочила. Тото солодка, та ґамбы-м облизував фурт". Казкар цією формулою намагається наблизити дію казки слухачеві, підказуючи йому, що й він брав участь у тій чи іншій події. Іноколи, оповідаючи казку, казкар невимушеною реплікою звертається до слухачів, чим непрямо активізує їх до слухання, до сприймання оповідуваного. В казці

„Король, стрілець і його жінка" спонукає нам саме таку формулу: „Ей, жаба прийшла ґу строму, як раз цмокла на шытки коровы, як зачало молоко цвірчати там, раз-два было дванадцять метрів молока. Там бы было, стара, молока..." Серія формул для перепочинку вказує на те, що й казкар хотів би той чи інший предмет. Користуючись такою формулою, казкар не тільки придбає час для перепочинку під час довгого оповідання казки, але й освіжує свою оповідь міркою гумору. Ось наприклад в казці „Король, стрілець і його жінка" виступає „брат Видимый-Невидимый". Цей герой у своїх діях необмежений. Він може зробити все, що йому забажається. П. Ілько, знаючи про цей хист казкового героя, в репліці зауважив: „Брат Видимый-Невидимый помагат. Такого бы я брата хотів. Тот бы зробив у владі порядок, і всяды"[66]. А про „шапку-невидимку" казкар говорить: „Таку бы ми тепер треба хоць-им задыхливый. Узяв бы-меду до ґамбы, а бы-м не кашлав,а я бы знав кады ходити.Но добрі.Саме перше пішов бы-м до корчмы, а бы-м собі єдну літровку взяв". У цій формулі, крім іншого, знаходимо деякі дані про самого казкаря. Довідуємось, що він хворіє на хронічну астму („задыхливый"). Подібно й у формулі з казки „Лісник і його сини" оповідач висловлює бажання мати чарівного помічника: „І того помічника бы-м хотів, кебы-м мав. І тото бы ми ся придало". Гадаємо, що висловлення бажання мати чарівного помічника генетично відноситься до першопочатків виникнення фантастично-пригодницької казки, коли людина, так би мовити, на кожному кроці зустрічалась із різними природними стихіями, супроти яких вона сама внаслідок низького розвитку суспільства могла боротись лише в обмеженій мірі. Чарівний помічник, який не знав ніякої заборони, в такому разі — це певний доказ волі людини боротись із перешкодами, перемагати їх, або, інакше кажучи, влаштувати собі життя за власним розсудом. Чарівний помічник, таким чином, дуже близький чарівним предметам („шапка-невидимка", „чоботи-самоходи", „килим-самольот", „кий-самобий", „меч-кладенець", „скатертина-самобранка", „чарівний перстень", „живуща-цілюща вода"),[67], які генетично так само належать до першопочатків виникнення народної казки.

В казці „Лісник і його сини" знаходимо формулу, яка з формального боку відноситься до пізньої доби розвитку суспільства, коли людині були відомі гроші, гаманці тощо. Казкар каже: „І тото бы-м хотів,

---

[66] Дана казка була записана 1 лютого 1969 р. Із цієї репліки бачимо, як живо реагує П. Ілько на події навколо себе.

[67] Г. С. Сухобрус. Казки. — Українська народна поетична творчість, т. І. Державне учбово-педагогічне видавництво „Радянська школа", Київ, 1958, стор. 375.

такий буділярь. Ми бы ся придав". Або: „І ми бы таке треба, бо што бы-м собі загадав, та уж бы-м ту мав" („Газда і його жінка"). Інколи казкар у формулі для перепочинку вдається до висвітлення того чи іншого явища. Так, наприклад, у казці „Як один із трьох братів визволив сестру і жінку" оповідач, крім іншого, пояснює, чому в людини тверді п'яти: „А не міг так ногы выхопити, та кущок му п'яты прифаркли, зато мы маме п'яты тверды, ніт? Тоді прифаркли там". Або: „І прийшов та вхопив за кабат жены і торгнув, але не міг стягнути. Зато, смотьте лем добрі, кажда жена напереді коротшый кабат мат, а назаді — довшый. Бо то він натяг тото" (Тамже). Тут-там у казках П. Ілька виявляємо формули, в яких казкар намагається коментувати певний історичний факт: „Но а даколи, тепер того ніт, даколи, кедь краль повіл, же голову долов, та й взяв шаблю, одтяв голову і нич" („Про сироти, що їх мачуха прогнала"). Оповідач у жартівливому плані, вказуючи на свою безпосередню участь у казковій дії, висловлює своє співчуття героєві: „А краль такый смутный ходит, де з таков бідов ся буде женив, кедь то брыдота. Аж ми самому было недобрі, як-им сй видів" (Там же). „А взяв палицю, а по тых струпках. А так бив, же аж ми люто было" („Лісник і його сини"). В іншій формулі тільки стверджується участь казкаря в дії казки: „А они, як повставали, рубали так, аж ми по голові мнясо скакало" („Як служив Янко у попа").

В народних казках широко використовуються інші фольклорні жанри. Найчастіше казкарі користуються прислів'ями та приказками, народними піснями, загадками, а нерідко елементами з народної весільної драми, описом звичаїв тощо. Так, наприклад, М. Пустай у казці „Царевич алодій" використав такий афоризм: „Добрі тому жыти, що вшытко знає; якый хліп хоче, такый на світі дустане. Хто нич не знає, то бідно жыє..."[68]. В репертуарі П. Ілька читаємо низку образних висловів (про них піде мова нижче), але прислів'я та приказки казкар не вживає у своїй художній мові.

Для українських народних казок Східної Словаччини характерний граматично-стилістичний прийом, а саме — стилістичні повторення[69]. Ці стилістичні повторення знаходимо і в казках П. Ілька. Л. Бараг, говорячи про стилістичні повторення білоруських народних казок, зауважив, що казкарі, щоб „...створити враження протяжності „епічного часу", вживають повторення дієслів „іти", „їхати", „би-

[68] ЕЗ, т. III, стор. 195.

[69] Аделія Кундрат. Лексичні повторення та їх функції в народних казках українців Східної Словаччини. — „Дружно вперед", XXI, 1971, № 5 („Школа і життя", 1971, № 9, стор. 7)

тися"[70]. В місцевих українських народних казках так само виявляємо повторення дієслова „іти" в його найрізноманітніших граматичних формах. Найчастіше інфінітивна форма дієслова „іти" в повтореннях виражає протяжність дії, яка щойно відбувається. Носієм, або, краще кажучи, виконавцем цієї дії здебільшого буває той чи інший герой казки. В думці, в якій виступає стилістичне повторення, носія дії не завжди згадано. Таким чином, стилістичне повторення даного типу має формулу: „Іде далі, іде...", „Іде далі, іде, іде, іде..." („Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало"). Або: „Но, іде, іде...", „Но і іде, іде, раз смотрит — хыжка есть" („Король, стрілець і його жінка"). Носія дії, яку виражає стилістичне повторення, інколи названо особовим займенником „він". В такому випадку стилістичне повторення виглядає так: „Іде він, іде, іде, но але то приповідка ся повідат скорше, але то не так скоро з того ліса выйшов" („Мати, син і розбійники") „Іде він, іде, то клуб'я ниток по горах, по лісах, по потоках, то не за драгов. Іде, іде, та й іде та й іде, все смотрит, же клуб'я ся меншат та й меншат, та й раз ся докатуляло" („Король, стрілець і його жінка"), „Та й він ся позбирав і іде і іде, і іде, раз смотрит — видно хыжу" (Там же). „Прийшов він на другу страну, з мурох трава росне та й він помеджи тоты муры іде, іде та й раз прийде до єдной ізбы..." („Попел і жаба").

Засвідчено формулу, в якій носія дії виражає жіноча постать казки через особовий займенник „она" („вона"): „Она взяла хліб і іде. Іде она, іде, і іде, та й іде, та й іде, та й іде, та й прийшла у пустатынях до єдной хыжі, а то Іжужбаба там была" („Про трьох братів-гавранів"). У формулі: „Ідут далі, ідут, видит зась у шанцу таку дюґов велику з бочкы" („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку") не названо носіїв дії, хоч з тексту казки можна ясно зрозуміти, про кого ідеться. Те саме стосується стилістичного повторення в думці: „І ідут, і ідут, і ідут, і ідут горами, долинами та й раз прийдут над єден потік барз глубокый" („Король, стрілець і його жінка"). Правда, тут-там героїв казки названо особовим займенником „они" („вони"): „Чекают они, чекают, же ся верне краль" („Мати, син і розбійники"). Особові займенники „він", „она" („вона"), „они" („вони"), використані казкарем, надають думці із стилістичним повторенням нюанс особливого ритмомелодійного звучання. Казкар, як бачимо, не обмежується якоюсь однією формою стилістичного повторення. В одному випадку для вираження протяжності дії йому вистачає кілька разів повторити одне і те ж слово, а у всіх інших випадках бачимо комбіна-

[70] Л. Бараг. Цит. праця, стор. 212.

цію певного дієслова із сполучником „і", „й", „та й". Однак протяжність дії не повинно виражати лише стилістичне повторення, складене з певного слова. Цю протяжність в однаковій мірі виражає й тавтологічне повторення[71]: „... та й іде, веде го" („Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало").

В українських говірках Східної Словаччини дієслово „їхати" не відоме, тому в місцевих народних казках значно частіше, ніж інде, в протяжних стилістичних формулах виступає та чи інша форма дієслова „іти".

У кількох казках П. Ілька засвідчено синтаксичне повторення із словами „б'є" та „б'ют". Так, наприклад, казка „Пригоди одного із семи братів" має таку думку: „Але б'є, б'є го". Або казка „Син професора" спонукає нам думку, в якій синтаксичне повторення становить трикратне використання діалектного сполучника „а" („і") з відповідною формою дієслова „бити" та формою родового відмінка особового займенника „він", „'го" („його"): „А б'ют го, а б'ют го, а б'ют го...". Сполучник „а" („і") сприяв протяжності думки, а разом з цим і дії казки також в реченні: „Але през день як із ньов зачала замітати: а там ідь, а там ідь, а там ідь" („Про сироти, що їх мачуха прогнала"). Паралельно із сполучником „а" казкар вживає і сполучник „і": „Він б'є з руками, і б'є, і б'є, і птах не хоче ся вступити, бо хоче мняса" („Про Мотузаря").

До даного типу синтаксичного повторення зараховуємо й речення: „Позбирався, прийшов до ліса та й іде лісом єден день, другый день, третій день" („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку"), в якому протяжність дії висловлюють не лише використані дієслова „позбирався", „прийшов" та „іде", але й кількісний та порядкові числівники („єден", „другый", „третій") у сполуці з іменником „день". „Епічний час" у цій формулі виражено за допомогою троїчності дії. В реченнях із синтаксичними повтореннями одне і те ж слово може мати різний час та різний вид. Як приклад наведемо речення: „Та й веде она 'го, веде, привела до єдной діры" („Газда і його жінка"), в якому двічі вжите слово „веде" теперішнього часу й недоконаного виду, а слово „привела" минулого часу й доконаного виду.

Крім повторень дієслівного характеру, в казках П. Ілька досить часто трапляються синтаксичні повторення реченевого характеру. Наприклад: „Та й цілив, цілив та й шуп — до лабы юй стрілив. Як юй стрілив, она впала. Як упала, він хусточков закрутив, принюс єй домів і положыв єй меджи облакы, а фурт єй маслом мастив, жебы юй

[71] Аделія Кунцрат. Цит. праця, там же.

ся загоїла лабка" („Король, стрілець і його жінка"), „Поїли, переспали, нарано ся позбирали і пішли. Як они пішли, прийшов обід, приніс ангелик їдло і про нього" („Про трьох братів-гавранів"), „Прийшло так, же она породила трьох хлопцьох. Як породила трьох хлопцьох а каждый хлопець мал звізду на чолі" (Там же), „Та й дали му мено Янко. Як му дали мено Янко но і він пицькат тоту медведицю" („Як служив Янко у попа"), „Забили му веприя триметрового, привели, там мав дрыва, та й він собі покраяв до котла, та й пражит. Як він пражит..." (Там же), „Но так поїмалися брáти. Як ся поїмали брáти..." (Там же). Казкар наступне речення починає кінцевими словами попереднього речення за допомогою сполучника „як"[72]. Таким чином у казках нерідко виступають пари словосполучень, окремі частини яких розміщені в двох реченнях; перша — наприкінці попереднього речення, а друга — на початку наступного речення. Реченеві повторення не є, як на перший погляд здалось би, синтаксичною гавтологією. Ці повторення мають своє обгрунтування. Народна казка, на відміну від літературного твору, майже не знає широких описів героїв, явищ, подій, речей тощо. Для характеристики того чи іншого явища, речі, героя і под. казкар користується якимось незначним штрихом (наприклад, епітетом — гостра шабля), дрібним, але вірним, переконливим малюнком („Худобный чоловік быв, а мав пушку"). Завдяки цьому, в народній казці дано більше простору рухові, змінам, швидкому пересуванню подій. В казці, так бы мовити, все в динаміці. Цій динаміці сприяють і синтаксичні реченеві повторення, які виражають дію, рух. Якщо в першій половині синтаксичного реченевого повторення висловлюється констатація стану, то в другій частині цієї конструкції констатований факт стає умовою нового факту. Ця умовність досягається за допомогою сполучника „як". Співвідношення між фактом підрядного речення („Як юй стрілив...") і фактом головного речення („... она впала") слід розуміти, як співвідношення причини і наслідку. Із щойно наведеного прикладу бачимо, що досягнений наслідок у новій реченевій конструкції стає причиною нового наслідку („Як упала, він хустков закрутив..."). В даному випадку маємо дві пари причин і наслідків (стрілив — впала, впала — закрутив). Останню пару причини і наслідку, мабуть, точніше було б висвітлювати в такому співвідношенні: впала — закрутив, приніс, положыв, мастив. Все це герой казки робить з метою, щоб досягти новий бажаний наслідок — „жебы юй ся загоїла лабка".

Коли уважно читаємось або прислухаємось до аналізованих тут рече-

[72] Аделія Кундрат. Цит. праця, там же.

невих конструкцій, то збагнемо, що в них є певний ритм, а місцями й дієслівна жіноча та чоловіча рима (стрілив — стрілив, впала — впала, закрутив — мастив). Перестановкою головної думки на першу позицію („Она впала, як юй стрілив") речення дістає зовсім інше звучання. З цього речення втрачається мелодійність, яка характерна для народної розмовної мови[73].

Наявність синтаксичних реченевих повторень у казках можна було б висвітлювати і як зупинку казкаря між двома самостійними думками. Такі зупинки зовсім виправдані, головне, коли маємо на увазі, що фантастично-пригодницьку казку казкар інколи оповідає на протязі відносно довгого часу[74]. Такій меті служать слова-паразити (гварить, но нич та ін.), які насправді засмічують мову та стиль казки. Цього не можна сказати відносно синтаксичних реченевих повторень, які знаходимо в казках П. Ілька, І. Мотики, М. Пустая, М. Легоцького, Ю. Шамулки та інших місцевих українських казкарів.

Казки П. Ілька знають і таку синтаксичну будобу речень: „І іде він коло моря. Іде він, іде та й раз смотрит - хыжка на сдной лабці курячуй ся точит" („Король, стрілець і його жінка"). В даному випадку не йдеться про синтаксичне повторення кінця попереднього речення на початку наступного речення. Казкар тут в подекуди зміненому вигляді повторює початок попереднього речення на початку наступного речення. Доцільно зауважити, що певною еквілібристикою, вжитою казкарем, не порушується ритмомелодійність цих двох синтаксичних одиниць.

Початок наступного речення, як бачимо, не обов'язково повинен становити кінець попередньої мовної конструкції. Інколи той початок наступного речення відмінний від кінця головного речення, з якого взято певне словосполучення, підрядним реченням. Наведемо приклад із казки „Лісник і його сини": „І навечур забили собі серну, бо уж не мали што їсти. Забили собі серну, принесли, облупили і попоїли". Трапляються випадки, коли казкар із кінця попередньої думки вихопить дієслово і його разом із сполучником „як" кладе в основу наступного умовного підрядного речення: „Та й невдовзі породила хлопця зо алатым волосьом. Як породила, краль ся барз зрадовав" („Про трьох братів-гавранів"). „І тот злый дух узяв тоту землю і їх выніс за ленію. Як їх выніс, він собі ліг спати" („Лісник і його сини"), „Взяли собі пушкы та й ідут з пасії. Ідут, а він, тот Мотузарь, мав так у лісі хыжку" („Про Мотузаря").

---

[73] Там же.

[74] Див. УНКСС, т. 2, стор. 274—275.

Повторення в казках інколи спричинене екскурсом оповідача в область тлумачення деяких побутових явищ. Наприклад: „Такой пішов до боднаря, што робит бочкы купив собі три бочкы такы, як мы капусту кладеме: на єднум кунці дно, а на другум — не єст. Купив собі бочкы, дав привезти домів" („Шиковний маляр").

Третю групу синтаксичних повторень становлять дієслівні повторення, які виражають довготривалість і незакінченість дії: „То ся тягало, тягало..." („Чарівне дзеркало"), „А тото дівча плачучи ішло, ішло, кров лила, лила" (Там же), „А він чекав, чекав, та й пішов, та й выйняв єдного строма зо землі..." („Мати, син і розбійники"), „Не хотів, не хотів" (Там же), „Роздумовав собі, роздумовав, но але приповідка ся скоро кончит, але то не так скоро роздумав" („Король, стрілець і його жінка"), „Постояв, постояв, видит, же не годен бесідувати, позбирався та й пішов гет", „Але летів, летів кус...", „Та й жаба, як прийшла ґу тій олов'яній ріці, як зачала тото врацати по тій воді, і вода ся гасила, гасила, і перейшли тоту воду", „Та й ішли, ішли..." („Про сироти, що їх мачуха прогнала"), „Ходили, ходили, навечур зась на тото місце їх привело" („Лісник і його сини"), „А він тоді выйшов та й зачав ся в нього чухати, а она го гласкала, гласкала, почухав та й пушов пуд постіль" („Проклятий син"), „А так они жыли, жыли..." („Сирітка Ганька")[75], „Там він тото обганяв, обганяв"[76], „Она ходила, ходила, ходила, як уж мудріша была, пішла та й вопхала до єдных дверьох кліч, а там пекло" („Бідний коваль і його донька"), „Ходив він, ходив, але то довга доба была" („Пригоди одного із семи братів"), „Він ходив, ходив, не найшов ніяку, але видит - раз на стромі голубиця сидит дика" („Король, стрілець і його жінка"), „Прийшла ґу тій горі, поставила єй на скалу, зачала натігати. Натігат, натігат, натігат, і ся натягла драбина аж до облака" („Про трьох братів-гавранів").

Ту ж саму довготривалість дії казкар висловлює формою інфінітиву: „А він помаленькы зачав мацькати, мацькати і трафив на тоту студню та й лун до той студні" („Мати, син і розбійники"), „І зачала ся гладити, гладити, гладити та й ся зробив з неї кінь" („Король, стрілець і його жінка").

Прислівник також виступає як елемент синтаксичного повторення: „Та й німець далі, далі і такой, же го поймат" („Пригоди одного із семи братів"), „Слухат, чим далі, та ліпше чути, ліпше, ліпше, та й раз смотрит — іде в чорнум дівка" („Мати, син і розбійники").

---

[75] „Дружно вперед", XXI, 1971, № 1, стор. 22—23.
[76] Там же.

Поєднання прийменника „ґу" з відповідною формою іменника „берег" у трикратному повторенні також дає синтаксичне повторення: „. . . тота ладичка приходит ґу берегу, ґу берегу, ґу берегу" („Про королевича Марка"). Або: „Переночували ніч, рано встали, а зась лісом далі, а далі" („Про сироти, що їх мачуха прогнала"), „Але далі, далі — уж дівчатиско помагат матері" („Про трьох братів-гайворонів"), „І так было, было великы часы, роки" (Там же), „І то так єсть, єсть та й єсть" („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку"), „То было, было, а было, а было п'ять місяцю" („Про королевича Марка"), „Та й так помаленькы коло нього, коло нього. . ." („Швець і його син"), „Но, мало, та мало" („Король, в якого одне око. . .").

Синтаксичні повторення казкар П. Ілько широко застосовує і в прямій мові, особливо в діалогах: „Сталися, дитино, сталися" („Про трьох братів-гавранів"), „Нич, нич, мамко" („Газда і його жінка"), „Не, не, не, не" („Лісник і його син"), „Лем просто, лем просто" („Про сироти, що їх мачуха прогнала"), „Но добре, добре, кралю найяснішый" („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку"), „Дось, дось, дось, Янку, уж не свиш далі, бо уж ми очі ідут з головы" („Як служив Янко у попа"), „Ой мамо, мамо. . . нещастя ня попало („Король, стрілець і його жінка"), „Подь ту, подь" („Король, в якого одне око. . ."), „Гм, — повідат, — чоловіче, та пішли слугове світити, а днесь не было хмарно, ясно было, та, може, даґде, даґде увиділи" („Король, стрілець і його жінка"), „Ой, недобрый, жено, недобрый" (Там же), „Продай, а продай, а продай, стрілець, а продай" (Там же), „Чекай, чекай, іду по ню" („Мати, син і розбійники"), „Оле на, на, ци вырвеш тоты" (Там же), „Подь, подь, подь, суко, подь!" („Приходи одного із семи братів"), „А ще далеко тата?" „Ой, сыну, далеко, далеко" („Король, в якого одне око сміялося. . .").

Довготривалість дії висловлюють і такі формули: „Він долов муром, долов муром зыйшов. . ." („Як служив Янко у попа"), „Прийшла раз, прийшла другы раз. . ."[77]

Тавтологічні синтаксичні повторення застосовано казкарем у реченні: „Як він пражит, та й раз — а комины, то й тепер такы в Требішові сут, же з кухні та комин аж наверьха, аж надвір, — та й раз з комина кричит" („Як служив Янко у попа"). Тавтологічне повторення не сприяє стилеві казки, навпаки, засмічує її: „Та й як увиділа тоту Вірочку, тота вдовиця, та й як увиділа тоту Вірочку, та й дораз єй одкраяла фалаток хліба, намастила єй з маслом, присолила, і єй барз похутнало" („Про сироти, що їх мачуха прогнала").

---

[77] „Дружно вперед", XXI, 1971, № 1, стор. 22—23.

В народній поетичній творчості українців Східної Словаччини неабияку роль відіграють тропи, тобто слова чи вирази, вжиті в переносному значенні[78]. Зокрема в народній прозі цього населення знаходимо вміло використані тропи. Народні казки П. Ілька знають і прості, і складні тропи. До простих тропів, як відомо, належать порівняння та епітети, а до складних — метафора, метонімія, алегорія, іронія, гіпербола та ін.[79] З простих тропів П. Ілько користується як порівняннями, так і епітетами. Зокрема порівняння займають міцну позицію в його народній художній мові.

Відомо, що фантастично-пригодницькі казки в сучасному значно наближені до соціально-побутових казок, а соціально-побутові казки безпосередньо черпають свої образи із життя, із побуту. Цей елемент впливу побуту на поетику місцевих українських фантастично-пригодницьких казок дуже відчутний. Казка П. Ілька „Мати, син і розбійники" має вплетене таке порівняння: „Як прийшли на границю, чиняи, як поставив войська, як волося на голові". Це порівняння дуже часто виступає в буденній народній розмовній мові. Звідси й запозичив його в свою казку оповідач П. Ілько. Порівняння „маленького світла" в народних казках із „святоянського мушкою" також народно-розмовного походження. В тій же казці оповідач каже: „Але тепер він смотрит далеко - видно таке світло маленьке, як кедь святоянська мушка вночі світит". Або: „Але так ідут єден за другым, як войсько" (Там же), „Отворит она там, а там — хлоп оброснутый такый, як медвідь" (Там же). „А тоты, як волоскы, тоты уж не вырве" (Там же), „Йой, такый їдовитый, як сто фрасів..." („Король, стрілець і його жінка"), „Такы нігті мат на пальцьох, як пес" (Там же), „Но а стрілець выйшов, подув до пищалкы — выйшло войська тіко, як листя, піску на землі, єден на другум" (Там же). Інколи думка з порівнянням несе із собою й епітет. Наприклад, у казці „Про королевича Марка" читаємо таку думку: „Та й раз такый пташиско великый прилетів, як гуска, чорный". Епітет „чорный" стосується „пташиска", якого казкар порівнює з гускою, яка є білою. Під впливом цього факту (білої гуски) казкар під кінець думки додав епітет („чорный"), який знов докреслює „пташиска". Майже та ж думка зустрічається в дальшій казці П. Ілька — „Про Мотузаря : „А раз єден такый птах, як гуска великый..."

В думці: „Но та вернися дому, а так му повіш: коли на небі найясніші, найгустіші звізды сут, а на землі найгустіше трава а піску, а каміня,

[78] В. М. Лесин. — О. С. Пулинець. Словник літературознавчих термінів. Видавництво „Радянська школа", Київ, 1965, стор. 392.

[79] Там же.

тіко мат срібла, злата, діаманту" бракує порівняльний сполучник „як". Разом з цим сполучником речення „як коли на небі..." має порівняльний характер („Про королевича Марка"). Варіантом шойно-наведеної думки-порівняння є речення: „Коли на небі найгустіші звізды, а на землі найгустіша трава, а піску, а каміня, тіко вы мате срібла, а злата, а діаманту", де так само пропущено порівняльний сполучник „як", разом з яким підрядне речення „коли на небі... і т. д." становить вдале порівняння. Цікавою й простою тропою є порівняння в казці „Як один із трьох братів визволив сестру і жінку": „Лем што махнув, стромы попадали, як коноплі". І дане порівняння широко відоме в українських говірках Східної Словаччини. Звідси його й почерпнув казкар П. Ілько.

Велику кількість війська П. Ілько порівняв з „чорною хмарою": „Тот заздравкав, як раз писнув — войська, аж чорна хмара" („Лісник і його сини"). В порівняльному звороті „аж чорна хмара" використано традиційний епітет „чорна хмара", який, крім іншого, відомий українським народним історичним пісням[80].

Ідіоматичними є й такі словосполучення порівняльного характеру: „... він собі ліг, спав, як мертвый" („Проклятий син"), „І так дівчатиско зачало рости, як із воды" („Про трьох братів-гавранів"), „А тота звізда так юй світит, ся мигоче, як сонце" („Бідний коваль і його донька"), „Янко зняв камінь з головы, взяв до рукы, загнав го, як колічко" („Як служив Янко у попа"). „Раз ся посмотрит — а то яка касарня довга, такый хлоп" (Там же), „Прийшов до того млина, а они шыткы попуд стріхы сиділи, а хвостикы попущали, як цомплі"(Там же), „Но піде піп посмотрити — лука, як злато" (Там же), „Та й пішов дябол, выбрав контракт і дав му попадю, але таку худу — лем скора а кості" (Там же), „Він — глупый, як талпа" („Син професора"), „Та й дали го бандуркы на кухні шкрабати, замазаный, як колімазарь, ходит" (Там же), „Но та й таке, як гусяче яйце, блискаче там найшов" („Про Мотузаря"), „Піп, як фрас" („Король, монахи і мельник"), „Пой, такый їдовитый, як сто фрасу" (Там же).

Вище ми вказали на те, що П. Ілько користується низкою усталених формул. До таких належить і формула: „... але пля студні не такый кінь стоїт, але око не чуло, ухо не виділо такого коня Сірку" („Пригоди одного із семи братів").

До традиційних порівнянь належить порівняння сивої людини з голубом: „Там ішли лісами, а на єдную кері на поруччу сидит хлоп

[80] М. С. Родіна. Історичні пісні. — Українська народна поетична творчість, Державне учбово-педагогічне видавництво „Радянська школа", Київ, 1958, стор. 363.

сивый, як голуб" („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку"). До усталених формул належить і порівняння „А они барз были подібны братя, так, як єден" („Золота рибка"). До народно-розмовних порівнянь зараховуємо й порівняння із казки „Про сироти, що їх мачуха прогнала": „... очі, як цибулі, жебы їм выйшли з головы, а так бы ся тримали на силах, як пісок на вилах". Думка: „Прийшов там, утворив двері, як крочнув за поріг-став каміньом, як сй увидів" („Король, стрілець і його жінка") цікава і з боку порівнянь. Словосполучення „стати каміньом" дорівнює літературному варіантові „мов остовпів", який по суті є порівняльним зворотом.

В окремих казках П. Ілька знаходимо порівняння, які мають безпосереднє відношення до того чи іншого історичного факту: „Тоді шіфкапітана взяли і дали му гак. Обісили 'го, як Яношіка, за єдно ребро" („Пригоди одного із семи братів"). „Был єден краль, але тот краль сильный быв, такый, як Русько" („Мати, син і розбійники"), „Як му дав того хлопця, він взяв дочечкы та й збив таке, як труну, а прийшов ґу єдную воді, такуй, як ґу Дунаю..." („Про королевича Марка"), „... а він собі найшов ріг із вола такый, як мадярськый („Син професора").

П. Ілько з народно-розмовної мови запозичив і такі порівняння: „... моя дцера была така, як пес..." („Чарівне дзеркало"), „Зачала 'го цюлювати, але так цюлювала, як Ісуса Христа Юда" („Мати, син і розбійники"), „А до Марка, як кедь бы стрілив" („Про королевича Марка"), „А хлопець росне, як із воды" (Там же), „Пой, до королевича Марка, як бы перун стрілив" (Там же), „Як 'го вхопили, пішов, як до люфту" („Лісник і його сини"), „Але то лем тіко, як на зуб, му дав" („З того світу"), „Но, баба, як баба" („Газда і його жінка").

Одним із засобів поетики українських народних пісень Східної Словаччини є метафора. Але метафора зустрічається і в народній прозі, зокрема в народних казках. Загальновідомо, що вживанням метафор вимірюється талановитість митця — письменника, поета тощо. Не кожний з українських казкарів Східної Словаччини застосовує метафору в своїх казках. Виняток становить П. Ілько, якому відомий і цей троп. У фантастично-пригодницькій казці „Чарівне дзеркало" читаємо метафоричні вислови: „... діти зачали тягати аж кров од серця"[81], „Она 'го ся дашто звідат, а він не одповідат, бо не може, бо 'го за карк їмат тот жаль"[82], „А він, як сй увидів, та аж зо серця му слызы капка-

[81] Діти постійно ссали.
[82] Йому дуже жаль.

ли, такый му жаль быв, люто му было"[83], „Іде, іде, ей, але так му серце плаче, же не знат, што робити"[84].

Для вищенаведених тропів характерне, що казкар у тому ж реченні (звичайно наприкінці) дешифрує метафору. Подібно й у казці „Мати, син і розбійники" П. Ілько використав метафори: „Але аж серце їм плакало з того жалю, кедь виділи, же тіко мертвых"[85], „Він прийшов дому, матірь му на голову стават, хвора"[86], „На, псячий сыне, та-сь ми став на карк"[87], „Выпалила му очі так, аж серце юй плакало"[88]. І інші казки П. Ілька знають цей вид тропів: „Ходят такы парадны, же собі пальці не видят"[89], „А кедь так ізробив земный чоловік, же я не вхопив лобду, та най ми ся покаже, волос му з головы не впаде"[90] („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку"), „А старый, як тото увидів, та серцьом плакав; не показалося наверьхы, але серцьом плакав, люто му было своєй дітины"[91] („Про сироти, що їх мачуха прогнала"), „Як узяв, вырвав грушку, як вам лизнув грушкы[92], та такы му рогы выросли, же зачав звізды з неба валяти"[93] („Про трьох братів-гавранів").

Епітети — це один із засобів поетики фольклору українського населення Східної Словаччини. Цей засіб широко використовується у місцевому українському фольклорі[94]. Паралельно з піснями традиційні епітети служать засобом поетики і в народній казці. Білоруський дослідник-фольклорист Л. Г. Бараг зауважив, що найчастіше з постійними епітетами зустрічаємось у пісенному фольклорі[95]. В українських народних казках Східної Словаччини читаємо цілий ряд тих же постійних епітетів, що й у місцевих народних піснях. Не виключена річ, що й місцеві українські казкарі типу М. Пустая, Ю. Шамулки, І. Мотики, Ю. Сопири, П. Ілька та ін. „черпають запас сталих епітетів не тільки з нових і традиційних казок, але й з пісенних криниць"[96].

---

[83] Йому дуже жаль.
[84] Йому дуже жаль.
[85] Їм було жаль.
[86] Мати хвора.
[87] Вбив ти мене.
[88] Їм було жаль.
[89] Ходить гордими.
[90] Нічого йому не буде.
[91] Йому було тяжко на серці.
[92] З'їв грушку.
[93] Чи варто із-за кури вбивати людину?
[94] З глибини віків, СПВ, ВУЛ, Пряшів, 1967, стор. 167.
[95] Л. Р. Бараг. Цит. праця, стор. 216.
[96] Там же.

У казки П. Ілька та ін. казкарів українського населення Східної Словаччини вплетена низка постійних епітетів. Присутність епітетів у фантастично-пригодницькій та в ін. казці не випадкова. Як у народних піснях, так і в казках знаходимо свого роду поетичне кліше. Складовою частиною цього кліше є епітети. Одним з найбільш вживаних у місцевих народних казках є епітет, складовою частиною якого є слово „златый". Так, наприклад, фантастично-пригодницька казка П.Ілька „Бідний коваль і його донька" має епітет „злата звізда" („Але таке дівча, же звізду мат злату на чалі"). І тут, і в інших випадках означуваний іменник відокремлений від означуваного слова іншим словом. З цим же випадком зустрічаємось і в казці П. Ілька „Про трьох братів-гавранів": „Як породила трьох хлопцьох, а каждый хлопець мал звізду на чалі. Звізда была злата". Слово „златый", „злата" виступає ще в таких випадках: „Але кедь то злата плахта" („Швець і його син"), „Ще дай так, жебы ся ту поставило злате простерадло... "(Там же), „Пішов, отворив — златыма нитками вышытый" („Попел і жаба"), „Дам ти златы ниткы а підеш із нима, але і так іші тяжко" („Швець і його сини"), „Йой, як ся зробили златы гуськы, она увиділа їх, взяла їх" („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку"), „До ліса не підеш, але мал мій отець колиська когута такого златого, та є в далекій страні, докля ми того когута не принесеш, не смієш прийти дому" („Король, стрілець і його жінка"), „Но найшов патент, же колиськы його дідо повідав, же мали златого когута, а тот когут, як видів на дванадцеть кілометрів чоловіка, та співав" (Там же), „Когут златый і качка злата" („Пригоди одного із семи братів"), „З той куркы златой пошли ми дві лабы" („Золота рибка"), „Мы з той златой куркы, што давают молодым, як ідут до вінчаня, мы з той златой куркы будеме їсти лабы за тым столом" (Там же), „Та й прийшло, злягла - народила хлопця, але зо златыма волосами" („Бідний коваль і його донька"), „Та й невдовзі породила хлопця зо златым волосьом" („Про трьох братів-гавранів"), „Та лем ту златый волос"(„Про сироти, що їх мачуха прогнала"), „Пішли до потічка там воды пити, она ся зогла, він посмотрит — а она мала злате волося на голові, Верка" (Там же), „... породит єдного хлопця зо златыма волосами і другого: злате волося на голові" („Чарівне дзеркало"), „Але смотрит там у воді, а там на два метры рыба злата, цалком чиста злата" („Золота рибка"), „Як были штири годины, выйняв — красота рыба" (Там же). В останньому випадку слово „красота" вжито замість слова „злата". Заміною одного слова іншим не послаблено діючість першого. Слово „красота" несе з собою ту ж силу естетичного зафарблення, як і слово „злата". Говорячи про

слово „златый", наведемо ще кілька прикладів, взятих із казок П. Ілька: „... у златых шатох было" („Сирітка Ганька"), „Я тепер ся тыкну вашых гусок, а на гусках буде пір'я злате" („Про сироти, що їх мачуха прогнала"), „Письмо было златыма літерами написано" („Про королевича Марка").

Епітет із словом „сріберный" у відношенні до епітета із словом „златый" у казках Ілька виступає в значно меншій кількості. Всього в трьох випадках знаходимо його. В першому випадку це слово в'яжеться із іменником „ниткы" („Но та й дала єй сріберны ниткы, жебы ішла з нима на ярмак" („Проклятий син"), в другому випадку — з іменником „лахы" (плаття) („Був, там у сріберных лахох") („Сирітка Ганька") і в третьому — з іменником „узды": „Коні всідланы, узды на них сріберны" („Швець і його син").

В семи випадках у казках П. Ілька знаходимо епітет, що в'яжеться із словом „діаментовый": „... Як будете ту іти на спросины, жебы ти принесла діаментовый танір, а на тому жебы было вагы на два кіла діаментового грозна ай діаментова фляшка, а в тій фляшці жебы была чужоземська палінка" („Швець і його син"), „Пішов, посмотрит — діаментом обляте. То так ся блискат, же не мож на нього смотрити, як на сонце" („Попел і жаба"), „Будеш просив тот перстінь діаментовый" („Газда і його і жінка"), „Ліг си спати, та й взяла та й дала єй діаментовы ниткы" („Проклятий син"), „Вихала — а там діаментовы лахы" („Сирітка Ганька").

Крім того, казкам П. Ілька відомий і епітет, що в'яжеться із словом „олов'яный". Наприклад, казка „Як один із трьох братів визволив сестру і жінку" знає його в такому сполученні: „А будеш іти через олов'яну воду". Або: „Та й жаба, як прийшла ґу тій олов'яній ріці..." („Король, стрілець і його жінка"), „Галушкы олов'яны" („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку").

Як можемо спостерегти, означуюче слово у відношенні до означуваного слова (звичайно іменника) не є статичним. Він, так би мовити, рухомий. Він або передує означуваному слову, або стоїть безпосередньо після нього, або відмежовує його від означуваного іменника якесь слово чи кілька слів. У всякому випадку означуюче слово і означуваний іменник виступають парами. Лиш в небагатьох випадках трапляється, що означуваний епітет з'являється в реченні без означуваного іменника, але і в такому випадку можна легко встановити його.

В східнословацьких українських народних казках засвідчуємо один з найпоширеніших епітетів „пресвітлый кралю": „Розказ, пресвітлый кралю" („Король, стрілець і його жінка"), „Но добре,

добре, кралю найяснішый" („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку"), „Пресвітлый кралю, зась тота баба ту" („Газда і його жінка"), „Та знате, пресвітлый кралю наш" („Швець і його сини"), „Пресвітный кралю, наш пяню, ту є акурат стредок світа" („Король, монахи і мельник").

В окремих казках читаємо ще такі епітети: „Він знав, же тота драга веде до млина огняного" „Як служив Янко у попа"), „Было де не было, в сімдесят семуй столиці, за горячим, за зимным морьом" („Попел і жаба"), „Прийшло, злягла, зась златовласого хлопчика породила" („Бідний коваль і його донька"). „Тоты коні-сіркы два йой, та тото бы-м радый..." („Швець і його сини"). „Ой, коньку, коньку, якый ты шумный, славный але довго ты такый не будеш" („Пригоди одного із семи братів"). Не без цікавості зазначимо, що в казках трапляються складені епітети. Як приклад можна навести вищезгаданий епітет „златовласый хлопчиско", в якому інколи означуваний іменник („волосы") сам став складовою частиною означуючого слова. Як бачимо із прикладу „коні-сіркы", складовою частиною епітета може бути й прикладка. Для казок характерний збіг кількох означуючих слів. Ось приклад: „Ой, коньку, коньку, якый ты шумный, славный...". Читаючи цю думку, не важко спостерегти, що завдяки двократному повторенню означуваного іменника і сполученню двох означуючих слів думка набуває свого роду мелодійності та ритму.

Епітети в українських народних казках Східної Словаччини, як і інші складові частини поетики народних казок, сприяють ліризмові народного прозового твору. Слід запримітити, що не кожному казкареві вдається в однаковій мірі користатися широкою шкалою постійних епітетів. Казки бодруджальського казкаря, як маємо змогу переконатися, можуть послужити прикладом ліризму, даного і через часте вживання казкарем сталих епітетів.

Для української мови взагалі і для українських говірок Східної Словаччини зокрема характерні слова з пом'якшувальними суфіксами. Наскільки частим явищем є слова з пом'якшувальними суфіксами переконуємось, читаючи зразки народних пісень найрізноманітніших жанрів. Важко уявити собі народну ліричну пісню українців Східної Словаччини без слів з пом'якшувальними суфіксами. В усіх досі відомих збірниках українських народних пісень Східної Словаччини[97]

---

[97] Співаночки мої. Збірник народних пісень Пряшівського краю. (Зібрав і упорядкував Федір Лазорик). СВХЛ, Пряшів, 1956; Українські народні пісні Пряшівського краю, ч. І. (Упорядкував Ю. Костюк). СВХЛ, Пряшів, 1958; Українські народні пісні Східної Словаччини, ч. II. (Упорядкував Ю. Цимбора). СПВ, ВУЛ, Пряшів, 1963.

зустрічаємо низку пісень, в яких засвідчено слова з пом'якшувальними суфіксами. Особливо колискові та ліричні пісні багаті словами з пом'якшувальними суфіксами[98]. Ліризмом, даним і через слова з пом'якшувальними суфіксами, не поступаються і балади[99] та голосіння[100] українців Східної Словаччини. Ліризм і слова з пом'якшувальними суфіксами, так би мовити, доповнюють одне одного.

Тому, що народна казка виникла і розвивалась паралельно з народною піснею, можемо говорити про певний взаємовплив цих двох видів народної поетичної творчості. Особливо відчутним виявляється вплив народної пісні на народну казку. Відомо, що народна пісня як така часто використовується в народних казках. Зокрема ліризм народної пісні благородно впливав на народну казку[101]. Цей ліризм помічаємо і в народних казках українців Східної Словаччини. Однак мірка ліризму в народному прозовому творі залежить від ступеня ліричної, поетичної обдарованості казкаря. П. Ілько, безсумніву, відчув вплив народної пісні. Найкращим доказом цього є часте вживання ним у своїх казках слів з пом'якшувальними суфіксами. Найчастіше такі слова виступають у прямій мові окремих казок П. Ілька. Так, наприклад, казка „Про трьох братів-гавранів" має такий діалог: „Та як ты ту, сестричко, выйшла?" „Я плакала піля мамкы, бо я хотіла видіти своїх братикох, та вас мама прокляла, же вы такыма шкаредыма птахами ся зробили". Казкар тут, як і інде, вкладає в уста героїв слова з пом'якшувальними суфіксами, які „... надають емоціональний тон простій мові, поглиблюють психологічну характеристику образу"[102]. Вкладаючи в уста позитивного героя казки пестливі слова, казкар одночасно висловлює цим своє ставлення до казкових героїв.

Пестливими досить часто виступають звертання: „Та іду, бабко, ци бы сьте не взяли ня служыти" (Там же), „Ой, бабичко, кебы вы ми дали рады" (Там же), „Лампашику, слухай ты мене, братику" („Швець і його сини"), „Та уж, бабко, не мате веце дівкы" („Сирітка Ганька")[103], „Што, бабко, хцете?" („Газда і його жінка"), „Мамко, та я іду даґде служыти" (Там же), „Ой, братику, добрі, же ты прийшов ту" („Король, стрілець і його жінка"), „А де ты ту ся, зятьку, взяв?"

---

[98] Українські народні пісні Східної Словаччини, ч. II, стор. 12, 13, 15, 16, 18, 25, 26, 27, 28, 49, 139, 141, 149, 152, 155 тощо.

[99] Пісні-балади. (Записав Андрій Дулеба). Додаток г. „Нове життя", 1965, № 52.

[100] „Дукля", XI, 1963, № 3, стор. 83—86.

[101] Л. Р. Бараг. Цит. праця, стор. 219.

[102] Там же, стор. 218.

[103] „Дружно вперед", XXI, 1971, № 1, стор. 22 - 23.

(Там же), „Ой та добрі, зятьку, же тя не з'їла" (Там же), „Што-сь, мужичку, такый застараный?" (Там же), „Но видиш, мужичку, я ти повідала..." (Там же), „Нич, нич, мужичку" (Там же), „Та, мамко, в руках" („Мати, син і розбійники"), „Но ,сынку, ты про мене ся тіко трапиш..." (Там же), „Женічко, одпусь ми" („Чарівне дзеркало").

Пом'якшувальні суфікси тут-там знаходимо і в іменах: „Мам одну Вірочку і Янча" („Про сироти, що їх мачуха прогнала").

Пестливі форми набувають і слова загального значення: „Та я ваша сестричка" („Про трьох братів-гавранів"), „... положи ми ручку на мій брішок" („Проклятий син"), „Я од тебе іду, та дай ми аспонь сден волосок" („Про сироти, що їх мачуха прогнала"), „Тыкнися свойов рученьков, най породжу тоту дітину" („Проклятий син"), „Та выйшла-м на нашу яблінку, та-м го виділа" („Сирітка Ганька").

Слова з пом'якшувальними суфіксами розсіяні і в розповідній мові казкаря: „Но та й він там піля яблінькы сидит..." („Лісник і його сини"), „Выплів собі кобрик та взяв три грушкы і три ябка до того кобричка" (Там же), „То така чапочка маленька, положыв собі до кишені, но та й добрі" (Там же), „А взяла гребінь, ся потягла по волосю, зась волосок зістав на гребені, а так му положыла до кишені" („Про сироти, що їх мачуха прогнала"), „Ой, та й оно босе встало та й пішло, трісочок назбирало та й дрыв, наклало огня" (Там же), „Взяв він тої водичкы і несе" („Мати, син і розбійники"), „А она горенько заплакала" („Чарівне дзеркало"), „Так, дали, поставили єй письмо на стіл, почитала, горенько заплакала" (Там же), „Але тепер він смотрит далеко — видно таке світло маленьке, як ведь святоянська мушка вночі світит" („Мати, син і розбійники"), „І позбирався, і помаленькы собі выйшов із того і іде дому просто" („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку"), „Заставився та й він помаленькы, помаленькы, та й прийшов проти дверей, став на сходы та й отворив двері" („Король, стрілець і його жінка") тощо.

З вищенаведених прикладів бачимо, що пом'якшувальні суфікси найчастіше з'являються в іменниках із синтаксичною функцією звертання, підмета, обставини місця тощо. Значно рідше знаходимо пом'якшувальні суфікси в прикметниках та прислівниках. В словах інших частин мови вони зовсім не виступають.

Чеський славіст К. Горалек, вивчаючи слов'янські народні казки, крім іншого, зауважив, що важливим компонентом казки є не лише зміст та сюжет, але й форма. І додав: „Proto se pozornost badatelu začala obracet k studiu vypravěčského stylu a k studiu vypravěčských

individualit[104]". Вивченням питання стилю казок П. Ілька, його складових частин хочеться сприяти загальному вивченню українських народних казок, а також допомогти розв'язати деякі проблеми інтеретнічних взаємозв'язків на ділянці народної казки.

До низки компонентів стилю казок П. Ілька належать і вигуки. Л. Г. Бараг зазначив, що вигуки „. . . в білоруській, а також в українській казці мають образне значення і надають їй особливу живість та динамічність"[105]. З цією живістю та динамічністю, даною вигуками, нам доводиться зустрічатись і в казках П. Ілька. Крім вигуків, посередництвом яких передаються найрізноманітніші почуття героїв казки, в казках бодруджалського казкаря читаємо ще вигуки, які виступають замість якихось інших слів-дієслів: „бйо' , „руп", „буль-буль-буль", „фук", „тьох-тьлох-тьлох", „луп", „шуп", „гоп", „клоп", „давай", „праск", „фік-фік", „лап", „тріск-праск", „гуп", „шмык ', „бо-бо-бо" тощо. Із цих вигуків найчастіше вживані , бйо" та „фук": „А она взяла дрывно — фук по нюм" („Чарівне дзеркало"). „Бо то даколи такый закон быв, же кедь не послухав, выняла, шаблю — одрізала голову, а фук, а уж є там" (Там же), „Як крочнув там ґу ньому, він выйняв шаблю, фук — голову долов, а долі тыма сходами дрылив" („Мати, син і розбійники"). „Прийшов до хыжі, отворив двері, тот выйняв шаблю, фук му — уж і другый долов" (Там же). „Став за двері, тот на колик показав, выйняв шаблю, фук — уж головы не єст, уж є долов" (Там же), „Приобстав кущок зозаду, выйняв шаблю, а — фук голову" („Золота рибка"). „Дябол коли-не-коли помалы йшов, показав голову, а тот выйняв шаблю, фук — уж єдного зожер" („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку"), „Тот выйняв шаблю, фук — одтяв голову" (Там же). „І так він переночував ніч, ані не пішов до тых готелох, лем сів на коня, а — бйо!" („Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало"), „Взяв ися, тото розрізав, серце, печунки выняв, положив на лавор, а — бйо!" („Чарівне дзеркало"). „Взяв на ся плащ, взяв пушку, а — бйо!" (Там же). „Зобрав злата міх єден, а — бйо!" („Про королевича Марка"), „Но, отець, як почул, чашку до рук, а — бйо до краля!" („Проклятий син"). „Так запраг двох медведів. Наладовав повну фуру, запасав, а взяв — бйо!" („Як служив Янко у попа"), „Дали му ґомбичкы, уж — четарьом, і дали му анцуґ, шувні го прибрали, дали му на цесту і — бйо!" („Син професора"). „. . . . прибралася у кралівськы шаты, зобрала зо собов каноны, коні, так, як він, а — бйо за ним!" (Там же). В окремих

[104] Karel Horálek. Slovanské pohádky, Praha, 1964, стор. 14.
[105] Л. Р. Бараг. Цит. праця, стор. 219.

казках П. Ілька поперемінно вжиті ще й такі вигуки: „Та й цілив, цілив та й шуп — до лабы юй стрілив" („Король, стрілець і його жінка"), „Як была дванаста година, а Янко мертволу шуп на них" („Як служив Янко у попа"), „Як утворив гамбу, згоры шуп на нього воду" („Король, його донька і циган"), „А він помаленькы зачав мацькати, мацькати і трафив на тоту студню та й луп до той студні" („Мати, син і розбійники"), „Узяв та й з тов мисков — луп на хырбет" („Проклятий син"), „Як выйшов піп, з'явився там піп, а руп го — забив попа" („Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало"), „Як мав благословити піп, она шмык — утекла" („Сирітка Ганька"), „Та й раз лем клоп, уж єсть на столі" („Король, стрілець і його жінка"), „Та й він руку натяг, та й лап за руку" („Про сироти, що їх мачуха прогнала"), „Він вытяг карабін, праск — когут ся перевернув" („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку"), „Положыв два міхы злата на коня, а — давай" („Як один із трьох братів. . ."), „І вхопили плахту, два хлібы до неї положыли і тот фалат солонины, і давай тікати до ліса" („Про сироти, що їх мачуха прогнала"), „Котрый му дав рукы, шабльов — фік, фік, фік, так, же шыткым головы поодрубовав" (Там же), „Но, як кральовськуй дівці, та гнедь буділярь зашыли, тріск-праск" („Лісник і його сини"), „Сів на влак такой: бо-бо-бо — уж іде" („Син професора"), „А дідо до дверей — тьох-тьох-тьох" („Пригоди одного із семи братів"), „Дідо взяв та й буль-буль-буль, а він узяв та й до кошулі вылив" (Там же), „Гоп, та й ту став, оддыхнув собі" („Король, стрілець і його жінка").

Всі вищенаведені вигуки односкладові. Лиш кілька з них мають форму складених вигуків. Ця складеність досягається кільканацьким повторенням першого односкладового вигуку („бо-бо-бо", „буль-буль-буль-буль" та ін.).

Кожний із щойно наведених вигуків висловлює якусь дію, рух. В окремих випадках казкар уточнює семантику вигуку. Поряд з вигуком він вживає і дієслово, замість якого виступає той чи інший вигук („Як мав благословити піп, она шмык — утекла").

Від деяких вигуків можна утворити дієслово з певним значенням. Семантику такого дієслова легко встановити, оскільки знаємо значення вигука, від якого це дієслово утворено („Як руфли — шытко з каміньом змішали, забила злодійох" („Син професора"), „Ізведуть тото дівчатиско, приложат на ногу боканчу, так, як бы на нього выросла, лем кляпло" (Там же), „І взяв, і одфікнув рукы, і положив на лавор" („Чарівне дзеркало").

Деякі із цих вигуків зустрічаються і в словацькій мові та в словацьких народних казках. І в цьому вбачаємо спорідненість місцевих

українських народних казок із словацькими народними казками, переважна більшість сюжетів яких відома й українській казковій традиції.

Використання інших фольклорних жанрів у народних казках загальновідоме. Цей прийом збагачування одного фольклорного жанру іншим відомий і українським народним казкам Східної Словаччини. Казкар А. Кимак із с. Осадне Гуменського округу в казці „Іванко і мачуха"[106] використав народну пісню, яка виконується речитативом. Даний поетичний твір відомий і словацькій казковій традиції[107]. С певні підстави гадати, що дана казка в місцеву українську казкову традицію потрапила із словацької казкової традиції. Інший східнословацький український казкар М. Пустай в уста героя казки „Царевич злодій" вкладає слова афористичного значення: „Добрі тому жити, що вшитко знає. Який хліб хочи, такой на світі дустани. Хто нич не знає, то бідно жиє..."[108]. Народні афоризми залучає до своїх казок і П. Ілько. Широковідоме прислів'я „Утро мудренее вечера" бодруджальський казкар залучає до прямої мови героя казки „Король, стрілець і його жінка", кажучи: „Ту маш вечерю, вечеряй а лігай спати, мудрішый будеш". Даний афоризм у цій же казці використано в чотирьох випадках, що означає, що казкар любується в ньому, що він має нахил до узагальнювання спостережень в суспільному житті. Інше узагальнення афористичного значення казкар залучив до тексту казки „Королевич Марко": „Як уж устарів, та перед смертьов каждый уж на задні коліна смотрит". Інша фантастично-пригодницька казка („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку") знає прислів'я: „Голод — великый пан".

В окремих випадках казкар не наводить всю пісню, весь поетичний твір іншого жанру, а тільки якимось штрихом називає його. Так воно і у випадку відомої пісні „На многая, на благая літа", яку П. Ілько згадує у фантастично-пригодницькій казці „Мати, син і розбійники".

Казки П. Ілька цікаві і з аспекту вивчення народної весільної драми українців Східної Словаччини. У розв'язці окремих казок П. Ілька засвідчуємо низку термінів, відомих народній весільній драмі: „моло́дый". „моло́ды", „вінча́ння", „сва́дьба", „просо́тарь", „спроси́ны", „дружбо́ве", „старо́ста". Тут-там казки спонукають нам ті чи інші відомості про ту чи іншу складову частину народної весільної драми. Ось кілька етнографічних даних про народну весільну драму із села

[106] УНКСС, т. 2, стор. 188—189.
[107] Jiří Polívka. Súpis..., zv. IV, 1930, стор. 401—408.
[108] Е3, т. III, Львів, 1897, стор. 195.

Бодруджал на Свидниччині, почерпнутих із казок П. Ілька: „Не молоды, але мы будеме їсти" („Золота рибка"), „Але она ся кус тішит і ся боїт, же чом 'го ніт, бо дораз треба іти до вінчання" (Там же), „Краль тя запрошат на свадьбу" (Там же), „А даколи в краля, кедь молодый брав принцезну, та му давали сидіти на дванадцять заголовках. А кедь прийшли гості на свадьбу, та мусив каждый дати му руку, а похвалити того молодого" (Там же), „Кедь ся так стало двакрат, та краль буде свадьбу робив. Но та прийшла на свадьбу, зробили свадьбу, і ся оженив з ньов" („Швець і його син"), „Но та й ізробив свадьбу, но і женатый уж" („Бідний коваль і його донька"), „Та будеме мати дівча, але першому просотарьові, якый прийде, мусите сй дати замуж", „Так зробили свадьбу" („Як один із трьох братів..."), „А в паря уж ся рихтує на свадьбу печиво, там вшелячина вынікаться" („Про сироти, що їх мачуха прогнала"), „Як прийшло до вінчання іти, но так што?" (Там же), „Но та й свадьбу робити. Та й зробили свадьбу" („Проклятий син"), „Прийшли. Зробили свадьбу" („Газда і його жінка"), „... як будете ту іти на спросины..." („Швець і його син"), „Но та ще свадьбу не буду робив, але лем так ся буду ізходжати" (Там же), „Ідьте дому, а повічте свому сынові, жебы прийшли штирми дружбове ай тот главный, староста, ай ваш сын жебы прийшов на тоты спросины" (Там же), „І дружбове ся поставили, і староста" (Там же), „Та як ішов на спросины, та тіко люди было на дразі, метав медзи люди" (Там же), „Та й згодилися, погостилися там, но і повіли, же буде свадьба" (Там же)[109].

Відносно багата палітра даних про народну весільну драму свідчить про те, що П. Ілько знає і інші жанри народної поетичної творчості населення Закарпаття і української етнічної області Східної Словаччини. З подібними елементами народної весільної драми зустрічаємось і в казках інших казкарів. Так, наприклад, Ю. Сопира, жінка-казкар із с. Видрань Гуменського округу,[110] подає їх у казці „Сука-Янош і його пригоди"[111] та „Щасливе весілля"[112].

Українські народні казки Східної Словаччини дають нам певний

---

[109] Взимку 1965 р. нам пощастило записати весілля с. Гаврянець Свидницького округу. Подала нам його Г. Щерба. Вищенаведені дані про весілля в с. Бодруджал сприяють глибшому і повнішому висвітленню народної весільної драми Свидниччини. Запис весілля із с. Гаврянець був опублікований в ж. „Дружно вперед" за 1972 р.

[110] Про неї див. УНКСС, т. 2, стор. 287—288.

[111] УНКСС, т. 2, стор. 230.

[112] Там же, стор. 127.

порівняльний матеріал і з боку вживаних у них імен-прізвищ. Вже зразу на початку зауважимо, що імена героїв більш часте явище в українських казках Східної Словаччини, ніж прізвища. І лиш в небагатьох випадках герой казки має і ім'я, і прізвище[113]. Імена героїв місцевих фантастично-пригодницьких і соціально-побутових казок значно різняться. Якщо в фантастично-пригодницьких казках у досить великій кількості з'являються такі герої, як, наприклад, краль (король), принцезна (принцеса) і приц, то в соціально-побутових казках часто виступає позитивний герой на ім'я Іван (Янко). І казки П. Ілька багаті на різні імена. Досить об'ємну групу імен казкових героїв становлять імена, використані казкарем із свого середовища. Ідеться про такі імена, як, наприклад, Марко, Осиф, Іван, Янко, Ганька, Попілянка, Попел, Матій, Петро, Зузка та Вірочка. Наведемо хоч би кілька думок, в яких ці імена виступають: „Ой, Осифе, не знаш што зробити?" („Як брати судилися"). „Но слухай, Іване: ту маш іші децу палінкы, а конець" („З того світу"), „То Янко лабу а'їв"(„Про трьох братів-гавранів"), „Медведі ся зыйшли радити, як му дати мено. Але чуют, же по лісі все лем кличе: „Янку, Янку"! Та й дали му мено Янко" („Як служив Янко у попа"), „... был єден хлоп і єдна баба. І мали єдно дівча, мено му было Ганька "(„Сирітка Ганька"), „Тоту качку маш, Попілянко, — уж лем Попілянков сй называла, — тоту качку маш уварити" (Там же), „Та тому Попелові даме маєток" („Попел і жаба"), „Ой, ты, Попелу" („Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало"), „Раз тот Матій повідат" („Мати, син і розбійники"), „А Петро повідат" („Чарівне дзеркало"), „Та й раз ся народило дівча. Дали сй мено — Зузка" („Про трьох братів-гавранів"), „Мали єдну Вірочку і Янча"[114] („Про сироти, що їх мачуха прогнала"). Казка „Про Мотузаря" має героя, якому ім'я Николай, а прізвище його — Мотузар. Останнє виникло із загального слова „мотузарь", тобто той, що робив мотузки. Інколи для найменування героя вистачить відабстрагувати якусь рису його характеру. Таким є, наприклад, ім'я (брат) Видимий-Невидимий („Король, стрілець і його дівка"). Подібними є й імена — Пройдисвіт („Золота рибка") та Бетярський Світ (там же). Казкар каже: „Тот, як пішов, Бетярськый Світ, та лем гуляня, танцюваня, карты граня" (там же). Ім'я Чорнокнижник відоме і місцевій українській, і словацькій казковій

[113] Маємо на увазі ім'я героя з казки „Про Мотузаря".

[114] Ці імена П. Ілько використав із своєї аудиторії. Вірочка — це внучка казкаря, а Янчо — сусідський хлопець.

традиції[115]. Знає його і казка П. Ілька „Пригоди одного із семи братів", і казка І. Галая із с. Свидничка Свидницького округу — „Чорнокняжник" [116], і казки інших казкарів[117].

Негативна істота місцевих українських фантастично-пригодницьких казок носить ім'я Гінджибаба[118], або — Іжужбаба[119]. Українській казковій традиції Східної Словаччини відомі ще й інші варіанти цього імені. Наприклад: Єжібаба, Їжібаба тощо. Подібно і в словацькій казковій традиції, де це ім'я широковідоме, зустрічаються різні варіанти найменування цієї істоти. В загальноукраїнській казковій традиції ту ж істоту названо Баба-Яга. Можна згадати, що місцеві українські найменування злорадної казкової істоти виникли під безпосереднім впливом словацької казкової традиції.

Герої фантастично-пригодницьких та соціально-побутових казок українців Східної Словаччини нерідко виступають без імені. Казкар П. Ілько, М. Ілько та інші найменовують казкових героїв загальним фаміліарним „ім'ям": „сестрениця"[120], „брат" (старший і молодший)[121], „кума" (дві куми)[122], „кум"[123], „кральова дівка"[124], „дцера"[125], „жена"[126], „сын"[127], „вдова"[128], „сестра"[129], „сирота"[130] тощо.

В дальшій об'ємній групі місцевих українських народних казок Східної Словаччини вирішальним у загальному найменуванні героїв є визначення їх професії: „горчарь"[131], „босорка"[132], „міністр"[133],

---

[115] J. Polívka. Súpis..., zv. IV, стор. 216 — 236.

[116] УНКСС, т. 4, стор. 142—148.

[117] ЕЗ, т. IX, № 6.

[118] УНКСС, т. 3, стор. 200—209.

[119] Це ім'я знаходимо в таких казках П. Ілька: „Золота рибка", „Про сироти, що їх мачуха прогнала", „Про трьох братів-гавранів" та „Бідний коваль і його донька".

[120] „Король, стрілець і його жінка".

[121] „Ян брати судилися".

[122] „Дві куми".

[123] „Як кум воли продав".

[124] „Король, його донька і циган".

[125] Там же.

[126] „Про Мотузаря".

[127] „Син професора".

[128] „Про сироти, що їх мачуха прогнала".

[129] „Як один із трьох братів визволив сестру і жінку".

[130] „Пригоди одного із семи братів".

[131] „Про королевича Марка".

[132] „Король, стрілець і його жінка".

[133] Там же.

„стрілець"[134], „фішкалуш"[135], „судця"[136], „качмарь"[137], „газда"[138], „млинарь"[139], „краль"[140], „кральовна"[141], „малярь"[142], „рыбарь"[143], „професор"[144], „піп"[145], „попадя"[146], „шустер" (швець)[147], „ворожыля"[148], „готелник"[149], „лісник"[150], „вояк" („вояці")[151], „муляре"[152], „писарь"[153], „столярь"[154], „кочіш"[155], „плуковник"[156] тощо.

Щодо характеристики казкових героїв оповідачі надто скупі на слова. Традиційні казки майже не знають портретних та психологічних характеристик героїв[157]. Для визначення соціальної групи, до якої належить той чи інший герой, казкареві інколи вистачить одне слово. Наприклад: „жебрак"[158], „злодій"[159], „жыван" („жывани")[160] і под. Тут-там портрет казкового героя становить одиноке слово-означення. Наприклад: „Был єден хлоп худобный..."[161] Соціальну групу героя в тій чи іншій казці визначує субстантивований прикметник. П. Ілько у казці „Пригоди одного із семи братів" устами героя каже: „А з тым коньом ся поставиш у єдного худобного в загороді".

В низці соціально-побутових казок (рідше у фантастично-пригод-

---

[134] Там же.
[135] „Як брати судьлися".
[136] Там же.
[137] „З того світу".
[138] Там же.
[139] „Король, монахи і мельник".
[140] „Чарівне дзеркало".
[141] Там же.
[142] „Шиковний маляр".
[143] „Про Мотузаря".
[144] „Син професора".
[145] „Як служив Янко у попа".
[146] Там же.
[147] „Швець і його син",
[148] „Проклятий син".
[149] „Лісник і його сини".
[150] Там же.
[151] „Про сироти, що їх мачуха прогнала".
[152] Там же.
[153] „Як один із трьох братів визволив сестру і жінку".
[154] „Мати, син і розбійники".
[155] „Чарівне дзеркало".
[156] „Пригоди одного із сімох братів".
[157] Л. Р. Бараг. Цит. праця, стор. 222.
[158] „Газда і його жінка".
[159] „Мати, син і розбійники".
[160] „Як один із трьох братів визволив сестру і жінку".
[161] „Пригоди одного із семи братів".

ницьких казках) героя введено в сюжет як представника певного національного угрупування. Наприклад: „німець"[162], „циґан"[163].

Загальним найменуванням користуються всі чарівні помічники позитивного героя казки: „лташиско"[164], „рыба"[165], „гавран" („гавраны")[166] тощо.

Казкам П. Ілька, як і казкам інших українських казкарів Східної Словаччини, відоме явище перевтілювання героя в якусь іншу істоту. Наприклад, три брати, будучи проклятими матір'ю, перевтілилися в гавранів („Такой ся поставали гавранами, облак ізбили — пішли").[167] Або в іншій казці дівчина перевтілена в жабу[168].

Українські народні казки Східної Словаччини знають цілий ряд істот, які є уособленням зла. Таким, наприклад, є: „шаркань"[169] (три-шести-дванадцяти- і більшголовий) або якась демонологічна істота („дябол")[170] тощо.

В казковій традиції українців Східної Словаччини виступають антропоморфні та зооморфні образи: Вітер, Місяць, Сонце[171], Серенча, Несеренча[172] тощо.

Із вищенаведеного бачимо, що казковий герой не обов'язково повинен мати точно визначене ім'я. Переважна більшість цих героїв виступає без імені. Для встановлення сутності казкового героя оповідач користується можливістю визначення його соціальної групи, професії, національної приналежності або якоїсь іншої суспільної категорії. Заділенням героя до певної соціальної групи, вказанням на його професію, національність тощо, казкар досягає певної синхронізації. В понятті „жебрачка" таким чином збіглися два художні засоби: портрет і „ім'я" героя. Цим прийомом казкар досягає найвищої економії слів. Самій же казці такий прийом не на шкоду, а, навпаки, він

---

[162] Там же.

[163] „Король, його донька і циган".

[164] „Про королевича Марка".

[165] „Попел і жаба".

[166] „Лісник і його сини".

[167] „Про трьох братів-гавранів". Див. ще: УНКСС, т. I, стор. 76—82; т. 3, стор. 80—85.

[168] „Король, стрілець і його жінка".

[169] „Як служив Янко у попа", „Золота рибка", „Мати, син і розбійники", „Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало".

[170] „Як один із трьох братів визволив сестру і жінку"; УНКСС, т. 3, стор. 90—95.

[171] „Король, стрілець і його жінка"; УНКСС, т. 1, стор. 76—82; т. 3, стор. 80—85.

[172] УНКСС, т. 2, стор. 190—191; т. 3, стор. 186—188.

сприяє швидкому розгортанню дії, що кінець-кінцем у відношенні до імен героїв має примарне значення. Ім'я героя в такому разі займає другорядну і невирішальну позицію. Тільки цим можна пояснити явище відносної лабільності імені казкового героя.

Вище можна було спостерегти, що рима відома не тільки народним пісням, але й народним казкам. Римованими, як правило, бувають і заключні формули казок („Прийшов-им до Кожуховець, та й приповідці конець". Або: „Сів-им на повересло, аж ту ня принесло")[173]. І для деяких внутрішніх формул характерна рима („Прийшов ґу такому стромові, ґу такому, же око чуло, ухо не виділо, такый стрім великый")[174]. Внутрішню риму знаходимо і в думці: „Отець, та чом вам єдно око скаче, а друге плаче?"[175] Або: Ідемо́, ідемо́ на небо́"[176], „Ку-ку-рі-кі-і-і.. Дівчатиско на корентікі, на подікі..."[177], „Лампашику, слухай ты мене, братику"[178].

Римована мова типова не тільки для казок П. Ілька. Її знаходимо і в казках М. Пірош, А. Кимака, Ю. Шамулки та ін. Ю. Шамулка у своїй оповіді із життя має таку думку: „Стрітив мудрый глупого, взяв податы вод нього, а вы, люди, старайте і податы складайте"[179]. В соціально-побутовій казці М. Пірош „Піп-дяк і дзвінник-неборак" читаємо парафразу:

(Піп):

— Ой, боже, боже, яка шувна невіста!

(Дяк):

— Ой, боже, боже, то за нашы пінязі.

(Дзвінник):

— А я пінязей не мавше, та-м на задку свічку тримавше.[180]

В казці „Про кума й куму" знаходимо двовірш і чотиривірш, які виконуються речитативом:

Пушов милый на лікы,
Не вернув бы ся навікы.
Тихо в міху, тихо,
Бо то ші не лихо.
А як будеш довше,

---

[173] „Маги, син і розбійники".
[174] Там же.
[175] „Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало".
[176] „З того світу".
[177] „Сирітка Ганька".
[178] „Швець і його син".
[179] УНКСС, т. 2, стор. 110—111.
[180] Там же, стор. 122.

Та ші буде гурше[181].

Або:

Кума, кума, кумасенька ты моя,
Червеная ягодочко ты моя[182].

В сатирично-гумористичному плані звучить і така парафраза на церковний спів:

(Піп):
А я в шопі стоявше
І на тебе чекавше.
(Невістка):
А я, грішна, не знала,
Та была-м тя чекала[183].

Оповідь із життя „Як вмирали люди" має такі римовані думки: „Йойой, йойой! Кыбы не терліч, не тута діндява, та бы была вшытка моя молоджава"[184], „Ей, кыбы люди знали, што вод мору пити, терліч і діндяву, часком ся мастити"[185].

А. Кимак в уста героя казки „Іванко та мачуха" вкладає римовану мову:

Мамічка ня зарізала,
Нянько ня зів,
Сестрічка кісткы збирала,
Під ліску загрібала,
Чінчі-ра-ра-ра...[186]

В. Чорнак із с. Пчолине Гуменського округу, як небагато казкарів, до казки залучає двовірш на словацькій земплинській говірці, чим підкреслює гумористичність самої казки, як і наголошує на наївності декотрих людей:

О, Маріє з Ґарані,
Цо це шьвеца ціґані[187].

В народній розмовній мові можна зустріти низку римованих і ритмічних зворотів. Така мова потрапляє і в народну казку. Римовану і ритмічну мову в оповідь казки вплітає носій та імпровізатор народної казки, а саме - казкар. Чим більші художні задатки казкаря, тим по-

---

[181] Там же, стор. 143.
[182] Там же, стор. 142.
[183] Там же, стор. 144.
[184] Там же, стор. 146.
[185] Там же.
[186] Там же, стор. 188—189. В даному випадку відчувається вплив словацької мови.
[187] Там же, стор. 209.

етичнішою є його мова, тим художнішою є його казка. З-поміж усіх відомих нам казкарів української етнічної області Східної Словаччини незвичайною мелодійністю мови виділяється бодруджальський казкар П. Ілько. На деякі риси його художньої мови ми вже вказали вище. Щоб ствердити сказане, розглянемо ще деякі особливості стилю його казок.

Ми вже згадували, що в місцевих українських народних казках знаходимо й опис природи, місцевості, їх деталей тощо. І, справді, українські казкарі Східної Словаччини, як і казкарі взагалі, у своїх казках не вдаються до розгорнутого опису природи, яка їх оточує. В окремих казках згадано лише якусь деталь із оточуючої природи або місцевості. Сюжет фантастично-пригодницької казки дає невеликий простір для опису природи чи природних явищ. Казкар вміло використовує ці обмежені рамки і вдається до зображення перш за все близької околиці. П. Ілько виростав на Закарпатті, яке відоме своєю багатою природою. І є. Бодруджал, де він живе нині, давало і дає казкареві можливість спостерігати різноманітні явища природи. Як казкареві, так і героям його казок не є чужою місцевість, з якою вони зв'язані, в рамках якої живуть і діють. Навпаки, природа, природні явища, так би мовити, прихильні до казкового героя, вони нерідко є його безпосередніми помічниками. Казкар часто вводить свого героя в обставини лісу. Казка П. Ілька „Мати, син і розбійники"[188] вводить героя в таку місцевість: „На третій день забрав собі веце жертя, а пішов барз глубоко до ліса; так пішов до ліса глубоко, же уж не міг ся вернути. Прийшов ґу єдному стромові, ґу такому, же око не чуло, ухо не виділо, такый стрім великый. Але смотрит горі тым стромом, — але там самы грубы лісы, — смотрит горі тым стромом, а на тім стромі табличка єсть". Інша казка („Пригоди одного із семи братів") спонукає нам такий опис-штрих природи: „Як махнув ньов — ліс лем самов стерньов став. Таку бы й я шаблю хотів. То бы была добра й про мене, бо дрыв бы-м собі назрізовав по лісох". З цитованого бачимо, що казкар вірно зображує карпатську природу, наголошуючи на „безмежності", дрімучості місцевих лісів. Завдяки своєму інтелекту казкареві вдається одним штрихом, мазком, нерозгорнутою думкою намалювати широку картину („Як махнув ньов — ліс лем самов стерньов став"). Майже ту саму картину досягнено іншою, спорідненою думкою: „Шабля світ ліса зрубала..." (Там же). Герой казки в лісі має бути або покараний, або знаходить в ньому сховище: „Привела го до ліса, дрылила..." („Мати, син і розбійники", „І вхопили плахту, два

[188] Див. ще: УНКСС, т. 4, стор. 9—25.

хлібы до неї положыли і тот фалат солонины, і давай тікати до ліса. Пішли до ліса, але ідут глубоко, то уж ся дораз цмить" („Про сироти, що їх мачуха прогнала"), „Іде до ліса та й найшов строма" („Бідний коваль і його донька"), „З таков машкаров піде до вінчання краль, та то на цалу кулю земську буде сміх, же з ліса собі таку машкару привів" („Про сироти, що їх мачуха прогнала"), „Пішла з ньов до ліса, а там студня была — на півдруга нещастя, знате" („Бідний коваль і його донька"), „Ідут єден день лісами..." („Син професора"), „Та й раз капітан смотрит — видит на далекогледь готел у лісі" (Там же), „Но, Янку, видиш, дрыв не єст, та ідь до того ліса, а привезеш ми дрыв" („Як служив Янко у попа").

Хвойний ліс П. Ілько у своїх казках не згадує. Зовсім можливо, що це обумовлено тим, що навколо с. Бодруджал ростуть тільки широколисті дерева. Із широколистих дерев П. Ілько найчастіше згадує дуба та бука: „Быв єден лісник, а він мав ліс такый дубовый" („Лісник і його сини"), „Шумны дубы, такы, же око не чуло, ухо не виділо, такы высокы дубы" (Там же), „Та й був такый дуб вывернутый великый, сильный, та й підняв дуба" („Як служив Янко у попа"), „А там были шумны, барз просты дубы" (Там же), „Но та й вни єй взяли, знесли долов, а був там при дразі єден бук, а в тім така діра была, така дупла была..." („Про трьох братів-гавранів"). Характеристика бука та дуба лаконічна. Дуб — „шумный" (гарний), „великый", „сильный", „простый", бук — „дуплавый" тощо. Характеристика серодовища в казках П. Ілька та в казках інших казкарів Східної Словаччини саме своєю лаконічністю нагадує нам характеристику казкових героїв, про яку йшла мова вище.

Увагу П. Ілька привертають і інші явища природи. Наприклад: схід сонця, захід сонця, темрява („цма"), місячне сяйво, дощ, злива, стужа тощо. Наведемо кілька прикладів, які б докреслювали щойно сказане: „Но і іде, іде, але ту уж ся цмить, сонце заходить, уж до ліса зашло..." („Чарівне дзеркало"), „Послухайте, та уж ся вернеме, бо буде цма, та як прийдеме домів" (Там же), „Прийшов так недалеко, скрывся, а она, як сонце засвітило перед обідом, та она ся втягла і зачала їсти" (Там же), „Прийшов там до того худобного, до загороды, місяць світив" („Пригоди одного із сімох братів"), „Гаадо, будьте такы добры, переночуйте нас, бо, видите, доч такый іде" („Про королевича Марка"), „Но та й смотрит, жебы коні ся не одкапчали, бо то й стрілят, доч зачав ляти" (Там же), „Нарано встали. Доч перестав" (Там же), „А уж помаленькы зачав сніг курити. Зима" (Там же), „Як го взяв у заголовочку, і одніс 'го дас два кілометры од тої хыжі,— а уж снігу накурило гарді, — а взяв, положыв до снігу, а нагріб на

нього велику купу снігу, жебы ся там задусив... Снігу накурило файно. ... Ідуть, смотрят — велика купа снігу" (Там же). Місцями казкар вдається до деталізації опису, який властивий тільки літературному твору. І через такий опис проявляється майстерність художнього зображування явищ природи П. Ільком. Цей прийом художнього мислення надає стилеві казок бодруджальського оповідача особливий нюанс.

На фоні зображування природи казкар стверджує той чи інший історичний факт: „То злодії там бывают, тоты жыване, што даколи бывали по лісох" („Мати, син і розбійники").

Крім опису лісу та дерев, у казках П. Ілька згадується ще озеро та потічки. Озеро, як таке, для ландшафту української етнічної області Східної Словаччини не характерне. Однак закарпатський ландшафт міг спонукнути казкареві можливість вплести в казку й картину про озеро, оскільки останнє там відоме. Отже, в казці „Король, стрілець і його жінка" фігурує думка: „Ту на озері сеть єдна жаба, што мат уж шістьсто року". Потічки знов характерні і для закарпатської, і для східнословацької природи. І цілком зрозуміло, що казкар згадку про них залучає до контексту своєї казки: „Мамо, кедь я каждый день през кошулі так ся вмывам по потічкох" („Мати, син і розбійники"). Карпатській природі не чужий і ведмідь. Це стверджує і П. Ілько, кажучи: „А нич, лем дам му єдну телігу, два коні, най він іде до того ліса, де самы медведі, а там го з'їдят медведі" („Як служив Янко у попа").

П. Ілько якийсь час був сторожем на лісопилці в с. Крайня Поляна під Дуклею, тому йому не важко вмонтувати до своєї розповіді бодай згадку про лісопилку: „А в п'ять року чує, же вийшов з ліса. Та й так му ся зачуло, як коли бы ґатер різав" („Мати, син і розбійники").

Бодруджальський казкар немало мандрував за заробітком по світу. Йому довелось побувати у великих містах. Знаючи обставини міста, він вносить у казку таку характеристику міського середовища: „Там такы парки: тополі великы, по тополях гнізда шелиякы" („Про Мотузаря").

Якщо врахувати, що подібний опис карпатської природи та природних явищ зустрічається і в казках Ю. Шамулки, І. Мотики, Ю. Сопири, М. Пустая та інших східнословацьких українських казкарів, то дійдемо висновку, що місцевість, в якій живе той чи інший казкар, у більшій або в меншій мірі знаходить відбиття в його казковому репертуарі. Однак ніхто з оповідачів не вдається до широких описів місцевості. Скоріше ідеться про якісь моментальні знімки природи, ширина і повнота яких залежить від інтелектуальних задатків казкаря як

художника. Ці мініатюрні картинки в кінцевому результаті дають нам широке полотно, на якому в реалістичному плані зображено розмаїту карпатську природу. В цій картині вбачаємо не лише засіб для надання народній казці свіжості та реалістичного звучання вчинків казкових героїв, але й доказ позитивного ставлення самого оповідача до цієї місцевості.

Не безпідставно слід запримітити, що народна казка у своєму автентичному звучанні не є імунна у відношенні до середовища, в якому побутує. Вона, як і кожне інше суспільне явище, підлягає різним впливам. Одним з таких виразних впливів виявляється вплив народної казкової традиції одного народу на казкову традицію сусіднього народу. Цей вплив відчутний і в українських народних казках Східної Словаччини. Не вдаючись у глибший аналіз цього питання, зауважимо, що в напрямі до українських народних казок Східної Словаччини відчувається вплив словацької казкової традиції. Безперечно, відчувається тут і трансформований вплив казкової традиції інших народів, як, наприклад, польського, чеського тощо.

Другим виразним чинником, який в значній мірі впливає на казку, слід вважати середовище, в якому ця казка побутує. Вплив середовища на казку в минулому був можливий тому, бо народна казка не знала іншого, як тільки усний шлях поширення. Виразною постаттю, безпосереднім носієм і виразником цього впливу є перш за все казкар. Мірка впливу середовища на казку залежить від інтелекту самого казкаря. Вплив середовища на казку може бути більший або менший. Саме ця мірка впливу детермінована казкарською зрілістю оповідача. Вплив середовища на стиль казки не завжди слід вважати негативним. Позитивним, на нашу думку, його слід бачити тоді, коли він не перешкоджає казці бути казкою в прямому розумінні цього слова, коли казка внаслідок наявності в ній побутових елементів не втратила характер казковості. З другого боку, вплив середовища на казку може бути негативним у такому випадку, коли трансформована „побутовість" заважає казці бути казкою.

Відбиття побуту в казці того чи іншого народу закономірне явище. Від цього не можна і не треба втікати жодному казкареві. Навпаки, внесення сюжету, дії казки в умови побуту того чи іншого народу надає казці національного звучання. Кожна штучна спроба „національного приземлення" будь-якої казки викличе заперечення казкової традиції даного народу.

Отже, контактування між казкою і побутом детерміноване самими законами поетики казки. Побутові елементи, які знаходимо в казці і які не йдуть в розріз із законами її будови, надають характер націо-

нального звучання народному творові. Ці елементи можна встановити в кожній казковій традиції.

Елементи побуту українського населення Східної Словаччини та подекуди населення Закарпаття відбито і в казках П. Ілька. Ці елементи настільки представлені в його казках, що на підставі них можна було б утворити (хоч і неповну) картину побуту українського населення Східної Словаччини. Правда, побутові елементи не зосереджені в одній чи кількох казках П. Ілька та інших казкарів. Вони розтрушені по всьому репертуарі окремих оповідачів.

В народних казках українців Східної Словаччини досить широко представлено предмети матеріальної культури. Показовими з цього боку є казки П. Ілька. В його казці „Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало" читаємо думку: „Та накладеме ту огня, я мам покрівці, постелиме та будеме сполу спати". Крім „покрівців" (вдома виготовлені доріжки), які згадує казкар, в цій думці досить вірно відбито нічліг місцевих пастухів на пасовиську. Етнографізм засвідчено і в інших казках П. Ілька: „Взяв, дав му клюбаку та й повідат..." („Мати, син і розбійники"), „Хлопі котрый што найшли на п'яцю — колы, цапины, летят бити" (Там же), „А матірь їм і єдному, і другому ушыла таку цаністерку і дала їм по єдному хлібові, жебы мали на драгу собі" („Золотта рибка"), „Она прийшла до хыжі, поріхтувала му таку торбу, дала му їджіня, а дала му єдно клуб'я ниток, жебы 'го повело аж там ґу когутові" („Король, стрілець і його жінка"), „Та зачав продавати молоткы, ковадло, кліщі, далі й міх продав, і так не стачит, їсти зась ся хоче" („Бідний коваль і його донька"), „Як він пражит, та й раз, — а комины, то й тепер такы в Требішові сут, же з кухні та комин аж наверьха, аж надвір, — та й раз з комина кричит" („Як служив Янко у попа"), „А комины такы были даколи у кухнях, што зо шпаргета аж наверх комин плетеный быв. Іщі там, коло Требішова, такы сут і тепер. А в тум — палиця, а там будиться мнясо. Та й я у старуй хыжі быв зробив комин, же мнясо-м сушыв" („З того світу"), „Але на пищалці, де лем яка на світі піснічка, так ся нафчив грати" („Мати, син і розбійники"), „Но і стала вна до роботы. Носит дрыва, тріскы, воды принесла, постелі выстелят, замітат, бандурок нашкрябат, но, но, як домашня ґаздыня" („Про трьох братів-гаврашів"), „Бо даколи хыжу обкладали зо сіном, жебы не померали. Бо были ай зимы тяжкы" („Про королевича Марка"), „Він шытко робив: хліб їм пік. То даколи до млина не носив, але сам молов дома" („Про сироти, що їх мачуха прогнала"), „А єдна вдова мала четверо діти. Но худобны были. Даколи піняжі не было. Діти были голы, но так што? Треба даяке полотно, жебы їм пошыла даякы кабатикы. Тоді з руками

ся шыло, не так, як тепер — в каждій хыжі машына, уж ся шыє" (Там же), „Но та й матірь прийшла, та й положыла миску, бо то даколи ся не їло з таніра, бо лем до єдной мискы ся положыло, а так шыткы ішли їсти" („Про трьох братів-гавранів"), „Такой пішли до беднаря, што робит бочкы, купив собі три бочкы, такы, як мы капусту кладеме, на єднум кінці дно, а на другум — не єст" („Шиковний маляр").

В казках П. Ілька знайшло відображення і зображення окремих деталей того чи іншого місцевого обряду. Досить часто в народних казках згадано весілля, весільний обряд, весільних гостей, весільне вбрання, весільне блюдо, напитки тощо. До сказаного вище, ще наведемо такий приклад із казок П. Ілька. У казці „Мати, син і розбійники" королевич, одружуючись, повинен дотримати весь весільний обряд: „Но так написали письмо наперед, же підут на сиросины".

З похоронного обряду в казках П. Ілька засвідчено: „Та й раз чує — везут принцезну. Везут єй у труні на кочу. Циґан кочиш. А за ньов гудьба іде, грают юй, як на погріб, а так попі зозаду, матірь і отець ідут. А през такый міст мали іти, што півкілометра мав тот міст. А вода даколи текла. А як текла, та высоко было дось, так такой да на штири метры од землі".

А в іншій казці говориться: „Гей, а тота, як увиділа, дораз лавкы повстеляла, бо то даколи, як дахто ішов до хыжі, та дораз полотно давали на лавкы, бо нечисты были, бо дылі не были в хыжах, але земля, но тай яка земля была, та й такы лавкы были збабраны. Та й она тото повстеляла, стіл прикрыла" („Про сироти, що їх мачуха прогнала"), „Але раз она напекла хліба, а положыла тот хліб, як ся упік, на лавку, а іші 'го полотном прикрывала, жебы м'ягкый быв" (Там же).

В народних казках знаходимо й згадку про народне лікування та про замовляння. В переказі М. Пірош „Як вмирали люди" читаємо таку думку: „Йойой, йойойой! Кыбы не муй терліч, не тута діндява, та бы была вшытка моя молоджава"[189], яка свідчить, що місцеве населення проти холери використовувало природні лікарства. Це стверджує й інша думка: „Ей, кыбы люди знали, што вод мору пити, терліч і діндяву, часком ся мастити"[190]. Знов казка П. Ілька „Король, стрілець і його жінка" засвідчує інший прийом народного лікування: „Як упала, він хусточков закрутив, принюс єй домів і положыв єй меджи облакы, а фурт єй маслом мастив, жебы юй ся загоїла лабка".

На існування знахарства в несвідомій частині населення Східної Словаччини вказано в думці: „Оле, дайте ми вашу руку, най вам по-

[189] УНКСС, т. 2, стор. 146.
[190] Там же.

ворожу". „Повідати з рукы", як переконуємось із тексту казки „Мати, син і розбійники", звідки почерпнуто цю думку, було „ремеслом" кочовних циганок.

Казкові герої — це вихідці з того ж середовища, в якому побутують дані казки. Особливо позитивні герої були та є носіями мрій і сподівань широких народних мас. І зовнішність казкових героїв відповідає уяві того чи іншого народу. В переважній більшості позитивні казкові герої своїм вбранням майже нічим не різняться від вбрання імпровізаторів казок. В окремих казках засвідчено ту чи іншу деталь народної ноші: „А братя ся пробудили, кров ліє потоками, давай тікати, так, же як чапкы позухабляли" („Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало"), „Но, підеш на ярмак, а маш моюй дівці купити скірні, кожушок, хустиня ай полотно на кабатикы, бо як тото не купиш, жебы-сь ми ся дому не показав!"[101]. Тут-там казкар згадує, яким було вбрання на селі колись: „Даколи носили лем тоты дрелеховы, такы пасованы, тоты кіклі, як они звали, ґерочкы обторганы" („Син професора").

З побутових явищ виразне місце в народних казках займає згадка про їжу: „Він рано встане — закусюх ніт" („Про сироти, що їх мачуха прогнала"), „Як уже шытко положыли на стіл — палінку, повышивали собі, а він лем фурт до шпаргета ладує, жебы горячо было" („Мати, син і розбійники"), „Та й выпиняв собі хліб. Їх не пукат. Солонины собі взяв, а они зачали слинкы лыгати" („Король, в якого одне око..."), „Дав їм солонины, та й собі вепхали копачі, печут" (Там же). Або такий діалог підказує, що казкові герої інколи поводяться не так, як у казці, а як в буденному житті: „А не выпили бы сьте дашто?" А він до шпиритусу наляв солодкого, такого, жебы сь дало пити" (Там же). На цьому прикладі, як і на багатьох інших, можна наголосити як на елементі новелізму, який останніми десятиліттями у фантастично-пригодницьких казках українців Східної Словаччини зайняв досить виразну позицію.

Поряд з традиційною народною культурою, її окремими складовими частинами, в народних казках зафіксовано й деякі інші прояви суспільно-економічного життя минулого і сучасного. Особливо П. Ілько сміливо вносить у казку відомості про розбійників, про фабрику, лісопилку („ґатер"), про страйк робітників тощо. Казкар спостережене в житті розуміє, як щось типове, і без будь-якої заборони вносить його в конструкцію своєї казки: „Но а такый єден быв меджи робітниками, же воды носив. Прийшов з відрами на воду та й на клюбаку завісив відро"

[101] „Дружно вперед", XXI, 1971, № 1, стор. 22.

(„Мати, син і розбійники"). Цей новелістичний елемент на сучасному етапі розвитку казки (подекуди можна було б говорити й про повільний занепад традиційної казки) відіграває, по-перше, роль стверджувача нових суспільно-економічних явищ через призму художнього мислення казкаря і, по-друге, роль уніфікатора деяких прийомів поетики фантастично-пригодницької казки.

Якщо декотрі елементи побуту в народних казках виправдані (хоч і в даному випадку вирішальну роль відіграє творча індивідуальність казкаря), то „спостережене в житті", яке також залучено до конструкції казки, в більшості випадків слід вважати порушенням казкової логіки, або збоченням від казкового стилю. Всякий екскурс, зроблений казкарем у казці, зразу відчутний. Цей екскурс більш відчутний тоді, якщо на казку дивимось, як на строго організовану клітинку, яка складається з низки відповідних функцій дійових осіб[192]. Отже „спостережене в житті", внесене в казку, має своє значення із ширшого аспекту, наприклад, як докладовий матеріал для підтвердження певних тез про якесь суспільне явище; але з боку казкової поетики воно не виправдане або хоч би маловиправдане. Ці екскурси в побут, в середовище казкаря слід розуміти і як шукання нагоди для перепочинку після довгої оповіді. В цьому відношенні „спостережене в житті" сенсом своєї присутності в казці наближається до формул для перепочинку казкаря, про які йшла мова вище.

Казки П. Ілька щодо „спостереженого в житті" спонукають нам такий матеріал: „Но а даколи были такы ножикы — клапачі, я памнятам, вы не знате; то стояв єден ножик два ґрайцарі" („Золота рибка"), „А в п'ять року чує, же выйшов з ліса. Та й так му ся зачуло, як коли бы ґатер різав" („Мати, син і розбійники"), „... шыткы роботниці там ходили до той студні, але не мали верьх обгороджено..." (Там же), „Обстали 'го довкола — шытко роботницька тріда" („Золота рибка"), „Краль в уніформі, босый, а так носит кльоцы до ґатру начудо" („Король, стрілець і його жінка"), „Йой, — повідат, — кралю, так тягат кльоцы до ґатру, але не думай, же такы — по шістькубиковый кльоц. Теліга на двох колесах, два дышлі мат, а два дяблы по бокох, а кедь не тягат, та по хырбеті" (Там же), „Но а новины тогды не были, лем так, кедь дахто прийшов, та усні повів даку новину" („Про королевича Марка"), „А даколи люди не автобусом ходили, як тепер, до манастырьох, але пішком. Та як далеко ішов напіше, та ногы барз боліли. Но так посідали над берег, а ногы мочат у воді, дораз освіжали

[192] В. Я. Пропп. Морфология сказки. Издание 2-е. Издательство „Наука", Москва, 1969, стор. 29—60.

ногы" (Там же), „Рана ся бегом штырнаст дни загоїла, од злата не достав ніяку отраву кырві" (Там же), „Йой, готелник ся дораз зрадован, дораз коні, бо то автох не было, до коча — везут, як пана" („Лісник і його сини"), „Та слухайте ту: мы сьме трьоми братя, не мат отець лем два гектары землі" („Попел і жаба"), „То не было так, як тепер, же достанете доходок, кедь ай не быв замесканый, та де — фрасову каріку" („Швець і його син"), „Раз ішла до церкві, а ішла деськы до стайні, та й курці пришерла голову, та й взяла, облупила сй, но варить. Бо, інакше даколи не мож было зарізати, требало продати на корунку, бо корунок мало было" („Про трьох братів-гавранів"), „Быв сдеи коваль. А даколи то великый пан быв. Бо товарньох не было, та то і клинці, і шытко лем коваль робив. Но а він прийшов ґу сімом дітьом. Але техніка поступила так, як днесь, но та уж мало хто куповав од нього дашто. Ліпше з товарні, то май выціфроване. І так він ізыйшов на фуч („Бідний коваль і його донька"), „Бо тоді не было дохтора, тепер направлят зо склом" (Там же), „Тепер уж техніка поступила, ніт?" (Там же), „Тоді такы кральове глупы были" (Там же), „Бо даколи были ай вішали при войську" („Син професора"), „А даколи, кедь ішли з одбирачкы, та котрого одобрали, та давали листкы такы білы, і то каждый собі положыв за калап. Як прийшли до валалу, та люди говорили: „Йой, та того одобрали, а того не одобрали" (Там же), „Але там было дуже товарньох, у тім місті, та й зробили революцію" (Там же), „А даколи не так выбиралося краля, як тепер, а ішло з потомства на потомство. Як мав сына, та сын такой кральом обстав, а кедь не мав сына, лем дцеру, та дцера была кральовна. Бо то й тепер єсть єдна кральовна, фурт гласит в радію а телевізорі" (Там же), „А тогды валалох на было, як тепер, лем лісами мусив іти; а было вельо збойох тых, што й забили чоловіка. Мали гостинці свої, готелы" (Там же), ... то й тепер тоты арабы такы турбаны носят, сів на верблюда і іде. Прийшов до міста, купив два метры мукы, бо на верблюда може ладовати, як на вагон, і купив полотна на лахы, бо не было шыте, як тепер" („Про Мотузаря")[193], „Та й даколи панічкы ніґда не йшли з порожніми руками, леш все брали цукеркы, такый звык був. Они ся так привначували ґу людьом"[194], „Но а даколи краль, як хотів свому штату зогнати дашто нове, та мусив ся позбирати до подертых лах, а ішов по свому краю, а смотрив каждому до двору та й повів: „Ґаздо, робте того веце" („Король, монахи і мельник").

Казковий сюжет, як бачимо, для П. Ілька не є „табу". В рамках

[193] „Дружно вперед", XXI, 1971, № 10, стор. 26–27.
[194] Там же, стор. 27.

„курвин сын", „псячий сыне", „жерти", „та ты чом здыхаш?" (спиш) і под.).

Топонімічні назви в казках П. Ілька представлені слабо. Там згадуються всього-на-всього чотири населені пункти: Поляна, Прикра, Мироля та Требішов. Перші три назви наведено в реченні, смисл якого сконцентровано на встановлення відстані: „Пішов так, як до Поляны", „Пішов так, як до Прикрой", „Пішов так, як ту до Миролі" („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку"). Подібне вимірювання відстані зустрічається і в інших казкарів. В. Терек із с. Пчолине Гуменського округу в казці „Пригоди двох товаришів" має таку порівняльну думку: „Взяли татощика та й пішли так, як на Ватащину, на луку"[195]. Назви населених пунктів близької околиці, як було зазначено вище, використовуються казкарями в заключних формулах. Жінка-казкар М. Ілько у своїй заключній формулі згадує рідне село: „Но і так ся стало і так ся скончило в Бодруджалі за столом" („Кожний для себе"). Іноді казкар згадує в казці якийсь населений пункт, в якому колись раніше був та який чимось характерний. На цю характерну ознаку казкар і вказує у своїй казці[196].

Фольклористика цікавиться не тільки предметом свого дослідження, скажімо, казкою, але й її творцем, носієм та інтерпретатором — суб'єктом казкаря. Особливо російська фольклористика звернула увагу на казкаря як на важливого чинника казкової традиції[197]. Але й в українській фольклористиці знаходимо немало прикладів зацікавлення казкарем як народним митцем. В. Гнатюк зберіг нам відомості про збуйського казкаря М. Пустая[198], М. Фотула[199] та ін. З кількома портретами українських казкарів Східної Словаччини зустрічаємось на

---

[195] УНКСС, т. 3, стор. 222.

[196] Див. казку „Як служив Янко у попа".

[197] Див.: М. И. Семевский. Сказочник Ерофей. — Отечественные записки, 1864, № 2, стор. 485—498; Н. Л. Бродский. Следы профессиональных сказочников в русских сказках. — Этнографическое обозрение, 1904 № 2, стор. 1—18; Кое-что о сказочниках и сказках Екатеринбургского уезда Пермской губернии, Пг., 1914, стор. XIX—XLVI; Б. и Ю. Соколовы. За сказками и песнями. Белозерская деревня и ее быт. Сказочники и их сказки. Вступительная статья к сборнику „Сказки и песни Белозерского края", М., 1915, стор. I—XXXVII; И. Калинников. Сказочники и их сказки. „Живая старина" за 1915 и 1916 гг.; О. Е. Озаревская. Бабушкины старины, изд. 2, М., 1922; М. К. Азадовский. Сказки Верхнеленского края. — Сибирская живая старина, вып. 2, Якутск, 1924; вып. 3—4, 1925; И. В. Карнаухова. Сказочники и сказки в Заонежье. — Сборник Института истории искусств, „Крестьянское искусство СССР", Л., 1927, стор. 104—120.

[198] ЕЗ, т. III, Львів, 1897, стор. XIII.

[199] Там же, стор. XIV—XV.

сторінках пряшівської української періодики[200]. Іноді казкар в казку вносить і деякі відомості про себе. Так це було, як можна переконатись, і у випадку М. Легоцького із с. Чертіжне Гуменського округу, з яким в останньому десятиріччі минулого століття зустрівся західноукраїнський вчений І. Верхратський[201]. Але й інші казкарі вмонтовують у свої казки стислі дані із свого життя. Наприклад, І. Полянський у казці „Циган і король" має кінцівку: „Та уж бы был ай конец, а уж бы зьме ішли спати, бо я уж старый чловек, задыхливый єм, пипку курю, а то уж бы єм ішол спати"[202]. Слід зазначити, що І. Полянському в часі записування казки йшов 62 рік. Всі інші дані, наведені в заключній формулі, вжиті казкарем в гумористичному плані, оскільки він і не курив люльку, і не хворів на хронічну астму.

Казки П. Ілька, бодруджальського оповідача, можуть бути предметом дослідження і з цього боку. Дані про оповідача в казках П. Ілька можна поділити на дві групи: на примарні і на секундарні. Примарні дані про життя казкаря в тексті казки виступають прямо, або безпосередньо, а секундарні — непрямо, або трансформовано. До безпосередніх даних про життя казкаря П. Ілька залучено такі думки, розтрушені по різних казках: „Та й пішов там, але при войську б'ют, як недобрі робит, і вішают. Так было, то ші за мене били, як я був в п'ятнастум року, в шіснастум" („Пригоди одного із семи братів"), „Но а на морі ані їдло не є таке смачне, бо то на парі ся варит. Я сам на шыфі не годен був курити, але як-им ізыйшов на суху землю, уж добрі" (Там же), „Но, голод... Я знам, голод якый. Но што ся смісте з того? Кедь вы будете плакати" („Чарівне дзеркало"), „Бо така была задыхлива, як я. Я ся з неї набрав. Холєра недалеко спала, і я такый задых тепер достав" („Як один із трьох братів визволив сестру і жінку"), „Голод — великый пан. Бо я був голоден, та знам" (Там же), „Братя хлопчисна дозирают, ходят по ворожыльох, аж і мене там закликали, бо знали, же знам штоськы ворожыти" (Там же), „Сів, наївся ліпше, як я, бо я лем насилу їм, а йому ішло ліпше. Він два раз до ґамбы, а раз перекусив, а я тото жнякам, ай так недобрі. Румєгам добрі, але кедь жалудок не приймат" („Газда і його жінка"), „Та й я у старуй хыжі був зробив комин, же мнясо-м сушыв" („З того світу").

---

[200] Див.: Бібліографія фольклору Пряшівщини (1945—1969). (Уклав Михайло Гирик). Видав ЦК КСУТ, Пряшів, 1970, стор. 45; Михайло Гиряк. Казкар Степан Полянський. — Народний календар 1964, СПВ, ВУЛ, Пряшів, 1964, стор. 107—109.

[201] Іван Верхратський. Знадоби для пізнання угорскоруских говорів. — Записки Наукового товариства ім. Шевченка, Львів, 1901, стор. 155.

[202] УНКСС, т. 2, стор. 250.

формули, формули для перепочинку казкаря, прислів'я та приказки, синтаксичні повторення, порівняння і метафори, епітети, слова з пом'якшувальними суфіксами, вигуки, імена-прізвища, опис природи, побут, конкретні дані із життя, елементи топоніміки тощо. Якщо фольклористика раніше наголошувала на надзвичайній цінності цих особливостей казкового стилю, то нині ця цінність набагато зросла, оскільки ідеться про випадок казкового стилю, який на сучасному етапі розвитку казкової традиції слід вважати раритетом.

Казки П. Ілька значно помножили казкову традицію українського населення Східної Словаччини. Вони стануть у пригоді рядового читача і вимовгливого фольклориста.

П. Ілько - один з найкращих українських казкарів Східної Словаччини. Силою свого таланту бодруджалський казкар переріс рамки Східної Словаччини. Його казки, а через них і він сам, користатимуться пошаною всюди там, де живе, де плекається любов і повага до народного художнього слова.

Михайло Гиряк

Примітки

1. КОРОЛЬ, В ЯКОГО ОДНЕ ОКО СМІЯЛОСЯ, А ДРУГЕ ПЛАКАЛО

Записано 1 лютого 1969 р. від П. Ілька.

AaTh 551; K I, 551; SSR II 25 B, C. (І. Полівка тут навів варіант казки, записаної В. Гнатюком. — ЕЗ, IV, 11).

В короля одне око сміялося, а друге плакало. Троє синів випитувало, чому в батька одне око плаче, а друге сміється. Батько не хотів сказати двом старшим синам, але свою тайну відкрив наймолодшому синові Попелові, оскільки він, коли батько кинув шаблею, не злякався. Король плакав за своєю сестрою, яка жила із залізним попом. Попел пішов до ворожилі спитати, як добратися до тітки. Ворожиля порадила Попелові. І він узяв батькового коня, шаблю і подався в дорогу. Шукати тітку подалися й старші брати. Попел тричі зустрічав братів, правда, завжди перевдягнений, і тричі воював із Зміями. Нарешті Змієв переміг і добрався до хати, в якій жив залізний піп із Попеловою тіткою. Тітка дізналася від попа, де його сила, сказала це Попелові, і він за допомогою вдячних тварин переміг попа. Визволив тітку і повернувся додому.

2. ПРИГОДИ ОДНОГО ІЗ СЕМИ БРАТІВ.

Записано 1 лютого 1969 р. від П. Ілька.

AaTh 314; K I, 314; SSR II, стр. 387—408.

Непослушного парубка сільський староста віддав у військо. Після восьмого року служби солдат-кавалерист прийшов у відпустку додому, але вдома не знайшов нікого. Солдат повернувся назад у військо. Донька короля пішла на прогулянку з кухаркою. Принцеса побачила парус і разом з кухаркою добралися до нього. Обох їх віднесло на море. Король довгі роки шукав доньку, але не міг знайти. Про той випадок довідався солдат. Він пішов до короля. Там сказав, що він знайде доньку. Король виготовив для нього пароплав, обезпечив харчами на вісім років, послав з ним ще одного капітана і двох матросів. Вони доплили до суші, побачили готель і пішли туди. Троє зібралися на полювання, а четвертий варив гуляш. До матроса підійшов дід і просив їсти. Матрос не хотів угостити діда. Дід за це набив матроса, а потім з'їв весь гуляш. Так було зі всіма ними. Тільки солдат вгостив дідуся. Дідусь хотів віддячити юнакові і спонукував його горілкою. Юнак убив дідуся — Чорнокнижника. У кишенях мерця юнак знайшов багато ключів. Ці ключі юнак випробував і в одній кімнаті знайшов принцесу. Принцеса пішла з матросами на пароплав, а юнак ще побіг в готель. За той час матроси відплили з принцесою. Юнак не розгубився. Одного разу зустрів його хлопець, який запропонував йому службу в полковника. Юнак тричі порушив заборону полковника — завжди подивився в кімнату. Полковник вирішив стратити юнака, але коли довідався про його долю, хотів допомогти йому.

із змієвих язиків. Принцеса мусила присягнути, що не юнак, а циган визволив її. Правда вийшла наверх під час весілля. Цигана покарано за обман, а юнак одружився з принцесою. Принц подався в дорогу і заночував під деревом. Там обманула його Іжужбаба — окам'яніли його тварини і він сам. Молодший брат потрапив до того самого короля, що й старший брат. Там певний час мешкав, але не жив з братовою жінкою. Потім подався шукати брата. Пішов під те саме дерево, що й старший брат, і розклав вогонь. Іжужбаба хотіла обманути і його, але він кинув волос у вогонь, і Іжужбаба втратила силу. Молодший брат визволив багато скам'янілих людей і свого брата. По дорозі додому старший брат довідався, що його брат мешкав у короля і вбив його. Вдома переконався, що брат поводився чесно до його жінки, пішов і оживив його. На кінець подали собі руки і розійшлися.

6. КОРОЛЬ, СТРІЛЕЦЬ І ЙОГО ЖІНКА.

Записано 1 лютого 1969 р. від П. Ілька.

AaTh 465 A; K 1, 465 A.

Король любив їсти м'ясо із всякої звірини. Він мав одного стрільця, якого завжди посилав на полювання. Стрілець подався в ліс, побачив голубку, стрілив і вцілив їй в ніжку. Голубка впала, стрілець приніс її додому і лікував. Ніжка видужала і з голубки зробилася гарна дівчина. Вона і стала жінкою стрільця. Жінка послала стрільця купити їй шовкові нитки. Стрілець купив нитки різного кольору, а його жінка вишила скатертину, на якій було зображено місто. Цю скатертину купив міністр, а від міністра — король. Король покликав стрільця до себе і позвідав його, звідки мав таку скатертину. Стрілець сказав, що цю скатертину вишила його жінка. Король задумав відібрати від стрільця жінку. Давав йому всілякі роботи, щоб сам міг відвідувати його жінку. Послав його принести з далекої країни півня. Жінка дала стрільцеві моток ниток, які повели його до країни, де був півень. Стрілець дістав півня і приніс його королеві. Наступного разу король послав стрільця і міністра в пекло, щоб подивили, що там робить його батько. Вони відвідали короля в пеклі, бачили, що він там виносить страшні муки за гріхи, які чинив на землі. Старий король передав синові, щоб не знущався над бідними людьми, бо в противному разі і його чекає пекло. Син не звертав увагу на батькову пораду. Хотів знищити стрільця, щоб одружитися з його жінкою. Однак завжди, коли король приходив до хати стрільця, жінка перетворилася на голубку і відлетіла. Король знов покликав до себе стрільця і наказав привести йому Видимого-Невидимого. Стрілець узяв клуб'я ниток і подався в дорогу. Прийшов до Вітра, щоб той йому порадив, де б міг знайти Видимого-Невидимого. Вітер не зміг порадити йому, але послав його до Місяця, а Місяць — до Сонця. Ніхто з них не знав про Видимого-Невидимого. Сонце послало стрілця до певної ворожилі. Стрілець прийшов до ворожилі, а та хотіла його з'їсти. Вийшло так, що ця ворожиля була матір'ю цієї голубки — жінки стрільця. Сама вона не знала, де знаходиться Видимий-Невидимий. Покликала ворожилі з цілого світу, і одна з них сказала, що в озері живе жаба, яка знає, де знайти Видимого-Невидимого. Вони подалися до жаби, і вона сказала їм, що Видимий-Невидимий знаходиться за олов'яною горою. Жаба перетворилася в коня, перенесла стрільця через небезпечну ріку і лишила його. Стрілець стежкою потрапив у дім, до якого пізніше увійшло четверо мужчин. Їх обслуговував Видимий-Невидимий. Він обслуговував і стрільця. Стрілець вгостив

Видимого-Невидимого. Видимому-Невидимому це сподобалось, і він найнявся на службу до стрільця. Сіли на коня-сірку і летіли понад море до короля. На морі вгледіли пароплави, випередили їх і серед моря побудували готель. Мореплавці припливли до готелю, увійшли туди і взамін за сонирку і пищалку дістали від стрільця Видимого-Невидимого. Видимий-Невидимий утік від мореплавців і поспішив із стрільцем на берег моря. Там побудували собі двадцятиповерховий будинок. Король довідався про це і оголосив стрільцеві війну. Стрілець відрубав королеві голову, голубка прилетіла до стрільця, і стали жити разом.

7. ПРО КОРОЛЕВИЧА МАРКА.

Записано 2 лютого 1969 р. від П. Ілька.

AaTh 930; K I, 930; SSR III, 31 B 2; УНКСС II, 54 (мотив: розподіл грошей між братами); III, 35 (мотив: бідняк іде за чотирма порадами до ворожилі); IV, 8, 34 (мотив: хлопцеві пророкують одруження з королівською донькою).

Горчар послав своїх трьох синів з глечиками до королевича Марка. В лісі заночували в певного хазяїна, жінка якого мала породити дитину. Пташка чотири разів прилітала до цієї хати і пророкувала, що хлопець, який народився, буде вправляти господарством королевича Марка. Найстарший син сказав це королевичу Маркові. Королевич Марко купив цього хлопця і загріб до снігу. Сини горчаря знайшли цього хлопця і принесли додому. Королевич Марко вдруге купив хлопця, поклав у коробку і пустив на воду. Хлопця знайшли люди, які йшли в монастир. Хлопець учився і згодом став архієпіскопом. Королевич Марко перед смертю пішов сповідатися і потрапив до архієпіскопа. Там виявилося, що королевич Марко прийшов на сповідь до того архієпіскопа, якого, будучи хлопцем, двічі хотів стратити. Марко послав архієпіскопа до своєї жінки з листом, щоб жінка відрубала йому голову. В дорозі архієпіскопа зустрів дідусь, який, взявши листа між пальці, змінив зміст написаного. Жінка прочитала листа і поступила так, як звучав наказ чоловіка — віддала доньку заміж за архієпіскопа. Королевич Марко прийшов додому і був здивований тим, що зробила жінка. Марко послав архієпіскопа до бога позвідати, скільки в нього майна. Архієпіскоп, ідучи до бога, зустрів ще: людину, яка хотіла знати, коли перестане на човні плавати, людину, яка хотіла знати, коли вже буде мати досить місця; зустрів ще трьох братів, які не вміли поділити між собою чотири златівки. Архієпіскоп все це взнав і всім їм на зворотній путі відповів. Королевич Марко дізнався, що біля човна багато золота. Подався туди. Людина, що в човні сиділа, доторкнулася об королевича Марка веслом і розсипалася. Королевич Марко зайняв її місце.

8. ЯК ОДИН ІЗ ТРЬОХ БРАТІВ ВИЗВОЛИВ СЕСТРУ І ЖІНКУ.

Записано 20 квітня 1969 р. від П. Ілька.

AaTh 304; K I, 303; SSR II; 7 B; УНКСС III, 90.

У бідних батьків були три сини. Мати скаржилася, що шкода, що в них немає доньки. Брати домовилися, що все будуть робити втрьох. Молодший брат порушив цю угоду — допоміг матері впоратися в хаті. Мати нарешті породила дівчинку, яку пізніше взяв невідомий парубок. Брати розсердилися на молодшого з них, і той відійшов з дому. В лісі натрапив на маленького чоловіка з великою бородою. На дубі знайшов три пакунки, а в них — сорочку, шаблю і рушницю. Далі натрапив на групу розбійників, з якими подався до короля. В короля були

Вийшли досить високо, та подув вітер і вони впали. Із жінки вискочив хлопчик, а батьки вбилися. Хлопчика знайшла жебрачка і виховувала його. Після кількох років хлопець найнявся на службу в газди. Газда за десять років служби виплатив хлопцеві десять грейцарів. За ці гроші хлопець купив собі коробку, із якої в дорозі вилізла зміюка. Ця зміюка попросила хлопця віднести її до батька. За це хлопець мав дістати перстень. Змій-король дав хлопцеві обіцяний перстень. З цим перстенем, якщо ним повернув, хлопець досягав успіх за успіхом. З перстеня в такому випадку вийшов капітан, і він зробив для хлопця все, що хотів. Хлопець прийшов додому і послав матір до короля сватати його доньку. Король двічі не прийняв жебрачку, а втретє сказав їй, що віддасть свою доньку за її сина, якщо той побудує будинок кращий за його та якщо від цього будинку до восьми годин ранку стоятиме міст. Юнак завдяки допомозі капітана все це зробив і одружився з королівською донькою. З принцесою до юнака прийшов і циган, який намагався взнати, в чому полягає спритність її чоловіка. Намовив принцесу вкрасти від свого чоловіка перстень. (Бракує закінчення казки).

13. ПОПЕЛ І ЖАБА.

Записано 1 лютого 1969 р. від П. Ілька.

AaTh 402; K I, 402; SSR II, 13.

У чоловіка і жінки були три сини. Двоє старших були працьовиті, а наймолодший не хотів робити. Тому його прозвали Попелом. У батька були два гектари землі. Цю землю батько вирішив дати тому, хто принесе найкращий рушник. Брати пішли шукати найкращий рушник. Попел прийшов до води, через яку його перенесла риба. На другому боці води потрапив до Жаби, в якої найнявся на роботу. Цілий рік варив і кормив рибу. Після року Жаба дала йому рушник. Він прийшов з цим рушником додому, але батько вирішив дати синам ще одну роботу. Він спровадив їх шукати найкраще пір'ячко. Попел знов потрапив до Жаби, знов варив, кормив рибу і відремонтовував будинок. Після року Жаба дала йому пір'ячко,але батько і на цей раз не поділив землю між синами. Він спровадив їх шукати жінки. Хто із синів приведе найкращу жінку, того й буде земля. Попел знов найнявся на роботу до Жаби і знов служив у неї рік. Після року Попел сказав, що хотів би за роботу, а Жаба йому сказала, щоб поцілував її, то буде мати бажане. Попел поцілував Жабу, і з неї зробилася гарна дівчина. Вона і була проклятою королівською донькою. Попел прийшов додому із жінкою, не хотів батькову землю. Батьків і братів узяв із собою, і всі вони жили на королівському дворі.

14. СИРІТКА ГАНЬКА.

Записано 2 лютого 1969 р. від П. Ілька.

AaTh 510; K I, 510; SSR III, стор. 257—272.

Сирітка Ганька потоваришувала з донькою вдови. Вдова хотіла вийти заміж за її батька. Батько спочатку відмовлявся, але нарешті погодився. Вдова послала свого чоловіка купити її доньці плаття, черевики тощо. Батько виконав бажання жінки. Донька мачухи ледарювала, а сирітці завдавали різну працю. В неділю всі пішли в церкву, а Ганька зістала вдома. Мусила чистити зерно, підмітати тощо. А праці мала стільки, що якби не вдячні голуби, то була б її не зробила. Ганька впоралася в хаті, одягла золоте плаття і пішла в церкву. В церкві був і принц. Всі бачили гарну дівчину, і мачуха, як прийшла додому, стала розпо-

відати, що бачила в церкві. Ганька призналася, що вона бачила цю дівчину, сказала і звідки бачила. Мачуха наказала чоловікові розкидати димар, щоб Ганька не могла бачити гарну дівчину. Батько ще зрізав і дерево, оскільки Ганька знов призналася, що бачила цю гарну дівчину. Коли Ганька втретє пішла в церкву, то, відходячи, застряла їй нога в смолі. Вона лишила один черевик і так прийшла додому. Стали шукати цю дівчину і знайшли — нею була Ганька. Принц оженився з нею.

15. ШВЕЦЬ І ЙОГО СИН.

Записано 2 лютого 1969 р. від П. Ілька.

AaTh 561; K I 561; SSR II, 29 A.

Швець мав одного сина. Як батько вмер, зістала мати із сином. Мати ходила милостиню просити, а син грався з дітьми. Стрико (дядя) цього хлопця був віщуном. Цей віщун одного разу прийшов до того міста, де жила ця мати із сином. Дядя знав, що в жінки є чарівний ліхтарик. Взяв із собою хлопця і пішов шукати ліхтарик. Відкрили пивницю, хлопець увійшов туди, знайшов ліхтарик, але вийти не міг, бо двері були зачинені. Ліхтарик хлопцеві допоміг, двері відкрилися, і він прийшов додому. Спровадив матір до короля сватати його доньку. Король не був проти, однак ставив різні умови: якщо син принесе діамантовий виноград, діамантову пляшку, а в ній — чужоземську горілку; якщо побудує двадцятиповерховий будинок у його дворі. Все це було виконано за допомогою ліхтарика. Юнак оженився з королівською донькою.

16. ПРО ТРЬОХ БРАТІВ-ГАВРАНІВ.

Записано 1 лютого 1969 р. від П. Ілька.

AaTh 451; K I, 451; SSR III, 44 B 1; ЕЗ IV, 21; УНКСС I, стор. 76—82; III, 6, 12.

Мати варила куру, а троє синів з'їли з неї ніжки і крила. Мати за це проклята синів, і вони стали гаврами. Гаврани відлетіли з дому. Через якийсь час батькам народилася донька. Ця донька довідалася, що в неї було троє братів, і подалася їх шукати. Зайшла до Іжужбаби, яка помогла дівчині добратися на гору, де мешкали її брати-гаврани. Брати збагнули, що в їх помешканні хтось є, але зразу не могли викрити сестричку. Нарешті знайшли її. Сестричка розповіла братам, як потрапила до них. Домовилися, що вона могла б визволити їх, якщо на протязі року буде німою. Сестричка погодилася, що буде німою, і брати віднесли її в дупло дерева, що стояло біля дороги. Повз дерева надійшов король, знайшов дівчину, взяв її з собою і одружився з нею. Король відходив на полювання і наказав куховарці, щоб доглядала за жінкою, оскільки вона має породити дитину. Іжужбаба підкинула жінці кошенята, а трьох хлопців кинула гаврам. Король вирішив спалити жінку. Як уже горів вогонь, прилетіли гаврани і сестричці принесли трьох хлопчиків. Іжужбабу розстріляли, сестричка промовила і стала жити з королем.

17. БІДНИЙ КОВАЛЬ І ЙОГО ДОНЬКА.

Записано 20 квітня 1969 р. від П. Ілька.

AaTh 710; K I, 710; SSR III, 44 A b 1; ЕЗ IX, 30; УНКСС III, 47.

Коваль не мав чим прокормити своїх дітей, взяв мотузку і пішов у ліс повіситися. Там підійшла до нього чорна пані, дала йому гроші, щоб не вішався. Коваль

пішов додому, але, як вийшли гроші, знову пішов повіситися. Пані обдарувала його грішми, але під умовою, що дасть їй те, про що вдома не знає. Зажурився коваль, бо те, про що не знав, була його донька, яка щойно народилася. Після семи років, як було в договорі, пані прийшла по дівчину. Коваль віддав доньку. Пані взяла дівчину до себе. Заборонила їй дивитися в кімнати. Дівчина порушила заборону, і пані зробила її за це німою та пустила в колодязь. Дівчина опинилася в потойбічному світі. Там її знайшов король, який і одружився з нею. Через якийсь час королівна мала породити дитину. Король мусив відійти з дому. Як народився хлопець із золотим волоссям, прийшла чорна пані і взяла його. Куховарка сповістила короля, що сталося, і він прибув додому. Потім ще двічі відходив і приходив додому і завжди чекала його та ж вісточка. Тоді король заавідав міністрів, що зробити з жінкою. Міністри встановили, що про долю своєї жінки вирішує він сам.

18. ЯК СЛУЖИВ ЯНКО У ПОПА.

Записано 1 лютого 1969 р. від П. Ілька.

AaTh 1000, 1004, 1063, 1084, 1132; K II, 1000; SSR IV, 89; E3 IX. 26; УНКСС II. 8.

Ведмедиця породила хлопця на ім'я Янко. Янко довідався, що його батьком є піп. Він і найнявся на службу до попа. Янко пас вівці і через місяць залишилось лише десять овець. Останні вівці Янко поїв. Піп задумав Янка вбити. Пустив глечик в колодязь і послав за ним Янка. Янкові пустили на голову камінь, але він вийшов з колодязя і з каменем на голові. Піп послав Янка у військо. Там побоялися Янка і відпустили з війська. Піп дав Янкові нову роботу. Наказав йому привезти дров. Янко пішов з кіньми в ліс, а повернувся з ведмедями. В казармах щезали солдати. Янко подався на службу до короля, звідки повернувся назад до попа. Піп на цей раз послав Янка до млина змолоти пшеницю. В міхах мав попіл, а чортів примусив змолоти йому свою пшеницю. Нарешті піп з Янком уклав угоду — хто з них розсердиться, „тому ремінь горі хырбтом треба выдерти". Піп випробовує Янка, чи вкраде перстінь з пальця попаді, чи викраде попадю, посилає його привести попадю, яку взяли дияволи, змагається з чортом, хто сильніше свисне, хто дальше кине залізною палицею. В усіх цих випадках виграє Янко. Піп задумав позбутися Янка так, що наклав книжок у міх і хотів відійти. Янко книжки виклав на землю, а сам вліз до міха. Біля води піп переконався, що ніс не книжки, а Янка. Заночували біля води. Піп хотів Янка кинути в воду, та кинув свою жінку. Янко видер горі поповою спиною ремінь і прийшов додому.

19. СИН ПРОФЕСОРА.

Записано 14 грудня 1968 р. від П. Ілька.

AaTh 935; K I, 935; SSR IV, 119 1, 2.

Син професора не хотів учитися. Виконуючи військову службу, одягнувся у форму капітана і покликав батька відвідати його. Батько й мати приїхали відвідати сина в казарми, дали йому багато грошей і думали повернутися додому. Син зразу пішов у гостинницю і напився. П'яного його били на вулиці. На все це дивився батько. Батько зрікся свого сина, який залишився у війську. Пізніше добрався до короля, виконав умову (спав з королівською донькою) і оженився. Король умер, і син професора зайняв його місце. Зрештою син по-

дався відвідати батька. Зустрівся з розбійниками, які відібрали від нього плаття, солдатів, гармати і коней, а його спровадили самого. Король натрапив на свинопасів. Свинопаси прийняли сина професора (короля) і про його присутність серед них повідомили матір, а мати — батька. Король вправляв свиней. Тому, що він довго не вертався додому, вслід за ним пішла одягнена за короля його жінка. Вона відімстила розбійникам за свого чоловіка, прийшла до професора, який влаштував гостину. Королева визнала в свинопасові свого чоловіка, призналася, що вона його жінка. Король узяв матір із собою, а батька лишив.

20. ПРО МОТУЗАРЯ.

Записано 19 квітня 1969 р. від П. Ілька.

AaTh 736; K I, 736; УНКСС III, 9.

До Николая Мотузаря прийшло двоє багатіїв. Один з них дав Мотузареві двадцять дукатів. Мотузар пішов у місто і за якусь частину із цих дукатів купив всілякого товару. Решту дукатів поклав у турбан. Повертаючи назад додому, турбан схопив великий птах і відлетів з грішми. Багатії знову прийшли до Мотузаря, дізналися, як сталося з дукатами, і один з них йому дав ще двадцять дукатів. Той другий багатій приніс Мотузареві кулю, яку використовував певний рибалка, знайомий Мотузаря. Жінка рибалки відвідала Мотузаря і заявідала, чи нема у них кулі на невід. Мотузар дав знайомій кулю, за яку пізніше одержав рибу. В цій рибі він знайшов коштовну річ у формі яйця. Прийшла пані і купила це яйце за сорок дукатів. Мотузар побудував собі фабрику, в якій виробляв мотузки. Пізніше його відвідали ці два багатії, які встановили, що колишній бідняк Николай Мотузар збагатів не від дукатів, які дав йому один з них, а від кулі.

21. ШИКОВНИЙ МАЛЯР.

Записано 11 грудня 1968 р. від П. Ілька.

AaTh 1730; K II, 173; SSR IV, 122 C b/1; E3 IX, 7; УНКСС II, 21, 37.

Маляр довідався, що його жінка має полюбовників. Жінка призналася в цьому. Монахині замовили в маляра трійцю. Маляр домовився з жінкою, щоб дзвіник, дяк і піп прийшли до неї в один вечір. Всі троє прийшли, правда, кожний в іншу годину. Чоловік, як полюбовники поступово роздягались один за одним, приходив додому. Полюбовники сховалися у пофарбовану бочку. Наступного дня прийшли монахині і побачили живу трійцю. Вони збагнули певний недолік на цій трійці. Маляр хотів це виправити. Полюбовники втекли через вікно.

22. КОРОЛЬ, ЙОГО ДОНЬКА І ЦИГАН.

Записано 14 грудня 1968 р. від П. Ілька.

ATh —, 855 —.

Циганові-воякові сподобалась королівська донька. У неї був коханий — баронський син. Циган підслухав розмову між закоханими і використав її: попросив від командира відпустку і горі мотузкою добрався до королівської доньки. Як під вікно прийшов баронський син, то на нього вилили воду. Королівська донька проходила містом, і баронський син плюнув їй в очі. За це він

опинився перед судом, на якому доказав свою невинність.Король відшкодував баронського сина за ганьбу, яку неправом завдали йому. Виявилося, що біля королівської доньки був циган. Він і оженився з нею.

23. КОРОЛЬ, МОНАХИ І МЕЛЬНИК.

Записано 2 лютого 1969 р. від П. Ілька.

AaTh 922; K I, 922; SSR IV, 120 A 1, 2; УНКСС II, 68 (мотив: відгадування загадок, загаданих королем); IV, 34 (мотив: мудра дівчина відгадує загадки судді).

В монастирі був напис: „... Мы жысме през жадной старості". Королю це не сподобалося і приказав монахам на протязі двох тижнів відгадати йому, де середина світу, скільки коштує його ряса та підрахувати шерсть на його кониках. Монахи найняли собі мельника, і він відповів на всі запитання короля.

24. З ТОГО СВІТУ.

Записано 14 грудня 1968 р. від П. Ілька.

AaTh 1540; K II, 1540; SSR V, 133 A 1, 2: УНКСС II, 35 (мотив: чоловік з того світу обманом дістав від жінки гроші, а від її сина — коня); III, 33 (в другій половині тексту той самий мотив, як і в попередньому варіанті).

Багатий газда ходив до корчми і за землю пив. Як уже не мав за що пити, корчмар не хотів йому наливати горілки. Газда вийшов на комин в ролі бога. Корчмар, розмовляючи з ним, думав, що то бог, і попросив бога взяти його батькам гроші та плаття на той світ. Нарешті вирішив і сам піти в небо. Газда порадив корчмареві засілити собі на шию мотузку. Корчмар так і зробив, а газда його повісив у комині. Як мотузка перегоріла, корчмар упав у горшок, в якому варилися гуски. Іван пішов в інше село пити.

25. ЯК КУМ ВОЛИ ПРОДАВ.

Записано 19 квітня 1969 р. від М. Ілько.

Двоє кумів пішли на ярмарок. Багатший кум продав воли. Бідніший повертався додому скоріше. В лісі підстеріг багатого кума і вбив його. Гроші взяв із собою. Вдома все це хотів розповісти своїй жінці,та їй ніколи було слухати свого чоловіка. Він пішов спати. Жінка вбитого чоловіка прийшла звідати, де так довго затримався її чоловік, та взнала, що кум убив його. Справу розглядали жандарми. Кум повернув гроші.

26. ДВІ КУМИ.

Записано 19 квітня 1969 р. від М. Ілько.

До села прийшов певний чоловік і зайшов до хати на горішньому кінці попросити дещо з'їсти. Жінка дала чоловікові хліба, а він їй сказав, хто від неї відбирає масло. Мовляв, о дванадцятій годині прийде до неї жінка, яка в цьому винувата. Сам подався на нижній кінець села, дістав дещо з'їсти і сказав жінці, щоб пішла горі селом; в котрій хаті буде світитися, там і буде її масло. Кума з нижнього кінця прийшла до куми на вишньому кінці села. Стали битися. Одна одну подали в суд. Суддя встановив, що обидві куми однаково „розумні".

27. ЯК БРАТИ СУДИЛИСЯ.

Записано 19 квітня 1968 р. від М. Ілько.

Двоє братів судилися із-за двору. Один з них подав у суд. Свідком була стара жінка. Суддя не міг нічого путнього чути від бабусі, бо вона прикинулася глухою. Брати заплатили штраф і пішли додому.

28. КОЖНИЙ ДЛЯ СЕБЕ.

Записано 19 квітня 1969 р. від М. Ілько.

Бідна жінка відвідувала королеву. Одного разу королева запакувала жінці отруєне печиво. Жінка подержала цей подарунок до часу, коли до неї прийшов син королівни. Спонукнула його печивом, і він заснув. Лікар виявив, що в печиві була отрута.

Словник

анцуґ — костюм
аспонь — хоч би

балити — пакувати
бандуркы — картопля
бискуп — єпіскоп
боканчі — черевики
бочкати — цілувати
буділярь — гаманець
буторя — меблі

векшый — більший
вец — річ
выпатряти — виглядати
вліво гледь — наліво рівняйсь
вправо в бок — направо

голич — парикмахер
гусар — кавалерист

ґерок — піджак
ґомбічка — гудзик
ґу — до

далекоглід — бінокль
доволена — відпустка
догоднутися — домовитися
доходок — пенсія
дцера — донька

еґзистувати — існувати

жідлы — стільці

замеснаня — зайняття
заміснатися — стати на роботу
запнениця — тут: договір
зармутитися — журитися
збрань — зброя
зведавый — цікавый

кабат — спідниця
кавей — кава
калап — капелюх
камарат — друг
кантор — дяк
капесник — носова хустина
капура — ворота
кытаї — гроно

кікля — піджак з домотканого полотна
клідный — спокійный
кольба — приклад
кондас — свинопас
костільник — паламар
коч — карета
кочиш — візник
кошуля — сорочка
крат — раз
крампач — кирка
кряк — кущ
кшефт — торгівля

лавор — таз
лампаш — ліхтар
лапнути — сіпнути, взяти
лахы — плаття
люфт — повітря

мазати — йти, втікати

надоба — посуд
найдух — байстря
напа — карта
нарядити — встановити, рішити
ногавиці — штани

облесні — облесливо
обрус — скатертина
обход — крамниця
обходник — продавець
одборник — фахівець
оле — ану
отазка — питання
оціль — сталь

пак — потім
пальбов паль! — вогонь!
патрити — належати
пачитися — подобатися
перезеры — відвідины
пляц — місце
повел — наказ
посходя — поверх
походем ход! — кроком руш!
почувати — слухати
председа — староста
през — через
прилежитось — можливість, нагода

проч — чому
пуцер — ад'ютант

райдувати — блукати
рыхтарь — староста
ріхтувати — готувати

сеґешено — бідолаха
слечна — дівчина, панночка
слуп — стовп
сполок — товариство
сполу — разом
схопный — здібний

тварь — обличчя
тераз — тепер
тлумач — перекладач
товарня — фабрика, завод
торган — розбишака
трахта — напрям, дорога
тринасобні — тричі
тушка — олівець

уклідзати — прибирати
уніформа — форма

утерак — рушник
уражка — образа

фалаток — кусок
фамелія — сім'я
фатшея — вірити, надіятися
фірганґы — завіси
фешак — молодець, кавалер
фішкалуш — адвокат
фотка — фотографія
фундуш — будівельна ділянка

цаністра — тайстрина
цвичити — вправляти

четар — сержант

шатня — гардероб
шіфка — пароплав
шпаргет — плита
шпацірка — прогулянка
шпіна — бруд
штат — країна
шуетер — швець

Зміст

Вступ 5
1. Король, в якого одне око сміялося, а друге плакало 7
2. Пригоди одного із семи братів 17
3. Чарівне дзеркало 33
4. Мати, син і розбійники 44
5. Золота рибка 60
6. Король, стрілець і його жінка 73
7. Про королевича Марка 88
8. Як один із трьох братів визволив сестру і жінку 98
9. Про сироти, що їх мачуха прогнала 110
10. Лісник і його сини 120
11. Проклятий син 130
12. Газда і його жінка 136
13. Попел і Жаба 143
14. Сирітка Ганька 148
15. Швець і його син 154
16. Про трьох братів-гавранів 159
17. Бідний коваль і його донька 165
18. Як служив Янко у попа 171
19. Син професора 186
20. Про Мотузаря 198
21. Шиковний маляр 204
22. Король, його донька і циган 209
23. Король, монахи і мельник 213
24. З того світу 216
25. Як кум воли продав 219
26. Дві куми 221
27. Як брати судилися 223
28. Кожний для себе 225
Казки Петра Ілька, Михайло Гиряк 226
Примітки 285
Словник 298

UKRAJINSKÉ ĽUDOVÉ ROZPRÁVKY VÝCHODNÉHO SLOVENSKA

V. diel

Zostavil Michal Hirjak

Vydalo Slovenské pedagogické nakladateľstvo v Bratislave
Odbor ukrajinskej literatúry v Prešove

ako svoju 252. publikáciu

Zodpovedný redaktor **Miroslav Németh**
Výtvarný redaktor **Ivan Firkaľ**
Technická redaktorka **Miroslava Smižanská**
Korektorka **Oxana Bondarčuková**

133 — Schválené výmerom SÚKK č. 1197/1-OR-1973 — Prvé vydanie — Náklad 1000 — Zadané v júni 1973 — Vytlačené v máji 1976 — Papier 2-121-4, 80 — Typ písma cicero Frensch — Tlačili Dukliánske tlačiarne, n. p. v Prešove — Strán 368 — AH 20,23 (text 18,51, grafika 1,72) — VH 22,18

67 — 426 — 76 Kčs 27,— viaz.

http://
lemko.org

Digitally signed by http://lemko.org
DN: cn=http://lemko.org, o=Walter
Maksimovich, ou,
email=walter@lemko.org, c=US
Date: 2011.08.21 17:39:08 -04'00'

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ СХІДНОЇ СЛОВАЧЧИНИ

Том V

Упорядкував Михайло Гиряк

Видало Словацьке педагогічне видавництво в Братіславі
відділ української літератури в Пряшеві

як свою 252 публікацію

Відповідальний редактор **Мирослав Немет**
Художній редактор **Іван Фіркаль**
Технічний редактор **Мирослава Сміжанська**
Коректор **Оксана Бондарчук**

13 [illegible] — Ухвалено постановою СЦКК № 1197 I-ОР-1973 — Видання перше — Тираж [illegible] — Здано у червні 1973 — Видруковано у травні 1976 — Папір 2-121-4, 80 — Шрифт цицеро Фрейш — Друкували Дуклянські друкарні, н. п. в Пряшеві — Стор. 308 — АА 20,23 (Текст 18,51, графіка 1,72) — ВА 22,18

67 426 76 Кчс 27 о

13/3
67 — 426 — 76
Kčs 27,— vinz